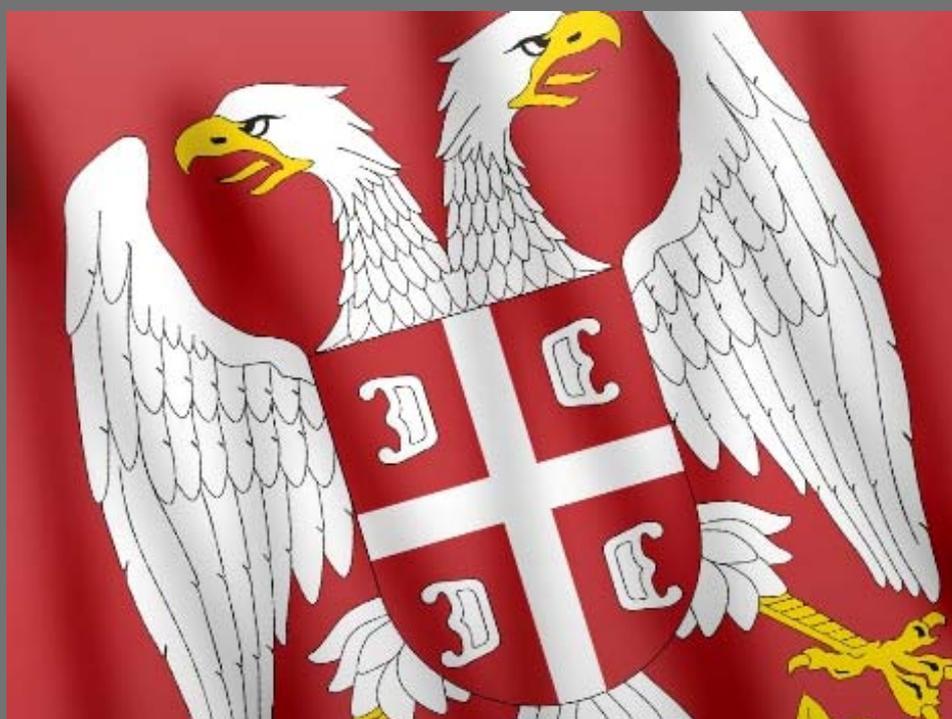

Rat u Hrvatskoj iz pera obavjestajca

Prepisi dijelova ratnog dnevnika

"... nisam mogao da čekam dve decenije da vidim, hoće li neko u Hrvatskoj da me ubije. Nisam imao mogućnosti ni da biram, imao sam samo ovaj put i nijedan više. Ni ja ni bilo ko moj nije ubio nijednog hrvata, a oni meni jesu... izabrao sam ovaj put i na njega sam do Boga ponosan"

"Naš narod je iseljen, raseljen, opljačkan materijalno i duhovno, nikada više neće naseljavati te prostore, to je činjenica, nema nas više tamo. Nije nam svejedno i nikada neće biti i ove besjede su samo izraz neizmjerne tuge za narodom i zavičajom."

Nestor

RAT U HRVATSKOJ IZ PERA OBAVJESTAJCA

Prepisi dijelova ratnog dnevnika

UVOD

Pisanje dnevnika sam otpočeo ranije, ali on nije vođen sistematski, po datumima i po celinama koje su mene privlačile svojim sadržajem. Intenzivno, svakodnevno beleženje događaja započeo sam sa datumom jasnije političke komplikacije u Hrvatskoj, kada su događaji nagoveštavali, da bi moglo doći do otvorenih sukoba saveznih organa SFRJ sa secesionističkim snagama u Hrvatskoj. Najveća opasnost je pretila od sukoba JNA i spomenutih snaga, koje su sistematski rušile postojeći društveno-politički sistem tadašnje države. Komplikacija je bila tim veća, što su na prostorima Hrvatske, pojavom novih političkih činioca, Srbi bili izloženi progonu kroz pritiske narastajućeg hrvatskog nacionalizma-separatizma.

Ekstremno neprijateljstvo i netrpeljivost prema Srbima raslo je iz dana u dan, poprimajući forme i sadržaje koji su već bili registrovani na tim prostorima za vremena postojanja Nezavisne države Hrvatske.

Kolektivno istrebljenje Srba i bestijalnost koja je u vreme postojanja NDH ispoljena u postupku istrebljenja nije zaboravljena. Svest o ugroženosti, ne samo političkoj, već biološkoj, bila je duboko usađena u svakog Srbina koji je rođen u Hrvatskoj. Vekovni zajednički život ta dva slovenska naroda-Srba i Hrvata, doveo je do velike mržnje i apsolutne želje Hrvata da za svagda proteraju Srbe iz Hrvatske. Gde su koreni i razlozi takvoj mržnji nije teško utvrditi.

Svakako da je presudan momenat u zajedničkom životu bio period postojanja NDH i vrlo veliki procenat Hrvata koji su podržali tu fašističku tvorevinu. I ako se po završetku rata Hrvatska, kao članica Jugoslavije, našla na strani pobednika, mnogi unutrašnji procesi raspirivali su međusobnu mržnju.

Veliki broj pripadnika ustaških i domobranskih jedinica je ubijen, mnogi osuđeni na višegodišnju robiju, članovi njihovih porodica su bili meta UDB-e i dr. Akcije i operacije UDB-e u posleratnom periodu na hvatanju ratnih zločinaca bili su i svojevrсна provera raspoloženja stanovnika Hrvatske da prihvate ili odbace ubačene grupe i pojedince, koji su iz inostranstva ulazili u Jugoslaviju u nameri podizanja ustanka i rušenja komunističke vlasti. Bio je to test njihovog raspoloženja, da prihvate novu državu ili da se utvrdi, da su oni još uvek na liniji ustaštva i fašizma.

Raznim perfidijama tadašnja UDB-a je mnoge ljude stavljala na svakoake kušnje i svako, najmanje kolebanje, bilo je kažnjavano. Ovakvim postupcima bili su izloženi i Hrvati i Srbi, ali zbog brojnosti, srazmerno više su stradali Hrvati.

Sve to je pripisivano Srbima kao organizatorima i osvetnicima i generacije Hrvata su odgajane i vaspitavane na tom fonu.

Nove proklamovane vrednosti socijalističkog društva, bratstvo i jedinstvo, jednakost i ravnopravnost svih naroda i nacionalnih manjina, nisu dali željene rezultate. Katolička crkva u Hrvatskoj, kao jedno od autentičnih obeležja NDH i njen kardinal Alojzije Stepinac, bili su na meti nove vlasti. Stepinac je osuđen kao i veliki broj sveštenika koji su javno ili tajno pomagali politiku Ante Pavelića, vršili pokrštavanje Srba i blagoslovili postupke ustaša u progonu Srba.

Kako je crkva kod Hrvata okosnica vaspitanja, mladi naraštaji su učeni i naučeni da mrze, da traže osvetu i da rade na pripremama za dan konačnog obračuna. Svakako da je u svemu velika pomoć dobijana od Vatikana, kako u moralnom tako i matrijalnom pogledu.

Gotovo da nije bilo mladog čovjeka – Hrvata, koji nije kršten, koji u djetinjstvu nije odlazio u crkvu i koji nije čuo «istine» o vjekovnom neprijatelju i potrebi za samostalnim životom i samostalnom državom.

S druge strane, Srpska Pravoslavna Crkva u Hrvatskoj je u posleratnom periodu preživljavala vrlo teške i dramatične trenutke. Prvo, nastojanja socijalističke vlasti u Hrvatskoj da razbije jedinstvo SPC, tako što je postojao plan formiranja SPC Hrvatske, po uzoru na isti postupak koji je sproveden u Makedoniji. Danas se isti scenario pokušava realizovati u Crnoj Gori sa scenariom i u koreografiji najnižih ljudskih strasti i primitivizma.

Drugo, veliki broj porušenih pravoslavnih crkava na prostorima koje je nastanjivao većinski Srpski narod niko nije obnavljao. Vlast je Crkvu potisnula u drugi plan, a stanovništvo po parohijama nije imalo dovoljno sredstava da o sopstvenom trošku to uradi. Nisu imali, a nisu ni smeli da krenu u takve akcije, jer im je pretila opasnost od tadašnje vlasti. Bili su izloženi progonu i podmetanju, jer je SPC optužena da podržava Kralja i četnički pokret, koji su svoje aktivnosti sprovodili iz inostranstva.

Crkve koje su ostale čitave većim delom su bile opljačkane i unutrašnjost devastirana.

Treće, vršen je progon sveštenika zbog podrške četničkom pokretu generala Draže Mihajlovića. Nova vlast je u potpunosti izjednačila četnike i ustaše i prema njima nastupala osvetnički i bezkrpulozno.

U takvim okolnostima, već izbledele i gotovo zaboravljene slike, ponovo su se pojavile pred očima Srba, ali i Hrvata.

Ja, koji sam bio aktivni pripadnik vojske, pripadnik kontraobaveštajne službe JNA, po prirodi posla kojeg sam radio, bavio sam se problematikom delovanja snaga unutrašnjeg i spoljnog neprijatelja po linijama ispoljavanja.

Još pre političkih promena u Hrvatskoj, jasnije nego ranije, bila je uočavana sprega jednog i drugog neprijatelja, potpomognuta obaveštajnim službama onih zemalja koje su svoje interese imali na Balkanu. Interesi su bili različiti, ali ni jedan nije mogao biti realizovan dok postoji SFRJ. Dakle, tu tvorevinu je trebalo razbiti na više celina i onda, po segmentima, osvajati teritoriju i realizovati planirane ciljeve.

Biranje saveznika i učesnika u razbijanju Jugoslavije vršeno je pažljivo i studiozno.

Do detalja je izučena unutrašnja situacija u Jugoslaviji i jasno su apostrofirani pojedinačni interesi svake od članica federacije. Pojedinačni interesi su se sudarali po mnogim pitanjima, a posebno sporni detalji su bili oko raspodele tereta na članice u cilju obezbeđivanja funkcionisanja zajedničke države.

1.- Republika Slovenija je bila najrazvijenija republika u sastavu federacije. Mentalitet Slovenaca se značajno razlikuje od mentaliteta ostatka stanovništva. Titovo favorizovanje Edvarda Kardelja stvorilo je pogrešnu sliku da su Slovenci u potpunosti zadojeni idejama socijalizma i komunizma i da su pored ekonomskog aspekta, lideri u ideološkom smislu. Njihovi interesi za zajednički život u Jugoslaviji davno su prestali i neće trebati mnogo napora da se u Sloveniji pokrenu snage koje će tražiti otcepljenje i izraziti želju za samostalnim životom u vlastitoj državi. Ovom pitanju nije posvećivana velika pažnja, kao da je postojala potajna želja mnogih, da se oslobode Slovenije i njenog eksploatorskog odnosa prema ostalim članicama.

2.- Republika Hrvatska sa većinskim Hrvatskim stanovništvom bila je u žiži interesovanja, jer je procenjeno, da pokretanjem secesionističkih snaga u Hrvatskoj i pružanje pomoći u ostvarenju cilja stvaranja samostalne države, Jugoslavija nema nikakvu šansu za opstanak. Čak ni u okrnjenom sastavu.

Bila je poznata povezanost unutrašnjih nacionalističkih snaga sa pripadnicima ekstremne ustaške emigracije i Vatikanom, koji su otvoreno zagovarali otcepljenje od Jugoslavije i formiranje nezavisne Hrvatske kao kontinuiteta postojanja NDH.

Ekstremizam u zahtevima je podstican naročito među onim snagama koje su zbog takvog ispoljavanja progonjene posle razbijanja «maspoka» sedamdesetih godina 20. veka.

Genetski urođena želja o samostalnoj državi, kao «tisućuljetnom» snu potpomagana je obećanjima i paradigmom, da je zajednički život Srba i Hrvata u Hrvatskoj nemoguć. Dakle, otvoreno je stavljeno do znanja da državu mogu da imaju, ali ne sa postojećim procentom Srba, koji je u to kritično vreme bio oko 15% od ukupnog broja stanovnika u Hrvatskoj. Separatističke snage u Hrvatskoj su primile signal, da u ostvarivanju svog cilja mogu primeniti silu i da za takav postupak neće snositi međunarodne konzekvence.

3. Republika Bosna i Hercegovina je posmatrana kao teritorija gde će se najverovatnije odigrati najbrutalniji obračun. Ta republika je procenjena kao neprirodna tvorevina u sastavu Jugoslavije, kao i većinski muslimanski narod, koji je u Jugoslaviji dobio versko-nacionalno obeležje i izjednačio se sa ostalim nacijama u zemlji. Teritorija Bosne i Hercegovine je prije izbijanja sukoba postala predmet «trgovine» između tadašnjeg hrvatskog i srpskog političkog vodstva, odnosno Tuđmana i Miloševića.

Muslimanski fundamentalizam je jačao pod vodstvom Alije Izetbegovića, potpomognut materijalno i moralno od većeg broja muslimanskih zemalja, koji su svakako želele da u Evropi dobiju muslimansku državu i polaznu tačku za širenje islama na Zapad.

Demografski procesi, posebno migraciona kretanja u svojoj osnovici uvek se kreću pravcem istok-zapad. Samo nasilna preseljenja i migracije remete tu osnovicu. Prodor islama u Evropu započeo je još u 14. veku i upravo na prostorima Jugoslavije je zaustavljen i vraćen na polaznu tačku. Proces je trebalo nastaviti.

Preotimanje teritorije između Turske i Austro-Ugarske završeno je na prostoru Bosne i Hercegovine, a u korist Austro-Ugarske. Pokušaj prodora na Istok i prelazak Drine nije uspeo u 20. veku niti Austro-Ugarskoj, niti Nemačkoj, niti Vatikanu. I ovaj proces je trebalo nastaviti u diskreciji, isticanjem drugih u «prvi ešelon», a zainteresovani, pre svega Nemačka je bila spremna da sve to financira.

Po procenama Bosna je teritorija gde će se rešiti konačni status ostalih članica Jugoslavije.

4. Republika Srbija, najveća i najkomplikovanija članica Jugoslavije. Zemlja koja je bila nosioc objedinjavanja svih slovenskih naroda u jednu državu, najpre u Kraljevinu SHS, potom Kraljevinu Jugoslaviju i na kraju Socijalističku Jugoslaviju. Takva njena uloga kroz istoriju, smišljena i planski je okarakterisana kao hegemonizam nad ostalim narodima u Jugoslaviji. Pronađen je siguran ključ za nesuglasice, svađu i međusobno trvenje.

Problem kojeg je Srbija imala na Kosovu i Metohiji sa albanskim nacionalizmom i iredentizmom, koji se od 11.03.1981. godine počeo javno manifestovati kroz zahtev za formiranje «Kosovo republike», podstican je i potpomagan od snaga unutrašnjeg i vanjskog

neprijatelja. Slabljenje Srbije je imalo za cilj da se potpuno neutrališe u sprečavanju ostalih da se osamostale.

Tvrdokorno socijalističko krilo okupljeno oko Slobodana Miloševića išlo je na ruku neprijatelju, jer su u njegovom ponašanju i delovanju pronalazili argumente za svoje tvrdnje i propagandno delovanje o hegemonističkim ciljevima Srbije. Postojanje delova srpskog nacionalnog korpusa u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini je u potpunosti ignorisano. Mitinzi koji su počeli na Gazimestanu 28.06.1989. godine i dalje samo su podsticali neraspoloženje prema Srbiji i Srbima.

Da li je to bio nečiji plan ili splet nesrećnih okolnosti po Srbiju utvrdiće istorija. Ludilo je zahvatalo čitavu Jugoslaviju. Jedne zbog podrške, a druge zbog otpora.

5.- Republike Crna Gora i Makedonija nisu posebno razmatrane, posmatrani su kao nebitni činoci u procesu razbijanja Jugoslavije. Nisu mogli ostati u Jugoslaviji, jer time ne bi bio završen proces razbiojanja. Obećano je i ostvareno njihovo osamostaljivanje mirnim putem. Iz ove dve republike su probrani kadrovi iz političkog i partijskog rukovodstva, koji su za različite nadoknade prihvatili da učestvuju u rušenju postojećeg društveno-političkog sistema.

Snagom ekonomske moći Savezna Republika Nemačka i neofašističke snage koje su njom vladale, otpočele su vršenje pritiska na svoje saveznike u Evropi i van nje, da prihvate njen koncept razbijanja Jugoslavije. Nemačka je po svaku cenu htela da Jugoslavija nestane, jer je bila u obavezi da plati veliku ratnu odštetu kao ratni krivac iz Drugog svetskog rata. Ta odšteta nije plaćena nikada.

Nemačka nije nikada odustala od imperijalističkih ciljeva prodora na Istok zacrtanih još u 19. veku, a ekonomska i društvena ekspanzija nemačkog društva u drugoj polovini 20. veka još više je učvrstila potrebu da se taj cilj ostvari.

Posle jednog perioda opiranja, na kraju nemački koncept je prihvaćen i nesreća je krenula. Srbija i sporadično Crna Gora su optužene za raspad Jugoslavije i za sve zločine koje su počinili pripadnici naoružanih formacija secesionističkih država.

Protiv Savezne Republike Jugoslavije je pokrenuta, do tada neviđena, kampanja, ultimatumi, ucene i poniženja.

Nemačka i njeni saveznici užurbano rade na donošenju rezolucije u Ujedinjenim nacijama o formiranju međunarodnog suda za ratne zločine na prostorima bivše SFRJ. Cilj nije bio da se sankcionišu pravi zločinci i zločini koje su počinili nad srpskim narodom nego da osude Srbe zbog navodnih zločina nad Hrvatima i muslimanima i da Srbija kao glavni krivac plati ratnu odštetu.

Da se ne bi javno pojavljivala u svojim aktivnostima Nemačka je platila enormne iznose SAD, koje su Sud formirale, odabrali sudije i pritiscima na druge saveznike, obezbedili potrebna sredstva za njegov rad.

Procesi dezintegracija SSSR i kolaps u koji je taj div dospao omogućio je tvorcima novog svetskog poretka da rade po vlastitom nahođenju.

Još uvek nije potpuno jasno, kako je moguće da se evropski socijalizam raspao nezapamćenom žestinom. Najveća drama desila se u Jugoslaviji. To niko nije mogao da spreči niti da umanj. Farsa je bila odluka o upućivanju međunarodnih mirovnih snaga na

ratom zahvaćena područja. Misija UN je omogućila Hrvatskoj da u nekoliko navrata napada na zaštićena područja pod kontrolom UN, a onda 1995. godine omogućeno joj je da izvrši napad i počini ratni zločin nad stanovništvom Republike Srpske Krajine.

Etničko čišćenje Hrvatske od Srba izvršeno je u prisustvu međunarodnih mirovnih snaga i uz njihovu pomoć, koja se ogledala u pasivnom držanju i posmatranju zločina koji se događa. I ovde su teze zamenjene. Nije Hrvatska izvršila genocid i proterivanje Srba, već su oni otišli svoje volje u Srbiju na poziv Slobodana Miloševića!

Izneto govori o osveti za sve što su Srbi činili u 20. veku kao saveznici i prijatelji Engleske, Francuske i Amerike, a uvek na štetu Nemačke i Austrije. Srbi su krivi što Nemci nisu na Crnom moru, što nije formirana najveća država u Evropi ujedinjenjem obe Nemačke, Austrije i ostalih članica Austro-Ugarske monarhije.

Stvorena svest o dugogodišnjem prijateljstvu i zajedničkoj borbi sa Englezima i Francuzima teško se razbila o glavu svakog Srbina. Njihovo prijateljstvo je bilo sračunato na vlastite interese, a naše puno emocija. Tako je bilo i verovatno da će tako biti i dalje.

Englezi su imali sračunat interes da podstiču Srbiju da se protivi Nemačkoj i Austriji, jer je nemačko-austro-ugarski imperijalizam imao osnovnu težnju da ovlada Balkanom, radi ostvarenja «Prodora na istok» (Drang nach Osten). Na tom putu su se nalazile Bosna, Crna Gora, Srbija i Makedonija. Izlaskom Nemačke na Crno more i Solun bio bi otvoren put preko Male Azije što direktno pogađa Veliku Britaniju.

Prema tome, nemačko-austro-ugarski imperijalizam je bio, najpre, glavni neprijatelj oslobađanja jugoslovenskih zemalja, kao i njihovih međusobnih prijateljskih odnosa-saveza. Kada je posle Prvog svetskog rata Nemačka izgubila primat, a Austro-ugarska monarhija se raspala, došlo je do formalnog saveza Južnih Slovena u zajedničku državu.

Taj prvi pokušaj zajedničkog života bio je pun problema i nezadovoljstva. Srbija, kao nosioc ujedinjenja i koja je svoje kraljevstvo proširila na sve južnoslovenske zemlje počela je najviše da trpi. Kralju Aleksandru je sugerisano raspuštanje tog saveza, jer «fukara sa Zapada» ne želi zajedničku državu, pri čemu se najviše apostrofiralo ime Slovenije i Hrvatske. Kod njega je ipak preovladao interes velike kraljevine i odbacio je takve primedbe. Njegova odluka bila je temeljena na željama i strateškim interesima Velike Britanije.

Ustaška emigracija, potpomognuta VMRO, svoje nezadovoljstvo izrazila je atentatom na Kralja u Marseju 1933. godine. Iste godine u Nemačkoj počinje ekspanzija fašizma na čelu sa Adolfom Hitlerom.

Izbijanjem drugog svetskog rata, ponovo dolazi do direktnih sukoba Nemačke sa Južnim Slovenima, koji su ovaj put već razjedinjeni. Slovenija je praktično anektirana i apsorbovana u Austriju, na prostoru Hrvatske, delu Bosne i Hercegovine i Vojvodine formirana je NDH, Srbija okupirana sa marionetskom vladom u službi okupatora, Crna Gora i Makedonija okupirane od strane italijanskih i bugarskih okupatora.

I u tako lošoj poziciji, na prostoru Srbije počinje oružani ustanak. Podiže ga Hrvat-Josip Broz. Bez obzira na prethodne pozicije, stepen povezanosti sa okupatorom, Južni Sloveni iz rata izlaze kao pobednici ponovo objedinjeni u jednu državu-Jugoslaviju.

Ta pobjeda i ujedinjenje pod novim uslovima, pored svih pozitivnih činjenica, proizvela je i veliki broj neprijatelja koji su se posle rata organizovali u inostranstvu kao politička i neprijateljska emigracija.

Nije bilo nacije u sastavu socijalističke Jugoslavije koja nije imala političku emigraciju, ali najjaču su imali Srbi i Hrvati. Četnička emigracija je starila i gubila primat, dok je ustaška bila izuzetno aktivna i agresivna. Ona je imala korene u inostranstvu još iz vremena kasnih dvadesetih godina 20. veka i nastavila je kontinuitet borbe za svoje ciljeve. Sve što je bilo jugoslovensko i srpsko u inostranstvu bili su ciljevi ustaške emigracije. Počev od 1947. godine pa do 1990. godine ustaška emigracija je slala pojedince i grupe u Jugoslaviju s ciljem rušenja političkog sistema. Napadi na ambasade, konzularna i privredna predstavništva i zaposlene, terorističke akcije otimanja aviona i postavljanje minsko-eksplozivnih naprava na javnim mestima bili su metod ustaške emigracije. Takvih akcija je u naznačenom prirodu bio veliki broj.

U vreme eksplozije nacionalizma u Hrvatskoj 1971. godine sa ustašama se računalo kao sa jezgrom nove hrvatske vojske, ali je taj pokušaj zaustavljen i razbijen.

U periodu od 1980. do 1990. godine međusobni odnosi u Jugoslaviji su se pogoršali do tačke kada se moralo pronaći novo rešenje za zajednički suživot ili za razlaz. Pod uticajem moćnika i gospodara Sveta, gospodara života i smrti, odabrano je tragično rešenje – rat.

DOGAĐAJI KOJI SU PRETHODILI RATNIM SUKOBIMA

Narastanje međunacionalne netrpeljivosti

Moj rat počeo je mnogo ranije. Služba kojoj sam pripadao imala je zadatak da blagovremeno otkriva, prati i preseca neprijateljsku delatnost iz sredina i žarišta iz kojih je takva delatnost dolazila.

Krajem osamdesetih godina 20. veka stanje na terenu bilo je opterećeno nizom događaja od kojih je svaki pretio da se izrodi u neželjenom pravcu. Raspad SKJ svakako da je bio najteži udarac koheziji postojeće države. JNA je ostala jedina snaga koja je u svom imenu sadržavala prefiks j u g o s l o v e n s k i. Da bi se stvorile realne pretpostavke za razbijanje Jugoslavije bilo je neophodno da se i JNA razbije po svim linijama, kako bi se onemogućila u sprečavanju narastajuće opasnosti.

Pojava SLOBODANA MILOŠEVIĆA na političkoj sceni u Srbiji i Jugoslaviji, brojni mitinzi i okupljanja raspirivalo je nacionalističke strasti na sve strane.

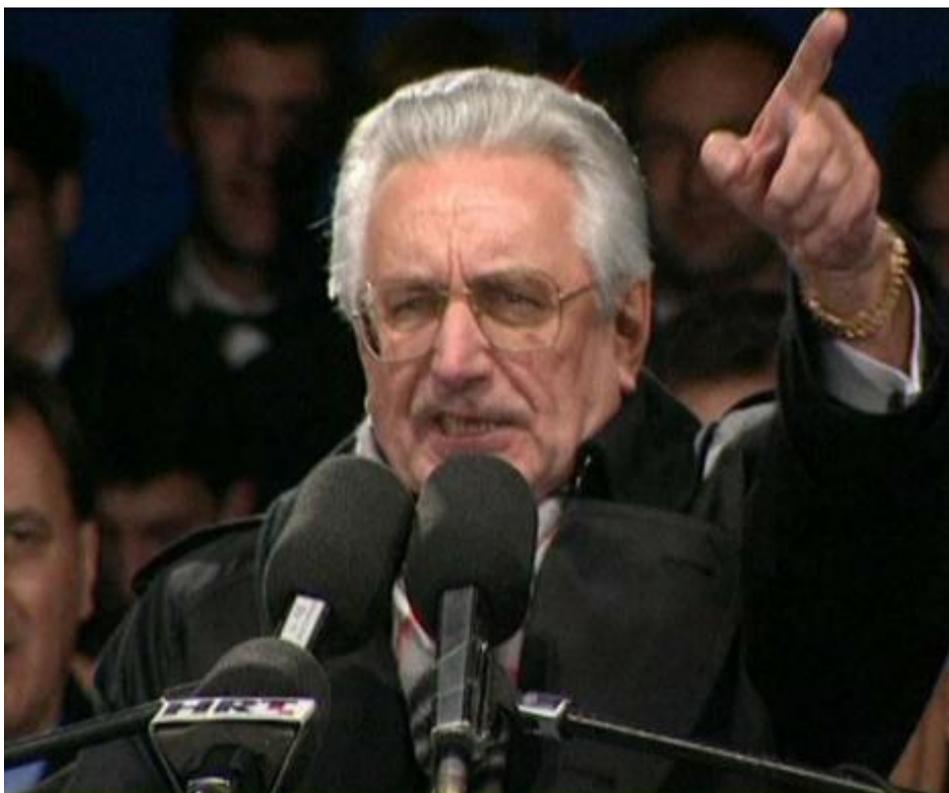

Gotovo da ni jedan masovni skup, bilo da se radio o kulturnim, sportskim ili naučnim manifestacijama nije protekao bez nekog incidenta. Sportske priredbe postale su scene za ispoljavanje različitih stremljenja uz neverovatno iskazivanje agresivnosti i nasilja.

Krajem 1989. godine u Hrvatskoj su najavljeni prvi višestranački izbori. Formirana je HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA, više kao pokret najširih masa, a manje kao partija ili stranka. Pored HDZ formiran je i niz drugih stranaka na nacionalnoj osnovi, a od postojećih bio je SDP na čelu sa Ivicom Račanom.

SRPASKA DEMOKRATSKA STRANKA formirana je 17.02.1990. godine.

Već tokom predizbornih kampanja videlo se da hrvatske stranke u svojim programima teže ka formiranju samostalne države Hrvatske i izlasku iz sastava SFRJ. Prednjačila je HDZ – stranka opasnih namera, kako je u jednom intervjuu rekao Račan. Na čelu HDZ bio je FRANJO TUĐMAN, general, istoričar, disident.

Imao sam priliku na više mesta da prisustvujem predizbornoj kampanji stranke na čijem čelu je bio Tuđman. Prvo iznenađenje bio je broj prisutnih, koji je značajno prelazio brojke očekivane posete. Društvo na mitinzima je bilo šaroliko, od seljaka i radnika do intelektualaca. Skupovi su obezbeđivale brojne snage bezbednosti u uniformi, a video sam da smo i mi u civilu bili jednako brojni.

U pratnji Tuđmana, više-manje su bila nepoznata lica široj javnosti, osim Stipe Mesića i još nekih koji su se ispoljavali sa pozicija hrvatskog nacionalizma u vreme «mapoka».

Pored spomenutih, na drugim mestima su se pojavljivali SAVKA DABČEVIĆ-KUČAR, MARKO VESELICA, ŠIME ĐODAN i drugi, od čije prošlosti i programa koje nude svima se dizala kosa na glavi i Srbima i Hrvatima.

Svi su bili uporni u priči o boljoj budućnosti, ugroženosti hrvatskih građana, neophodnosti samostalnog života i odbacivanju socijalizma-komunizma kao buduće političke opcije. Skupovi su prolazili bez većih incidenata.

Razgovore koje sam imao na terenu sa kolegama iz srodnih službi svodili su se na neku vrstu čuđenja i neverice, da se takvi skupovi dozvoljavaju, da se provereni nacionalisti javno izjašnjavaju i da pred okupljenima iznose svoje programe. Nekako po prirodi organizacije kojoj sam pripadao, najviše pitanja je bilo upućeno meni. Pitanja su se odnosila na to da jedino JNA može da spreči takve manifestacije, da u korenu razbije narastajući hrvatski nacionalizam i u krajnjem, da jedino ona može da spase Jugoslaviju.

Kako je vreme odmicalo, tako je sve manji broj učesnika na okupljanjima pravio primedbe na sadržaj govora i Tuđmana i ostalih. Stepenn zabrinutosti rastao je iz dana u dan. Mnogi su se počeli menjati i polako prestrojavati. Počeli su da veruju u ono što čuju.

Izvoz antibirokratske revolucije iz Srbije i nastupi Slobodana Miloševića samo su pomagali i davali legitimitet Tuđmanu i ostalima, da u svom obraćanju traže jedinstvo hrvatske nacije,

da ukazuju na opasnost od Srba i srbijanske politike i time opravdavaju svoje nastupe kao jedino ispravne.

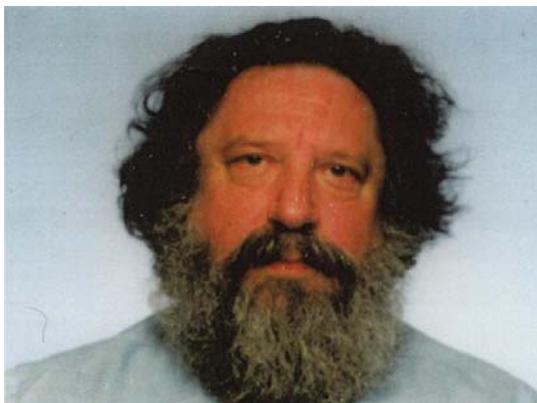
Šta je moglo više i bolje da ujedini Hrvate od mržnje i straha od Srba i politike koju je vodio njihov vođa?

Sve što je proklamovano na predizbornim skupovima i tribinama svodilo se na nekoliko ključnih poruka:

- 1.- Da Hrvatska u postojećem političkom sistemu SFRJ nema nikakvu budućnost,
- 2.- Da je model samoupravnog socijalizma istrošen, da je komunizam istorijska utopija, koja nije dala niti će dati podsticaj u daljem razvoju društva i da i jedno i drugo treba odbaciti,
- 3.- Da je Hrvatska, sa svojim ljudskim i materijalnim resursima, spremna i sposobna da krene samostalno u budućnost. Isticani su istorijski uspesi hrvatskog naroda, nepravde koje su mu činjene kroz istoriju, tisućljetni san o samostalnoj državi i na kraju, da se hrvatsko društvo nalazi na prekretnici i da ima veliku šansu da izbori svoju nezavisnost,
- 4.- Poručeno je sa tribine, da Srbi imaju svoju matičnu državu – Srbiju i da u Hrvatskoj ne mogu imati povlašćen status kakav su imali do tada,
- 5.- Proklamovana su nova nacionalna obeležja bez socijalističkih simbola. Posebno je forsirana himna «Lijepa naša» i zastava sa «šahovnicom» bez zvezde petokrake.

Sve što je govoreno javno, radio i TV stanice su prenosile u širim ili kraćim informacijama. Informacije su došle i do najudaljenijih mesta i do svakog građanina. Na terenu se počeo ispoljavati ekstremizam i primitivizam kroz otvorene pretnje, ucene, oštećenja imovine do pretnji fizičkom likvidacijom. Slika je bila identična onoj iz sedamdesetih godina kada je Hrvatskom divljao «maspok».

Srpski narod u Hrvatskoj, u političkom smislu, bio je opredeljen za SDP i novoformiranu SDS na čelu sa JOVANOM RAŠKOVIĆEM. Podela na ove dve stranke nanela je veliku političku štetu Srbima, ali i niz drugih organizacijskih propusta u pripremi izlaska stranke na izbore.

Imao sam čast i retko zadovoljstvo da upoznam tog velikog čoveka. Bilo je to na stadionu u Pakracu 02.03.1991. godine. Gospodin Rašković je došao u Pakrac na poziv predsednika SDS

iz Pakraca – Veljka Džakule, a povodom nemira u Pakracu izazvanih nasilničkim ponašanjem MUP-a RH, koja je na brutalan način htela da preuzma policijsku stanicu u Pakracu. Sukob policije i građana poprimio je veće razmere od očekivanih.

Ja sam se tamo našao neplanirano.

Dana 01.03.1991. godine, zajedno sa još jednim kolegom, krenuo sam u Velike Zdence po zadatku. Tamo smo trebali u kuglani da opserviramo suprugu Ivana Belanija iz Suhopolja kod Virovitice, koja je imala utakmicu u kuglanju. Belanija je trebalo uhapsiti na osnovu poternice, jer je bio optužen po članu 114. KZ SFRJ-kontrarevolucionarno ugrožavanje postojećeg društveno-političkog sistema. On je kao član HDZ bio uključen u ilegalni uvoz i distribuciju oružja po stranačkoj liniji na prostoru Virovitice.

U toku puta oko Ivanić Grada primio sam radio-poruku, da odustanem od planiranog zadatka i da produžimo u Pakrac, jer se tamo nešto krupno dešava. Ništa više, nikakve upute za postupanje, nikakve orijentacije.

Došli smo do Novske oko 11,00 časova. Odmah po isključenju sa auto-puta, po prisustvu velikog broja policajaca se videlo, da nešto nije u redu.

Policija nas nije zaustavljala i krenuli smo ka Lipiku u nameri da preko njega dođemo u Pakrac.

U neposrednoj blizini motela «Trokut» na putu Novska – Lipik jedan pripadnik specijalne jedinice MUP-a RH nas je pokušao da zaustavi, ali mi nismo postupili po njegovom zahtevu. Nekoliko kilometara dalje u šumi smo naišli na barikadu i onda shvatili da nas je zbog toga zaustavljao. Ispred nas, u blagoj desnoj krivini na udaljenosti oko 60 metara videla se barikada od balvana i sa strane zasečena i oborena stabla preko puta. Video sam da se na barikadi kreću neka lica. Nakon kraćeg čekanja i iščekivanja hoće li nam neko prići, odlučim da ja priđem njima. Kada sam prišao na nekoliko metara, jedan od ljudi mi reče da su oni tu, jer ne mogu da prođu i da nemaju nikakve veze sa barikadama. Pitam ga, da li zna šta se dešava u Pakracu i on prepriča, da su tokom noći u Pakrac pristigle jake policijske snage iz Zagreba i Bjelovara u nameri da zauzmu policijsku stanicu u Pakracu i da sastav policije, kojeg su činili Srbi raspusti. Dodao je da je došlo do oružanog sukoba i da ima žrtava. Dok smo pričali, iz šume su došla dvojica civila naoružani lovačkim puškama. Oni su bili čuvari barikade. Raspitivali su se šta tražimo i kada smo rekli da smo tu samo iz razloga što se ne može proći, prihvatili su objašnjenje i nisu pravili nikakve probleme.

Odlučio sam da se vratimo natrag, pa preko Kutine i Daruvara uđem u Pakrac.

U Daruvaru smo bili oko 12,30 upravo u trenutku kada je počeo miting SK PJ. Nekako smo se provukli i došli u selo Doljane, gde je JNA imala skladište i komandu divizije lakog sastava. Pukovnik Marić, komandant divizije je bio odsutan, pa sam razgovarao sa majorom Krošnjar Petrom. Informacije koje mi je dao po obimu i sadržaju nisu se bitno razlikovale od informacija koje sam čuo na barikadi. Krošnjar mi je rekao da do sada ima 11 poginulih i da je jedna od žrtava sveštenik iz Pakraca po imenu Sava.

U Pakrac sam došao oko 14,00 časova. Grad je bio pun policije i vojske. Ispred gradske bolnice u marševskom poretku bila je jedinica JNA oklopno-mehanizovanog sastava. Pitam jednog desetara, ko komanduje jedinicom i on mi odgovori: potpukovnik Milan Čeleketić iz Bjelovara. Milan se pojavio nakon nekoliko minuta. Bio je čovek blizak Službi i sa njim sam imao vrlo dobre odnose. Saopštio mi je da je upravo stigao iz Bjelovara i da očekuje još jedan divizion iz Virovitice. On nije imao nikakve informacije

o zbivanjima u Pakracu osim, da je neophodno sprečiti MUP da u postupku preuzimanja policijske stanice ne primeni silu. Kako? Na to pitanje nije imao odgovor.

Stajali smo na mestu spoja nove i stare bolnice i iz starog dela bolnice dopirali su urluci i vriska kakve do tada nisam imao priliku da čujem. Rekoše mi da se tamo nalazi neuropsihijatrija i da su duševni bolesnici veoma uznemireni noćasnjom pucnjavom i opštom gužvom. (Slika Pakraca sa raspoređenim oklopnim vozilima)

Kako Čeleketić nije znao pojedinosti ušao sam u bolnicu i tamo kroz razgovor sa dežurnim osobljem utvrdio da nisu imali intervencije, da im niko nije prijavio stradanje bilo koga niti da su nekoga smestili u mrtvačnicu. Vidim odmah da neko manipuliše događajima i da doliva ulje na vatru, ali nisam znao ni ko to radi ni zašto to radi.

Oko 15,00 časova pozvan sam u Lipik, jer da me tamo čeka general Aleksandar Vasiljević. U Lipik sam stigao za nekoliko minuta. Vasiljević mi je dao zadatak da po svaku cenu stupim u vezu sa Veljkom Džakulom i da vidim pozadinu događanja, odnosno, da li on i SDS stoje iza bunta naroda i policije.

Vratio sam se u Pakrac ne znajući kuda da krenem i gde da tražim Džakulu. Po gradu su već kolale glasine da je Džakula uhapšen i sproveden u Zagreb, pa da je ubijen, pa ni jedno ni drugo, već da je pobjegao u Beograd i sl.

Sreo sam majora Vladu Klačmera, koji je rodom iz Pakraca, a bio je na službi u Varaždinu. On mi reče da se Džakula ne nalazi u selu Kukunjavac kakvu smo informaciju imali već da je sa grupom ljudi u brdima u pavcu Bučja. Kako nisam poznao puteve i okolinu jedva sam ga namolio da me izvede iz grada u pravcu gde se Džakula nalazi. Pristao je da me odveze do prvih kuća. Počeo je da pada mrak. Kolima smo došli do neke vododerine i Klačmer me je tu ostavio. Bio sam obučen u civilno odelo. Krenuo sam u nepoznato. Već nakon nekoliko stotina metara zaustavila me je grupa naoružanih mladih ljudi. Prišao mi je jedan i pita, ko sam? Kažem svoje ime i izvadim službenu legitimaciju. On je to pogledao pri svetlu baterije i vraćajući mi legitimaciju zahteva da ga pratim. Skrenuli smo sa puta u pravcu kuća sa kojih je dopiralo svetlo. Kada smo se približili kućama, dvojica iz grupe su otišla napred i nakon desetak minuta glasom pozvali da pridemo. Uveli su me u jednu kuću. Ušli smo u prostoriju koja je korištena i kao kuhinja i kao dnevni boravak. I moji pratioci i ukućani su davali znakove velike uznemirenosti i straha. Ponovo su tražili ličnu kartu i proveravaju podatke koje im saopštavam. Dok sam govorio, jedan od prisutnih pozvao je onog što je držao moju ličnu kartu da iziđe iz prostorije. Nisu se vraćali više od dvadesetak minuta. Kada su se vratili, bili su nasmejani i veseli. Pojedinačno mi pružaju ruku, a ostalima saopštavaju: »Naš je!»

Nisam znao šta se desilo. Pita me jedan, da li znam Evicu Kovačević iz Ličke Jesenice?

Odgovorio sam da mi je prezime i ime poznato, ali se ne mogu setiti. Pita me ponovo, da li imam kuma po imenu Rade Kovačević i ja potvrdno odgovaram i dodajem da je bio lugar i da je sa mojim ocem bio u izuzetnim odnosima. Predstavu je završio rečima: »Spasila te je kuma Evica, Radetova kćer, koja je ovde udata. Ona te je prepoznala i potvrdila tvoj identitet.»

Nisam mogao da verujem na koji sam način izašao iz, za mene, delikatne situacije. Počeli su da pričaju u glas utrkujući se koji će više i glasnije da govori. Nudili su mi hranu i piće, nudili svakojake informacije, a i pitanja koja su upućivali bila su čudna. Pitaju, da li znam da je Milan Martić sa svojim «martićevcima» krenuo iz Knina u pomoć, da li sam čuo kako su pristigle naoružane grupe i pojedinci iz različitih mesta iz Krajine i Bosanske Krajine i sl. Ništa od tog nisam mogao da potvrdim.

Svakojake sam se planova i kombinacija naslušao i vidim da je gotovo sve plasirano sa namerom da se uznemire, da se pripremaju za borbu radi očuvanja nacionalnog identiteta i da će sa ovim ljudima u raznim situacijama biti vrlo teško vladati.

Nazirao se veliki problem, ali ni blizu onog kakav će se napraviti.

Na kraju pristaju da me vode kod Džakule u brda. Izašli smo iz kuće i prišli mestu gde su me presreli. Krenuli smo dalje i nakon oko pola kilometra vidim da nam se približavaju dvojica ljudi. Prilikom susreta vidim da je jedan od ljudi general Jevrem Cokić, a drugi njegov pratioc. Prepozna i on mene. Pitam ga od kud on sam u ovim brdima i on mi reče da se vraća sa sastanka sa Džakulom i da nemam potrebe da idem k njemu, jer će mi on sve ispričati. Tako je i bilo. Počeli smo svi zajedno da se vraćamo u Pakrac. Pozdravio sam se sa mojim pratiocima i nikad nikog nisam više susreo.

U jednom trenutku moj život je zavisio od njihove volje, stepena uznemirenosti i sumnje ko sam i što radim među njima. Da nije bilo Evice ne znam kako bi se sve završilo.

Pešačeći do Pakraca Cokić mi je pričao da je Džakula dosta toga zakuvao, da se iz njegove priče ne može tačno razaznati šta hoće, ali da mu narod dosta veruje i postupa po njegovim zahtevima. (Slika Veljka Džakule)

Iz Pakraca smo se odvezli do Lipika. U Lipiku veselo kao da se na par kilometara dalje ništa ne dešava. Tu su novinari od kojih su i potekle prve informacije o žrtvama napada na Pakrac. Razgovarao sam sa jednim od njih po prezimenu Radulović. Bio je iz Beograda. Uporno je tvrdio da su policajci ubili popa Savu i jednu devojčicu, a potom njenu majku. Nije prihvatao moje tvrdnje da se radi o dezinformacijama što je u ovim prilikama bilo izuzetno opasno. Nikakva objašnjenja nisu pomagala, čak ni ono da sam bio u bolnici radi provere informacije, na moju tvrdnju da nije niko stradao ovaj novinar se osiono okrenuo i rekao: »Mora da ti je informaciju dao neki ustaša«:

Mada sam se bio dogovorio sa Vasiljevićem da se nađemo u Lipiku, javili su mi da dođem u skladište Doljani i da me tamo čeka general.

General Cokić je ostao u Lipiku, a ja kolima krenuo u Doljane. U trenutku kada sam u Pakracu došao na putni prelaz preko pruge otpočela je paljba iz pešadijskog-automatskog naoružanja. Izleteo sam iz vozila i sakrio se u neki šanac pun vode. Nakon nekoliko minuta paljba je utihnula i ja sam nastavio dalje.

U Doljanima sam ispričao generalu Vasiljeviću šta mi se desilo i šta mi je general Cokić ispričao. On se složio sa tom informacijom, a delovao mi je kao da već zna ono što mu pričam.

Javio sam se u Zagreb i kratko preneo događaje tog dana. Rekli su mi da ostajem do daljeg u Pakracu i da ću u jutro dobiti pojačanje i sve drugo što mi treba. Tako su i uradili.

Tog dana na stadionu u Pakracu bila je zakazana sednica dela Predsedništva SFRJ, kojem je trebalo da raspravi situaciju, donese mere na stabilizaciji stanja i sl.

Na sednici Predsedništava bili su prisutni: STIPE MESIĆ, BOGIĆ BOGIĆEVIĆ, VASIL TUPURKOVSKI, PETAR GRAČANIN, JOSIP BOLJKOVAC, ministar unutrašnjih poslova Hrvatske, generali Aleksandar Vasiljević i Jevrem Cokić. Bilo je još nekoliko lica meni nepoznatih. Imao sam ovlašćenje da mogu da uđem na sednicu, ako procenim da neka prispela informacija treba da bude saopštena svima.

Sa oko pola sata zakašnjenja od početka sednice pojavio se akademik Jovan Rašković. Tražio je da uđe u zgradu i da prisustvuje sednici. Kada me je vodnik Jovanović obavestio ko je došao i šta traži istog trenutka sam izašao iz prostorije i sa velikim uzbuđenjem prišao vozilu «audi-80». Gospodin Rašković je sedeo na mestu suvozača. Prišao sam i pozdravio ga,

predstavljajući se po imenu i činu. Pogledao me je umornim pogledom. Pita me , gde mi je uniforma i dodaje:»Znam, znam.« Saopštio mi je da ga je pozvao Veljko Džakula i da hoće da prisustvuje sednici. Otvorio je vrata od automobila i kada je izašao onda smo se rukovali. Kretao se teškim, umornim korakom. Dok smo išli prema zgradi vidim da mu pertle na cipelama nisu svezane. Njegova pojava privukla je veliku pažnju okupljenih. Zamolio sam ga da sačeka dok ja ne obavestim o njegovom dolasku ne sluteći da će to izazvati pravu buru negodovanja kod prisutnih na sednici, posebno od strane Stipe Mesića. Izašao sam iz prostorije i saopštio gospodinu Raškoviću da mi je saopšteno, da on nije poželjan na sednici i da mu ne dozvoljavaju ulazak. Gledao me je u oči. Potapšao me po ramenu i reče:»Oni raspravljaju o Srbima u Hrvatskoj, a ni jedan ne predstavlja te Srbe. Ništa. Odoh ja kod Veljka, a ti da znaš gde sam, ako se ovi predomisle.«

Dugo smo se rukovali i imao sam osećaj da ne želim da ispustim njegovu ruku iz moje. Oko nas je već bila gomila naroda. Otvorio sam vrata i on je seo u automobil. Mahnuo je i meni i ostalima koji su se okupili. Skandirali su njegovo ime.

Otišao je, a ni taj dan niti kasnije nisu ga tražili. Nije im trebao neko ko će svojim autoritetom zaustaviti zlo.

U mnogim mestima nisu formirani odbori stranke, mnogi uticajni Srbi su se dvoumili i izbegavali odgovornost i eksponiranje sa pozicije čisto nacionalne stranke, nadajući se da je stanje prolazne prirode i da će neko sve to promeniti i dovesti u prethodno stanje.

Veliki broj članova stranke bio je zahvaćen ekstremnim nacionalizmom.Vrlo teško je suditi, ko je koga više izazivao i koji je nacionalizam proizvodio reakcije kod drugog.

Koliko je kod Srba pojava Slobodana Miloševića izazivala ushićenje i nadu, toliko, ako ne i više, kod drugih je izazivala strah i terala ih na javne postupke, koje bi u drugim prilikama izbegavali.

Otvoreno isticanje ustaških simbola, propagiranje ustaških i fašističkih ideja, isticanje NDH kao tvorevine koja je bila izraz želje hrvatskog naroda, negiranje ili minimiziranje srpskih žrtava u Drugom svetskom ratu, raspaljivalo je kod Srba u Hrvatskoj neverovatnu količinu želje i htenja da se suprotstave takvoj politici. I oni su počeli da odbacuju ideje socijalizma, jugoslovenstva i svih drugih vrednosti koje su nastale tokom Socijalističke revolucije i posleratne izgradnje društva.

PRITISCI

Prolazeći kroz mnoga mesta u Krajini, pre izbijanja rata i u razgovorima sa različitim sagovornicima, dolazio sam do zaključka, da mnogi u ličnosti Slobodana Miloševića vide vožda, koji će Srbe konačno ujediniti, pomiriti zavađene strane, partizansku i četničku, i izvesti narod na put boljitka i sreće.

Ulazio sam u mnoge stanove i kuće čiji vlasnici su bili Srbi. U mnogim od tih domova video sam Miloševićeve fotografije na vidnim mestima. Moji domaćini i sagovornici su bile osobe različitog spola, obrazovnog profila i društvenog statusa. Bili su jedinstveni i spremni da se suprotstave novoj politici u Hrvatskoj koju zagovara HDZ i stranke slične programske orijentacije.

Video sam i doživeo da i pojedini pripadnici četničke emigracije podržavaju Miloševića, da utiču na svoju rodbinu da se i oni uključe u sve akcije koje Milošević nameće, počev od zajma za preporod Srbije, pa dalje.

Neki meni bliski ljudi i neki članovi moje šire porodice već tada su mi govorili da se ja nalazim na pogrešnoj strani, da nedovoljno ispoljavam svoju nacionalnu pripadnost, da nedovoljno izražavam svoju političku orijentaciju. Meni je to bilo čudno i poražavajuće, tim pre, što nisam vaspitavan u duhu nacionalizma i mržnje prema drugima koji nisu moje nacije, što sam kroz posao potpuno odbacio takve ideje i nisam verovao da se Srbi i Hrvati mogu među sobom zaratiti.

Međutim, iz takvih kontakata izlazio sam zamišljen, nervozan i pomalo ljut na samog sebe što u većoj meri nisam sa svojim. Crv sumnje me je nagrizao iz dana u dan, počeo sam da se menjam i da popuštam pred pritiscima. Svoje sagovornike druge nacionalnosti počeo sam pažljivije da slušam, da u njima posmatram buduće neprijatelje, da otkrivam skrivene poruke ili pretnje koje mi saopštavaju.

Počelo je međusobno nadmudrivanje. Jedni drugima smo «slali ruže» kao izraze tajansvenosti i spremnosti na zavere.

Fokusirao sam druge, a drugi mene, postao sam objekat interesovanja prvenstveno mojih sunarodnjaka, prozivali su me i nazivali svakakvim imenima, jer nisam bio sa njima. Čim nisi sa jednim, podrazumeva se da podržavaš drugu stranu. Tako je bilo dosta dugo, stalno neke provere, neka podmetanja, neke spletke iz kojih je trebalo izlaziti časno, pošteno i bez ispoljavanja emocija.

Ja sam do tada uglavnom živeo i radio u višenacionalnim sredinama u kojima je dominirala hrvatska nacija. Nikada se time nisam opterećivao niti sam to posmatrao sa negativne strane. Štaviše, imao sam veliki broj poznanika, drugova i prijatelja Hrvata sa kojima sam se svakodnevno viđao i privatno i službeno. Vodili smo bogat i sadržajan život. Međusobno smo se utrkiivali da jedni drugima učinimo neko dobro delo ili uslugu.

Upisivali smo decu u željene škole i ako nisu imali pretpostavke za to, zapošljavali tamo gde nije bilo otvorenog radnog mesta, podizali kredite za koje niko nije ni znao da postoje, upućivali decu na odsluženje vojnog roka u garnizone koji nisu daleko od kuće, obezbeđivali lekove i lekarske preglede, organizovali izlete i lovove u najbogatijim lovištima, pravili žurke, zabave i svašta drugo.

Tako međusobno povezani činili smo neki «establišment» koji je imao snagu i delovao «iz senke».

Znao sam da su sve to loše navike, da su to radnje «na rubu», ali nisam smeo da dozvolim da budem u tome zaobiđen. To je bio manir tog i prethodnog vremena i ko je tražio drugačije bio je zaobiđen. Posao mi nije dozvoljavao da budem daleko od te sredine. Prihvatio sam pravila igre.

Još mnogo pre odluke o višestranačkim izborima u Hrvatskoj, a naročito od 1989. godine, primetio sam promene kod nekih pojedinaca. Kroz razgovore i debate spominjali smo sve moguće opcije, pa i moguću, da se SFRJ raspadne nasilnim putem. Kako je ko spomenuo takvu mogućnost odmah smo je odbacivali kao neželjenu i nemoguću. Teško smo se varali. Jedan broj ljudi, odbačenih od društva zbog prethodnog nacionalističkog ponašanja, postaje sve aktivniji, a kada je formiran HDZ, postaju javno viđeni i sve traženiji u raznim sredinama. Jedan od njih bio je penzionisani pukovnik, pripadnik «maspoka», osuđivan, alkoholičar i bolestan. Mogao se videti samo u jeftinim kafanama, pijan ili u teškom mamurluku. «Oživeo» je u predizbornoj kampanji HDZ. Počinje da priča ne osvrćući se na društvo koje ga sluša. U njegovoj neposrednoj blizini imao sam saradnika, koji je pukovnika poznao iz zatvora Lepoglava.

Lice koje je kasnije vrbovano, izdržavao je višegodišnju kaznu zatvora zbog ubistva i u zatvoru je upoznao, uglavnom, sve lidere «maspoka», a po izlasku iz zatvora ostao sa njima u bliskim i prijateljskim odnosima.

Da bi sve bilo interesantnije u tom društvu vrlo često se pojavljivao Tuđmanov mlađi sin Stjepan, koji se bavio trgovinom hrastovog i orahovog drveta.

Iz tih razgovora u slobodno-vulgarnoj varijanti, dolazile su priče o samostalnosti Hrvatske, proterivanju Srba, oduzimanju stečenih prava, udaljavanju sa posla, pokretanju krivičnih prijavi protiv lica koja su svojim dotadašnjim delovanjem nanosili štetu Hrvatskoj.

Krug oko pukovnika se širio, a svi novi koji su dolazili imali su zajedničku karakteristiku: bili su članovi ili simpatizeri «maspoka». Stvarana je neformalna grupa, koja je sa stanovišta zakona, širila neprijateljsku propagandu i pravila planove za prevrat.

Imao sam posredne informacije, da takvih i sličnih grupa ima širom Hrvatske. Ništa nije preduzimano, jer je to tumačeno kao «evociranje uspomena na protekla vremena i nerealna nadanja koja se nikada neće ostvariti.»

Faktor vremena i promene koje su nastale nisu uvažavani, pa se računalo da će sve biti prekinuto na način kako je to urađeno 1971. godine. Samo se nije znalo, ko će to da prekine?

Pored već postojećih izvora bile su mi potrebne nove pozicije kako bih imao što valjanije informacije. Kako su sadržaji bili uznemiravajući i vrlo upozoravajući, trudio sam se da pre izveštavanja svaku informaciju proverim više puta i iz više izvora.

Počeo sam se vraćati onima koji su me tražili još iz vremena «afere Gaži».

Pavle Gaži, čovek koji je svojom vizijom udario temelje «Podravke» i od Koprivnice i okolnih mesta napravio vrlo primamljiva mesta za život i rad. Tu je bilo ljudi iz svih krajeva Jugoslavije, svih nacionalnosti i vera.

Gaži je 1983. godine smenjen sa dužnosti ministra unutrašnjih poslova Hrvatske. Smena je legendirana bolešću, ali su pravi razlozi bili druge prirode.

Ta afera je u prvi plan izbacila nekoliko ljudi. Ja sam od 1984. godine pa dalje uspeo sa svakim od njih da uspostavim kontakte. Pavle Gaži je smenjen sa spomenute dužnosti iz čiste osvete prema njemu. Te 1983. godine i kasnije, nosioc uništavanja jednog čoveka bio je Mika Špiljak. On je zbog sebe i svog sina Vanje uništavao čoveka, koji je radeći svoj posao

naišao na puteve kriminala, špijunaže i drugih aktivnosti koje je sprovodilo Špiljak i klika oko njega.

Kada uništavaš čoveka ne možeš samo njega da zahvatiš. Svi moraju da stradaju, žena, deca i što je moguće više članova šire porodice sa obe strane, najodaniji prijatelji i sl.

Tom formulom, oprobanom u vreme informbiroa i kasnije, krenulo se prema Gažiju.

Među zahvaćenima oko njega bio je i brat njegove supruge Ljubice-Velimir-Veljo Maravić.

Diplomirani pravnik, šef pravne službe u «Podravci». Kada smo se upoznali nije bio ništa.

Imao je kancelariju u koju niko nije ulazio, niko ga za ništa nije pitao, a na posao je morao da dolazi redovno i uredno.

Maravići su rodnom iz Drežnice, a u Koprivnicu su došli pred Drugi svetski rat. Velimir je u Koprivnici krenuo u osnovnu školu 1942. godine. Taj deo Hrvatske nije bio zahvaćen ratnim dejstvima, to je bila sigurna teritorija NDH, pa je Poglavnik Pavelić u mestu Ždala blizu granice sa Mađarskom koristio letnjikovac za odmor i lumperajke. Tako je pri jednom dolasku, na železničkoj stanici u Koprivnici, organizovan njegov doček. Ispred okupljenih cveće Poglavniku predao je mali Veljo. Sve je to zabeleženo, fotografisano i u novinama objavljeno.

Kada je počeo obračun sa Gažijem iz arhive CK SKH i državne bezbednosti izvučeni su ti materijali. Korišteni su, da se pokaže sa kim Gaži živi i koga on protežira. I njemu su počeli da lepe etikete neprijatelja i destruktivnog elementa. Pratili su ga, prisluškivali mu telefon, otvarali pisma i ko zna šta još.

Stavljen je praktično u kućni pritvor iz kojeg nije uzašao do izbijanja rata, a nije prihvatio ni novu političku opciju.

Kada sam upoznao Maravića već je bio «ruševina» od čoveka. Teško je optuživao Miku Špiljaka, Jakova Blaževića, Milutina Baltića, Čedu Grbića, Jelicu Pavličić i druge. Optuživao ih je za kriminal neviđenih razmera, antisrpsko delovanje i progon pod okriljem politike SKH. Nisam mogao da verujem da su Srbi u Hrvatskoj građani drugog reda. Samo probrani pojedinci iz srpskog naroda imali su povlašćen društveni položaj. Oni su držali ključ u svojim rukama. Krug je proširivan po potrebi do određenog broja da se ne naruši «nacionalni ključ», ali uvek na način da za njih u kontinuitetu ostaje prostor za nasleđe u privilegijama.

Samo oni najpronijljiviji su uočavali pravo stanje u Hrvatskoj. Nisu mogli da reaguju, nisu imali adresu na koju bi se obratili, jer ta adresa je bila SKJ-SKH, a upravo su oni bili nosioci tog zločinačkog delovanja prema Srbima u Hrvatskoj.

Ni ja nisam imao hrabrosti o tome da izveštavam, jer sam znao gde će ti sadržaji završiti i da ću imati nesagledive posledice.

U tome sam već imao iskustvo i grešku nisam hteo da ponovim.

Nekoliko godina ranije upoznao sam se u Brod Moravicama sa tadašnjim predsednikom mesne zajednice. Prilikom upoznavanja on je umesto svog imena rekao da se zove «Firer». To me je zainteresovalo i počeo sam da istražujem. Došao sam do neverovatnih podataka. O svakom novom podatku sam izveštavao. Gurali su me napred, hvalili kako dobro radim i da su rezultati izvanredni.

«Firer», pravim imenom Branko Delač je bio pripadnik nemačke divizije «Princ Eugen», ranjen pod neobjašnjivim okolnostima 1944. godine i do 1955. godine mu se gubi svaki trag. Njegova majka bila je rođena sestra ustaškog funkcionera Božidara Kavrana.

Po povratku u rodno mesto niko ga ne dira. On svojim radom od opšteg društvenog interesa skuplja samo lovorike i tako sve do 1983. godine kada je povodom Dana republike 29.11. dobio orden «zasluga za narod».

Ja sam pozvan u Zagreb da donesem njegov dosije, gde je preuzet. Tom prilikom su mi ponovili, da sam odlično radio, da sam na «Firera» pazio kao na dete i da sam mnogo doprineo ukupnom radu sa njim. On je bio saradnik još od 1945. godine kada ga je UDB-a vrbovala. Nagrađen sam sa 10 dana plaćenog odsustva! Posle tog iskustva sam pazio šta radim i o čemu izveštavam.

Prošlo je gotovo pet godina od prvih informacija koje sam primio od Maravića, kada mi se ukazala prilika da razgovaram sa generalom KOS-a u Varaždinskim toplicama. General je bolovao od teške, neizlečive bolesti. Kako je voleo da me sluša, ispričao sam mu šta znam. Gledao me je jedno vreme, a onda počeo da priča:»Taj tvoj izvor zna mnogo. Rekao ti je istinu i šteta što nas nisi malo «zagolicao» tim sadržajima. Ti si mlad i voliš svoj posao u ostalom ja sam te primio u Službu. Takav sam i sam bio. Neke stvari se rade kraće neke duže, a neke nikada ne stignemo da uradimo. Meni se čitavog života okreće u želucu od raznih tipova sa kojima se moram viđati, rukovati i razgovarati, a znam dobro o kakvim se neljudima radi. Moraš kod sebe izgraditi mehanizam «zaštite» da se preterano ne uzbuđuješ na ono što čuješ i vidiš. Sve će doći na svoje mesto.»

Po mom mišljenju, problem je bio, što je takvih protuva bilo više od normalnog broja na prostoru čitave Jugoslavije. O njima se znalo, ali ih je bilo nemoguće zaustaviti i eliminisati. Množili su se kao zečevi.

Tako se urušavalo društvo, koje smo, izgleda, gradili na lošim temeljima u kojem su lične pretenzije i interesi nadvladali opšte i budućnost nam je bila vrlo nestabilna. Proširivanjem veza došao sam u kontakt sa jednim magistrinom ekonomskih nauka, profesorom na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu. Hrvat iz Hercegovine, odgojen na vrednostima Katoličke crkve i nacionalne isključivosti. Radio je kao direktor u jednom javnom preduzeću. Bio je vrlo obavešten. Čudio sam se da je «slobodan» za razgovore i kontakte. Nekoliko meseci od početka naših susreta, primetio sam da moje kolege iz državne bezbednosti Hrvatske sve češće dolaze kod mene, da me sve češće pozivaju na razna okupljanja. Razgovori su bili i privatni i stručni, ali nikada ni jednom rečju nije spomenuto ime moje veze. Počeo sam da sumnjam u njihove dobre namere i prave razloge druženja. Tek nakon godinu dana doznao sam da je moja veza njihov objekat interesovanja i operativnog angažovanja. Oni su se čudili da taj u opšte hoće da razgovara sa mnom. Čudili su se i svemu što mi je do tada rekao. Dakle, oni su čitavo vreme prisluškiivali naše razgovore, tajno nas fotografisali i pratili, bili nam za leđima svake sekunde. Nisam se previše uzbuđivao, jer sam znao da radim krajnje profesionalno i da nisam ništa uradio što bi me brinulo.

Sa ovom vezom bio sam u vrlo bliskim odnosima sve do 10.09.1991. godine kada smo se sreli na benzinskoj pumpi u Dubravi, naselju u Zagrebu. Tada me je ljutito i javno pred ostalima nazvao četnikom i okupatorom, zapretivši da će mo se uskoro obračunati. Nije me iznenadio niti uplašio, odgovorio sam mu sledeće:»Bili smo dobri i nikada te nisam izneverio niti slagao. Neću ni sada. Nisam ni četnik ni okupator, ali da te ne bih izneverio biću četnik kakvog ti ne možeš ni u bujnoj mašti da zamisliš.»

Tako smo se rastali, a naše druženje je počelo u jesen 1984. godine.

Upoznali smo se na moju inicijativu. Imao sam osećaj kao da je jedva čekao da neko iz moje službe dođe do njega. Nudio je informacije koje su po sadržaju bile validne i upotrebljive. Trudio se da na svaki način pomogne, da mi bude pri ruci. Nudio je sitne i krupne

usluge. Nametao se na sve moguće načine. Bio je familijaran čovek sa brojnom porodicom, pa sam i ja njemu nudio usluge i pomoć. Svaku ponudenu je prihvatio. Sve je bilo dobro do početka 1990. godine. U kontaktima je neprekidno odmeravao i proveravao moje reakcije na njegove iznete stavove. Težište interesovanja je bilo, kakve su šanse da u Hrvatskoj dođe do promena, a da pri tome vojska ne reaguje. U samom početku bio je protiv programske orijentacije HDZ, čak je izvirgavao ruglu i podsmehu Tuđmana i neke od uticajnijih članova stranke. Vremenom se menjao i sve je jasnije apostofirao ispravnost stavova i politike, kako Tuđmana, tako i celokupne stranke. Na moj nagovor postao je član stranke. Iz dana u dan postajao je sve zagriženiji član stranke i u potpunosti je prihvatio programske ciljeve. Prema meni je bio i dalje korektan. Počeo je da me upoznaje sa pojedincima koji su bili «jači» članovi HDZ, a da pri tome nije krio šta je moj posao. Napravio sam primedbu na takvo ponašanje ocenjujući ga neprimerenim, jer kontakti koje smo imali mogu diskreditovati i mene i njega. Uveravao me je da za takvu brigu nema mesta i da oni mene znaju iz nekih drugih izvora. Smatraju da sam korektan i neopterećen. Osetio sam da mi nešto spremaju i svaki put kada sam išao na sastanak posebno sam se spremao za trenutak kada će mi saopštiti šta ih interesuje.

I oni su se pripremali. Posebno su se interesovali o mom imovnom stanju i da li sam zainteresovan za neke pogodnosti, koje oni mogu srediti. Pogodnosti su servirane po principu «uzmi ili ostavi» bez posebnog nuđenja i inzistiranja.

Otvoreno sam upitao, koja je cena svega ovoga? Obligacioni odnosi ne poznaju varijantu-dajem, a ne uzimam. Želeo sam da čujem šta oni od mene očekuju. Jedan od njih, profesor hrvatskog jezika, mi je sve pojasnio.

«Od tebe ne tražimo ništa specijalno. Ne tražimo da se u poslu kompromituješ. Do promena će svakako doći, milom ili silom. Mi želimo, ako dođe do primene sile, da žrtava bude što manje. Bilo bi najbolje da sve prođe bez sukoba. Nas interesuje šta će vojni vrh da preduzme? Da li će oni upotrebiti silu da spreče demokratske promene u Hrvatskoj. Ti svakako nisi sam. Mi smo se već dobro obezbedili, ali svaka dobra informacija bi nam dobro došla.»

Obećavali su mi u novim okolnostima određeni društveni položaj primeren stepenu obrazovanja, iskustvu i zaslugama za stvaranje novog društva.

Znao sam da već imaju doušnike u vojsci, pa sam i ja, da ne bih remetio atmosferu i dobro raspoloženje, prihvatio ponudu. Bili su oduševljeni. Ljubili me i kovali u zvezde. Moj saradnik je sav cvetao, jer je on bio inspirator čitavog događaja.

Sedeli smo u restoranu «Okrugljak» u Zagrebu. Slučajno ili ne, oko nas je bilo cveće u kojem je ruža dominirala. Do tada to nisam primećivao.

Preuzimanjem vlasti od strane HDZ, posle izborne pobede, poremetili su intenzitet sastanaka. Potpuno su se predali opijumu pobede i izboru mesta u novonastaloj situaciji. Te 1990. godine Dan ustanka u Hrvatskoj nije obeležavan. Na taj dan sam se video sa saradnikom. Bio je prilično agresivan u nastupu govoreći: «Ovi tvoji u Srbu preteruju. Na šta to liči? Nose šajkače i četničke kokarde, mašu zastavama iz Srbije.» Umirivao sam ga i dodao, da su to videli od Hrvata, koji su skinuli zvezdu petokraku sa zastave, da nose šubare i kokarde, jer su videli da iz inostranstva dolaze prave ustaše, da su ustaša Stjepan Sulimanac i Nikolić ušli u Sabor sa liste HDZ, da se plaše Savke, Šime, Tripala i drugih koji im prete. On me je gledao jedno vreme i kaže: «Ipak je ovo Hrvatska, to se ovde ne može tolerisati.» Nastavio sam dalje da mu objašnjavam, da je Hrvatska država i Srba i da onaj ko ne bude vodio računa o tome imaće grdih problema. Sve je to on znao, ali nije hteo da čuje. Rastali

smo se potpuno različitih uverenja, ljuti jedan na drugog. On više nije bio moj, a ni ja njegov. Naše višegodišnje druženje dovedeno je u pitanje, ljuljalo se i pretilo da se potpuno prekine. Događaji u leto 1990. godine, počev od 17.08. kada je došlo do masovnog okupljanja naroda u Kninu i u drugim mestima u Dalmaciji, Lici, Kordunu i Baniji. Stanje u Istočnoj Slavoniji, posebno u Vukovaru, remetilo se velikom brzinom i preteći se približavalo tački usijanja. Kada sam se rastao sa ovim saradnikom, prisetio sam se reči mog oca koje mi je rekao kada sam u decembru 1979. godine primljen u Službu bezbednosti.

«Čuvaj se svog posla. Do sada si stvarao prijatelje samo svojim radom i ponašanjem. Od sada ćeš imati mnogo više prijatelja, ali malo onih pravih. Čuvaj se prijateljstva sa onima koji u tebi vide onoga koji će pomoći u ostvarivanju njihovih ciljeva.»

Posebno me je upozoravao na krugove koji nisu odbacili ustašku ideologiju, koji su kako u inostranstvu tako i u samoj Hrvatskoj radili na stvaranju uslova da izvrše promene.

Ja sam ga pokušao razuveriti i dokazati da su to neka daleka i prevaziđena vremena i da se takvo šta ne može desiti, ali u ubeđivanju nisam uspeo. Sada je došlo vreme da budem svedok planiranih promena, da budem deo označenog remetilačkog faktora, kojeg treba neutralisati u Hrvatskoj. Živeo sam u potpunoj zabludi.

U Zagrebu sam stanovao u službenom stanu u Martićevoj ulici. Kontakte sa porodicom sam smanjio na najnužniju potrebu sve iz razloga da im ne bih pravio probleme, da svojim pozivima ne iritiram drugu stranu. Znao sam da mi dojučerašnje kolege i prijatelji sada prisluškiju telefon, da imaju identifikatore poziva i da otkrivaju po telefonima moje kretanje.

Izbegavao sam ulaske u vojne objekte, izbegavao mnoge ljude za koje smo procenjivali da su objekti interesovanja hrvatske kontraobaveštajne službe, na mnoga mesta više nisam odlazio.

U leto 1990. godine bilo je još jako mnogo ljudi koji su, i pored Tuđmanove pobede, podržavali jugoslovensku opciju. Svu svoju nadu su polagali u snagu JNA, koja je po mnogim procenama imala snage da spreči raspad Jugoslavije. Međutim, JNA je također teško perživljavala društvene promene i nije mogla da ostane imuna na sve procese koji su pokrenuti. Počelo je pucanje po nacionalnim i verskim šavovima. Činilo mi se da rukovodstvo OS SFRJ ima nadmen i prepotentan stav po mnogim pitanjima. Potcenjivački odnos prema narastajućim snagama unutrašnjeg neprijatelja bio je veoma uočljiv. Da li zbog prisutnosti pozitivnih procena o mestu i ulozi JNA, da li zbog snage arsenala kojim je JNA raspolagala, rukovodstvo OS SFRJ je povlačilo niz pogrešnih poteza. Redosled povlačenja poteza i odlučnost u sprovođenju odluka nisu bili primereni ni vremenu ni okolnostima koje su vladale.

Kada je novoformirana vlast u Hrvatskoj odlučila da formira svoju vojsku pod imenom Zbor narodne garde i kada je promocija organizovana na stadionu NK «Zagreb» u Kranjčevićovoj ulici u Zagrebu 30.05.1990. godine, ja sam na toj svečanosti sa pozivnicom bio gost. Istina, nisam bio na svečanoj bini, jer sam i u tim prilikama morao da radim. Pratila me je jedna kolegica sa posla da ne budem upadljiv. Mada su se svi učesnici trudili da svečanost protekne u redu i bez incidenta, mnogi na stadionu su prizivali rat i radovali se snazi koja se stvara, koja će ući u taj rat.

Jedna od upečatljivih figura na svečanom delu pozornice bio je fra Duka, koji je za pojasom imao zataknut pištolj. Neodoljivo je podsećao na fratre iz vremena NDH koji su pratili Poglavnika u njegovim pohodima. Tada Poglavnik, danas Vrhovnik. Simbolika ili stvarnost?

Euforija posmatrača na stadionu preneti je i na ulice. Slavilo se na sve strane i u čitavoj Hrvatskoj. Tuđman je cvetao.

Istovremeno nijedan Srbin nije bio ravnodušan na ta zbivanja, ali se to nikog nije ni ticalo osim njih samih.

U službenim prostorijama su od mene tražili da sačinim službenu belešku o događaju kojeg je i TV prenosila direktno. Odbio sam, jer sam bio i razočaran i povređen odnosom prema događaju koji je imao dalekosežne posledice po kasnija zbivanja u Hrvatskoj.

Četvrta oružana sila u Evropi je u Hrvatskoj dobila prtnera po imenu, i neprijatelja. Na tom malom prostoru nije bilo mesta za oboje, neko je morao da napusti Hrvatsku.

Kod mnoštva dobronamernih ljudi javio se gorak okus razočaranja i neverice u ono što vide i doživljavaju.

Kako se urušavala Jugoslavija i njene oružane snage, tako su njihovi protivnici dobijali sve veći broj pristalica. Odnos snaga se iz dana u dan menjao na štetu JNA. Taj proces nije mogao više da se zaustavi.

U operativnom radu počeli smo doživljavati poraze. Počele su nas napuštati naše najbolje operativne pozicije. Sami su videli da se ništa ne čini, da se njihove informacije ne koriste u svakodnevnom životu, a oni rizikuju sve što imaju, i porodicu i posao i na posletku, svoj život.

Počeli su tražiti druge službe kojima će biti na usluzi.

Tog dana u Zagrebu na Gornjem Gradu zvanično je zamenjena zastava Hrvatske. Sa jarbola je spuštena ona sa socijalističkim obeležjima, a podignuta nova bez tih obeležja.

Bio sam prisutan. Posmatrao sam okupljene građane koji su sa oduševljenjem pozdravljali podizanje nove zastave.

Tuđman je tačno znao za čime običan građanin hrvatske nacionalnosti žudi, čemu se nada i čime ga može obradovati.

Imao je jasnu viziju kako Hrvatska treba da izgleda u narednom vremenu i na koji način treba doći do tog cilja. Njegov koncept oslanjao se na običnog čoveka, radnika, seljaka, građanina. Takvim konceptom je osvojio vlast u Hrvatskoj, takvim konceptom želi da Hrvatsku osamostali.

Kao istoričar znao je, da je u vreme postojanja NDH hrvatski narod bio oduševljen postojanjem sopstvene države. Nije se ulazilo u metode održavanja vlasti, pri čemu su Srbi, Jevreji, Cigani i komunistički orjentisani Hrvati bili žrtve terora. Računalo se sa moć saveznika-Nemačke i sila osovine, te da Hrvatska može prosperirati u njihovom zagrljaju. Nova ustaška vlast u NDH se utrivala da svoje saveznike fascinira metodama u održavanju reda i mira. U tome su značajno uspevali.

Kasnije će Tuđman u više navrata javno ponoviti tu istorijsku čežnju Hrvata da imaju svoju državu i da je nova Hrvatska istorijski sled Nezavisne države Hrvatske.

Mnogi od njegovih stranačkih kolega i saboraca na putu nezavisnosti su ga podržavali i gurali napred ne verujući da može uspeti. Oni sada vladaju u Hrvatskoj, formalno i iz senke. Ti iz «drugog reda» su vrlo opasni za svakog, pa tako i za najbližeg. Idu mnogo promišljenije i sveobuhvatnije napred od «prvoboraca» i kasnijim transformacijama preuzimaju ključne pozicije. To je univerzalni obrazac, koji je bio jako prepoznatljiv i na drugoj strani kod Srba. Nikada neću zaboraviti jednu gospođu koja je bila na svečanosti na Gornjem gradu. Prilikom izmena zastava na jarbolu, ona je uspela da probije kordon i da zastavu istragne iz ruke policajca Miralema Alečkovića i da je pred okupljenima poljubi. Kada se vratila na mesto u masu okupljenih, čujem kako joj poznanica upućuje prekor za postupak. Glasno joj je

odgovorila: »Ti svoju zastavu ljubiš 50 godina i ne znaš šta znači neimati je. Danas me je Bog pogledao i doneo mi dan koji sam sanjala.»

Kada sam to čuo, znao sam da je Tuđman duboko u pravu u svojoj proceni i da će bilo kakvo sprečavanje osamostaljenja Hrvatske doneti veliku nesreću.

Tokom rata mnogo puta sam se setio tog događaja.

Koliko sam posmatrao i slušao ovu gospođu, svoj pogled nisam skidao sa Miralema.

Bio mi je miljenik još iz vremena dok je pohađao policijsku školu u Zagrebu. Nije bio najbolji učenik, nije bio ni posebno disciplinovan, ali je imao porodicu koja je zasluživala svaku pažnju. Zbog zahvalnosti njegovom ocu Omeru, upisao sam Miralema u Vojnu Akademiju, koju je završio 1989. godine. Zbog njega su moji šefovi, na moje traženje, narušili kvotu od 5 slušalaca iz RSUP Hrvatske. Neko, ko zna ko, otpao je sa daljeg školovanja zbog Miralema i mene. Kada je završio Akademiju, našom intervencijom raspoređen je u RSUP u odeljenje za obezbeđenje ličnosti. Pre toga imao je kratak staž u SUP-u Trešnjevka. Bio je naša nada, ali nas je odmah u startu izneverio. Nismo mu trebali. Vrlo brzo je pronašao nove gospodare. Vrbovali su ga iz HDZ da za novac ne piše informaciju o skupu na kojem je formiran HDZ 1989. godine.

Nisam mogao da prihvatim ovu istinu i požalio sam se Miralemovom ocu Omeru, koji je zbog bolesti bio na lečenju u Varaždinskim toplicama. Tada sam čuo strašnu istinu o Miralemu.

Neću je pisati da neko ne shvati da mu se svetim. Ja to neću, ali on se na bestijalan i neprimeren način svetio svom ocu za kojeg nije verovao da mu je otac.

U junu mesecu 1990. godine imali smo zajednički sastanak sa kolegama iz Centra državne bezbednosti Bjelovar. Sastanak je bio organizovan u šumi Kukavica kod Bjelovara. Na tom sastanku se videlo da mi više ne činimo jedan sistem, da smo u stvari ljuti protivnici. Ne samo to, jasno se videlo da ni organi bezbednosti JNA nisu više jedinstveni i da postoje različita mišljenja i stavovi oko situacije u Hrvatskoj.

Istovremeno sa ovim događajima, primili smo i prve informacije o velikoj aktivnosti penzionisanog generala Martina Špegelja. On je lobirao u korist nove vlasti. Istomišljenike je težišno tražio u sredini u kojoj je bio poznat, među pripadnicima 5. vojne oblasti. Kako je Špegelj mene dobro poznao, ja sam bio najvećim delom isključen iz aktivnosti njegovog praćenja da mu nekom nesmotrenošću ne bi dali signal da je postao objekat interesovanja Službe

Špegelja sam upoznao još dok je bio komandant Štaba TO Hrvatske. Bio je strastven lovac i dosta vremena je provodio po lovištima u Hrvatskoj, a posebno se zadržavao u vojnim lovištima na poligonima Slunj, Gakovo i u lovištu između Križevaca i Koprivnice.

Bolje sam ga upoznao kada je postao komandant 5. vojne oblasti. Nije odavao čoveka koji svojim intelektom i pojavom zaslužuje takvo mesto. Ovo tim pre, što sam imao priliku da čujem, da je još kao komandant gardijske divizije u Beogradu imao nacionalističke ispade, ali se preko toga prešlo.

Kada je 1988. godine načelnik bezbednosti-pukovnik Budimir Divljaković penzionisan i kada je trebao primiti plaketu iz ruku generala Špegelja, odbio je to na iznenađenje svih koji nisu znali drugu «stranu medalje».

Divljaković nije bio omiljen šef zbog svoje strogoće i nemilosrdnog rada dan-noć. Kako ja nisam imao pametnija posla od svog profesionalnog angažovanja, bio sam jedan od retkih koje je Divljaković rado primao u društvo.

Tako je bilo i u restoranu Doma JNA u Zagrebu. Sedeo je sam za stolom, koji inače prima 10 gostiju. Mnogi su prolazili pored njega. Ja sam prišao da ga pozdravim i on me je pozvao da sednem. Prihvatio sam poziv i seo. Posle kraćeg ćaskanja, sam bez mog pitanja počeo je da priča o Špegelju. Crna karakteristika, koju ja ni po položaju koji sam tada imao u Službi, ni po činu koji sam nosio nisam smeo čuti. Bio sam zgranut onim šta sam čuo. Po tom opisu Špegelj je bio kriminalac neslućenih razmera i politički poltron, koji bi zarad vlastitog napretka bio spreman na bilo koju pogodbu. Divljaković mi je tada ispričao o krađi vojne šume iz Gorskog Kotara u količini 980 m³ balvana koji su izrezani u daske i koje je Špegelj preko svojih veza prisvojio. Prisivajanje lovnog bogatstva, trofeja, druge imovine koja je pripada JNA da se i ne govori.

Pitao sam Divljakovića, kako je to moguće kada se sve to znalo, a on mi odgovori, da su za sve zaslužni «drugovi iz Beograda», koji su Špegelju držali stranu. Nekoliko meseci kasnije kada sam uključen u operaciju «Švejk» pričao sam o ovome sa generalom Vasiljevićem. Nije bio iznenađen, jer je već sve znao. Sve je bilo zapisano, ali niko nije reagovao na vreme. Vreme je učinilo svoje tako da se Špegelj osilio i počeo svoju osvetu u ime Hrvatske. Zašto? Samo iz razloga što mu nije udovoljeno želji da postane načelnik Generalštaba JNA, a to je žarko želeo. Umesto toga je penzionisan.

Penzionisanjem Špegelja JNA je dobila velikog neprijatelja i osvjetnika. Svoju prljavu aktivnost legendirao je ljubavlju prema Hrvatskoj i njenom putu ka samostalnosti. Priča o generalu Špegelju je samo jedna u nizu onih čiji će akteri potražiti nove gospodare i otvoreno se izjasniti da su neprijatelji onoj državi od koje su dobili sve, i ime i društveni položaj.

Bilo ih je previše da bi se njihova delatnost ignorisala, a ignorisala se nečijom voljom i nečinjenjem, jer i pored svih informacija s kojima se raspolagalo njihova aktivnost nije blagovremeno zaustavljena.

NAORUŽAVANJE

Promena vlasti u Hrvatskoj bila je iznenjađenje samo za neupućene i lakoverne. Hrvatska je imala sve atribute države osim vojske, a ona joj je bila preko potrebna. Neskrivena želja Tuđmana, da pored predsedničke funkcije bude i Vrhovni komandant oružanih snaga Hrvatske, dovela je do niza aktivnosti u tom pravcu. Formiranjem Zbora narodne garde udareni su temelji novoj vojsci. Kako nije bilo nikakve intervencije, ocenjeno je da je put za formiranje vojske otvoren i samo treba nastaviti trasiranim putem.

Bilo je primetno jačanje snaga unutrašnjih poslova, posebno komponenti koje bi bile sposobne za borbena dejstva.

Kako je JNA povukla celokupno naoružanje iz skladišta TO Hrvatske i stavila ga pod svoju kontrolu, bilo je neophodno pronaći nove puteve i izvore za nabavku nedostajućeg naoružanja i vojne opreme.

Prve informacije o potrazi za naoružanjem primili smo iz inostranstva i to iz više različitih izvora. Nosioi kupovine naoružanja bili su pripadnici ekstremne ustaške emigracije po čitavom svetu.

Raspadom SSSR ostali su bogati arsenali u zemljama članicama Varšavskog ugovora, a Mađarska je bila najbliža destinacija za takve poslove.

Po ovlašćenju Vlade Hrvatske, penzionisani general Martin Špegelj je u Mađarskoj ugovorio nabavku pešadijskog oružja i municije.

Oružje se nabavljalo i u samoj zemlji iz svih mogućih izvora. Prodavalo se staro i trofejno oružje, pištolji, lovačko oružje i sve iz čega se moglo pucati. Na tržištu se pojavilo i oružje izrađeno po radionicama i kovačnicama. Pravljene su puške i bombe punjene nehumanim rasprskavajućim sadržajem.

Pripremali su se Hrvati, pripremali su se i Srbi.

Propagandno-psihološko delovanje na svest pripadnika jednog i drugog naroda poprimalo je neslućene razmere. Sa hrvatske strane radio i TV Zagreb su bili nosioi takve aktivnosti, a sa srpske, radio i TV Beograd.

JUTEL koji je emitovan iz Sarajeva pojavljivao se u ulozi nekakvog sudije i čas potpirivao jednu, pa drugu stranu. Tadašnji urednik JUTEL-a Goran Milić je to znalački i sračunato radio. Snaga njegovih informacija jednako je «legala» i jednoj i drugoj strani, jer je on imao pedigre jugoslovenskog novinara, nepristrasnog i objektivnog. Svojim informacijama je teško i sračunato dovodio u zabludu i jednu i drugu stranu i perfidno ih podsticao na divljaštvo i primitivizam.

Vojni komentatori, pre svih Miroslav Lazanski, veličao je stavove i ideje tadašnjeg vojnog rukovodstva. Svojim intervjuima i prikazom stanja u JNA, veličao je snagu i moć «diva na kolenima», koji više nije mogao da ustane i slabio je iz dana u dan. Sve je rađeno namenski i po porudžbinama tadašnjih moćnika koji su vladali Jugoslavijom, koji ni po koju cenu nisu pristajali na promene želeći da zadrže dostignuti stepen vlasti i privilegija koje vlast donosi.

U tom periodu razne vojne inspekcije iz Begrada su obilazile jedinice i komande po čitavoj Jugoslaviji. Već tada su imali nepobitne dokaze da je nemoguće formirati jedinice ratnog

sastava, jer je odziv na mobilizacijske pozive bio bizarno mali – ispod 10%. Dakle, u tom delu država nije funkcionisala. Stanje na prostoru Hrvatske i Slovenije bilo je katastrofalno po tom pitanju. Sve se to znalo, ali niko ništa nije preduzimao. I dalje se živelo mirnodopskim životom. Delili su se činovi i ordenje, razne plakete i priznanja, a država je propadala.

Povećan je broj krađa vojne opreme i naoružanja.

Organi bezbednosti su vodili sveobuhvatne akcije otkrivanja i sprečavanja takve aktivnosti. Tražili smo nosioce takve delatnosti da bi njihovim eliminisanjem smanjili pritisak na vojna skladišta i jedinice.

Znajući za želju Hrvatske da stvori svoje oružane snage, pre svega smo na toj adresi tražili nosioce. Otkrili smo da general Martin Špegelj igra glavnu ulogu. Njegovo poznavanje rasporeda objekata i njihovih sadržaja bilo je potpuno.

Martin Špegelj

U leto 1990. godine i kasnije, Špegelj je još uvek tajno radio. Tajno se sastajao sa svojim vezama i sa njima kovao planove o naoružavanju. Njegova najomiljenija mesta za razgovore bili su lovački objekti. Vrlo rado je dolazio u svoje rodno mesto Veliki Gradec kod Virovitice, a potom na poligon Gakovo gde je upravnik i organ bezbednosti bio sin njegove sestre – Vlado Jagar. Vlado je te godine primljen u Službu, a posao mu je bio operativno pokrivanje poligona Gakova. Bio je oficir primljen u JNA po ugovoru. Osim obuke koju je imao za vreme redovnog odsluženja vojnog roka, drugog vojnog obrazovanja nije imao.

Jagar je bio čvrsto jugoslovenske orijentacije. Stavio je sve na kocku i krenuo da radi kao profesionalac. On je dao prve informacije o monstruoznim planovima i namerama generala

Špegelja, pre svega prema pripadnicima sastava kojima je do nedavno bio komandant, prema njihovim porodicama i prijateljima.

Kako su se te informacije ponavljale, pristupili smo poslu provere. Odlučeno je da se razgovori Špegelja dokumentuju fono i TV snimanjem.

Odabran je objekat lovačke kuće na poligonu Gakovo. Da ne bi bili sami u prostoriji, pozvan je stariji vodnik Kovač Franjo, intendantski podoficir iz garnizona Koprivnica.

Prostorija je u potpunosti pripremljena za tajno snimanje. U kontaktu sa Špegeljom ovaj je jasno i nedvosmisleno potvrdio naša prethodna saznanja. Izneo je planove i namere, nabrojao metode, lokacije i bliže izvršioce.

Tajni snimak Martina Špegelja, Jagara i Kovača. Snimljeno u lovačkoj kući na poligonu Gakovo kod Virovitice.

Nije znao da i u tim trenucima veliki broj Hrvata nije spreman za takve aktivnosti, da odbacuju ekstremizam kao oblik borbe zasamostalnost.

Uznemirenost i masovna okupljanja Srba u Hrvatskoj bili su česta pojava. Takvi događaji eskalirali su 17.08.1990. godine kada je u Kninu došlo do masovnog okupljanja građana i kada je vojska izašla na ulice.

Pre tog događaja bio sam na dva skupa. Iskorišteni su datumi verskih praznika, kada se po običaju okupi veliki broj ljudi iz okolnih sela.

Prvi je bio 12.07.1990. godine u selu Zalužnica kada je obeležen Petrovdan. Taj dan je redovno obeležavan svake godine, ali te 1990. godine broj posetioca bio je nesrazmerno veći

od prethodnih. Najmanje je bilo domaćih iz sela, pogubili su se u nadolazećoj masi koja je nagrnula iz svih mesta Like i šire.

Muzika i pesme, koje se ranije nisu mogle niti smeće čuti na javnim okupljanjima. Bilo je primetno malo policajaca za tako veliki skup. Uglavnom Srbi iz policije iz Otočca. Samo su gledali i stajali po strani. Rezignirani i nemoćni.

Slična situacija bila je i 02.08.1990. godine u Ličkoj Jesenici za Hramovu slavu Sveti Ilija. Selo koje je imalo oko 700 stanovnika ugostilo je oko 6-7 hiljada gostiju iz svih krajeva Like i šire. Livade, dvorišta i putevi bili su zakrčeni automobilima raznih registarskih tablica. Masa sveta kakvu to mesto u svojoj istoriji nikada nije videlo ni doživelo.

Sve sam posmatrao sa distance ne upuštajući se u diskusije, jer svaki i najmanji pomirljivi ton izazivao je na vrlo grube i neprimerene istupe, od kojih su neki završavali fizičkim obračunima.

Video sam da nekoliko skupina mladih ljudi obilazi takve skupove i da prave incidentne situacije. Isti ugostitelji, isti orkestri ispod šatora, kao da se nešto dešava po scenariju, a scenarista se mogao samo naslutiti.

Nisam mogao da pretpostavim da ću već naredne godine mnoge upoznati u novim ulogama. Veći broj onih koji su te skupove koristili da zarade, kasnije su zauzeli pozicije sa kojih su odlučivali i upravljali voljom ostalih. Uvek je tako bez obzira o kojoj se sredini radi i koji su podsticaji tim zbivanjima.

Govori koji su držani su beznačajni, niko to nije ni slušao. Bilo je bitno da govornik ništa ne čita, da je elokventan i da komunicira sa masom. Možda je to najbolje opisala moja tetka Ljeposava, koja je posle mitinga hvalila govor gospodina Opačića. Kada sam je upitao, šta je govorio, odgovorila je: »J... ga ćaća, vrag zna šta je reka, ali ljepo priča.»

Ne mogavši sve to da gledam otišao sam u obližnju šumu Jelar, a potom u Pernovac. Razmišljao sam kuda će nas sve to odvesti i kako ćemo, eventualno, iz svega ovoga da izađemo. Pred očima su mi počele da se menjaju slike vežbi i manevara. Hiljadu puta ranije, pitao sam se, kako bi izgledalo da nasuprot cevi stvarno stoji neko i da preživi svu tu silinu udara oružja. Trčali smo na ta mesta, da sami probamo kako to izgleda, da se poigramo svojim životima, kao da su oni nečiji drugi, a ne naši.

Spustila se noć, dolina je odjekivala pomešanim zvucima muzike koja se čula sa više mesta. Igralo se i pilo do zore. Bilo je to poslednje.

Igrom slučaja, godinu dana kasnije ponovo sam bio u Jesenici o istom datumu. Sada u uniformi i sa oružjem. Došao sam iz Slunja da obiđem oca i druge drage ljude i suseljane. Nema svečanosti. Svi su u nekom isčekivanju lošeg trenutka. Kažu mi da se iz Saborskog oglašavaju minobacačima, da tamo ustaše imaju svoju jedinicu i da su u neprekidnom isčekivanju. Gađaju i oni Saborsko minobacačima 82 mm, kažu da imaju samo tri komada i interesuju se, da li je moguće nabaviti koji više.

Imaju trenanžna gađanja iz pešadijskog naoružanja. Strelishte je iznad vrela Paskaševog u Sartuku.

Taj dan sam razgovarao, pored ostalih, sa Nikolom Momčilovićem u selu poznat kao «Baja Krnjaš». Kao mlad i obrazovan čovek, pre rata bio je pokretač mnogih akcija u selu i, uopšte, nametao se svojom ličnošću. Bio je vrlo samouveren u sebe i zbivanja. Po priči vidim da prima instrukcije «sa izvora». Taj izvor nalazio se u Kninu. Moram da kažem da je njegova

samouverenost i odlučnost u kazivanju na mene ostavila snažan utisak. Ako je kod mene bilo i malo kolebanja, šta raditi u nadolazećem vremenu, posle razgovora sa Bajom razbio sam svaku dilemu. Ne samo zbog neskrivene ljubavi prema Baji, pomislio sam u sebi:»Sa ovakvima ako treba i u goru i u vodu«.

Slično sam doživeo i u razgovoru sa Banjom Čikarom. Bio sam oduševljen što relativno malo selo ima takve ljude koji su predvodnici i svoje i starije generacije.

Kada sam došao u Krajinu 19.12.1991. godine, tražio sam Baju među prvima. Rekli su mi da je napustio selo i sa porodicom otišao u Beograd. Bio sam frapiran tim saznanjem.

Ne samo što su mu zamerili, već sam čuo otvorene pretnje da će ga ubiti, ako se pojavi.

Sada javno mogu da kažem, da nisam kojim slučajem bio u Krajini u maju 1992. godine bi ga ubili. Nisam to dozvolio, jer je do tada bilo previše takvih slučajeva, a ni jednim ništa nije bilo rešeno. Srbin koji se u to vreme ponašao mimo proklamovanih pravila ponašanja za «njih» je bio gori od bilo kojeg Hrvata i sa njim su postupali po zakonu o prekom postupku. Mnogi su tako stradali.

UVOZ ORUŽJA IZ MAĐARSKE

Dana 09.10.1990. godine pozvao me je pukovnik Boško Kelečević, načelnik bezbednosti komande 5. vojne oblasti i u kraćem razgovoru saopštio mi zadatak. Narednog dana, 10.10. trebao sam da izađem na granični prelaz između Hrvatske i Mađarske, Goričan – Letenje i da propratim izlazak dva šlepera prevoznika «Čazmatrans» iz Čazme. Šleperi su išli u Mađarsku po oružje koje je tajno nabavljeno za MUP Hrvatske, a u stvari oružje je bilo nabavljeno za stranačko naoružavanje ekstremnijih članova HDZ.

Na zadatak sam išao svojim privatnim automobilom. Sa sobom sam poveo kapetana Bolfek Damira iz Koprivnice, koji je pre toga radio na granici i dobro je poznao taj teren.

Tog 10.10.1990. godine oko 12,30 časova šleperi su se pojavili iz pravca Čakovca i posle kraće, rutinske, kontrole prešli su državnu granicu. Njihov prelazak smo dokumentovali TV snimkom. Povratak vozila bio je planiran za 12.10.1990. godine u poslepodnevnim časovima. Doček vozila bio je sveobuhvatno planiran. Pored operativnog, planiran je i napad na kolonu vozila na prevoju Paka između Varaždina i Zeline. Komandant zaštitnog puka 5. vojne oblasti, potpukovnik Milan Šuput je dobio zadatak da na prevoj uputi diverzantski odred. Izvođenje jedinice je moralo biti realizovano u potpunosti tajnosti.

Po prvoj varijanti plana, ja sam trebao da uđem u Mađarsku i da najavim dolazak vozila na most na reci Drava koji je delio prelaze Letenje sa Mađarske strane i Goričan u Hrvatskoj. Ukazao sam na opasnost mog pojavljivanja uz granicu, jer sam poznao dosta mađarskih oficira među kojima i majora Varvašovski Zoltana koji je stanovao u neposrednoj blizini puta u Letenju. Zoltan je bio obaveštajni oficir i mogućnost kompromitovanja mog ulaska u Mađarsku bila je velika, tim pre što su na prelazima imali moje podatke i fotografiju. Pored Zoltana, prepreka je bio i pukovnik Kiš Ištvan, obaveštajni oficir zakamufliran na dužnosti šefa lovišta u zagraničnom pojasu Mađarske. S njim sam se također poznao, a prilikom mnogobrojnih kontakata mene je video veliki broj njegovih ljudi. Bilo ko mogao me je prepoznati. U dobroj nameri oni su mogli postati nepremostiva prepreka u izvršenju zadatka.

Od toga se odustalo, pa sam ja 12.10.1990. godine u poslepodnevnim časovima došao na granicu i smestio se u karaulu. Karaula je bila udaljena oko 70 m od prelaza, ali postavljena tako da se delom naslanja na most i reku, tako da se sa karaule sve ranije uočavalo nego na prelazu. Pored toga u krugu karaule nalazio se toranj-osmatračnica sa kojeg se pružao pogled na sve strane. Posebno je bio uočljiv most sa mogućnosti da se sve aktivnosti na njemu blagovremeno registruju.

Mene i operativce graničari su dobro poznavali i ako smo bili obučeni u civilna odela.

Obilaskom prelaza u poslepodnevnim časovima nismo uočili ništa posebno. Na tom prelazu bilo je dosta vozila za prevoz krupne i sitne stoke. Rikanje i blejanje stoke iz vozila odjekivalo je na sve strane.

Pred večer oko 18,00 časova situacija se počinje menjati. Pojavlju se policijske patrole, kontrolišu vozila i putnike, vrše proveravanja identiteta za sumljive.

Neprekidno sam na vezi sa centralom u Zagrebu. Odsek bezbednosti u Varaždinu je u ovoj akciji bio zaobiđen zbog nacionalnog sastava. Vlada napeta situacija u iščekivanju nailaska

vozila. Ja sam imao sa sobom kapetana Bolfeka i poručnika Funoski Tonija. Obojica mladi i neiskusni, ali neizmerno poslušni i vredni. Na karauli nijedan graničar nije smeo da sazna koja je naša misija. Potpuno smo kontrolisali situaciju.

Granični prelaz Goričan, snimljen u noći.

Međutim, oko 21,00 časova počinje da se spušta magla i da smanjuje vidljivost. Toranj više nismo mogli da koristimo. Naredio sam da se poručnik Funoski presvuče u vojničku uniformu i da izađe u neposrednu blizinu mosta. Imali smo radio vezu i on je prvi trebao da javi nailazak šlepera. Kada su vojnici videli da se poručnik oblači u vojničku uniformu, počeli su se zgledavati i morao sam nešto da im kažem. Rekao sam otprilike, da čekamo neke švercere iz Mađarske, ali da vojska ne sme da se meša i da budu potpuno mirni. Desetar na karauli je odskakivao od drugih i pojavom i intelektom, pa sam odlučio da ga koristim kao kurira. Bio je sav ustreptao i kao dresiran je čekao da nešto kažem da bi on to sa neviđenom odlučnošću i zadovoljstvom uradio.

Nekako u isto vreme kada sam poslao Funoskog u blizinu mosta iz pravca Čakovca je pristigla veća kolona policijskih vozila. Bila je to policijska pratnja za pomoćnika ministra unutrašnjih polova – Pericu Jurića, koji je došao da nadgleda dolazak šlepera. Dakle, približavao se i taj trenutak. Nismo znali koliko ćemo još čekati, ali da će šleperi naići bili smo sigurni. Naime, kalkuliralo se i sa nekim informacijama, da bi šleperi pri povratku mogli promeniti maršrutu i preći na prelazu Gola-Đekenješ. Dolazak Jurića odagnao je svaku sumnju.

Nalazio sam se na ulaznim vratima karaule sa kojih se spušta nekoliko stepenika do betonske staze koja vodi do ograde i ulaska u krug karaule. Lepo vidim kako od ulaza prema meni ide policajac u uniformi rezervnog policajca. Štaviše, na glavi nosi «titovku» sa koje još nije skinuta zvezda petokraka. U mraku tako odeveni policajci su podsećali na pripadnike našeg vida – RV i PVO.

Kada je prišao na nekoliko metara do mene, oslovio me je po imenu i pita da li ja poznajem Marka Lagonju? Dao sam potvrđan odgovor i onda me je obavestio da mi je Marko došao u posetu. Tako naivno je mogao da postupi samo prostodušni Zagorac, kojeg osim vina i gemišta je malo što interesovalo.

Lugonja mi je doneo poruku da će se vozila pojaviti posle ponoći i da će on ostati sa mnom do kraja. Od njega sam čuo da su duž puta do Zagreba postavljene zasede za prihvat kolone i njeno tajno praćenje do odredišta.

Pitam Marka, da li je Šuput poslao diverzante na Paku i vidim da ovaj nema pojma o tome, pa sam prekinuo dalju priču, ljuteći se na sebe zbog nesmotrenosti u priči i ako sam u Marka imao neograničeno poverenje. Naređenje je bilo da se o akciji što manje priča.

Vreme provodimo pričajući o svemu i svačemu. Nema ni straha ni treme. Mislio sam i na mogućnost incidenta na granici, jer sam znao da je Perica Jurić «dete ustaške emigracije», pa nije bilo isključeno da fingira nekakvu situaciju koja bi posle išla na adresu vojske i organa bezbednosti. Znao sam da znaju da smo tu negde u blizini, ako nisu, onda neka im ide na čast i profesionalizam.

Tačno u 02,12 časova Funoski mi je javio da su šleperi prešli most. Na granici se nisu zadržavali već pod jakom policijskom pratnjom su nastavili kretanje prema Zagrebu. Javio sam u Zagreb da su šleperi ušli u Hrvatsku i tražio upute za dalje postupanje. Rekli su mi da na Goričanu dočekam jutro i da onda krenem u Zagreb.

Šleperi su do Zeline uspešno praćeni. U tom mestu je bila velika zasićenost policije, pa je pretila opasnost da pratnja bude otkrivena i čitava akcija provaljena. U Zelini se odustalo od daljeg angažovanja i do jutarnjih časova svako se vraćao u Zagreb na različite načine i različitim pravcima. Ja sam se ujutro vratio preko Ludbrega, Koprivnice, Križevaca i Vrbovskog. U Zagreb sam stigao oko 10,00 časova.

Nešto kasnije smo imali sastanak kod načelnika. On je akciju ocenio kao uspešnu i ako se tog časa nije znalo gde je oružje spremljeno.

Otvoreno sam pitao, zašto nije poštovan Plan u pojedinostima i zašto nije upotrebljena jedinica za prepad na prevoju Paka. Odgovor je bio sledeći:» Jedinica je bila razmeštena u očekujućem rejonu gde je postavljena zaseda. Pre upotrebe traženo je naređenje za upotrebu od komandanta oblasti, generala Konrada Kolšeka. On nije mogao sam da odluči i zvao je u Beograd načelnika generalštaba-generalala Blagoja Adžića, a ovaj navodno je tražio odobrenje od Borisava Jovića. Niko nije hteo da preuzme odgovornost i izda naređenje. Dok je trajalo ovo pogađanje kolona vozila je prošla zasedu i uputila se u nepoznatom pravcu.» Nekoliko dana kasnije doznali smo da je švercovano oružje smešteno u magacin TO u mestu Rakitje kod Zagreba. Informacija je kasno došla, jer je oružje već podeljeno unutar HDZ u Zagrebu, Bjelovaru, Virovitici i drugim mestima.

Kada je prvi transport uspešno ušao u Hrvatsku, naredni je realizovan 18.10.1990. godine. Tada je ušlo 8 šlepera oružja i municije.

Paralelno s tim u luku Split su počeli pristizati brodovi sa oružjem koje je ustaška emigracija nabavila u Argentini.

Pored upućivanja naoružanja u Hrvatsku počeli su masovno da stižu i emigranti, pojedinačno i u grupama. Sa njima su se počeli pojavljivati razni drugi avanturisti, bivši vojnici i policajci iz Rumunije, Ukrajine, Poljske i drugih zemalja koje su bile zahvaćene promenama razbijanjem Varšavskog ugovora.

Sve te avanturiste i emigrante predvodi Gojko Sušak, ustaški emigrant iz Kanade, koji je među prvima došao u Hrvatsku. Tu su još Stjepan Sulimanac, Nikolić i drugi koji dugo čekaju čas obračuna i stvaranja samostalne Hrvatske.

Svi su došli po pozivu Franje Tuđmana. Sa njima je Tuđman kovao planove u inostranstvu, od njih prikupljao sredstva za borbu i na kraju je došlo vreme da naplate svoje angažovanje. Već do kraja 1990. godine veliki broj članova HDZ i HSP je bio naoružan.

POTRAGA ZA PODELJENIM NAORUŽANJEM

Počeli smo intenzivno da tragamo za licima koja su oružje delili i koja su oružje primili. Prvi primerak automatske puške «kalašnjikov» ruske proizvodnje pronađen je kod jednog lica u selu Rovišće kod Bjelovara. Meštani tog sela su se isticali svojim ekstremizmom i neprijateljstvom. Tako su se nametnuli novim vladarima.

Oružje i lica pronalazili smo po čitavoj Severozapadnoj Hrvatskoj, a najviše na području Bjelovara, Đurđevca i Virovitice.

Pored ovog tražili smo izvore finansiranja nabavke oružja. Jedan od pravaca je vodio prema Direkciji Nacionalnog parka Plitvička jezera.

Prema informacijama koje sam ja prikupio radilo se o sledećem. Direkcija Nacionalnog parka nakon uspešne sezone deo sredstava plasira po kreditnim linijama. U kritičnom periodu izvršen je plasman novca na više adresa, a učestalo se pojavljivala firma «SAIT» sa Udbine. Sa te adrese više pravaca je vodilo prema MUP-u RH što je bilo čudno. Do tada nije bilo poznato da segment Vlade diže kredite za svoje aktivnosti. Čudo je bilo veće što su se na čelu Direkcije Nacionalnog parka i «Saita» nalazila lica srpske nacionalnosti.

Ja sam obavio više razgovora sa licem koje je direktno potpisivalo plasman novca. To lice je prihvatilo saradnju i dogovorili smo pseudonim «Zombi». Davaoc kredita nije znao dalju namenu novca, a on je korišten u inostranstvu za nabavku naoružanja i vojne opreme.

Na terenu se nije ništa znalo i ako je vladala velika napetost. Već sam susretao naoružane grupe mladića koji su sebe nazivali «martićevci». Kretali su se prilično slobodno u vozilima koja su preuredili u laka borbena vozila. Svojom pojavom izazivali su strah. Prvi kontakt sa «martićevcima» imao sam u novembru 1990. godine na Plitvicama. Oni su tu patrolirali, a ja sam naišao sa vozilom koje je imalo registarske oznake Zagreba. Preprečili su mi put ne izlazeći iz vozila. Izašao sam ja i prišao njihovom vozilu. Prišao sam suvozaču procenjujući da je on verovatno neki komandir patrole. Otvorio je prozor i pita me:»Šta hoćeš«. U ruci je držao automat M-57. Kažem mu da u Zagrebu ne žive samo Hrvati već ima i drugih. Ima i Srba, ako nije znao.»A, 'esi li ti Srbin?«. «Jesam» odgovorim i pokažem ličnu kartu. On gleda i kaže vozaču:»On je s one druge strane, preko brada.« «Kuda si krenuo?» pita, da bi nastavio razgovor. «Idem u prodavnicu na Mukinje» odgovaram. Nastavlja razgovor da ubije vreme. Na kraju su se pomerili i pustili su me da prođem. Na rastanku mi je doviknuo da se čuvam jer su vremena postala z.....a. Od posla sam odustao, jer nisam znao da li me još neko prati. Posle ovog više nisam dolazio, jer je bilo i suviše opasno raditi u takvoj sredini.

Tog «martićevca» sam kasnije prepoznao u policajcu iz Korenice koji je radio na regulisanju saobraćaja na punktu na Prijeboju. Nije služio vojsku niti je imao bilo kakvu obuku sa oružjem. Takvi su bili problem. Započinjali su kavgu na svakom mestu i lečili svoj kompleks manje vrednosti izivljavajući se na svakome ko bi se suprotstavio njihovim naređenjima.

Vrlo komplikovana situacija na terenu navela nas je da se otvori posebna akcija kroz koju je trebalo otkriti i sprečiti planove naoružavanja, planove napada na vojne objekte i vrbovanje pripadnika JNA da pređu u ZNG. Ključna ličnost u akciji je bio general Martin Špegelj.

OPERACIJA «ŠVEJK»

Ova operacija je vođena tokom 1990. i 1991. godine. Sve što je napred napisano o mestu i ulozi penzionisanog generala i prvog ministra odbrane Republike Hrvatske Martina Špegelja navelo je organe bezbednosti da planski i sistematski prate, otkrivaju i presecaju neprijateljsku delatnost koja je sprovedena iz sredine u kojoj je Špegelj bio ključna ličnost. Radu se pristupilo krajnje profesionalno i oprezno s obzirom na okolnosti pod kojima je akcija vođena i lica koja je obuhvatala. U radu su korišteni veliki ljudski i materijalni resursi. Nosioc rada bio je pukovnik Aleksandar Vasiljević, zamenik načelnika Uprave bezbednosti SSNO.

Sve što je do tada bilo poznato u radu Službe, metode, sredstva i kombinacije stavljeno je u funkciju kako bi se došlo do konačnog cilja. Cilj je bio, da se preseče i zaustavi neprijateljska delatnost, da se svi akteri uhapse i izvedu pred Vojni sud u Zagrebu.

Veliki problem je pričinjavala i činjenica što je do nekoliko godina ranije Špegelj bio lice po Zakonu, koje je odobravalo primenu metoda i sredstava rada organa bezbednosti, što je redovno informisan o toku pojedinih predmeta i što je sve to dobro znao i poznao.

Pored toga, Špegelj je lično poznao veliki broj operativaca u organima bezbednosti, neke više i bolje, a neke površno.

Ja sam bio jedan od onih koji se često viđao sa generalom, raznim prilikama i povodima. Tokom službe promenio sam dosta garnizona, u nekima bio na zamenama i uvek se u nekoj sredini sa njim susretao. Imao sam priliku dosta puta privatno da sedim u manjim društvima gde je Špegelj bio gost.

Kao komandant armije bio je rado viđen u svim sredinama. Računica je bila jasna. On je bio u poziciji da svojim formalnim autoritetom pomogne mnogim sredinama, da podstakne pozitivne procese progresa, spasi manja preduzeća tako što će se vojska pojaviti kao veliki kupac i slično.

Voleo je dobru hranu i sve to zalivao odabranim vinima. Nikada nije preterivao da bi sebi dozvolio primetno pijanstvo. Mogao je dosta da popije, ali je uvek trezveno pričao i reagovao u dijalozima.

U takvim prilikama, iz meni nepoznatih razloga, odabrao je mene da na neki način budem njegova «zaleđina». Imao sam privilegiju da od njega dobijem privatne telefone stana i jedan broj iz kabineta, kojeg je retko ko imao. Imao sam ulogu da u trenucima njegove potpune opuštenosti, kašnjenja i sl. pozivam njegovu suprugu i dajem razna objašnjenja zašto general kasni, da opisujem njegovu zauzetost silnim obavezama i da je izložen velikom pritisku sredine u kojoj se nalazi zbog autoriteta kojeg je imao. On bi mi rekao rečenicu-dve, a ja sam onda sve ostalo smišljao. Bilo je očigledno da je zadovoljan kako to radim.

Jednom prilikom u Koprivnici u Podravkinom rekreacionom centru bio je organizovan ručak povodom njegove posete. Ručak je počeo u 13,30, a završio se oko 22,00 časova. Gotovo da smo svi popadali sa stolica, ali niko nije mogao da ode pre njega.

Raspričao se o lovu, ali je meni privukla pažnju priča o smrti i sahrani maršala Tita.

U to vreme Špegelj je bio komandant gardijske divizije. Bio je nosioc vojne ceremonije sahrane Tita. Detaljno je opisivao mnoge događaje u četiri dana priprema za sahranu. Završio je rečima: »Kada bi mi u Jugoslaviji radili kao što se radilo u ta četiri dana za nekoliko godina bi pretekli sve u svetu, pa i Japance.»

Opisivao je razne događaje i ljude po čitavoj Jugoslaviji. Ni rečju ni pokretom nije odavao da drugačije misli od onog što je javno pričao. Delovao je potpuno jugoslovenski orijentisan.

Drugom prilikom sam bio sa njim kod Andrije Sračka u Đurđevcu. Domaćin Andrija je bio poznat u čitavom kraju i šire, kao neslužbeni prvak Sveta u ispijanju gemišta. Pio ga je na metre, a u jedan metar stane 16 čaša od 2 dl. Kada se takmičio popio je jednu čašu manje od 10 metara. Više u njega nije moglo da stane, popio je jedan vinjak i kolima se odvezao kući. Imao je oko 150 kg telesne težine. Od svih koji su s njim pili jedini koji ga je mogao pratiti «na metre» bio je general Čad Marjan.

Špegelj me je zamolio da smislim nešto da odemo ranije, jer se plašio da će ga Sračak napiti. Tako smo i izveli, pa se niko nije ljutio.

Sada je sve te dogodovštine trebalo zaboraviti i u njemu posmatrati ozbiljnog neprijatelja, koji kuje zaveru prema svim oficirima kojima je do nedavno bio komandant.

Sve ovo sam saopštio Vasiljeviću kako bi znao da pronađe pravac mog angažovanja, jer se nisam smeo pojavljivati u neposrednoj blizini mesta na koja Špegelj dolazi.

Vasiljević je za prvog pomoćnika na terenu odabrao majora Milana Ostojića. Gro poslova obavljan je na terenu opština Bjelovar, Đurđevac i Virovitica. Milan je bio iz Virovitice i računalo se sa njegovim poznavanjem prilika i ostalog što bi bilo korisno u radu.

Međutim, već nakon tri dana Milan je zamenjen. Nije mogao da funkcioniše zbog straha za porodicu, koja je živela u Virovitici, a nije mogao ni da prati neverovatnu dinamiku posla koju je nametao Vasiljević. Pozvao je mene da dođem u Viroviticu.

Sa sobom sam poveo i dvojicu operativaca, jednog iz «tehlike», a drugog iz «pratnje».

U periodu od oktobra do decembra 1990. godine proživio sam potpuno stresnu situaciju u kontinuitetu svaki dan po 24 časa.

Jednom su me hapsili u Suhopolju, a jednom u pokušaju oduzimanja vojnog vozila kada sam se suprotstavio u potpuno bezizlaznoj situaciji, samo Božjom voljom, izbegao sam sigurnu smrt. Izbegao sam svoju smrt i mog suvozača, poručnika Regoja Rajka.

Kasnije ću doznati da je u trenutku napada na vozilo u vozilu bila kompletna dokumentacija operacije «Švejk». Da su tog 09.11.1990. godine došli do tih dokumenata, taj dan bi za mnoge bio poslednji dan života.

Taj događaj je doprineo da iz Beograda već narednog dana dobijemo pomoć za fizičku zaštitu. Poslali su nam najbolje, grupu gardista koje je predvodio njihov komandir Miralem Zjajo. Od tog dana više nisam vozio niti išao sam. Imao sam odlične čuvare.

U Virovitici smo trebali uhapsiti nekoliko lica, Dečak Đuro, Habijanec Antona, Šabarić Vladu, Belobrk Vinka, a možda i neke druge, ako se za to ukaže potreba.

Hapšenju je prethodio intenzivan rad na prikupljanju informacija. Radilo se danonoćno, više noću nego danju. Traženi su podaci i dokazi o stranačkom naoružavanju članova HDZ, ko su nosioci, gde je sakriveno oružje koje je prethodno uvezeno iz inostranstva. Tražili smo najslabije karike. Obim posla je zahtevao da iz Beograda dođe i načelnik operativnog odeljenja Uprave, pukovnik Milenko Gligorević.

Ja sam radio i učio. U tom trenutku bolje učitelje nisam mogao da zamislim. Taj period značajno me je osnažio i kao čoveka i kao pripadnika Službe.

Razgovore sa licima smo vodili u Domu JNA u Virovitici i u kasarni. Uslove za rad stvarao nam je organ bezbednosti u Virovitici Branko Štrbac. On je i najbolje poznao prilike na terenu.

Značajnu pomoć pružali su nam lica iz TO Virovitica i pojedini policajci i srpske i hrvatske nacionalnosti, koji su još uvek radili u MUP-u ili u drugim državnim organima.

Da nije bilo njih mi se ne bi mogli normalno kretati i svaki samovoljni izlazak na puteve mogao je biti koban.

Đuro Dečak

Đuro Dečak, privatni ugostitelj iz sela Gradina bio je u nekoj ulozi vođe grupe koju je trebalo realizovati. Lovac i poznavalac svakakvih lukavstava. Trebalo je pronaći način da se dovede u neku sredinu kako bi hapšenje bilo lako izvedeno.

Ja sam u raznim ulogama obilazio okolna mesta i tražio rešenje. Bilo je svakojakih situacija, složenih i komičnih. Tako sam došao u Suhopolje u pratnji jednog čoveka iz Virovitice. U kafani u Suhopolju vlasnica se odmah «zalepila» za mene. Uporno je tvrdila da me od nekud poznaje i ako sam se predstavio kao kupac konja. Onda se ona kao setila od kud me poznaje. Zamenila me je za nekog harmonikaša iz Banja Luke i na jedvite jade sam je razuverio da ja nisam taj. Počeo sam da izbegavam javna mesta da opet ne dođem u nekakvu nepriliku, da izbegnem dobronamerne i druge nasrtljivosti pojedinaca.

Vrlo često sam dolazio u Suhopolje gde se nalazila kuća Ivana Belanija, kojeg je isto trebalo uhapsiti. Veliki problem mi je pričinjavalo oružje koje sam nosio. Nisam mogao biti komotan ni u pokretu ni u sedenju. Belanija nije bilo nigde, kao da je u zemlju propao. Kada god smo dolazili pred kuću u njoj nije bilo nikog. Na suprotnoj strani ulice gorela je sijalica ulične rasvete i pravila nam je probleme. Odlučio sam da je razbijemo tako što ću pucati iz vozila malokalibarskom puškom koja ne proizvodi veliki prasak.

Pitao sam Vasiljevića da mi dozvoli to, a on je jedva dočekao. Voleo je takve nestašluke i odlučnost. U pratnji dvojice operativaca obavio sam gašenje svetla.

To je podstaklo Vasiljevića da odluči da se ja i još jedan tehničar iz Beograda popnemo na tavan kuće i da na gredama kuda prolazi PTT kabal ugradimo predajnik kako bi mogli slušati telefon. Usluge pošte u Virovitici nismo mogli koristiti, jer je bila pod kontrolom služne državne bezbednosti iz Bjelovara. U službi državne sigurnosti Hrvatske su bila velika previranja. Jedni su nam bili skloni i pomagali, ali veći broj šefova i operativaca je pasivno pratio situaciju i tražio mogućnost bezazlenog izlaska iz nje. Prikloniti se «carstvu» koje će pobediti.

Trebala su nam tri dana da posao završimo, ali smo ga završili. Slušanjem smo utvrdili da u kući niko ne boravi. Telefon gotovo da nije ni korišten. Samo povremeno se pojavljivala žena da uzme neke sitnice i odmah potom bi napuštala kuću.

Dobijali smo različite informacije gde bi se Belani mogao kriti. Tako nam je javljeno da u mesnom groblju ima zemunicu iz koje ne izlazi.

Pretraga groblja je vrlo delikatan posao. Obavili smo i to, ali rezultata nije bilo. Pozvali smo Jagara da pažljivo pregleda objekte na poligonu Gakovo, jer je Belani tamo mogao da uđe bez legitimisanja obzirom na česte prethodne dolaske. Nije ga bilo ni tamo. Kada je uhapšen Đuro Dečak intezitet potrage za Belanijem je opao, jer smo u rukama imali glavnog na terenu.

Za čitavo vreme akcije na terenu Špegelj se nije pojavljivao, a računali smo da bi mogao u dane vikenda da dođe iz Zagreba.

U maloj sredini kao što je Virovitica naše prisustvo se nije moglo potpuno sakriti. Naselja oko Virovitice koja su bila nastanjena većinskim srpskim stanovništvom smo izbegavali da im ne pravimo probleme.

Većina tih naselja naseljena je Srbima posle Prvog svetskog rata. Kralj Petar I naselio je taj kraj borcima koji su imali velike zasluge za oslobodjenje Srbije i ostalih krajeva na kojima je kasnije formirana Kraljevina SHS. Tako su mesta dobijala i imena Obilićevo, Miloševićevo i dr.

Jedan broj pravoslavaca je bio pounijaćen, ali su i dalje ostali bliži pravoslavnoj nego rimokatoličkoj crkvi.

Hapšenjem Dečaka i prebacivanjem u Zagreb u istražni zatvor Vojnog suda naše angažovanje na ovom prostoru se značajno smanjilo.

Gajeva 33, na kojoj adresi se nalazio Vojni sud postala je centar zbivanja. Situacija je bila krajnje napeta ne samo u toj ulici i okolnim, nego u čitavom Zagrebu. Tu sam imao priliku po prvi put da iz neposredne blizine vidim Gojka Suška oko kojeg je bila gomila gorila koji su ga čuvali. Planirali su veliko okupljanje ispred zgrade zatvora i na Zrinjevcu. Sve je prikazivano kao spontano okupljanje građana i pučanstva. Posebnu ulogu imala je TV Zagreb koja je svojim izveštavanjem huškala na nasilje i napad na objekat Vojnog suda. Njihov objekat napada nije bila samo JNA i organi bezbednosti već svi Srbi i SFRJ. Već tada su nas svrstali na srpsku stranu. U svim većim mestima Hrvatske pojavili su se snimatelji koji su za potrebe TV Zagreb snimali sve i svašta, pa su onda oni montirali snimke kako im je najviše odgovaralo. Tako je realizovano i masovno okupljanje ispred zatvora. Gotovo svaki učesnik okupljanja imao je u ruci ili kamen ili jaje. Zgrada je gađana sa svih strana. Prozori razbijeni, a fasada potpuno oblepljena polupanim jajima. U takvim okolnostima sam morao da uđem u zgradu i da iz nje iznesem neke dokumente. Unutra je bio pukovnik Vasiljević, koji mi je predao dokumenta. Kratko sam ga informisao o stanju ispred zgrade i rekao mu da celokupnom «paradom» rukovodi Gojko Sušak. Sočno ga je opsovao i rekao mi da ne brinemo za njih. Izašao sam iz zgrade i nemo prolazeći pored okupljenih otišao na Lenjinov Trg gde sam dokumenta predao.

Kasarne u garnizonima severozapadne Hrvatske i drugde su već bile u jadnom stanju. Imale su više tehnike nego ljudstva. Još uvek nije bilo masovnih dezerterstava, ali je legalno napuštanje JNA bilo intenzivno. Jedni su tražili penzionisanje, a drugi demobilizaciju. Zamene i popune nije bilo.

Da bi komplikacija bila veća iz Beograda su počeli stizati signali o formiranju SK PJ i to u vojsci. Možda je zamisao bila dobra, ali u stanju u kojem smo se nalazili to je bio još jedan udar na koheziju sastava, koja je i onako bila uzdrmana.

Tokom rada na predmetu prikupili smo dovoljno materijala i dokaza da se mogu uhapsiti sva lica iz samog političkog vrha Hrvatske.

Njihova politička aktivnost u tom vremenu bila je duboko protkana neprijateljstvom prema svemu što nije hrvatsko. Posebnu agresivnost pokazivali su prema JNA, označivši je kao «srbočetničku», a istu žestinu pokazivali su prema Srbima.

Verovatno da je u radu učinjeno i nekoliko većih grešaka, posebno u proceni lica. Jedan od promašaja, bio je odnos prema ministru unutrašnjih poslova Josipu Boljkovcu, jer je svrstan u sredinu kojoj objektivno ne pripada,

Boljkovac je bio dugogodišnji pripadnik unutrašnjih poslova Hrvatske od posle rata. Imao je dosta visok rejting i kod Srba. Njegovu jugoslovensku orijentaciju i veru u zajednički život izrazio je na najemotivniji i najočigledniji način. Svom sinu koji je rođen 1950. godine dao je ime Jugoslav.

Imao sam priliku da se sa Boljkovcem upoznam 01.07.1991. godine u kabinetu njegovog pomoćnika Slavka Degoricija. Već je dao ostavku i čekao je da bude prihvaćena. Taj dan zabeležio sam višestruko.

Prvo, dan pre u Virovitici je uhapšen major Branko Štrbac u pokušaju da u vozilu preveze naoružanje koje je bilo namenjeno za naoružavanje Srba iz okolnih mesta na teritoriji opštine Virovitica,

Drugo, tog dana pre podne ubijen je Josip Raih-Kir, načelnik policije u Osijeku.

Povodom hapšenja oficira JNA, određen sam da zajedno sa pukovnikom Bracom Perićem odem, najpre kod Degoricija radi dozvole za posetu, a potom u zatvor u Remetincu gde je Štrbac bio zatvoren. Branka sam odlično poznao, bili smo prijatelji i lično i porodično. Pre polaska kod Degoricija, pukovnik Kelečević mi je skrenuo pažnju da pažljivo posmatram odnose pukovnika Perića i ostalih lica sa kojima se budemo susretali. «Ništa me ne pitaj, samo uradi tako», završio je i mi smo se rastali. Bio sam potpuno u šoku. Prvo zbog Brankovog položaja, a sada i zbog toga što moram da gledam s kim će se šefovi sastajati, ko će kome namigivati i slati prikrivene poruke. Suluda, ali istinita situacija.

Kada smo ušli kod Degoricija u kabinet kod njega smo zatekli, Josipa Perkovića, poslednjeg republičkog načelnika državne bezbednosti Hrvatske, Joška Morića, pomoćnika ministra unutrašnjih poslova, predsednika opštine Sinj Vukasa i još dvojicu ljudi koji su našim ulaskom napustili kabinet.

Odmah u startu me je začudila srdačnost pri rukovanju Degoricija i Perića, kao da su najveći prijatelji, a ne ljudi koji zastupaju potpuno oprečne stavove.

Posle rukovanja i upoznavanja započeo je neusiljen razgovor. Znali su zbog čega smo došli. Pričali smo o tome da je to ekstermno ponašanje, da se takve stvari ne mogu činiti bez obzira na situaciju. Degoricija nam je stavio do znanja da Štrbac neće biti pušten iz zatvora. Rekao je da ne zna hoće li biti procesuiran, ali da ga Vojni sud neće preuzeti jer je ministar pravosuđa oglasio Vojni sud nenadležnim za predmete na prostoru Hrvatske.

Vukas je pričao o svojim kontaktima sa Milanom Babićem iz Knina i izrazio nadu da će naći kompromisno rešenje za odnose Srba i Hrvata na tom prostoru. Joško Morić je vrlo kritikovao ponašanje pukovnika Ratka Mladića u Kninu okarakterišući ga kao samovoljnog, naprasitog i drskog.

Perković me je u jednom trenutku upitao, od kud sam i ja reko, da sam iz Plaškog. Podigao je obrve u znak čuđenja, ali posle mog odgovora ni on ni ostali nisu mi se obraćali. Lepo sam se predstavio i video da mi je zavičaj na posebnoj «listi i ceni».

U toku razgovora na vrata je ušao Josip Boljkovac. Sa Perićem i sa mnom se rukovao i potom se obratio Degoriciju rečima:»Ubili su ga. Sad su mi javili da je Raih-Kir ubijen iz zasede. Šta

sam ti govorio, da će stradati. Ubio ga je onaj ludak Glavaš. On mu je i pretio.» Bili smo šokirani, jer je Josip važio za izuzetno razumnog i racionalnog čoveka i policajca. Takvo ponašanje u tom vremenu nije imalo podršku, a kazne za takve bile su – likvidacija. U zatvoru u Remetincu sam znao režim ponašanja i rada. U proteklih nekoliko godina u više navrata sam dolazio radi obrade zatvorenika koji su počinili razna krivična dela. Posle identifikacije uveli su nas u jednu prostoriju koja je služila za službene razgovore sa zatvorenicima. Ta prostorija je bila potpuno pripremljena za tajno fono i TV snimanje lica koja je koriste. Kako sam je više puta koristio znao sam gde su kamere, gde su mikrofoni i pod kojim uglovima se preporučuje sedenje lica koje se obrađuje i njegovog sagovornika. Objektiv TV kamere bio je postavljen ispod jedne kopije umetničke slike na zidu naspram stola. Stao sam tako da zatvorim ugao snimanja i u tom položaju smo dočekali da dovedu Štrpca. Kada su ga uveli, posle pozdravljanja, on nam je kratko rekao da je njegovo vozilo presretno od strane policije, da za oružje nije znao i slično. Tvrdio je da mu je oružje bilo podmetnuto i na tome smo se zaustavili. Sastanak nije dugo trajao. Zamolio me je da dođem sa njegovom suprugom Radmilom i da mu ona ponese neophodne stvari. Tokom povratka Perić se smeje i kaže, kako Štrbac laže kao da mu nismo kolege, nego kod nas traži opravdanje za postupak. Branko nije suđen već je proveo u zatvoru sve do razmene zarobljenika kada je zajedno sa generalom Aksentijevićem zamenjen za Vesnu Bosanac i Kikaša.

Boljkovac je otišao sa mesta ministra unutrašnjih poslova zbog dubokog neslaganja sa politikom koju je Tuđman i Vlada Hrvatske vodili u Hrvatskoj. I on je bio objekat interesovanja u akciji «Švejk». 04.01.1991. godine otkrivena je naša pratnja i tom prilikom su četiri operativca uhapšena kod Duge Rese. Tada sam bio u Beogradu, a da nije bilo tako otišao bih u zatvor kao ova četvorica. Zaplenjeno vozilo sa specijalnom opremom odmah je dato na TV Zagreb uz detaljno objašnjavanje kako šta radi, kakve sve opasnosti prete Hrvatima od pripadnika KOS-a i u zaključku, gotovo javno pozvali da se krene u lov na nas.

Plan za realizaciju akcije bio je vezan za Dan Republike 29. Novembar 1990. godine. Svaki od nas je znao šta treba činiti. Ja sam sa svojim timom uvežbavao svoj deo zadatka. On je bio vezan za hapšenje generala, sada ministra Špegelja. Svako jutro u trajanju od 10 dana smo pratili kretanje vozila koje je išlo po njega kući, njegov izlazak iz kuće, pravac kretanja prema Vladi na gornjem Gradu. Gotovo da nije bilo nikakvih vremenskih oscilacija. Vozilo je u minut dolazilo pred kuću, okretanje, izlazak i povratak. U vozilu vozač i jedno lice iz pratnje. Posebne mere obezbeđenja nisu sprovedene.

Ostalo je da se odluči o načinu hapšenja generala. Javno, upotrebom sile ili kidnapovanjem i hapšenje na nekoj, prethodno određenoj i obezbeđenoj lokaciji. Odlučeno je da se hapšenje izvede presretanjem vozila u blizini Mirogoja.

Dva dana pre realizacije akcije Vasiljević je po pozivu otputovao u Beograd. Mislili smo da ga zovu na poslednje konsultacije pre realizacije akcije, ali nije bilo tako. Do njegovog odlaska u Beograd samo mali broj ljudi je znao šta se radi i kada je planiran završetak. U Beogradu na sednici Predsedništva SFRJ general Kadijević je obznanio šta se radi i šta je planirano. Tu je

bio kraj. Odustaje se od hapšenja i u Beograd pozivaju Franju Tuđmana da nastave pregovore i pokušaju da nađu kompromis. Ja ne znam šta je stvarno bilo na toj sednici, pre i posle nje i ne želim da se upuštam u nagađanje.

Mnogo godina kasnije sam čuo da je bio postignut dogovor sa Tuđmanom, da žrtvuje generala Špegelja, da nam ga jednostavno preda. Time bi bili zadovoljni i mi i on, jer Tuđman o Špegelju nije imao visoko mišljenje. Posmatran je i korišten kao «potrošni materijal» u datom trenutku.

Da li je stvarno bilo tako ni to ne znam.

Jedna rečenica koju je Vasiljević izgovorio u toku priprema za hapšenje bila je za mene vrlo indikativna, a kada je izgovorena nisam u potpunosti razumeo njen smisao. Vasiljević mi je rekao:»Ti ćeš svoj zadatak najlakše obaviti.« Nisam znao kako će to biti lak posao uhapsiti ministra i odvesti ga, a da to niko ne vidi ili da ne reaguje. Pojasnilo mi se kasnije.

O ovom delu će verovatno neko nekad progovoriti i napisati istinu. Do tada će mo svi nagađati.

Povratak Vasiljevića iz Beograda u Zagreb i vesti koje je doneo za sve nas učesnike u radu bilo je veliko razočaranje. Zavladała je neverica i rezignacija. Dan – dva tako i nastavljamo dalje.

Zbog viših interesa, i ako osuđeni, iz zatvora su pušteni Đuro Dečak i Habijanec. Za vreme boravka u zatvoru Dečak je pokazao veliko interesovanje za stručnu vojnu literaturu. Pravilo «Divizija KoV» naučio je napamet. Kasnije tokom rata kada je postao general HV teoretski je bio dobro potkovan našom zaslugom.

Te godine poslednji put je u Hrvatskoj obeležen Dan JNA 22. Decembar. Mnogo skromnije nego prethodnih godina i bez veselja. U komandi 5. vojne oblasti gosti su bili i predstavnici nove vlasti u Hrvatskoj. Koktel je bio za sve goste. Atmosfera kao da se ništa ne dešava.

Kako hrvatsko političko rukovodstvo nije prihvatilo ni jednu drugu opciju osim samostalnosti, da bi ih se navelo na popuštanje, jugoslovenskoj javnosti je prikazan film koji prilično detaljno govori o naoružavanju, ilegalnoj nabavci oružja u inostranstvu, planovima i namerama likvidacije i dr. U glavnoj ulozi je bio Martin Špegelj. Sve TV stanice u jugoslovenskim republikama su film prikazale osim TV Zagreb, koja je nastojala prikriti istinu o zbivanjima u Hrvatskoj. Tek nakon silnih pritisaka, pre svega javnosti, film je prikazan 26.januara 1991.godine.

Zgranutost javnosti bila je velika. S druge strane, otpočeli su napade na KOS sa svih strana. Da je sve izmišljeno i izmontirano. Tada sam po prvi put video javnu bestidnost velikog broja hrvatske javnosti, koja će kroz kratko vreme preći u euforiju neslućenih razmera, nepoznatu na ovim prostorima, a malo poznatu i van granica Jugoslavije.

Tuđman je nastojao da stvori veliku ideologiju, a sve velike ideologije teže da budu originalne i čiste, bez primesa drugih ideologija.

S jedne strane, to je zbog toga, što one time opravdavaju svoj «raison d tre». Sa druge strane, primeše drugih ideologija unutar neke ideologije dovode do pojava raznih frakcija, struja i pregrupisanja. Ništa od toga nije odgovaralo Tuđmanu i on je sve takve pojave «sekao u korenu.»

Tako je počelo stvaranje sistema nepovredivih principa i neospornih dogmi, koje će se kasnije, a i danas, štiti svim raspoloživim sredstvima. Današnje hrvatsko društvo ima, jasno

i prepoznatljivo, aktiviste koji poput pravih apologeta, oštro i brzo reaguju na svaku izraženu sumnju u pomenute principe.

Panika je masovno zahvatala sve veći broj Srba, posebno one u urbanim i mešovitim sredinama. Ostajali su bez posla, premeštani su na poslove sa nižom stručnom spremom, porodice su im bile dnevno izložene psihičkoj i fizičkoj torturi. Posebno veliki pritisak je vršen na decu, mlađe dobi u osnovnoj školi.

U kolektivnom sećanju srpskog naroda ostalo je užasno sećanje na raniju NDH, masovne grobnice i logore smrti: Jasenovac, Jadovno, Jablanac, Mlaka, Novska, Stara Gradiška, Grubišno Polje, Sisak, Lepoglava, Tenja, Rab, Pag, Zlarin ...ponovo su se vratili u živo sećanje svakog pojedinca.

U Zagrebu sam se susretao sa dosta Srba, najviše iz Like, ali i iz drugih krajeva Hrvatske. Tražili su savete, pomoć, iskazivali odlučnost da se suprotstave narastajućoj opasnosti. Mnogi su napuštali Zagreb sami ili sa porodicom. Odluke su donosili preko noći.

Kada je 06.01.1991. godine grupa mladića provalila u Dom 6. Ličke divizije na Plitvicama i pokupila trofejno oružje bio je to signal da se krene i u javnu nabavku oružja za odbranu slobode i časti. Već tada je bilo jasno da se proces naoružavanja Hrvatske iz inostranstva ne može zaustaviti, da je to oružje namenjeno za rat i time je pravdano ponašanje pripadnika srpske nacionalnosti.

Pojedinci su vršili pritisak na mene da nabavim oružje iz magacina JNA, ali je to za mene bila višestruko nemoguća misija. Prigovarali su mi da ja neću, a da to drugi već čine i tako sam zapravo doznao, da se naoružanje masovno krade iz vojnih skladišta i deli po terenu. Prostor zapadne Bosne i Hercegovine postaje ogromna tržnica svakakvog naoružanja. Od Bosanskog Grahova, Drvara, Bihaća, Bosanskog Petrovca, Bosanskog Novog do Bosanske Dubice se trgovalo oružjem. U to vreme cene su dostizale astronomske visine. Automatska puška prodavana je po ceni od 4.000 DM, pištolji od 1-2000 DM i tako redom. Provokatora je bilo na sve strane. Pravile su se incidentne situacije na svakom mestu. Hrvatska televizija je sve to pripisivala Srbima, a hrvatska vlast obavestavala stranu i domaću javnost o nasilničkom ponašanju Srba. Tako je počeo proces zamenjenih teza. Nasilnik je postajao žrtva, a žrtva postaje nasilnik.

Stranačko naoružavanje Srba započeto je u leto 1991. godine kada je postalo apsolutno jasno da je rat neminovan. Srbi su se odazivali na mobilizacijske pozive i zaduživani su naoružanjem u matičnim jedinicama. Kasnije su primili i dodatne količine oružja i municije za samoodbranu.

Događaji u Sloveniji su pospešili odluku da se TO SAO Krajina podeli naoružanje. Jedan broj jedinica iz Slovenije biće predislociran na prostor Krajine, a njihovo naoružanje posle 15.05.1992. godine preuzela je TO Republike Srpske Krajine.

Preduzimali smo niz radnji i postupaka da pronađemo ona pitanja koja bi pomogla da se dijalogom pronađe rešenje nastale krize. Pokušali smo raznim radnjama i postupcima da otkrijemo i eliminišemo povode za oružani sukob. S jedne strane, tim postupcima smo

navlačili još veći bes na nas, a s druge strane, jasno i nedvosmisleno smo okarakterisani kao «crveni» neprijatelji. Bili smo neprijatelji i Hrvatskoj i SAO Krajini.

Događaji u Pakracu i na Plitvičkim jezerima zakomplikovali su i onako komplikovanu situaciju. Na Plitvicama su pale prve žrtve. Sa srpske strane Rajko Vukadinović, a sa hrvatske strane policajac Josip Jović. Krvavi Uskrs 1991. godine. Na dan Isusovog uskrsnuća ugasila su se dva života, zarad čega i u ime čega?

U ime samostalne Hrvatske i u ime slobode Srba koji su osetili svekoliku ugroženost u takvoj Hrvatskoj.

Iz Srbije su stizali signali podrške i huškanja na još veći kaos. U situaciji koja je vladala u kojoj je već prolivena krv, kao da više nikog nije interesovalo hoće li nečija deca i dalje prolivati krv. Svi su bili daleko od te sredine, a upravljali su voljom hiljada izmanipulisanih ljudi, gurali ih u kaos u ponor kojem se dno nije videlo.

Sredinom aprila 1991. godine sve je jače bila prisutna ideja o održavanju «Mitinga mira» na Plitvicama. Ideja je potekla od Slobodana Miloševića i Mirjane Marković, a u život je trebalo da sprovede Vojislav Šešelj.

Domaćin je trebao da bude Predsednik SAO Krajina – Milan Babić.

Milan Babić

Odlučeno je, da se organizuje tajni sastanak sa Babićem i da se u razgovoru sa njim pokuša pronaći neko drugo rešenje, da se odbaci ideja o mitingu, a postojeće nezadovoljstvo situacijom da se izrazi na neki drugi način i na drugom mestu.

Na Plitvicama u Domu 6. Ličke divizije je bilo zadržano istureno komandno mesto komande 5. vojne oblasti sa zadatkom razdvajanja snaga MUP-a RH i snaga SAO Krajina. Trebalo je sprečiti i sve druge aktivnosti koje bi narušavale to krhko primirje na tom prostoru.

Komandant IKM Plitvice bio je general Andrija Rašeta.

General Rašeta je dobio zadatak da obavi razgovor sa Babićem, a operativci KOS-a na terenu da pronađu pogodnu lokaciju za razgovor.

Ja sam dobio zadatak, da na dan razgovora krenem iz Zagreba i da prisustvujem razgovoru. Saopšteno mi je da krenem na aerodrom u Prijedor, da se krećem pravcem: Zagreb-Novska-Gradiška-Podgradci-Mrakovica-Kozarac-Prijedor, čime bi bila eliminisana svaka opasnost od praćenja. U slučaju eventualnog praćenja vozila kojim sam se kretao, pratnja bila bi neutralisana na potezu Gornji Podgradci-Mrakovica. U Prijedor sam trebao da dođem do 14,00 časova i da se javim generalu Rašeti. Sa sobom sam nosio i civilno odelo za generala. Došao sam u Prijedor pre zakazanog vremena. Na aerodromu oklopla brigada iz Pančeva. Javljam se generalu i on mi kaže da imamo vremena, jer će razgovor biti u motelu «Ada» na putu Bosanski Novi-Bosanska Krupa.

Na aerodromu se susrećem sa svojim kolegom sa Akademije, majorom Malešević Miroslavom. On je sa svojom jedinicom došao iz Pančeva.

Put Bosanskog Novog krećemo oko 15,00 časova. Sa generalom sedim na zadnjem sedištu i objašnjavam kako će koristiti specijalnu opremu za snimanje razgovora. Pita me kojim putem sam došao iz Zagreba i ja mu opisujem put. On se čudi da sam išao tim putem, jer on kao general nikada nije bio u Podgradcima. Kažem mu da nije ništa propustio.

Dolazimo u Svodnu i tu nas čekaju sa jednim vozilom. Drugo je na ulasku u Bosanski Novi. Dolaskom pred Bosanski Novi susrećem Čedu Kneževića, kolegu, koji je nosioc priprema za sastanak. Šaljemo jedno vozilo da opservira motel. Javljaju da su dva vozila prispela, jedno sa tablicama Osijek, a drugo Varaždin. Tražimo proveru tablica vozila. Vozila imaju poseban tretman i podaci o imaoću tablica su zaštićeni. Dovoljan signal da nas u motelu neko čeka. Pitam Čedu, koje je rezervno mesto sastanka i on mi saopštava: selo Jesenica na Grmeču. On odlazi napred da prihvati Milana Babića, a ja po opisu treba da dođem do sela i kuće u kojoj će razgovor biti obavljen.

Mada po prirodi miran i staložen čovek, general Rašeta nenaviknut na ovakve peripetije, pokazuje znakove nervoze, ali ništa ne govori.

Dolazimo u Jesenicu oko 18,00 časova. Tamo je već bio Babić i nekoliko momaka iz obezbeđenja. Razgovor je počeo odmah i u razgovoru Babić je saopštio da iza mitinga stoji Milošević i njegova supruga i da on tu ne može ništa da promeni. Složio se, da će miting biti kontaproduktivan i da se ništa ne može dobro očekivati. Razgovor smo završili oko 19,30 bez rezultata. Zajedno smo gledali TV dnevnik iz Sarajeva i večerali. Gledajući dnevnik i reakcije u prostoriji bilo mi je jasno da ni Bosna nije daleko od rata.

Sa generalom sam se vratio u Zagreb. Stigli smo oko 02,00 časova. Čekao nas je general Kolšek da se upozna sa rezultatima razgovora.

Miting je održan na Plitvičkim jezerima 01.Maja 1991. godine i time je još jednom doliveno ulje na već razbuktalu vatru.

Kolšek je bio ravnodušan. Imao sam osećaj da mu je svejedno šta će se desiti. Izbijanjem rata u Sloveniji on je sa generalom Tomincem napustio komandu. Njegovi u Sloveniji ga nisu prihvatili, a u JNA je odbačen kao izdajnik. Izdajnik na obe strane. Tužan završetak vojničke karijere.

Hrvatske vlasti su se najviše plašile generala Bajić Mila, komandanta 5. vazduhoplovnog korpusa i komandanta raketne brigade, pukovnika Torbice. Brigada je bila stacionirana na aerodromu Pleso.

Da su bili u pravu pokazalo se prilikom sprečavanja helikoptera MUP-a Hrvatske koji su pokušali da obave let preko Krajine i prilikom prizemljenja transportnog aviona natovarenog

oružjem. Avion je bio iznajmljen u Ugandi, a organizator šverca bio je Kikaš, po kojem je avion dobio simbolično ime.

Generala Bajića sam upoznao na dan prizemljenja aviona na aerodrom Pleso. U ruci je držao pušku SAR koju je uzeo iz aviona. Galamio je. U gornjem džepu bluze imao je metalnu ovalnu čuturicu. Na jedvite jade mi je dao jednu pušku da ponesem, psujući i mene i onoga koji me je poslao po pušku.

Posle preuzimanja puške u jurnjavi vozilom do komande, jer su pripadnici SZUP-a hteli da mi je oduzmu presretanjem vozila, poslednji put sam se vozio ulicama Zagreba.

Sve do proglašenja Savezne Republike Jugoslavije 27.04.1992. godine, postojala je SFRJ, celovita ili krnja, nije bitno. Za vremena postojanja SFRJ Hrvatska, kao članica te federacije, napala je svojim paravojnim sastavima ostatak Jugoslavije. Zbor narodne garde, kao pretača hrvatske vojske izvršio je agresiju na Jugoslaviju i na deo stanovništva u Hrvatskoj koji je pravoslavne vere sa namerom da na štetu i jednih i drugih proglasi svoju samostalnost i isključenje iz postojeće federacije. Pored toga Hrvatska je prenela takvo stanje na deo teritorije Bosne i Hercegovine među svoje sunarodnjake vrbujući ih da se uključe u sastave ZNG ili da na prostoru Hercegovine, a kasnije i Centralne Bosne formiraju identične sastave.

Izmešan bes i stah prema generalu Bajiću najbolje je oslikan prilikom zauzimanja zgrade komande korpusa u Zagrebu u Maksimirskoj ulici. Tom prilikom ministar unutrašnjih poslova RH, Ivan Vekić je sa balkona zgrade urlikao i mahao zastavom da je sve odjekivalo u okolini. Onako mali, izopačenoh duha, određen da čuva red i mir u državi, sa balkona je pozivao na dalju borbu i progon, na oslobođenje Hrvatske od Srba i svegaa što je srpsko.

Samo pukim slučajem linč rulje preživeo je potpukovnik Mirko Martić, načelnik bezbednosti u korpusu, koji je sve to posmatrao iz obližnjeg kafića gde je izašao samo nekoliko minuta pre napada..

Dan posle uspeo je da nam se pridruži u komandi 5. vojne oblasti i ako smo i mi bili u blokadi. Njega su posebno tražili zbog operacije «labrador», na njemu su hteli iskaliti svoj bes.

Od tog dana pa do 01.12.1991. godine ja sam mu bio i kuvar i fruzer. Vodio sam ga pod drugim imenom i prezimenom. Ni oni najbliži nisu smeli da zanaju za njegov identitet, da neko negde ne kaže neku suvišnu reč. Čuvao sam ga i brinuo o njemu sve dok nije došao na svoju rodnu Baniju.

SLANJE U KLOPKU

Oko datuma početka rata u Hrvatskoj postoji nekoliko nedoumica i različitosti. Zvanično, rat u Hrvatskoj je počeo 12.09.1991. godine. Srpska strana u Krajini je odredila datum početka rata 17.08.1990. godine, kada je u Kninu došlo do nemira, a kasnije su se preneli i na duga mesta Dalmacije, Like, Korduna, Banije i Istočne Slavonije. Hrvatska strana kao datum početka rata određuje Uskrs 1991. godine kada je na Plitvičkim jezerima poginuo policajac Josip Jović.

25.06.1991. godine Parlament Slovenije doneo je odluku o nezavisnosti Slovenije i izdvajanje iz sastava SFRJ.

Istog dana i Sabor Hrvatske doneo je odluku o nezavisnosti Hrvatske.

Dva dana kasnije počeo je rat u Sloveniji, poznat kao «desetodnevni rat».

Jedinice saveznog SUP-a i carinici su krenuli u zauzimanje graničnih prelaza na teritoriji Slovenije. Jedinice 5. vojne oblasti su bile u gotovosti za sadejstvo i omogućavanje izvršenja zadatka. Međutim, odlučnost jedinica TO Slovenije i policije značajno su promenile tok zamišljene akcije. Zauzimanje prelaza pretvorilo se u pravi rat uz upotrebu oklopno-mehanizovanih sastava i avijacije.

Tu nešto nije bilo kako treba? Nismo odlazili u Sloveniju nego smo informacije dobivali od pukovnika Emila Malkoča, načelnika bezbednosti u korpusu u Ljubljani. Jedan broj operativaca je bio na terenu, ali više u zagraničnom delu i na Sv. Geri. Niko nije očekivao ovakav tok događaja. Nije jasno zašto se jedinice ne kreću u borbenom poretku nego u marševskim kolonama? Nije jasno zašto komandanti satava ne razvijaju jedinice, nego čekaju u očekujućim rejonima? Mnogo toga nije jasno. Sve deluje kao svojevrsna opstrukcija borbe. Avijacija bombarduje «Brnik», sve deluje prilično zastrašujuće i čini se da to žele postići. Posejati strah. Već nakon dan-dva jasno je da ta strategija neće dati rezultate. Kao da niko ni ne želi da Slovenija ostane u Jugoslaviji. Oni nikada istinski nisu njoj pripadali. Germanski uticaj i asimilacija značajno su razbili tkivo tog naroda i on se više ne identifikuje kao deo slavenskog naroda.

Imajući u vidu saznanja, da ministar odbrane Hrvatske Martin Špegelj traži od Tuđmana da i Hrvatska uđe u sukob sa saveznim organima, deo sastava je upućen na zadatak u Sloveniju, a deo je ostao u gotovosti na teritoriji Hrvatske.

Deo komande 5. vojne oblasti izmešten je na prostor poligona Slunj.

Kako su komandant vojne oblasti general Konrad Kolšek i njegov pomoćnik za moral, general Tominc napustili JNA, očekivalo se postavljanje novog komandanta.

Politički i vojni vrh SFRJ odredio je na to mesto general-pukovnika Životu Avramovića, kojeg su dobri poznavaozi zvali «Ledeni».

Sredinom jula meseca 1991. godine pojavio je general Avramović u Zagrebu sa grupom oficira, koji su birani po posebnom kriterijumu, a bili su predviđeni za najogovornije dužnosti u jedinicama 5. vojne oblasti.

Desetodnevni rat u Sloveniji ostavio je teške tragove na jedinice koje su u tom ratu učestvovala. Gubici u tehnici i ljudstvu nisu bili veliki, ali je stanje morala bilo katastrofalno. Iz Beograda je došla ekipa, neka vrsta inspekcije, koja je imala zadatak da snimi situaciju i da, po povratku referiše o nađenom stanju.

Ja sam pratio pukovnika Branka Gajića, koji je obišao jedinice u garnizonu Varaždin. Tom prilikom smo obišli 32. mehanizovanu brigadu i artiljerijski puk. Prva slika pri ulasku u kasarnu bila je vrlo loša. Po krugu su već bili postavljeni minobacači za gađanje ciljeva u gradu, na jednom mestu se videla oštećena tehnika i, posebno je upadalo u oči, izuzetno mali broj ljudi koje smo mogli videti u krugu kasarne.

Prvi razgovor je obavljen sa načelnikom bezbednosti, majorom Došenović Dragom. On je izneo zabrinjavajuće podatke o stanju u jedinici i niz drugih podataka koji su upozoravali da ta jedinica nije u stanju da izvrši svoj namenski zadatak. Nisam prisustvovao razgovoru sa komandantom brigade.

U artiljerijskoj brigadi slično stanje. Komandant brigade, pukovnik Vlado Davidović je pesimista u vezi daljeg razvoja situacije, tim pre što nema koordinacije sa ostalim sastavima i što je broj posada veoma mali.

Vraćamo se u Zagreb i uz put pričamo. Hteo sam da doznam, da li postoji kakav plan u Beogradu koji bi promenio ovu tužnu sliku. Osnovni problem je bio popuna jedinica ljudstvom. Gajić ne može ništa određeno da kaže. Sve jedinice su ostale bez baze za popunu. Komandant korpusa general Vlado Trifunović se nadao da će dobiti pomoć od pretpostavljene komande, koja mu je bila obećana.

Iz grupe oficira koje je doveo general Avramović, jedan broj je upućen u sastave 32. korpusa varaždinski. Za komandanta motorizovane brigade u Koprivnici postavljen je potpukovnik Ivan Basarac.

On je do 1986. godine bio komandant motorizovanog bataljona u istoj brigadi. Ja sam u toj brigadi bio načelnik bezbednosti.

Sa Ivanom sam imao odlične odnose. Po svojoj prirodi gorštaka sa Velike Kapele iz sela Razvale, delovao je vrlo grubo. Njegovo ukupno ponašanje bitno je odudaralo od ponašanja ostalih oficira u brigadi.

Bio je miljenik prethodnog komandanta brigade-pukovnika Todora Kosanovića.

Sećam se kako je 1984. godine došao kod mene da telefonom zovemo pukovnika Kosanovića i da tražimo dozvolu za upotrebu njegovog bataljona sa kojim bi rasterao okupljene na euharistijskom skupu u Mariji Bistrici. Stalno je tražio akciju i buku.

Bio je vatreni navijač FK «Crvena Zvezda». Učestvovao je u dovođenju Dragana Stojkovića «Piksija» iz Niša u «Zvezdu» i Dejana Savićevića iz «Budućnosti» u «Zvezdu».

Odrastao je u selu Prigrevica u Vojvodini gde su njegovi roditelji kolonizirani 1948. godine. Malo je ljudi znalo za njegovo ličko poreklo.

Po završetku komandno-štabne akademije raspoređen je u Kolašin na dužnost komandanta brdske brigade. Sa te dužnosti je doveden u Hrvatsku i ponovo vraćen u Koprivnicu.

Za vreme njegovog prethodnog boravka u Koprivnici sa Basarcom sam često bio u društvu. Voleo je pesmu i veselje.

Jednom prilikom smo sa komandantom brigade, pukovnikom Češnjaj Izidorom bili gosti na proslavi mesne zajednice Bakovčice kod Koprivnice. Na zahtev Saveta MZ odobreno je da vojnički orkestar garnizona svira na svečanosti.

Centralna ličnost na svečanosti bila je drugarica Jelica Pavličić, član CK SKH. Posle oficijelnog dela svečanosti, prešli smo u salu gde je organizovan ručak. Sedeo sam uz drugaricu Pavličić, a do mene je sedeo Basarac. Pukovnik Češnjaj je sedeo s druge strane između Jelice i Julija Kuruca, predsednika OK SKH Koprivnica. Veselje je bilo dostiglo kulminaciju. U taj mah se ustao pukovnik Češnjaj i, kao odličan pevač, otpevao pesmu «Skeledžija na Moravi». Nastao je delirijum. Pozvao sam harmonikaša i rekao mu da, zbog domaće publike, svira «Podravino moja mila» i «Potočić maleni», znajući da su to omiljene pesme u tom kraju. Grupa «legneri» imala je mnogo obožavalaca u ovom delu Hrvatske.

Sa prvim zvcima melodije, Jelica se okrenula k meni i upita:»Zat ti ne znaš ko je pevao ove pesme? Odgovorio sam da ne znam, ali da narod u ovom kraju obožava te pesme. Nastavila je kritiku i poduku:»Te pesme su pevali domobrani i ustaše iz ovih krajeva dok su se nalazili u Bosni. Ovde nije bilo partizana. Tek 1944. godine smo formirali prve partizanske jedinice.» Rekao sam joj da to prvi put čujem u vezi pesama i da se iste ne nalaze na popisu pesama koje se ne smeju pevati u vojnim objektima ili da ih svira vojni orkestar.

Nisam se usudio spominjati druga imena, posebno Gažija, koji bi se teško uvredio da je čuo ovu izjavu Jelice Pavličić.

Završila je rečima:»Eto sada si nešto naučio. To moraš da znaš. Moram priznati da ovi momci izvrsno sviraju i pevaju».

Basarac je čuo deo razgovora, pa je počeo iz sveg glasa da peva pesmu»Vuk magade na plot nagonio» što je izazvalo smeh i ponovo razvedrilo situaciju.

Ja sam posle imao razgovor sa pukovnikom Češnjajem, jer je on video da nešto s Jelicom pričam, pa je tražio da ga upoznam o pojedinostima. On je bio jako iznenađen sadržajem dijaloga, posebno njenim konstatacijama. Čak je bio razočaran, jer je ona bila žena čija je reč imala veliku «težinu».

Mnoga sela na Bilogori i Kalniku, bilo da su nastanjena Srbima ili Hrvatima, obožavali su narodnu muziku. Vojnički orkestar je obilazio mesta i uglavnom izvodio program pod opštim imenom «Od Tiglava do Vardara». Niko nikog nije terao da igra «Užičko kolo», a svi su to znali, niko nikog nije terao da poručuje pesme, a 99% su to bile pesme iz Srbije ili bosanske sevdalinke. Svi su se veselili i staro i mlado i Srbi i Hrvati.

Šta je onda tim narodima došlo u glavu da se tako brutalno potuku, da jedni drugima nenesu veliku bol.

Dušebrižnici i čuvari Jugoslavije ovijeni plaštom komunizma pratili su svaki i svačiji korak. U svemu su videli opasnost i neprijatelja, pa i u pesmama. Sve su videli osim sebe samih. Nisu videli kako su uzurpirali vlast i položaje i kako su od sebe napravili posebnu društvenu elitu kojoj se nije smelo prigovoriti.

Već naredne 1987. godine na prostoru severozapadne Hrvatske bila je organizovana velika vežba na kojoj je pukovnik Mladen Bratić polagao za čin generala. Bio je februar mesec. Kiše su padale svakog dana. Popuna jedinica korpusa je izvršena od vojnih obveznika iz Hrvatskog Zagorja i Podravine. Veliki broj njih je neverovatno mnogo pio.

Na tu temu sam razgovarao sa jednim uglednim čovekom iz sela u blizini Ludbrega. On mi je pojasnio tu sklonost za alkohol. Rekao je sledeće:»Iz ovih krajeva ljudi su kroz vekove odlazili u razne vojske, a nikada u svoju. Mnogo ih je poginulo, mnoge su porodice zauvek nestale. Uvek su utehu tražili u vinu i rakiji, da sakriju i strah i razočaranje što moraju svoje domove da napuste.» U čudu mu reko:»Pa sada imaju svoju vojsku. JNA je jednako oružana sila svih naroda i narodnosti u Jugoslaviji. Valjda je ne doživljavaju kao tuđu?» Nastavio je dalje:»Jest,

jest to tako izgleda i u redu je. Njima je u genima ono što sam rekao. Nije da oni ne vole JNA, pa svi smo je prošli, ali ipak tu nešto ne štima.»

Prešli smo preko te teme, ali su meni odzvanjale njegove reči. Mnogo puta sam se setio tog razgovora tražeći objašnjenja za uzroke nevolje koja je snašla sve nas.

Da nesreća bude veća, ta vežba je prekinuta zbog pogibije jednog potporučnika i šest vojnika koji su se u borbenom vozilu udavili u nabujalom potoku Segovina. Svi Hrvati iz okolnih mesta. Deca, očevi i sinovi. Njihova sahrana u organizaciji crkve iskorištena je za opasne i opake napade na JNA i Jugoslaviju. Nastavak proklamovanih stavova kardinala Kuharića i Franca Keninga, bečkog kardinala.

Već tada se moglo dosta toga zaključiti, da mnogo šta nije onako kako se očima vidi i da u delu hrvatskog naroda postoje druge težnje, da su nezadovoljni postojećim.

Basarac je napustio jedinicu u Koprivnici radi korištenja dela godišnjeg odmora. Nikada se nije vratio, prešao je stranu ZNG. Učestvovao je u napadima na komande i jedinice u garnizonu Varaždin. Postao je general HV.

Po merilu bivšeg ministra odbrane Hrvatske Gojka Suška, Basarac je jedan od retkih istinskih heroja Domovinskog rata.

Komanda 5. vojne oblasti, dolaskom Avramovića, imala je četiri komandana mesta. Osnovno u Zagrebu u zgradi komande, IKM na Plitvičkim jezerima, treće na poligonu Slunj i na Kozari, gde se nalazio Avramović.

General Rašeta je bio na Plitvicama, a kasnije je prešao Zagreb. Na Slunju se nalazio general Dobrašin Prašćević sa delom komande. Sa njim se nalazio i general Stipetić Petar, načelnik operativno-nastavnog sektora u komandi.

Opterećenje je bilo veliko zbog položaja u kojem se komanda nalazila. Ja sam bio u grupi oficira koji su određeni za poligon Slunj. Smenjivali smo se na sedam dana.

Juli mesec uglavnom prolazi u izvlačenju opreme i naoružanja iz garnizona u Sloveniji.

Konvoji naoružanja kretali su se železnicom i samohodno. Načelno je bio postignut dogovor sa hrvatskim vlastima, da se konvoji propuštaju preko Hrvatske i da se ne napadaju.

Opasnost od napada je bila velika tim pre što je Špegelj želeo sukob i tražio je načine da do njega dođe.

General Stipetić je bio nosioc realizacije Plana izvlačenja. Počele su da «cure» informacije o kretanju konvoja tako da su neke kompozicije «zalutale» i nikada nisu pronađene. Otkrivena je veza generala Stipetića sa generalom Imrom Agotićem, koji je komandovao jedinicama ZNG.

Stipetić je raspolagao svim planovima i tajno ih dostavljao hrvatskoj strani, koja ih je uspešno eksploatisala.

Mnogo pre toga, u jesen 1990. i početkom 1991. godine znao sam da general Stipetić sedi na dve stolice i da više nije istinski i odani pripadnik JNA. Komanda se više nije mogla na njega osloniti.

U organizacijsko-formacijskom delu komande gde je Stipetić bio načelnik, radili su potpukovnici Mile Novaković i Petar Salapura. Obojicu sam izvrsno poznao i među nama je

vladalo uzajamno poverenje. Oni su me pozivali u svoje kancelarije ili smo se nalazili na nekom drugom mestu i u uslovima ilegale održavali sastanke. Ukazivali su na ponašanje Stipetića i još nekih drugih oficira, među kojima je posebno apostrofirano ime potpukovnika Mile Dedakovića. Ukazivali su i na sumljivo ponašanje pukovnika Brace Perića, koji je bio pomoćnik za kontraobaveštajne poslove-lice kroz čije je ruke morao da prođe svaki dokument koji ukazuje na lica i žarišta iz kojih se ispoljava neprijateljska delatnost. Ta okolnost je bila velika prepreka za normalno i ustaljeno izveštavanje. Morao sam da tražim druge načine. Mile Dedaković je bio saradnik KOS-a. Otišao sam kod operativca koji ga je držao na vezi. Rekao sam mu šta sam čuo o Dedakoviću i doznao sledeće.

Da je Dedaković vrlo nestabilna i nepouzdana ličnost, sklon alkoholu i raznim ispadima. Nešto kasnije Dedaković je pobjegao iz komande i otišao, najpre u rodno selo Nijemce, a potom u Vukovar gde je bio komandant odbrane Vukovara pod imenom «Jastreb». Imao je izraženu maniju snimanja razgovora bez obzira o kojem se sadržaju radilo. To je činio i čitavo vreme boravka u Vukovaru. Zabeležio je sve svoje telefonske razgovore sa Franjom Tuđmanom i tako doprineo rasvetljavanju mnogih enigmi koje vladaju u vezi odbrane Vukovara.

U svog prvopretpostavljenog, potpukovnika Vulcanović Milorada i načelnika odeljenja pukovnika Kelečevića imao sam bezgranično poverenje. Tražio sam mogućnost da usmeno saopštim sadržaje do kojih dolazim. Tako smo komunicirali. Jednom prilikom sam razgovarao sa Kelečevićem u «četiri oka». Tema je bio Stipetić. Kelečević me je smirivao rečima, da Stipetić nije loš čovek i ispričao kako je postao general.

U proceni organa bezbednosti Stipetić je bio upisan kao lice koje je poteklo iz neprijateljske-ustaške porodice iz okoline Ogulina. Po nacionalnom ključu bio je primljen na školovanje u vojnu školu, koju je završio i postao odličan oficir inženjerske specijalnosti. Došao je do čina pukovnika, ali general nije mogao da postane zbog bremena prošlosti koje je nosila njegova porodica. Međutim, krajem osamdesetih godina, u kratkom vremenu, ubio mu se sin u Zagrebu, Petrovoj ženi je umro otac, a njegovog brata ubio je grom prilikom prevoza drva iz Kapele kući. Takva porodična tragedija izazvala je samilost kod onih koji su odlučivali o tome ko će biti general i, Stipetić je postao general.

Novoj hrvatskoj vlasti bio je potreban na mestu koje je imao u komandi 5. vojne oblasti.. Posle napuštanja JNA krajem septembra 1991. godine dobio je delikatan zadatak. Hrvatskoj vlasti bio je potreban vrlo čvrst i ubedljiv dokaz kojim će dokazati domaćoj i inostranoj javnosti da Srbija i vojni vrh JNA žele uništenje Hrvatske. Napravljen je plan da se miniraju Banski dvori.

Na dan 07.10.1991. godine u poseti Tuđmanu bio je Predsednik Vlade SFRJ Ante Marković i Predsednik Predsedništva SFRJ Stipe Mesić. Stipetić kao vrstan inženjerac je izvršio miniranje Banskih dvora.

HTV je bila spremna sa tehnikom da sve zabeleži. Uz zvuke sirena koji su pozivali na uzbunu došlo je do velike eksplozije što je pripisano dejstvu avijacije JNA. Šteta je bila minimalna, a efekat ogroman.

Snimci posle miniranja.

Tuđman je desetak minuta kasnije pred TV kamerama dao izjavu u kojoj Srbiju i JNA naziva zločinačko-terorističkim imenom, da su planirali ubistvo njega, Ante Markovića i Stipe Mesića čime bi, jednim udarcem zaustavili Hrvatsku na putu samostalnosti, a Jugoslaviju predali srpskom članu Predsedništva Borisavu Joviću.

Objašnjenje je bilo jednostavno. Tuđman je na svaki način nastojao da odvrati Antu Markovića od njegovog nastojanja da sačuva SFRJ i ovim činom mu je stavio do znanja da ga Srbi i Milošević ne žele i da žele da ga ubiju.

U domaćoj i stranoj javnosti «bombardovanje» Banskih dvora je prikazano kao kriminalni i teroristički čin narastajućeg srpskog nacionalizma i hegemonizma, razulareno ponašanje vojnog vrha.

Ako je u Hrvatskoj neko imao dilemu oko daljeg puta, posle ovog čina, dileme više nisu postojale. Svi u borbu za samostalnu Hrvatsku.

Svaka i najgnusnija laž i postupak su bili dobrodošli i opravdavani su zbog cilja – samostalne Hrvatske.

Sabor Hrvatske je 08.10.1991. godine proglasio je Hrvatsku nezavisnom i suverenom državom i objavio raskidanje svih državnopravnih veza s Jugoslavijom.

Na poligonu Slunj boravili smo u smenama po 10 dana i tako do kraja augusta 1991. godine. Aktivnosti je bilo mnogo, sukobi svakodnevni, međusobno optuživanje, čas srpske, čas hrvatske strane smenjivalo se iz časa u čas.

Imao sam priliku da pratim sve aktivnosti. Dnevno sam razgovarao sa velikim brojem lica. Svi telefoni na poligonu su bili pod kontrolom. U razgovorima sa članovima porodica bilo je dosta jadikovki, ali i ozbiljnih razgovora. Videlo se da će mnogi brakovi propasti, deca su se počela opredeljavati, jedni uz oca, drugi uz majku.

U komandi nam se pridružio general Milan Aksentijević iz Slovenije. Njegov lik bio je poznat široj javnosti, jer je bio u slovenačkom Parlamentu. Njegove diskusije i replike ostale su u sećanju mnogih ljudi. Branio je Jugoslaviju. Čitav radni vek proveo je u Sloveniji i poprimio dosta tamošnjih manira. Voleo je prirodu, pecanje i branje gljiva. Jednom prilikom sam sa njim išao do izvora reke Mrežnice. Tamo nam je vodnik Rasim Bašić spremao ribu, a sam Aksentijević je nabrao raznih gljiva, pa je gozba bila veličanstvena.

Aksentijevića su postavili na mesto pomoćnika komandanta za moral. U novonastalim okolnostima nije se najbolje snalazio.

Ja sam vrlo često, po nekoliko puta na dan, izlazio sa poligona. Obilazio sam čitavu teritoriju od Plaškog do Bihaća i od Krnjaka do Korenice. Sve me je interesovalo, i ljudi i događaji..

Na širem prostoru Slunja MUP Hrvatske imao je dosta brojne snage. Isto je bilo i na liniji Duga Resa-Ogulin. Posebno su praćena kretanja jedinica JNA, viđeniji članovi SDS, njihovi kontakti sa pripadnicima JNA, prelasci u Bosnu i Hercegovinu i druge aktivnosti. U to vreme u sastavima MUP-a Hrvatske se nalazio manji broj Srba, koji su merkali na koju stranu da se opredele.

Na opisanom prostoru delovala je naša kontraobaveštajna grupa koju je vodio pukovnik Dušan Smiljanić. Hrvatska policija je pod posebnom lupom pratila njihove aktivnosti.

Dnevno sam odlazio u Budačku Rijeku u motel «Savić» gde sam se sastajao sa vezama i primao informacije o stanju na teritoriji. U Budačkoj Rijeci je 04.08.1991. godine došlo do sukoba pripadnika SAO Krajina i policije RH. Među hrvatskim policajcima bilo je poginulih. Vrlo živa aktivnost je u Primišlju, Kamenici i Tržiću. Svakodnevno pucaju jedni na druge i vode minobacačke duele.

02.08. na Svetog Iliju otišao sam u svoju Ličku Jesenicu. Tužno je sve izgledalo. Pri povratku odlazim do Plaškog i tražim Nikolu Medakovića. On je na položaju prema Josipdolu. Jedinica TO Plaški ima učestale sukobe sa jedinicom ZNG iz Josipdola.

Veći sukob je bio 22.07.1991. godine. Taj dan je kasnije proglašen za dan opštine Plaški.

Naoružavanje pripadnika TO Plaški, Slunj, Primišlja i ostalih mesta dovršeno je u julu i augustu 1991. godine. Vršeno je u nekoliko etapa, a potpuno naoružavanje izvršeno je posle osvajanja skladišta Skradnik i Oštarije.

Veliki je problem bio što su svi hteli savremeno naoružanje, artiljerijska oruđa, tenkove, raznu opremu, a to nije bilo izvodivo niti moguće.

Skladišta Skradnik i Oštarije II nisu raspolagala borbenom opremom i naoružanjem u željenim količinama. Skradnik je bilo tehničko, a Oštarije intendansko skladište. Pokupljeno je oružje koje je većim delom korišteno za obezbeđenje objekata.

Na poligon u komandu došla je delegacija iz Plaškog koju je predvodio Medaković Nikola, a u delegaciji, u svojstvu konsultanta bio je penzionisani general Dokmanović zv. «Remo». General Prašćević me je pozvao da prisustvujem sastanku, jer je pukovnik Kelečević bio odsutan. Na sastanku delegacija iz Plaškog traži naoružanje i vojnu opremu za popunu jedinice TO, upozorava na opasnost iz pravca Josipdola, na opasnost koja pretila skladištu goriva u Ličkoj Jesenici, traže i kadrovsku pomoć od JNA. Posebno su opisivali vrlo težak položaj u kojem se Plaški nalazi, jer su sve komunikacije presečene. Snabdevanje otežano i već tada oko 5000 ljudi, žena i dece žive u krajnjoj oskudici.

Pravci iz Josipdola, Brinja, Otočca, Korenice, pa i Slunja su pod blokadom sastava MUP-a RH ili jedinica ZNG. Nikakvi pregovori ne mogu da izmene situaciju.

Na tom sastanku Prašćević nije odobrio njihove zahteve i traži strpljenje, a da će konačan odgovor dobiti kroz nekoliko dana.

Plašičani su nezadovoljni i u takvom raspoloženju napuštaju poligon.

Ostao sam sam sa generalom Prašćevićem. Posle kraće tišine, pitam ga zašto nije odobrio naoružavanje kada je izvesno da je sukob većih razmera neizbežan. Onako debeo, zavaljen kraj prozora, pomalo kroz smeh kaže da nije video da su se dovoljno naljutili.

Onda je dodao da očekuje dolazak nekih jedinica iz Bosne i da će deo tih snaga izaći na liniju razdvajanja prema Josipdolu i Ogulinu.

Čitava situacija mi je delovala zamršeno i konfuzno. Ljudi više nisu znali šta da rade i kako da se ponašaju.

Iz Ogulina je došao vodnik Pupavac i Petar Ogrizović sa vozilima da preuzmu ogrevno drvo za nadolazeću zimu. Poznao sam obojicu. Šalim se sa njima da će se slabo grejati u Ogulinu i da im drva neće ni trebati. Petar se interesuje o stanju u drugim mestima, pita me da li sam odlazio u Jesenicu i šta se tamo dešava? Pričam mu koliko mogu da kažem, da ih ne uplašim, ali i sami vide da nije dobro. Na rastanku, Petru sam rekao da traži mogućnost da izvede porodicu iz Ogulina i da sam vidi kako da se skloni iz tog osinjaka.

Otišli su vrlo zabrinuti.

Kako sukobi između Primišlja i Kamenice nisu jenjavali upućn je jedan tenk T-84 da kontroliše situaciju, ali se tokom kretanja zaglavio kraj puta. Taj dan nije izvučen, a noću je ostavljen bez obezbeđenja. U jutro kada su krenuli da ga izvuku nisu ga našli. Hrvatska strana nije čekala, oni su ga izvukli i zarobili.

Ovu situaciju spominjem kao ilustraciju i eklatantan primer nebrige, nonšalantnog ponašanja, kao da su jedinice na letovanju, a ne na borbenom zadatku.

Gotovo da nema mesta gde se ne puca. U Topuskom su sukobi iz dana u dan, ima žrtava na obe strane.

Kretanje putevima postalo je izuzetno opasno. Više se i ne zna ko je ko, ko je naoružan i na čijoj je strani. Puca se iz vozila, sa motora, nestrpljenje u očekivanju velikog sukoba dostiže vrhunac. Vlada potpuno ludilo.

Primio sam informaciju da je u Jelovom klancu formiran zbeg za izbeglice. Ne zna se ko su i iz kojeg mesta, jesu li Srbi ili Hrvati. Kažu da ima dosta dece i žena. Ne daju mi da idem tamo. Selo Zbjeg je u neposrednoj blizini. Koja simbolika. Sudbina se teško poigrala sa stanovništvom ovog kraja. Rane su oživele posle 50 godina. Slike borbi sa ustašama su pred očima. Zarobljavanje Jure Francetića posle obaranja aviona. Sad ponovo isto.

Na očigled se krade oružje.

Do moje kancelarije na poligonu bila je kancelarija organa za moral u kojoj su radila dva oficira. Uđem jednom u tu kancelariju i vidim da je prazna. Na zidnoj vešalici dve automatske puške. Uzmem obe i njihove RAP-ove i sakrijem kod mene u kancelariju. Čekam šta će se desiti. Do kraja dana ništa i ako su se ova dvojica vratila u kancelariju. Niko ne prijavljuje krađu oružja niti pravi kakvu buku kako se to nekada dešavalo u sličnim situacijama. Sutra dan odem kod njih na kafu, da vidim hoće li šta reći. Vidim na vešalici nove dve puške. Kao da se ništa nije desilo.

Puške koje sam uzeo više nisam vraćao. Stavim ih u vozilo i odem u Jesenicu. Predam ih ocu i Nikoli Milakoviću zv. «Nina Crni». Oni su neskromni, traže još. Ništa ne obećavam. Dok sam sa njima stajao na putu čujem minobacače iz pravca Javornika. Gađaju Saborsko. Pitam Ninu, ko to radi, a on mi odgovara da su to momci iz Rudopolja i da su kod Torina. Lagao me je, jer to je bio neko iz Jesenice, a da bi zavarali tragove otišli su prema Javorniku da bi sve prebacili na Rudopoljce.

Tako sam i ja, bez neke namere i plana, počeo da delim oružje.

Sve je navodilo na konačni zaključak, da je rat Hrvatske sa ostatkom Jugoslavije neizbežan, da će sukob u znatnoj meri biti prenet na Srbe iz Krajine i da će sve biti prikazano kao sukob «pobunjenih Srba» sa Hrvatskom. Tako se i desilo. Kasnije će Hrvatska sve prikazati kao

napad na njenu teritoriju i sebe prikazati kao žrtvu koja je morala da se brani od «srbočetničke soldateske».

U tako nenormalnim uslovima neko je doneo odluku da se sve starešine podele u tri grupe i da po smenama koriste godišnji odmor u trajanju od 15 dana.

Ja sam se nalazio u grupi koja je odmor koristila od 25.08. do 10.09.1991. godine.

Povratak na poligon bio je planiran za 12.09.1991. godine.

Na radno mesto u komandi 5. VO u Zagrebu javio sam se nešto pre 19,00 časova 10.09.1991. godine. Iz kancelarije sam se javio kući da sam dobro doputovao. Odmah iza toga mi je zazvonio telefon. S druge strane bio je kapetan Bolfek Damir iz Koprivnice. Obavestio me je da je kasarna u Koprivnici ostala bez struje, da je isključena voda i telefoni. On je mene pozvao vojnom linijom. Kod nas u Zagrebu je vladala prividno normalna situacija. Nekoliko minuta kasnije isto se desilo u svim vojnim objektima u Zagrebu i drugim garnizonima gde je Hrvatska imala kontrolu teritorije.

Hrvatska je otpočela konačni napad na sve vojne objekte radi konačnog obračuna sa JNA.

U prvoj fazi napada, isključivanjem vode, struje i PTT linija, počeo je psihološki pritisak na sve vojnike i oficire u vojnim objektima. Preko sredstava javnog informisanja i okupljanjem ispred objekata svi smo pozivani na predaju uz nuđenje garancija za život i imovinu. Istovremeno je vršen pritisak na porodice, posebno na decu, po mestu stanovanja i u školama.

Takvo propagandno-psihološko delovanje nije ostalo bez odjeka. Svakodnevno su se javljali novi oficiri i građanska lica, koja su napuštala JNA i predavali se policiji i pripadnicima ZNG. Psihološki pritisak je intenzivno sproveden osam dana, a posle toga se prešlo na otvorene napade na vojne objekte

Napad na komandu 5. vojne oblasti otpočeo je 19.09.1991. godine oko 19,00 časova. Komanda je smeštena na Lenjinovom trgu gde je bio i glavni ulaz. Na tu zgradu nadovezuje se objekat u Stančićevoj ulici, gde je u prizemlju bio restoran VU «Crvena zvijezda», Taj deo se proteže sve do ulice Socijalističke revolucije gde je zgrada Doma JNA, a do njega hotel «Kalnik» do ugla ulice Josipa Kraša. Od hotela do glavne zgrade komande je također zgrada koja se veže za glavnu zgradu. U tom delu je bio smešten štab TO, komanda stana i prateće službe.

Kompleks zgrada bio je postavljen u vidu utvrđenja.

Pre napada, policija RH i pripadnici ZNG su po krovovima zgrada u ulicama oko kompleksa postavljali platforme i uređivali snajperska i mitraljeska gnezda.

Koliko oni s te strane, toliko i mi iz zgrada, birali smo ciljeve u planiranju odbrane. Birali smo one objekte u kojima su se u prizemlju nalazile prodavnice konfekcije i mešovite rome, knjižare, bifei i sl. Cilj nam je bio da dejstvom po tim objektima izazovemo požare i sprečimo dejstvo strelaca na krovovima.

Ja sam se nalazio na prvom spratu, delom u Domu JNA, a delom u zgradi komande, na uglu ulica Socijalističke revolucije i Stančićeve. Deo jedinice vojne policije nalazio se u prizemlju u restoranu, Domu JNA i hotelu «Kalnik», jer su to bili najosetljiviji delovi. Bio sam zadužen za odbranu tog dela komande. Imao sam ukupno 22 čoveka sa oružjem.

Odbranom glavne zgrade komnde komandovao je pukovnik Todor Kosanović, a uz to je koordinirao celokupnom odbranom. Kosanović je bio istinski vojnik, prošao je sve dužnosti od vodnika do pukovnika. Iskusan, odlučan i mudar. Svojim stavovima je ulivao poverenje svima oko sebe.

Tačno u 19,00 časova 19.09. počeo je napad. Odmah se videlo da je težište napada na glavnu zgradu. Iz parka na Lenjinovom trgu pripadnici jedinice «Kobre» MUP-a RH besomučno su gađali zgradu i otvore na njoj. U trenutku otpočinjanja napada u zgradi komande nalazila se misija EU. Bili su zatečeni događajem. Jedan danski major, je izleteo iz zgrade u nameri da zaustavi napadače. Pokošen je mitraljeskim rafalom po nogama. On je jedini stradao u napadu s naše strane. Nikada nisam doznao da li su hrvatske snage imale gubitke.

Lomljivina stakala, udari puščanih zrna od metalne predmete i ispaljivanje raketa iz RRB «Zolja» pravili su neopisivu buku.

Ulaz na sprat bio je nemoguć bez osvajanja ulaznih vrata iz ulice Socijalističke revolucije, pa smo njega posebno kontrolisali. Imao sam dovoljan broj ručnih bombi čijim aktiviranjem ulaz nebi mogao biti osvojen. Na sreću nisu nikad aktivirane.

Napad je intenzivno trajao oko jedan sat. Počelo je smirivanje vatre. Jasno se čulo dejstvo snajperista. Pratili smo njihove ciljeve i otkrili, da prevashodno gađaju antenski stub u centralnom delu između zgrada. Iz centra veze smo dobili informaciju da je radio saobraćaj ugrožen i da je deo sistema pogođen. Ako nam prekinu i ovu vezu, bili bi potpuno odsečeni od jedinica i ostalih delova komandi. Pojavili su se avioni «MIG-29». Probijanjem vazdušnog zida proizvodili su velike eksplozije i grmljavinu. Napadači su mislili da se radi o bombardovanju Zagreba i počelo je povlačenje.

Izdvojili smo jedan broj «lovaca» na snajperiste sa zadatkom neutralisanja vatre iz snajperskih položaja na okolnim zgradama. Naše dejstvo ih je zaustavilo u nameri razaranja antenskog sistema. Da li je neko poginuo u tim okršajima ne znam. U jutro 20.09.1991. godine iz nekoliko pravaca su počela da mile vozila za prevoz štampe i zaustavljali se na pojedinim lokacijama. U velikim vrećama su nešto utovarali u vozilo. Nikada nisam doznao o čemu se radilo.

Od 10.09. do 01.12.1991. godine proveo sam u okruženju, dakle 80 dana neizvesnosti, iščekivanja i nadanja da će se sve dobro završiti.

U tih osamdeset dana desilo se dosta toga. Mnoge svoje drugove sa posla upoznao sam u potpuno drugom svetlu. To više nisu bili oni ljudi u koje sam verovao, sa kojima sam radio i družio se, delio dobro i zlo.

Počelo je osipanje. Svaki dan neko ode i više se ne vraća. To čine svi bez obzira na nacionalnu pripadnost.

Niko ih nije zaustavljao. Napetost je bila velika. Nikom nije bilo do ubeđivanja u nešto što ni sam ne zna šta je i kakva nam je dalja sudbina. Hranili smo se konzervama i vojničkim dvopekrom. Vodu smo nekako prevukli crevom iz hotela «Kalnik» kojeg nisu mogli da isključe. U večernjim časovima smo imali ograničenu upotrebu struje koju smo dobijali iz agregata.

Najgore je bilo što nismo mogli da dobijemo hleb. Želja za njim bila je neopisiva. U takvim uslovima jedan potpukovnik je pokušao samoubistvo. Gađao je iz pištolja sebi u glavu. Samo se ranio, a ispaljeno zrno je probilo jedinu cisternu sa gorivom koje smo imali u krugu kompleksa.

Pridružio nam se potpukovnik Mirko Martić, koji se spasao posle napada na zgradu komande 5. vazduhoplovnog korpusa. Bio je u vrlo lošem raspoloženju, na rubu nervnog sloma. Znao je da su hteli da ga ubiju, ali ga je samo sreća spasila. Rečeno mu je da sa ostalim ne kontaktira, a smestili smo ga u posebnu prostoriju i kontrolisali ulazak u nju.

Zbog dnevnog odliva lica iz našeg sastava plašio sam se da neko ne izda njegov boravak u našim prostorijama.

Dana 22.09.1991. godine dobili smo vodu, struju i snabdevanje hranom.

Hrana je pripremana u kuhinji restorana «Crvena zvijezda». Život je postao podnošljiviji.

Dani i noći su bili neopisivo dugi. Osim straže, drugih obaveza nismo imali.

Bez ikakvog razloga, sirene koje upozoravaju na vazdušne napade, oglašavale su se svakog časa ne samo u Zagrebu, nego i u drugim mestima širom Hrvatske. Stanovništvo je držano u neverovatnoj tenziji, koja je za cilj imala jačanje i produbljanje mržnje prema ostatku Jugoslavije, njenoj najvećoj članici Srbiji i JNA .

Sukob oko Vukovara ozbiljno je usložavao situaciju. Bilo je izvesno da hrvatske snage neće moći odbraniti grad.

Raznim kanalima dobijali smo nepotpune informacije o zverskom ponašanju na obe strane. Bilo je dosta informacija o ubistvima Srba u Vukovaru, Osijeku i okolnim mestima. Bili su, uglavnom, žrtve osвете zbog dejstva jedinica JNA na taj prostor.

Prvi put čujem ime Tomislav Merčep. Kažu da ispoljava zverski nagon i krvoločnost, da ubija i muči, baca u ljude u Dunav i Dravu. Svašta, da se naježiš od sadržaja.

Gotovo u svim informacijama je spominjano ime Branimira Glavaša, ali niko ništa konkretno nije mogao da izjavi. Uglavnom, njegovo ime je apostrofirano u negativnom kontekstu.

Sticao se utisak, da je Vukovar žrtvovan zarad nekih viših interesa koje je Tuđman planirao da ostvari. Takve zaključke iznosili su i pojedini članovi posmatračke misije EU, a naši prevodioci koji su ih pratili su nas o tome informisali.

Opšte, dnevne informacije smo primali putem radio i TV programa. Hrvatska televizija je vodila propagandni rat i nije nudila ni jednu objektivnu informaciju. Isto je činio i hrvatski radio. Povremeno smo mogli da pratimo program TV Beograd. Oni su nudili drugu krajnost. Program JUTEL-a je bio nešto objektivniji, ali i pored toga, urednik Goran Milić nije mogao sakriti navijačku crtu prema Hrvatskoj.

Uspeli smo da «uhvatimo» program radio-Petrova gora. Oni su puštali samo narodnu muziku i vrlo malo informacija. Kako smo raspolagali sa odličnom radio tehnikom, audio i video materijalom u velikim količinama, počeo sam da snimam pesme, govore, poruke i sve drugo što mi se činilo interesantnim. Kasete sam umnožavao i delio drugovima koji su ostali u okruženju zajedno sa mnom.

Iz sportske dvorane u kancelariju sam prevukao opremu za trim kabinet. Sobnu biciklu, vesla za suvo veslanje, strunjače, tegove i niz druge sitne opreme. Svakodnevno sam vežbao po nekoliko časova, sakupljao snagu za naredne dane. Nisam tačno znao za šta će mi ta snaga služiti. Možda ću lakše izdržati dane zatvora, ako nas zarobe, možda ću moći bolje i brže da trčim od drugih ili će mi na frontu biti lakše nego drugima.

Sa poligona Slunj me je nazvao pukovnik Kelečević i rekao mi, da je razgovarao sa mojim ocem i da ga je uverio da sam dobro. Pitao me je još, kako podnosimo stanje u kojem se nalazimo, koliko nas je još ostalo. Hrabrio me je da izdržimo i da je konačno rešenje na vidiku.

Neko je bio proneo glas da sam zarobljen i da se nalazim u zatvoru. To je stiglo do oca i on je zbog toga zvao Kelečevića.

Zahvalio sam mu se na lepim i umirujućim rečima, ali ništa konkretno nisam mogao da osetim. Počeli smo se među sobom svađati. I najmanja iskra je bila povod za žučne rasprave. Naš šef, pukovnik Vulcanović je uglavnom vreme provodio uz generala Rašetu, jer je bio najstariji starešina iz bezbednosti u komandi, Ja sam bio sa ostalima u prostorijama kontraobaveštajne grupe. U odeljenje sam slabo odlazio. Tamo je takođe bila rovitá situacija. U ostalim segmentima komande, starešine su se različito ponašale. Jedni su bili odlučni i postojani u svom opredeljenju, drugi kolebljivi, pokušavali su da pronađu spasonosni izlazak iz ove situacije.

Dana 28.09.1991. godine, kada se situacija već pomalo normalizovala, iz Beograda se telefonom javio general Vasiljević. Već je bio postavljen za načelnika Uprave bezbednosti. Kako sam sa njim dosta prošao ove i prethodne godine, naša komunikacija je bila prilično slobodna. Šalio se na račun našeg položaja, izrazio čuđenje da smo još u životu. Kaže, da su se kladili da ne možemo izdržati više od pola sata i sl. Nisam mogao da verujem da vodimo takav razgovor i da on tako lakonski posmatra naš delikatan položaj. Rekao sam mu da je ovo verovatno naš poslednji razgovor i da ću ovog časa podneti zahtev za izlazak iz JNA. Neću bežati, izaći ću po osnovu zahteva. Završio je rečima:»Ajde, da vidimo.»

Kako sam mu rekao tako sam i postupio, napisao sam zahtev za izlazak iz JNA i predao ga na rešavanje. Prvi dan ništa, a onda razgovor sa Vulcanovićem, koji nije mogao da veruje na šta sam se odlučio. Nisam ni ja znao šta ću kada izađem. Obavestio je pukovnika Kelečevića i ovaj me je zvao. Svojim očinskim odnosom prema meni potpuno me je «omekšao». Govorio mi je, ne bacaj pod noge sve što si do sada postigao, nemaš kud, vidiš li šta se oko tebe događa. Pozivao se na oca, na još neke druge ljude za koje je znao da ih cenim, i njih i njihove postupke. Tako me je razuverio. Narednog dana su mi vratili zahtev pocepan na pola. Svima je bilo lakše, a čini mi se, meni najviše.

Može i bez kavijara

Vratio sam se u život i počeo aktivno da učestvujem u svemu.

Kako smo dobivali relativno mali broj informacija, trebao sam privući sagovornike k sebi na način, da ih nešto posebno interesuje ili privlači. Da oni sami dolaze.

Setio sam se knjige «Može i bez kavijara» autora Johannes Simmela. Znao sam da su hrana i dobra kapljica izvrsna podloga za uspješne i neusiljene razgovore sa mnogim sagovornicima. Prijatna atmosfera uvek odvezuje jezik, pa čak i onima koji neprekidno odvaguju svaku svoju reč.

Uredili smo jednu prostoriju kao separe. Stolovi su bili spojeni i moglo je komforno da sedi oko desetak osoba. Raspolagali smo i mini kuhinjom sa svim potrebnim tehničkim aparatima za pripremanje hrane.

Bio sam kreator jelovnika i glavni kuvar. U večernjim časovima vodio sam razgovore.

Nabavku namirnica poverio sam dvojici kolega, koji su uz pratnju prevodioca odlazili na pijacu u Branimirovoj ulici i tamo nabavljali sve što mi je bilo potrebno.

Vulanović je bio oduševljen idejom. On je trebao da pronalazi i dovodi značajnije sagovornike, a ja one srednje i sitne. Svako nešto zna, svako nešto čuje, pa je bio red da sve to objedinimo i da to ponudimo komandovanju.

Stizale su nam informacije iz spoljnog sveta, jer su odobrili posete članovima porodica, prijateljima i drugim posetiocima.

Ispred ulaza u zgradu postavljen je kontejner, kojeg su poseli policajci MUP-a RH i oni su kontrolisali ulazak i izlazak u zgradu.

Večere su bile svakodnevne. Ugostili smo mnoge, sa mnogima razgovarali, čuli svašta od opisa raspoloženja pojedinaca, planova, namera, šta pričaju članovi posmatračke misije, kako protiču pregovori sa hrvatske strane i sl.

Tu je bilo dosta zapažanja o pojedincima na čitavom prostoru, onima čija su imena bila najčešće u optičaju. Kako god se vodila priča ipak je domirilo pitanje borbi oko Vukovara, procene razvoja događaja, kda će odbrana Vukovara potpuno kapitulirati i niz drugih informacija koje su stizale sa terena. Vukovar i najveći deo Slavonije nalazio se van teritorijalne nadležnosti 5. vojne oblasti i mi nisamo imali ni jednu direktnu informaciju. Sve su to bila prepričavanja i nagađanja,

Iz Petrinje, pukovnik Tarbuk Slobodan, dostavljao nam je sveže meso iz klanice «Gavrilović». Sve su to prenosili pripadnici misije.

Na prostoru Hrvatske, kasarne i jedinice su se predavale jedna za drugom. Posebno su stradale jedinice 32. korpusa koji je ostao odsečen, bez podrške i pomoći. Koprivnički garnizon se predao bez borbe. U Varaždinu su pre predaje bile danonoćne borbe. U Bjelovaru su ubili najuži deo komande brigade, posle osvajanja kasarne. Poginuli su komandant brigade, pukovnik Kovačević, pomoćnik za moral-potpukovnik Vasić, načelnik bezbednosti-kapetan I klase Dragiša Jovanović i još dosta pripadnika brigade. Potpukovnik Čeleketić, koji je bio načelnik štaba te brigade sa delom jedinice nalazio je u Pakracu. On je tamo od proleća, kada su izbili prvi sukobi. Tako se spasao pogibije.

Jedini herojski čin desio se u brigadnom skladištu kod Bjelovara kojeg je major Tepić digao u vazduh. Skladište i sebe. Sa skladištem je otišao u legendu. Njegov herojski čin ostaće upamćem za sva naredna pokoljenja.

Pre pada kasarne u Koprivnici, kod mene u Zagreb došao je poručnik Funoski Toni sa pismom iz kriznog štaba u kojem mi nude potpunu bezbednost u koliko napustim JNA i pređem na njihovu stranu. U potpisu je stajalo ime čoveka kojeg sam dobro poznao, sa kojim sam proveo dosta vremena u svakojakim razgovorima. Moglo bi se reći da smo imali dobre i korektne, drugarske odnose. Nisam imao razloga da ne verujem u sadržaj, ali na takav korak se nisam mogao odlučiti. Za to je bilo više razloga.

Osetio sam i da će mi porodica biti ugrožena mojim odbijanjem. Da bih dobio na vremenu, Funoskom sam dao nešto novaca da počasti ostale u restoranu «Palić» gde su me čekali. Rekao sam mu da ne mogu tako naglo da izađem i da me čekaju.

Uspeo sam da javim u Koprivnicu da beže. Imao sam za to pripremljene ljude. Granica sa Mađarskom je na oko 20 km. Kada sam dobio informaciju da su prešli u Mađarsku bilo mi je sve od jednom lakše. Kada se Funoski pojavio, rekao sam mu da ne mogu doneti takvu odluku. Objasnio sam mu da je moja porodica otputovala iz Koprivnice, da se ključevi stana nalaze kod Bolfek Damira i da ih preda načelniku SUP-a Krešimiru Papcu, koji se kasnije uselio u moj stan.

Ja i ostali pripadnici JNA smo proglašeni okupatorima i u Hrvatskoj su nam oduzeli svu imovinu, uskratili sva prava, pa i pravo na stan. Proglasili su nas apatridima.

Sukobi HV sa TO Krajina besneli su oko Petrinje, Gospića, ostalom delu Like, u Dalmaciji, a odbrana Vukovara bila je na izdisaju.

Koliko je bilo moguće posredstvom misije dobivali smo informacije iz delova Krajine, Posebno iz neposredne blizine Karlovca, Gospića, Ogulina, Dalmacije. Nešto, vrlo malo, informacija smo dobivali iz Banja Luke iz komande 5. korpusa i nešto iz komande vazduhoplovnog korpusa koji se sada kompletno nalazio na aerodromu Željava.

Sve informacije kada se skupe zajedno nisu ulivale nikakvu nadu niti su obačavale, da će se nešto radikalno dogoditi. Imao sam osećaj da tok događaja ide po nekakvom dogovoru, ali nisam znao ko se s kim dogovorio, ko je uticao da se događaji kreću tim tokom. Ipak za takve informacije smo bili daleko, bili smo hendikepirani za direktne kontakte na terenu, a bez toga sve je bilo nagađanje.

Tih dana sam se naslušao svakojakih procena, od najobičnijih ljudskih andanja i želja do procena koje su graničile sa fantazijom ili da su proizvod bujne mašte.

Tako je po jednoj od njih, bilo dogovoreno na relaciji Beograd-Zagreb, da se jedinice i sastavi JNA izmeste sa teritorije Hrvatske, da je to uslov za dalje pregovore oko moguće konfederacije sa ostatkom Jugoslavije, da bi po uzoru an Hrvatsku i ostale članice konfederacije imale svoje vojne sastave i da bi postojala nekakva zajednička, prelazna, komanda dok se ne postigne konačno političko rešenje za sve.

Meni nije bilo jasno kako je to moguće, jer svakom je bilo očigledno da su na mnogim mestima događaji veoma eskalirali, da su brojne žrtve i da je u takvim okolnostima teško donositi odluke koje bi makar u minimumu zadržaje postojanje zajedničke države.

Došao je 19.11.1991. godine, dan kada je Vukovar kapitulirao.

Ovaj događaj me je još više učvrstio u uverenje da je prethodna procena nečije naklapanje, možda iskrena želje, ali potpuno neostavariva.

To je za nas u Zagrebu u okruženju bio vrlo kritičan momenat. Osveta je bila moguća svakog trenutka. Mislio sam da se i nama bliži kraj. Kroz glavu su mi prolazile razne misli, sećanja na događaje i priče.

Prisetio sam se sudbine mog oca kojem su 1941. godine ustaše ubile oca, a imao je 11 godina. Moj sin je 1991. godine imao 11 godina, a ja isto kao njegov deda kada su ga ustaše odvele i ubile u Jadovnom na Velebitu. Srećom istorija se nije ponovila.

Druge procene su govorile o navodnim pregovorima oko rešavanja pitanja pripadnika JNA, koji se još uvek nalaze na prostoru Hrvatske. Po njima treba sa de obaviti anketa i da se vidi, ko neće da napusti JNA i ko želi na pređe u redove hrvatske vojske. Opet mislim, kako ej to moguće kad je već veliki broj pripadnika napustio JNA, svi koji su želeli su otišli. Neko legalno i, koliko toliko, dostojanstveno, a drugi su se odlučili na klasično Dezerterstvo.

Koga će oni sad pitati i s kim će realizovati takvu anketu?

Koliko god sam više primao takve i slične informacije sve više mi se činilo da znam manje, da mi one prave konfuziju i onemogućavaju u razmišljanju. Ovo tim pre, što nije bilo moguće s tim informacijama izaći bilo gde, ponuditi ih bilo kome, jer ni sam nisam bio zadovoljan njihovim sadržajem.

Uz već spomenutog Merčepa, prvi put sam čuo za ime: Đuro Brodarac. Njegovo ime bilo je vezano uz Sisak. Dolazile su nam različite informacije, koje su govorile o zločinima u tom gradu i sve što se događalo vezivano je uz ime Brodarca. Ništa nismo mogli proveriti.

General Rašeta je vodio intenzivne razgovore oko izvlačenja jedinica i komandi iz Zagreba i ostalih garnizona koji se nisu predali hrvatskim bojovnicima.

Naveče je dolazio kod nas na večeru i gotovo do detalja nas informisao o događajima koji su obeležili taj dan. Delovao je prilično rezignirano, ali se videlo da potpuno vlada situacijom. Svi vojni sastavi iz Zagreba će se izmestiti do 01.12.1991. godine osim Vojne bolnice u Dubravi. Određen je redosled izlaska. Kasarna na Borongaju, kasarne u Vlačkoj ulici, kompleks na Črnomercu, pri čemu su objekti i sastavi bili u nadležnosti Generalštaba JNA, kasarne u Selskoj ulici, niz manjih objekata po čitavom gradu. Vojska je u Zagrebu raspolagala ogromnom imovinom. Njenu vrednost nisam u stanju da izrazim.

Pukovnik Vulcanović mi je rekao da je dogovoreno, da izađemo 01.12.1991. godine.

Obavestio me je o tome, da je naša nova lokacija Sarajevo i da će tamo biti komanda 5. vojne oblasti. Izlazak dela komande bio je planiran da se obavi zajedno sa preostalim jedinicama lociranim u kasarni «Maršal Tito» na Jakuševcu.

I pre ovog obaveštenja intenzivno smo se spremali za izlazak iz Zagreba. Sva raspoloživa dokumentacija je već bila uništena. Od raspoloživih tehničkih sredstava odabrali smo najbolju da je nosimo sa sobom. Sve ostalo je popisano i uništeno. Bilo je žalosno gledati gomile foto-aparata, magnetofona različitih veličina, kamere, sredstva za osvetljenje i dr. koje smo uništavali lupanjem i paljem plastičnih delova.

Svaki dan bio je kao večnost. Dan izlaska i slobode bio je tako blizu, a tako daleko. Po više puta smo odlazili do garaže i proveravali ispravnost vozila, koja su inače bila u bezprekornom stanju.

Ostalo nas je sedmoro od 22 koliko je brojno stanje bilo u početku blokade. Mnogi, koji su u nevreme srbovali, koji su veličali svoje poreklo, izdali su i sebe i nas- napustili su i vojsku i nas. Pojedincima su deca postali pripadnici ZNG. Tragedija na sve strane.

Dan pre izlaska i na dan izlaska došla je nekakva komisija kriznog štaba Zagreb koja je vršila popis preostale opreme koju nismo mogli poneti ili povesti. U komisiji su bili pojedinci koji su do juče bili članovi komande ili štaba TO Hrvatske. Nisam hteo da ih gledam, gadili su mi se. Od vojnih objekata u Zagrebu u tom trenutku, pored komande, ostala je kasarna «Maršal Tito», Vojna bolnica i deo stare bolnice u Vlaškoj. Kasarna iz Borongaja je već napustila Zagreb.

Izlazak na slobodu

Došao je 01.12.1991. godine. Za pokret smo bili spremni već u 06,00 časova, ali nešto nije išlo kako treba. Čekali smo obezbeđenje vojne policije koja je trebala da vodi kolonu.

Obezbeđenje je pristiglo oko 07,30 časova i nešto pre 08,00 smo krenuli prema kasarni «Maršal Tito» gde je konvoj trebalo objediniti u jedan i tako nastaviti dalje.

Do kasrne smo prošli bez i jednog incidenta. Bilo je jutro i na ulicama se nalazio mali broj ljudi. Pratlja je mešovita. Vozila vojne policije i MUP-a RH.

U ulici Marina Držića vidim našeg dojučerašnjeg kolegu Đorđa Kureljušića. Posmatra kolonu dok prolazi pored autobusnog kolodvora. Na raskrsnici ulica Marina Držića i Proleterske brigade vidim zastavnika Savu Popina, našeg penzionera. To je bio poslednji susret.

Poverovao je propagandnoj mašinerije Hrvatske i ostao u Zagrebu. Naredne godine je ubijen. Bila je to još jedna potvrda, da Hrvatska razvija «demokratiju» na način da prethodno ukloni svakog za koga proceni da jeste ili da može njoj nauditi.

Pripreme u kasarni su trajale sve do podne. Pravljen je raspored vozila u koloni, ko vozi koje vozilo, šta vozi i sl. Deljeni su brojevi koje smo morali staviti na prednje staklo.

Ispred kasarne i duž ulice prema izlasku iz Zagreba povećavao se broj posmatrača.

Neki dolaze sa transparentima. Na njima piše: «VAN OKUPATORI», «ČETNICI U SRBIJU», «SMRT KOS-U». Ima dosta policije, ali to ništa ne znači, jer su i policajci kao oni koji uzvikuju razne parole i nose transparente. Okupljanje je planirano i neko sa tom masom upravlja, po starom oprobanom klišeju kojeg hrvatska vlast uporno primenjuje.

Nešto iza podne kolona je krenula. Nalazim se u putničkom vozilu označenom brojem «5». Kolona ima oko 430 različitih vozila. Ima tu i privatnih vozila čiji vlasnici sa nama napuštaju Zagreb i Hrvatsku. Izlazimo na ulicu. Neopisiva galama. Po nama pljuju, polivaju vodu iz kanti, mašu metlama sa asocijacijom «neka vas voda odnese». Vozim polako da ne udarim u nekog od tih neverovatnih tipova i da ne napravim veliki problem.

Vozim i prisećam se slika iz 1941. godine kada su očevi ovih jadnika dočekivali jedinice 14. oklopne divizije Trećeg Rajha. Na njihove tenkove su bacali cveće. Sa veseljem i ushićenjem su dočekivali stvarne okupatore. Mislio sam, koji su to bolesni umovi mene i ostale proglasili okupatorima, kada sam i ja iz Hrvatske, kada je i ja jednako volim kao i svaki Hrvat. Pogled mi je zasenjen, razmišljanje me je odvojilo od spoljašnjih efekata. Tako dolazimo na auto put. Prolazimo pored benzinskih pumpi. Tu sam često navraćao.

Tu je radio Stevo Vlaisavljević iz Dabra i njegov brat Mićo. Premešten je na pumpu u Veliku Goricu. U oktobru 1991. godine su ga ubili na radnom mestu. Bio sam u okruženju i ta je informacija do mene posredno stigla. Bolji poznavaooci prilika su mi pričali da su ga ubili njegovi meštani iz Dabra-Hrvati. Spominjali su prezime Krznarić.

To ubistvo nikad nije rasvetljeno, a nikom nije bilo u interesu ni da ga rasvetljava.

Čujem zvukove zvona sa rimo-katoličkih crkvi kojima pozdravljaju naš izlazak iz Zagreba. Slavi i Kuharić i njegov šef u Vatikanu papa Vojtila. Zagreb je čist od Srba i od svih drugih remetilačkih faktora koji stoje na putu samobitnosti Hrvatske.

Kolona se kreće vrlo sporo. Povremeno zastajemo. Dolazimo do naplatne rampe u Karlovcu. Levo i desno su postavljenije protiv-tenkovske mine. Staza kojom treba da prođemo je obeležena minama. Polukružno su postavljeni maskirani pripadnici policije.

Na sebi imaju crne uniforme i maske na licu. Oponašaju pripadnike zloglasne «crne legije» Jure Francetića.

Prolazimo kroz Karlovac koji je potpuno sumornog izgleda. Zimsko vreme i oblačnost daju još više sivila i sumornosti tom izgledu.

Prelazimo preko mosta na reci Korani i ulazimo u deo Karlovca - Turanj.

Taj deo je jako razrušen, gotovo da nema nijedne čitave kuće. Ne vidi se živa duša.

Na pola puta ka Slunjskim brdima, sa leve strane puta, vidim vojnika u rovu. Na glavi mu šlem sa zvezdom petokrakom. Tog časa sam shvatio da sam izašao iz pakla, da sam došao na slobodnu teritoriju.

Kada smo se spustili niz Cerovačku stranu, borbena vozila koje je vodilo kolonu je stalo. Komandir vozila je kroz kupolu razvio jugoslovensku zastavu, vozilo je krenulo i zastava se zalepršala. Milovao je hladni kordunaški vetar. Suze su mi krenule. Nisam ih zaustavljao, da makar one iz mene iznesu deo bola i tuge koju sam u grudima nosio čitavo ovo vreme.

U mestima kroz koja prolazimo gotovo da i nema života. Nebrojeno puta sam ovim putem prošao i na mnogim adresama se zaustavljao. Kordun je deo Krajine koji je neizmerno mnogo stradao od ustaške ruke u Drugom svetskom ratu. Više grobova nego kuća. Nema mesta u kojem nema neko obeležje iz tog vremena. Sada te ljude zovu četnicima. Zovu one koji nisu ni jednog četnika izrodili, koji se puške latiše tada i sada da zaštite svoj biološki opstanak. Politika ih ne interesuje, do nje ne mogu ni da dođu. Nju su u svoje ruke uzeli oni manipulatori koji na nesreći svog naroda postaje uvaženi drugovi i drugarice.

Na raskrsnici puta koji se u Tušiloviću odvaja za Vojnić kolona se deli. Jedan broj vozila ide u tom pravcu do Gline i Petrinje. Mi produžavamo dalje. Nemamo vremena ni da se pozdravimo.

Prolazimo kroz Krnjak lagano kao da će mo stati. Tim tempom ulazimo u Budačku rijeku. Gledam prema motelu Miće Savića. Želim iznad svega da vidim njega ili njegovog oca Jovu ili malog Jovu, Mićinog sina. Nikog ne vidim Tako dolazimo i na Veljun i tamo je sve pusto. Dušanka Sudar nam maše isper njene kafane. Približavamo se Slunju. Vidim prve razrušene kuće. Prvi tragovi velikih sukoba. Slunj avetinjski izgleda. Izlazimo iz ovog mesta i polako putem oko izvora Slunjčice i sela Slušnica dolazimo u Broćanac, a potom u Rakovicu. Već od Rakovice do Grabovca sve ukazuje da su ovde vođene velike borbe. Grabovac se ne može prepoznati. Motel je zgarište i ruševina, okolne kuće također. Sve to ostavlja tragove na svima nama. O ovome smo samo slušali, a sada vidimo. Prelazimo most na reci Korana i penjemo se prema hotelu «Jezero» gde nam je prvo odredište do krajnjeg cilja - Sarajeva. Pred hotel dolazimo u 16,30 časova. Već je mrak. Čekaju nas još od podne. Susrećem se sa pukovnikom Kelečevićem, Mihajlom Šaranovićem i mnogim drugim dragim ljudima. Osećanja su pomešana, mnogo pitanja, a odgovore i onako niko ne sluša.

U hotelu nema grejanja. Hrana koju su nam spremili se već ohladila. Pijemo hladan čaj i razgovaramo. Mnogi i ne znaju da na Plitvicama više nema pripadnika MUP-a Hrvatske, pa pitaju gde se nalaze. U ovakvim situacijama je bolje ništa ne govoriti, jer čovek tada pametnije deluje.

Ta i slična pitanja samo dokazuju da veći broj ne poznaje situaciju, da ne zna što se dešavalo i što se dešava.

Prilazi mi jedan mlađi čovek u uniformi i pita, da li ga se sećam. Gledam i ne poznajem i on to vidi. Podseća me da je bio u vojnoj policiji. Kažem mu da ću doći u Krajinu u kratkom vremenu i da ću ga potražiti da se ispričamo. Srdačno se pozdravljamo i rastajemo.

Raspoređuju nas po sobama. Prostorije su neverovatno hladne. Voda u kofama je postala led. Kako prespavati i pripremiti se za daleki put do Sarajeva.

Ustao sam se oko 4,00 sata ujutro i otišao do automobila da se u njemu malo ogrejem. Kolona je krenula oko 08,00 časova preko Prijeboja do Željave gde smo se popunili gorivom. To je trajalo do 10,00 časova. Krećemo preko Izačića i Bihaća u pravcu Bosanskog Petrovca. Tu je skoro normalna situacija. Krećemo se nešto brže nego ranije, ali ovim tempom do Sarajeva nam treba čitav dan. Tako je i bilo. U Sarajevo dolazimo nešto posle 23,00 časova. Ulazimo pred zgradu komande sarajevskog korpusa. Tu je nekada bila komanda 7. armije pa prostora ima dovoljno.

Kolege nas čekaju, nude nas hranom i pićem. Razgovaramo o proteklim vremenima. Čude se da smo tako loše prošli u Hrvatskoj. Istovremeno nas uveravaju da se slična situacija u Bosni ne može desiti. Kažu da su sve preduzeli da se slično ne ponovi. Bili su u krivu. Sve se ponovilo i gore i teže. Nikakva iskustva i pouke nisu korištene.

Prepotentnost Generalštaba JNA je začuđujuća. Vidim da imaju plan da sa nama popune svoje sastave

Dobili smo kancelarije, privremeni smeštaj. To su nam i spavaće sobe i sve ostalo.

Narednog dana posle podne imam želju da negde izađemo. Idemo nas šest na Baščaršiju. Ulazimo u aščinicu «Baščaršija». Restoran je na spratu. Na garderobi nas služi momak sa fesom na glavi. Ne zna ko smo, jer smo u civilnoj odeći. U restoranu ima dosta mesta, jer je još rano za gužvu, tek je nešto iza šest naveče.

Pijemo i šalimo se. Tri meseca nismo nigde bili. Ne znamo ni cene, sve nam je nekako jeftino. Oko osam počinje muzika. Orkestar je tik uz nas. Pitam konobara, da li je uobičajno da se poručuju pesme i on potvrdno odgovara. Plaćamo pesme deset puta više od ostalih ne iz besa nego iz neznanja. Tu veče smo potrošili gomilu para, nije važno, ponovo smo rođeni, red je.

Pored mene je sedeo pukovnik Boško Mihajlović, koji će ostati u Sarajevu kao poslednjem mestu služovanja. Ubili su ga džihad-ratnici Ejupa Ganića u Dobrovoljačkoj ulici 02.05.1992. godine.

Narednih dana razmeštamo opremu i utvrđujemo njenu ispravnost.

Bezbednosna situacija u Bosni i Hercegovini nije bila dobra, nema ničeg ohrabrujućeg.

Saopšteno mi je da ću ići u Krajinu u narednih nekoliko dana. Zatražio sam i dobio kraći odmor da odem do Beograda. Do Beograda vozim i pukovnika Vulcanovića koji je u međuvremenu dobio premeštaj. Rastajemo se u Lazarevcu gde mu je živela porodica i naši putevi se više nikada nisu ukrstili.

Boravak u Sarajevu

Iz Beograda u Sarajevo vraćao sam se 15.12.1991. godine. Da nije bilo jednog događaja taj put ne bih ni spomenuo. Putovao sam u putničkom vozilu registarskih oznaka JNA. Nakon što sam prešao most na Drini kod Zvornika i izašao iz grada u pravcu Sarajeva svega nekoliko kilometara, pokraj puta sam video da stoji sveštenik sa većom torbom u ruci. Kako je napolju bio sneg on se popeo na nanos snega kojeg je ralica napravila i tako meni omogućio nesmetan prolaz. Stao sam u nameri da ga povezem. On je oklevao najviše zbog vozila koje je pripadalo vojsci, a njegova i vojna profesija nisu bile sklone jedna drugoj. Ipak je ušao u automobil. Bio je to čovek tridesetih godina isposničkog lica. Ispod mantije lako se uočavala mršava muskulatura. Odmah sam uočio da se radi o kaluđeru koji negde putuje. Razgovor počinje pomalo usiljeno, jer pogledom traži objašnjenje za moj postupak zaustavljanja. Kažem mu da nemam ništa protiv sveštenika ili bilo koga ko služi Bogu, da sam stao u dobroj nameri da mu pomognem, jer je napolju očigledno dosta hladno. To što je vozilo vojno ne menja stvar. Razgovor odmah počinje trenutnom situacijom u Hrvatskoj i nedvosmisleno tvrdi da je pitanje dana kada će i u Bosni doći do ratnih sukoba. Smireno i razborito mi objašnjava kako našom voljom trenutno upravlja nečastivi, da nam mozak ne funkcionise kao ljudskom biću već da poprimamo životinjske nagone i tako pokušavamo rešiti nastale probleme. Odobravam njegovu priču i pitam ga, da li on nastali rat vidi kao verski sukob ili kao sukob nacija zbog nerešenih nagomilanih problema. On me pogleda i kaže da svega ima po malo i da je to neizbežno na prostoru kakav je SFRJ i da će sukobi tek poprimiti žestinu zbog preklapanja interesnih sfera među sukobljenim stranama. Svoju priču završio je tvrdnjom da će Bosna ponovo biti poprište velikih borbi i da se na kraju ništa neće rešiti.

U Milićima je tražio da stanem. Rukovali smo se i poželeti jedan drugom sreću u nastupajućem periodu. Često puta je sreća bila potrebija od pameti, jer su o daljoj sudbini odlučivali oni koji su se sa njom poigrali, koji su je ignorisali i izazivali.

Po povratku u Sarajevo čekalo me je prvo iznenađenje. Pozvao me je komandant korpusa da bi mi saopštio nameru da me postave na dužnost pomoćnika načelnika bezbednosti u korpusu, a ujedno da vidi kako ću ja to prihvatiti. Rekao sam mu da dužnost neću prihvatiti bez prisustva pukovnika Kelečevića, koji mi je pre nekoliko dana rekao da sam planiran za odlazak u Krajinu. Uz to rekao sam generalu Đurđevcu da je i general Vasiljević zvao i ljutio se na mene što mu se nisam javio za boravka u Beogradu, jer je planirao da me uputi u Sremsku Mitrovicu radi obrade ratnih zarobljenika u tamošnjem logoru.

Uz ovo objašnjenje dodao sam da iskustvo iz Zagreba me upozorava kako je u ratu najbolje biti u «šumi».

Ispričao sam mu u kratko tok razgovora sa kaluđerom i potencirao njegove zaključke i predviđanja na šta se general nasmejao i dodao: »Ako nam politiku budu kreirali neki kao taj pop onda bi mogli proći i gore.«

General me je u veravao da nemam nikakve razloge za takvo mišljenje, jer se situacija u Bosni i Hercegovini značajno razlikuje od one u Hrvatskoj i da se nikada ne mogu ponoviti iste scene, posebno one koje sam već doživeo. Nije mi jasno kako je mogao takvo šta da

tvrdi, a nekoliko meseci kasnije tok događaja u Sarajevu i Bosni će ga na najbrutalniji način demantovati.

Pukovnik Kelečević mi je rekao da otpočenem sa pripremama za odlazak u Krajinu i da ću na put krenuti u četvrtak 19.12.1991. godine. Trebao sam da formiram manji tim od 2-3 čoveka, da odaberem opremu i sve drugo za šta procenim da bi mi bilo od koristi na ratištu. Već ranije sam imao informaciju da u Lici ima vrlo mali broj aktivnih pripadnika organa bezbednosti, da gotovo i nemaju nikakvu opremu osim vozila i po neki magnetofon. U Krajini sam trebao, po naredbi, da ostanem narednih 6 meseci, a procenjeno je da u tom vremenu će se pronaći izlaz iz nastale situacije i da će se ratna dejstva okončati. Nikada nisam doznao ko je to tako planirao i kako su takve informacije preko organa za moral plasirane do poslednjeg vojnika na frontu. Kakvu štetu i blamažu po sve nas je to imalo ne treba ni spominjati.

Kako je Kelečević mnogo putovao dogovorili smo se da mu referišem 17.12.1991. godine kako bih imao jedan dan za korekcije i dopunu plana.

Odabrao sam dvojicu operativaca, Rajka Regoju i Šestok Zlatka. Opreme smo imali u izobilju, pa sam odabrao opremu za foto, TV, fono i IC snimanje, specijalnu opremu označenu kao sredstva u primeni posebnih metoda rada i niz drugih sitnica.

Na dan referisanja Kelečević je sve prihvatio osim izbora Šestoka u tim. Bio je izričit da Šestok ne može da putuje, jer je Hrvat i da bi njegova sudbina u Krajini bila neizvesna uz mogućnost da ga srpski ekstremisti likvidiraju, a ja kompromitovan.

Zlatko je bio ćudljive prirode i vrlo temperamentan zbog čega sam ranije sa njim dolazio u verbalne duele, ali sam ga izuzetno cenio kao vrednog i iskusnog operativca.

Odluku da ne može da putuje u Krajinu primio je mirno kao i moje objašnjenje razloga. Ni ja ni on nismo mogli da slutimo koliko su razmeri samovolje i ekstremizma što se pravdalo lažnim patriotizmom i srpstvom. Dolaskom na ratište, iz dana u dan, sam se uveravao u okrutnost ponašanja pojedinaca i grupa, njihovo srljanje u vlastitu i kolektivnu propast. Kelečević me je kratko upoznao sa situacijom na ratištu, poželeo mi srećan put, a svoj pištolj «INGRAM» 9 mm kratki mi je ostavio dok se ja ne snađem.

Tih nekoliko dana provedenih u Sarajevu svakodnevno sam bio u gradu, a na večer u nekom od restorana, uglavnom na Baščaršiji. Nisam imao nikakve operativne kontakte, jer u tom gradu nisam ima veza. Ja sam naveče izlazio na Baščaršiju. Ništa nije ukazivalo

Da će za nekoliko meseci taj grad postati poprište teških sukoba. Tokom dana u Domu JNA bila su nekakva informisanja. Realizovana su na način da je pukovnik Milan Gvero čitao i komentarisao političke informacije pristigle iz Beograda. Ja sam od ranije znao da te političke informacije niti što govore niti što objašnjavaju. Znao sam ko i kako ih pišu, znao sam da u pisanju koriste frizirane informacije iz raznih izvora i da je sve to na nivou Sadržaja lokalnih novina.

Jedan dan sam otišao u intendantsko skladište na Butilama, kako bih obezbedio neke delove opreme koja mi je nedostajala. Iznenadio sam se silno kad sam tamo našao upravnika, mog starog poznanika, majora Envera Zejnilagića. Nisam ga dugo video, ali su ostale uspomene na dane kada smo provodili vreme zajedno.

Pozvao me je u kancelariju. Tu smo uz kafu i rakiju razgovarali o svemu. Njega je veoma interesovala situacija kroz koju sam prošao u Hrvatskoj. Pričao sam samo fragmente.

Raspitivao se za zajedničke poznanika i prijatelje, pokazivao znakove nervoze dok sam pričao.

Rekao sam mu da odlazim u Krajinu, da mi treba oprema, jer ne znam što se tamo dešava. Dao mi je nekoliko kompleta nove maskirne uniforme, svu pripadajuću opremu uz to i niz sitnica koje su bile namenjene za jedinice specijalne namene. Čak sam se iznenadio šta sve ima u skladištu. Rastali smo se kao prijatelji. Nikada se nismo više videli niti sam ja bilo šta čuo o njemu.

Kad su u komandi videli šta sam sve doneo iz Butila nisu verovali. Pitaju, ko mi je dao i ja kažem, Enver. Gledaju me i ne veruju, kažu, Enver je đubre. Ne pitam zašto?, jer ne želim da čujem. Na tome se sve završilo.

Na put sam kranuo sa Regoja Rajkom 19.12.1991. godine oko 08,30 časova u nadi da će mo se vratiti i pre isteka 6 meseci na koliko su nas po naredbi slali u Krajinu.

Vreme je bilo maglovito, hladno sa malo snega. Nadao sam se uspešnom putu na dan Svetog Nikole-zaštitnika putnika.

Dan na koji smo putovali u Krajinu bio je značajan i po činjenici da je Skupština SAO Krajina proglasila Republiku Srpsku Krajinu.

Krajina je država bez obzira što je nije niko priznao.

DOLAZAK U KRAJINU

Kretali smo se pravcem: Sarajevo – Travnik – Jajce – Ključ – Bosanski Petrovac – Bihać. Sa velikim uzbuđenjem smo se približavali granici Bosne i Krajine. Interesovalo nas je kako izgleda ulazak u novu državu, kakav je ambijent na granici, vlada li nekakvo svečarsko raspoloženje i sl.

U mestu Velagići na putu između Ključa i Petrovca bili smo oko podne. Hodža sa minareta poziva vernike na podnevnu molitvu. Selom dominira zelena boja, sve veće građevine imaju zeleni krov čime vizuelno pokazuju svoju odanost Alahu.

Prošavši Petrovac malo smo se odmorili u jednoj kafani. Bihać deluje mirno. Ništa ne govori da je u neposrednoj blizini front, da se ratuje. Prolazimo kroz Bihać u pravcu Izačića. Kada smo napustili Izačić, odmah iza «japanske krivine» u pravcu Ličkog Petrovog Sela nalazi se punkt vojne policije 6. ličke divizije. Tu je otprilike i granica sa Bosnom i Hercegovinom. Sam punkt izgleda jadno i oskudno napravljen. Policajci više liče na obične vojnike nego na vojne policajce. Oprema na njima je šarolika. Postupaju vrlo grubo i na taj način žele pokazati kako su profesionalni u vršenju službe. Proveravaju papire kao da imaju mogućnost provere. Sve je prepušteno slučaju i sreći. Mirno posmatram i razmišljam o onome što me čeka. Prvi kontakt sa zavičajem ravan je katastrofi i potpunom razočaranju. Pokušavam da otklonim ružne misli i pitam policajca, koliko imamo do Plitvica mada sam vrlo dobro znao koliko još ima vožnje. On se sada trudi da mi što vernije opiše put, da je put bezbedan i da imamo još petnajstak kilometara do cilja. Pitam ga, kojoj jedinici pripada i on odgovara, da je to vojna policija 6. ličke divizije. Znači, od danas kad primim dužnost ja ću im biti pretpostavljeni starešina.

Na Prijebolju ponovo policijska kontrola, ali ovde su policajci starije godište i posao obavljaju krajnje profesionalno. Malo sam korigovao ranije stečen loš utisak u nadi da je to pojedinačan slučaj.

Na Plitvička jezera u naselje Mukinje stigli smo oko 14,30 časova. U organu bezbednosti operativne grupe nekoliko poznatih likova. Načelnik je potpukovnik Šuput Nikola, koji je iz Beograda upućen u Krajinu. Rođen je u Korenici. On nije izuzetak. Svi pripadnici JNA koji su rođeni na teritoriji Krajine morali su biti upućeni na ratište. To je bila odluka Vrhovne komande OS, po kojoj sam i ja upućen u Krajinu.

Uslovi za rad su prilično skućeni. Radne prostorije su u jednom stanu koji se koristi i za rad i za smeštaj ljudstva.

Detaljnije upoznavanje sa bezbednosnom situacijom smo ostavili za naredne dane. Zadužujem opremu i tražim da me neko otprati do Korenice kako bih se javio na dužnost u Šestu ličku diviziju.

U Korenicu sam došao nešto pre 18,00 časova. U toku su bile pripreme za dnevno referisanje komandantu divizije. Komandant divizije je bio pukovnik Savo Jurasović. O njemu sam ranije čuo mnogo lepih priča i iskreno sam se radovao susretu s njim.

Kada sam ušao u prostoriju za referisanje video sam starijeg čoveka, prilično asketskog izgleda, nagnutog iznad karte obostranog rasporeda snaga. Pažnju su mi privukle njegove

velike, čekinjave obrve. One su krasile mudre ljude, pa sam se nadao da je i Savo mudar oficir, koji će svojim znanjem i mudrošću uspešno voditi diviziju.

Kasnije sam se uverio da je Jurasović i dobar i mudar i sposoban oficir.

Do njega je stajao pukovnik Bogdan Krtinić, načelnik štaba divizije. Njega sam poznao još od 1979. godine iz Rijeke. Glasio je za dobrog oficira, izvrsnog poznavao taktike i operatike. Sa njim sam se srdačno pozdravio i tako napravio prvi korak ka otopljanju odnosa, jer su me svi u prostoriji nekako čudno gledali. Bio sam među njima najmlađi, pa je verovatno i to pobudilo njihovo interesovanje. Počeli su da mi prilaze i da se pojedinačno upoznajemo. Nikoga nisam poznao, a veći broj već je bio u penziji, pa su sada reaktivirani. Osim izuzetaka, komanda divizije je delovala kao dom staraca koji se nalaze u ličkim planinama i na svežem vazduhu radi oporavka. Ta početna slika i misao koja mi se tom prilikom javila narednih dana samo je produbljena i potvrđena. Bilo je tu starešina sa suprugama od kojih su neke bile angažovane u komandi, a druge su jednostavno pratile supruge, plele i heklale da im prođe vreme.

Moj prvi radni dan počeo je odmah posle javljanja i predstavljanja u komandi. Referisanju je prisustvovao kapetan Miletić Milan, jer ja još nisam bio spreman za to pošto nisam u potpunosti vladao situacijom.

U kancelariji koju su mi dodelili nalazila su se i dva kreveta. Na jednom od njih hrkao je brkat čovek u uniformi potpukovnika. Nikada ga nisam video. Probudila ga je galama. Ustao je i pita me, ko sam? Kada sam mu rekao ko sam, on je ustao i predstavio se kao potpukovnik Bešir Dragan i da će biti kod mene u organu kao pomoćnik za obaveštajne poslove. Malo smo razgovarali i vidim da je pre rata već bio penzionisan i da je vraćen kao dobrovoljac. Fasciniralo me je njegovo izvanredno poznavanje situacije na bojištu, poznavanje ljudi i prilika, a posebno zakulisanih igara, spletki i podmetanja. Takav čovek mi je trebao i obradovao sam se poznanstvu s njim.

Komanda divizije bila je smeštena u zgradi opštinskog komiteta SKH u Korenici. U neposrednoj blizini nalazila se zgrada SUP-a Korenica u kojoj se nalazio i detašman državne bezbednosti iz Knina. Službom u Korenici rukovodio je Brujić Milan-Mičo, bivši radnik centra državne sigurnosti iz Gospića. U Kninu načelnik službe bio je Dušan Orlović, iskusan operativac službe Centra iz Splita.

Sve do 02,00 časova sam razgovarao sa kapetanom Miletićem, potpukovnikom Bešikom i pukovnikom Krtinićem. Jurasović je otišao na Plitvice kod generala Banjanina, koji je bio komandant operativne grupe.

Trudio sam se da što bolje i pažljivije saslušam sagovornike kako bih sutrašnji dan dočekaio koliko-toliko spreman za rad.

Priča je bila isprepletana kazivanjem o stanju u diviziji, rasporedu jedinica prema neprijatelju, popuni i problemima, ali i sa pričama o tome kako se ponašaju predstavnici lokalne civilne vlasti što značajno otežava komandovanje.

Upozorili su me, da se na starešine JNA gleda sa podozrenjem, da ih pojedini predstavnici vlasti anizavaju «komunjarama», «crvenim» i sličnim ružnim imenima.

Nisam mogao da verujem da sam došao u sredinu u kojoj nisam dobrodošao u kojoj me unapred oslikavaju kao «crvenog» i komunjaru i da ću imati velikih problema u radu, jer mi se neće verovati, moja zapažanja neće imati potrebnu snagu jer nisam «izvorni srpski kadar» koji je pre 17.08.1990. godine iskazao svoje protivljenje novoj hrvatskoj politici i rukovodstvu koje kreira i sprovodi tu politiku.

Naredna dva dana, 20. i 21.12.1991. godine, proveo sam u upoznavanju stanja na teritoriji. 6. lička divizija formirana je 24.10.1991. godine.

Na prostoru Like ratna 6. brigada nije imala osnov za razvoj, jer se komanda nalazila u Karlovcu, a rasformirana je pri preustrojtstvu 5. Armije u 5. Vojnu oblast. Sastavi te divizije podeljeni su između riječkog i zagrebačkog korpusa.

Pod uticajem jednog broja generala iz Beograda koji su rodnom iz Like, nametnuto je ime 6. lička divizija, jer se računalo sa tradicijom i imenom i u krajnjem, da neće biti problema sa popunom. Divizija je bila popunjena ljudstvom sa prostora opština Donji Lapac, Korenica, Plaški i delimično Otočac i Gospić.

Divizija je ušla u sastav Operativne grupe-3 (OG-3) koja je formirana sredinom novembra 1991. godine od IKM Riječkog korpusa koje je zadržavano nakon uskršnjih događaja 1991. godine, kada je došlo do oružanog sukoba pripadnika MUP-a Hrvatske i milicije SAO Krajina. Pored snaga i sredstava iz Riječkog korpusa i 6. ličke divizije u sastav OG-3 ušle su sledeće jedinice: mehanizovani bataljon 4.okbr, oklopni bataljon 329. okbr, 2. taktička grupa, dva haubička divizion. U logističkom pogledu OG je bila oslonjena na pozadinsku bazu Kninskog korpusa.

Šesta lička divizija se sastojala od tri brigade. 1. lička brigada u širem reonu Bruvna.

Popunjenost jedinice se kretala između 20-25% uglavnom od dobrovoljaca. Brigada nije uvedena u borbe i nalazila se u rezervi.

4. lička brigada nalazila se u širem reonu Udbina. KM brigade bio je u krugu fabrike «SAIT» na Udbini. Brigada je učestvovala u borbama oko Gospića i u napadu na selo Čanak kojeg je osvojila 10.12.1991. godine, ali ga je u naredna 2-3 dana ponovo izgubila.

2. lička brigada je bila razmeštena u širem reonu Vrhovina sa osnovnim zadatkom da zatvori pravac napada HV Otočac-Vrhovine-Korenica.

Brigada je imala ratno i borbeno iskustvo.

Sve jedinice sam obišao. Ni u jednoj nije bilo profesionalnog organa bezbednosti.

U 1. brigadi dužnost načelnika bezbednosti vršio je Dozet Milan, penzionisani sekretar SUP-a Gospić. Čovek dobrih karakteristika, ali rad u jedinici koja je popunjavana dobrovoljcima iz Srbije je bila izazov, jer su dolazili ljudi svakojakih osobina. Bilo je vrlo upadljivo da značajan broj dobrovoljaca budu pripadnici romske manjine, pa sam odmah posumnjao u princip dobrovoljnosti. Bio sam potpuno u pravu, jer kroz nekoliko razgovora koje sam obavio, bilo je jasno da su ljudi nasilno dovedeni, da je značajan broj njih u sukobu sa zakonom i sl. Dakle, ta brigada je bila na popisu, ali potpuno neupotrebljiva čak ni u rezervi. Tako se održala do 15.01.1992. godine kada je rasformiranjem 6. ličke divizije i ona nestala.

Na Udbini u 4. ličkoj brigadi poslove bezbednosti obavljao je kapetan Kalanj Đorđe. On nije bio operativac već pravnik, ali se uspešno nosio sa bezbednosnim problemima kojih je bilo na pretek. Ti problemi su bili specifični, prouzrokovani ratnim dejstvima i učešćem ljudstva u borbama oko Gospića i u Čanku.

Stanje je bilo opterećeno neverovatno velikim brojem krivičnih dela krađe u zoni izvođenja borbenih dejstava. Kralo se sve što je došlo kome pod ruku. Selo Čanak je u potpunosti opljačkano. Sve je odneto ili odvezeno i niko ništa nije znao niti se moglo čemu ući u trag. Kalanj mi je ispričao priču o prebacivanju stada od oko 400 ovaca iz Čanka na Udbinu. Uz put

je nestalo, ukradeno ili prodano 390, a samo je 10 doterano na Udbinu. Čobani koji su stado terali nisu imali nikakvo valjano opravdanje ili objašnjenje.

Saopštena mi je i informacija da se u pojedinim ugostiteljskim objektima na Udbini i Korenici prodaju predmeti bele tehnike, televizori, sitan alat i pribor. Stoka je prodavana u Bihaću, Drvaru, Grahovu i Bosanskom Petrovcu.

Neverovatno da niko ništa nije preduzeo da se takve pojave spreče i počinioi kazne. Štaviše, nije postojao nijedan valjan dokument koji opisuje to stanje, koji ga osuđuje ili nekom nadležnom prijavljuje.

Tada sam shvatio da zapravo nema ni kome to da se učini. Vojni sud nije osnovan, sudovi opšte nadležnosti na teritoriji nisu radili, a i da jesu ne bi preuzimali predmete sa vojnom problematikom.

U Vrhovinama je stanje bilo znatno povoljnije. Tamo nije bilo odgovornog lica za poslove bezbednosti, pa sam odmah odredio da kapetan Miletić preuzme tu dužnost.

Jedinica je bila popunjena domaćim stanovništvom ojačano delom okb u očekujućem rejonu Babin Potok i artiljerijskom grupom.

Na prostoru Vrhovina komanda brigade je imala velikih problema u postojanju grupe mladih ljudi koje je predvodio Predrag Baklajić. Baklajić je u početku formiranja vojnih sastava bio postavljen za komandanta brigade. Osnovni kriterij bio je njegovo oskudno vojno znanje koje je stekao u toku jedne godine školovanja u vojnoj školi iz koje je isteran zbog slabog uspeha. Boljih od njega nije bilo.

On je oko sebe okupljao i do 40 mladih ljudi iz Vrhovina i okolnih sela. Tog dana, 21.12.1991. godine video sam deo te grupe ispred pošte u Vrhovinama. Delovali su kao meksički desperadosi. Baklajić je nosio lovačku pušku skraćenih cevi «kratež» i još nekolicina, a ostali uglavnom automatsko oružje. Ljudi su im se sklanjali sa puta.

Bili su strah i trepet za mesno stanovništvo. U nikakvim borbama sa snagama HV nisu učestvovali. Njihova «herojstva» su bila progon i likvidacija meštana hrvatske nacionalnosti, koji su ostali na prostoru Krajine, pljačka njihove imovine i šverc ukradenom robom. Prištapske jedinice komande divizije bile su delimično razvijene i popunjene.

Narednog dana 22.12. bio je Dan JNA. Bez obzira na tok događaja komanda divizije je odlučila da obeleži taj dan kako je bila praksa.

Svečanost je zakazana za 12,00 časova u garaži kuće Predraga Price zv. «Prego», koja nam je služila i kao trpezarija.

Nakon što je završen oficijelni deo svečanosti u prostoriju je ušao poručnik, komandir izviđačke čete, dobrovoljac iz Jagodine. Došao je do mene i tražio da izađem ispred kuće, jer ima nešto važno da mi saopšti.

Sav usplahiren i nervozan rekao mi je, da je jedna izviđačka grupa iz sastava njegove čete u reonu Lipova Glavica iznad Široke Kule, pronašla veću gomilu leševa koji su delimično prekriveni snegom, pa se tačan broj ne može pouzdano tvrditi. Može se tvrditi da u gomili ima lica srpske nacionalnosti, jer su izviđači doneli ličnu kartu koja glasi na prezime Kuzmanović.

Moj vozač Paskaš Predrag koji je stajao u blizini odmah reče da se seća tog prezimena iz Gospića, jer se jedan policajac tako prezivao i da je bio rodnom od Banjaluke. Pogledao sam u ličnu kartu. Pisalo je mesto rođenja Prnjavor. Nema sumnje da se radi o istom licu.

Obavestio sam pukovnika Jurasovića o informaciji koju sam primio nakon čega je on sve prisutne pozvao da se razidu ne objašnjavajući razloge za takav poziv.

Taj dan bilo je i suviše kasno za preduzimanje bilo kakvih akcija, pa je odlučeno da se na lice mesta izađe narednog dana, 23.12.1991. godine.

Narednog dana, kako smo mislili, nije se moglo doći na lice mesta, jer su pripadnici hrvatske vojske otvorili vatru na našu jedinicu koja je krenula radi obezbeđivanja uslova za vršenje uviđaja na licu mesta.

Mada je do kontakta sa neprijateljom došlo u prepodnevnom časovima odlučili smo da akciju ne nastavljamo dalje, jer ne bi mogli prevesti leševe što nam je bilo u planu.

Prvi podaci o masakru u Gospiću

Odlučili smo se za akciju 24.12.1991. godine na badnji dan ljudi rimo-katoličke vere, uz pretpostavku da će pažnja sa hrvatske strane biti znatno slabija zbog velikog praznika. Da bi obavili dokumentovanje zločina što valjanije obučio sam Nikolu Tepavca da rukuje TV kamerom. On je pre rata radio u SUP-u Korenica, bio je inspektor i poznao je tehnologiju vršenja uviđaja.

Iz Široke Kule smo pokrenuli sa nekoliko traktora i prikolica u koje smo planirali da utovarimo leševe.

Pri dolasku na lice mesta prizor je bio jeziv. Niko od nas nije imao priliku do tada da na jednom mestu vidi toliki broj beživotnih tela. Gomila blago prekrivena snegom sakrivala je 24 leša Srba iz Gospića. *Neki nisu prilazili, neki su povraćali. Nikola teškom mukom snima taj prizor. Vreme neumitno teče. Počinjemo utovar u traktorske prikolice. Leševi su oštećeni pokušajem paljenja. Lice mesta obrađujemo na brzinu. Bilo je vidljivo da su leševi dopremljeni iz pravca Perušića i da likvidacija nije obavljena na mestu gde su pronađeni. Prilikom utovara leševa prisutni su počeli sa prepoznavanjem. Bio je tu opštinski tužilac po prezimenu Bulj, već spomenuti policajac Kuzmanović, majka i kćerka... Leševi su na tom mestu više od mesec dana. Prilikom utovara od trupla se odvajaju ruke i noge. Svi smo u šoku, na rubu leleka, nemoći i besa. Glas se ne čuje, zanemeli od užasa kojeg smo videli, lagano krećemo ka Širokoj Kuli i mesnom groblju. Na groblju smo odložili leševe do okončanja postupka obdukcije i identifikacije.

Po dolasku u Korenicu pregledao sam snimak u prisustvu više lica. Snimak nije bio posebno dobar, ali je pokazivao šta se desilo.

* Krajem septembra 1991. iz skloništa zgrade zvane Uglovnica, naoružani i pod maskama, upali su pripadnici MUP i ZNG. Prema podacima jugoslovenskog Komiteta za zločine, to su bili Ivica Rožić, zvani Roka ili "Bijeli Vuk", Martin Matija, zvani Irfan, Željko Bolac, Željko Žigić i Miroslav Petri, koji su u nepoznatom pravcu odveli i potom likvidirali najmanje 34 Srba. Noć koju Srbi u Gospiću i Karlobagu sigurno nikada neće zaboraviti je ona između 16. i 17. oktobra, kad je u ovim mestima uhapšeno i najverovatnije ubijeno najmanje 123 ljudi.

Spisak 170 lica srpske nacionalnosti koji su u jesen 1991. godine ubijeni u Gospiću.

Mane Bajić, Todor Banjeglav, Danica Barać, Radovan Barać, Dušan Barać, Nikola Bačić, Ankica Begić, Stojan Bogdanović, Ilija Bogić, Jovo Bogić, Rade Bogić, Milica Bogić, Jovanka Bogić, Jovo Božić, Rade Božić, Slavko Bunčić, Dane Bulj, Anica Bursać, Borka Vraneš, Dragica Vraneš, Dušanka Vraneš, Milan Vraneš, Nada Vraneš, Rastislav Vranić, Anica Vujnović, Anka Vujnović, Braco Vujnović, Đuro Vujnović, Ilija Vujnović, Iso Vujnović, Jovo Vujnović (rođen 1941), Jovo Vujnović (1935), Milan Mile Vujnović, Milan Vujnović (1971), Mile Vujnović (1925), Momčilo Vujnović, Sofija Vujnović, Boja Vunjak, Milan Vunjak, Nebojša Vunjak, Nikola Gajić, Marija Gnjatović, Grozdanović, Mile Grujičić, Zorka Desnica, Radmila Diklić, Đuro Dobrota, Branko Draganić, Milka Draganić, Dragan Đaković, Đoko Đukić, Marica Đukić, Sava Đukić, Milan Žakula, Smilja Žakula, Milan Ivanišević, Nikola Ivanišević, Branko Ivančević, Nedeljko (Iglić) Igrić, Milica Janković, Stevo Janković, Vaso Jelinić, Milun Jovičić, Miloško Jokić, Đorđe Kalanj, Mirjana Kalanj, Đoka Kalem, Perica Kalinić, Simo Kljajić, Đorđe Knežević,

Milan Kovačević, Nikica Kovačević, Milorad Kordić, Dane Korica, Neđo Krajnović, Milica Krajnović, Milka Krajnović, Simo Krajnović, Branko Kuzmanović, Mišo Kuprešanin, Petar Lazić, Sofija Lončar, Dušan Mazinjanin, Kosovka Maljković Kričković, Momčilo Mandić, Ankica Marić, Boro Marić, Pajo Matić, Milan Mašić, Milivoje Mašić, Nikola Mašić, Radovan Mašić, Soka Mašić, Marija Mišćević, Nikola Mišćević, Stevo Milanković, Željko Mrkić, Miloš Naprta, Vlado Narančić, Mihajlo Nikolić, Iso Obradović, Mileva Orlović, Miloš Orlović, Miodrag Ostojić, Đuro Pavlica, Janko Pavlica, Milan Pavlica, Milorad Pavlica, Nada Pavlica, Nikola Pavlica, Soka Pavlica, Milan Pavlović, Milka Pavlović, Anđelka Pantelić, Milan Pantelić, Mirjana Pantelić, Ljubica Panjević, Lukica Pejnović, Milan Pejnović, Mićo Pejnović, Ilija Pešut, Nikola Pjevač, Braca Plećaš, Dušan plećaš, Milan Plećaš, Mile Plećaš, Boško Popović, Boja Potkonjak, Branko Potkonjak, Milica Potkonjak, Milka Počuča, Dušan Radaković, Mile Radaković, Pantelija Radić, Gojko Radmanović, Milica Radmanović, Petar Radmanović, Anka Radović, Dragan Radović, Bogdan Rajčević, Mile Rajčević, Dragan Rakić i njegova supruga i kćerka, Milan Relić, Petar Svilar, Nikola Serdar, Boja Smiljanić, Milan Smiljanić, Stanko Smiljanić, Ljubo Stanić, Jelena Stanić, Marija Stanić, Radmila Stanić, Jovan Stanković, Bogdan Stojanović, Nikola Stojanović, Boško Tomičić, Dušanka Trifunović, Ljubica Trifunović, Pajo Čopić, Vid Uzelac, Đuro Uzelac, Gojko Hinić, Momčilo Čipčić, Veselinka Čipčić, Milan Čubelić, Branko Štulić, Bogdan Šuput.

Kasetu smo na zahtev iz Beograda odmah poslali avionom i snimak je isto veče objavljen na TV dnevniku.

Obdukcija i identifikacija je obavljena na aerodromu Udbina od strane grupe patologa VMA. Nama je ostao težak deo posla da pronađemo ko je to uradio, poimenično i po funkciji koju je imao u Gospiću i u Hrvatskoj.

Zločin se desio u Gospiću 16,17. i 18.10.1991. godine i jedan je od najgorih tokom čitavog rata u Hrvatskoj.

Fotografija snimljena na groblju Široka Kula.

Idejni tvorac akcije etničkog čišćenja Gospića bio je Tihomir Orešković, a egzekutor Mirko Norac i jedinica kojom je komandovao.

Krizni štab u Gospiću, koji je ujedno bio i štab HDZ, je sve Srbe u Gospiću označio kao ostatke srbo-četničke bande koje treba likvidirati i tako Gospić očistiti. Oni su nakon preuzimanja kasarni u Gospiću, Perušiću i Otočcu došli do značajnijih količina oružja i municije, pa je na ratištu došlo do izjednačavanja odnosa snaga.

Zločini su počinjeni i u napadu na kasarne u spomenutim mestima, a posebno u Gospiću. Koristeći tu situaciju ZNG i naoružani članovi HDZ su uspjeli u potpunosti da odbace srspske snage iz istočnih delova Gospića i u celini stave grad pod svoju kontrolu. Napetost u gradu je bila izuzetno velika i krizni štab na čelu sa Oreškovićem tražio je povod da se obračunaju sa licima srspske nacionalnosti, koji su ostali u Gospiću. Svi, bez obzira na spol, prethodno ponašanje i delovanje, su označeni kao «peta kolona» i osuđenio na likvidaciju kao neprijatelji Hrvatske. O planovima i namerama kriznog štaba u Gospiću, Zagreb je doznao krajem septembra po dve linije.

Prva, stranačkom linijom HDZ i delimično HSP i, linijom MUP-a do tadašnjeg ministra policije Ivana Vekića.

Vekić je o tome izvestio Vladu, a informisan je i Tuđman lično. Reakcije nije bilo, niko nije rekao «uradite to», ali niko nije ni reagovao da se blagovremeno smire tenzije i otkloni opasnost po civilno stanovništvo srspske nacionalnosti.

Videvši da nema reakcije iz Zagreba, Orešković naređuje akciju. U noći 16./17.10.1991. godine u Gospiću je uhapšeno oko 150 lica srspske nacionalnosti od čega 46 žena.

Plan je bio da se likvidacija prikrije, da se nestanak lica pravda na različite načine, a posebno pričama da su napustili Gospić i Hrvatsku, da su pokušali bekstvo na četničku stranu i sl. Deo leševa je planiran za spaljivanje u krečani u Ličkom Lešću, ali i sami planeri i egzekutori su bili zatečeni brojem uhapšenih lica. Likvidacija je obavljena na više mesta po Velebitu, a grupa koja je pronašena kod Lipove glavice je prikazana kao grupa koja je pokušala bekstvo u Krajinu, te da su stradali između linije dodira hrvatske i srspske vojske.

Ustupanjem ovih podatak pretpostavljenoj komandi naš zadatak je bio završen.

Posle rata pokrenut je krivični postupak protiv odgovornih lica, ali je to suđenje pretvoreno u farsu, pa i pored izrečenih presuda smisao pokretanja postupka nije postignut i čitav slučaj je i danas nerazjašnjen.

Zločinac Mirko Norac, alkar iz Sinja. Srspski krvnik iz Gospića.

Dolazak Nove 1992. godine u komandi divizije obeležilo je nekoliko događaja. Jedan od njih je, da će biti potpisano primirje sa Hrvatskom. Sve jedinice su upozorene na mogućnost napada s fronta, jer će se primirjem priznati faktičko stanje, odnosno dostignuta linija na frontu. Imajući u vidu dosta loše stanje u jedinicama na prednjoj liniji strahovali smo da ne izgubimo deo teritorije što bi kasnije bilo nemoguće vratiti.

Predviđanja su se obistinila, jer su snage hrvatske vojske 31.12.1991. godine otpočele napad duž čitave linije fronta. U trenutku otpočinjanja napada nalazio sam se u Babinom Potoku kod komandanta oklopnog bataljona. Napustio sam Babin Potok i vratio se u Korenicu. Prema informacijama koje dobijamo uglavnom se vode artiljerijski dueli. Osmatračnica na brdu Hum koja dominira dolinom ne registruje nikakve pokrete pešadijskih ili motorizovanih sastava.

Ponoć smo dočekali u mrtvoj tišini. Delovala je veća nego obično, a to je uvek tako da posle velike grmljavine tišina deluje potpuno umirujuće.

Tako je počela 1992. godina.

NESLOGA I MEĐUSOBNA SPORENJA

Dana 27.12.1991. godine pozvao me je pukovnik Jurasović i saopštio, da budem spreman u 12,00 časova za sastanak koji će biti održan sa predstavnicima iz Knina. Dodao je kako ta delegacija treba da izrazi svoje neslaganje sa dotašnjim tokom događaja u ratovanju protiv Hrvatske, ali nije govorio ko će činiti tu delegaciju i koliko će ona članova imati.

Bio sam spreman za sastanak i pre 12,00 časova, jer me je vrlo interesovalo šta će se govoriti na sastanku, koja će to neslaganja biti izneta, ko su ljudi koji to čine i, da li su nekakve delegacije upućene i u druge jedinice.

Delegacija od tri člana pojavila se u zgradi nešto pre 12,00 časova. Činili su je: David Rastović, predsednik opštine Donji Lapac, Simo Dubajić iz Knina i major Miloš Cvjetičanin, načelnik štaba TO Korenica.

Na sastanku, bez kurtoaznog uvoda, Rastović je odmah započeo svoju tiradu napadom na generale iz Beograda pod čijim patronatom je formirana 6. lička divizija, koja do sada, po njemu, nije opravdala svoje postojanje, nije ništa učinila da se teritorija Krajine proširi na Gospić i Otočac, da je divizija popunjena raznim komunjarima, izdajnicima i lošim oficirima, koji su svojim ponašanjem i nestručnim komandovanjem doprineli da se izgubi Gospić, da jedinice imaju nedopustivo velike gubitke i sl. U više navrata Rastović je spominjao ime generala Danila Žeželja, koji navodno u Beogradu predvodi grupu generala poreklom iz Like, koji sa distance povlače poteze ne poznavajući pravo stanje stvari.

Rastović je naglasio da se ljudi vrlo slabo i nevoljko odazivaju na mobilizacijske pozive samo iz razloga što ne vole komunizam i jedinice sa komunističkim predznakom. Zaključio je, da 6. lička divizija u najskorije vreme, ne duže od 15 dana, mora promeniti svoje ime, jer u protivnom oni su spremni da formiraju diviziju «Kralj Petar».

Jurasović se nije suprotstavljao niti je tražio neka objašnjenja niti se pravdao, pa je mogućnost komunikacije značajno otežana i sastanak je priveden kraju.

Cvjetičanina sam poznao sa akademije i kada je sastanak završen, ispred prostorije iz koje smo izašli, on me je pozvao da zajedno sa Dubajićem i Rastovićem odemo do hotela, koji se nalazio u neposrednoj blizini komande.

Poziv sam prihvatio i zajedno smo došli do hotela. Unutra nas je dočekalo nekoliko ljudi koje prethodno nikada nisam video, a ni njihova imena, koja su mi saopštavali prilikom upoznavanja, ništa mi nisu značila.

Posle kraćeg kurtoaznog razgovora, koji je bio neka vrsta upoznavanja, povedena je žustra rasprava, ponajviše, o tome kako treba ratovati, da ovo do sada nije pravo, da je izbor komandanata loš, da svaki od njih ima neki svoj interes - npr. General Vladimir Banjanin neće da upotrebi avijaciju zato što u Otočcu ima kuću, pa se plaši da ne bude srušena, da komandanti brigada na frontu ne poznaju situaciju, da nisu domaći ljudi i ne razumeju prave razloge i suštinu nastalog sukoba i sl. Posebno je žestok bio Rastović, koji je bio ogorčen na događaje u i oko Gospića od augusta meseca pa na ovamo, da je kasarna u Gospiću izgubljena nečijom krivicom u višem rangu komandovanja, da je bataljon sastavljen od meštana opštine Donji Lapac pretrpeo velike gubitke na Gospiću zbog lošeg komandovanja i

sl. Za pripadnike 6. ličke divizije je rekao da su i suviše zadojeni komunističkom ideologijom, da oficiri u diviziji guše nacionalni bunt i ponos srpskog naroda u Lici i, da su sve to razlozi zbog kojih su tražili sastanak sa komandantom divizije pukovnikom Jurasović Savom.

U toku razgovora u salu je ušao penzionisani general Borić, koji je bio vidno pod uticajem alkohola, kao i dvojica ljudi u njegovom društvu. Nisu nas ni pogledali. Seli su u neposrednoj blizini i mogli su da čuju o čemu se priča, da se uključe u razgovor, ali to nisu činili.

Pitao sam Rastovića zašto ovo što meni priča nije rekao Jurasoviću, a on mi odgovori, da Jurasović sve to dobro zna, da je dobar čovek, ali nemoćan na sadašnjoj dužnosti da bi bilo šta mogao da promeni.

Vidim da je Rastović vrlo dobro obavešten, da svojom elokventnošću, veštim korištenjem istina, poluistina i laži može biti vrlo ubedljiv u svom nastupu.

U daljem toku razgovora ja sam postao njegov objekat interesovanja. Pitao me je gde sam rođen, o porodici, kada sam došao u Korenicu i sl. Ono što sam odgovarao, Cvjetičanin je potvrđivao, a bilo je očigledno da Rastović veruje Cvjetičaninu i da mi neće praviti probleme u radu.

U toku razgovora pridružila su nam se dvojica pripadnika službe državne bezbednosti Krajine. Jedan od njih je bio Dušan Vlasisavljević zv. «Bačvar» kojeg sam poznavao, a drugi se predstavio prezimenom Korać. Njihov prilazak našem stolu legendirali su pozdravljanjem sa Rastovićem i ostalima, ali za kratko vreme kroz razgovor su počeli da pokazuju znatiželju i simpatiju prema meni. Taj osećaj prepoznavanja namere sagovornika sam izgradio kroz prethodni višegodišnji rad sa ljudima, to se i u ovom slučaju pokazalo kao ispravna procena. Ono što tada nisam znao bilo je, da su Vlasisavljević, Korać, a kasnije i Spase Đević imali zadatak, da učestalo kontaktiraju sa mnom, da proučavaju moju ličnost, razmišljanja o trenutnoj situaciji, ukupno gledanje na rat i srpsko-hrvatski sukob, da ocene moje političko i nacionalno opredeljenje, koliko sam spreman ići daleko u borbi Srba za nacionalno oslobođenje i u tom kontekstu, kakva su moja nacionalna i verska osećanja, kao i sve drugo na osnovu čega bi mogli doneti konačnu odluku i proglase me «svojim» ili da me odbace, etiketiraju i, na kraju proteraju iz Krajine.

Nisam znao ni ko su «oni» koji vladaju stanjem u Krajini, zvanično ili iz senke, nisam znao kako izgleda hijerarhija i ko je taj kojem se veruje i kome se podnose izveštaji.

Sastanak u hotelu nije ni završen, jer smo zapravo započeli raspravu o temama koje će čitavo vreme rata dominirati u međusobnim odnosima, stalno opterećivati i onako složenu situaciju pitanjima odanosti, izdaje, prevare i zakulisanih igara.

Sa Cvjetičaninom, Dubajićem i Rastovićem otišao sam kod predsednika opštine Korenica-Boška Božanića. To je bila prilika da se upoznam sa čovekom čije ime je bilo vezano za gotovo sve događaje proteklih dve godine. I dobre i loše.

Božanić je bio veoma sumnjičav prema svim pripadnicima aktivnog sastava JNA koji su bili angažovani u Krajini, pa ni ja nisam bio izuzetak. Smatrao je to nužnim zlom koje se mora trpeti radi ostvarivanja konačnog cilja – oslobađanje Krajine. Vrlo upadljivo je bilo njegovo obraćanje Cvjetičaninu i način međusobne komunikacije. Jasno se videlo da su u potpunosti na «talasnoj dužini», ali nikako nisam mogao da znam kako je to postignuto. Iz tog primera i još nekih drugih videlo se da ipak prihvata starešine pod svoje okrilje samo je trebalo pronaći formulu kojom se dolazi do njegove naklonosti. Kasnije, do njegovog napuštanja Krajine 1993. godine sastajao sam se sa Božanićem više puta, javno i tajno, sami ili u prisustvu drugih lica. Kako budu tekli događaji tako ću se osvrutati na te sastanke. Mogu reći

da je u mnogo čemu bio u pravu, ali metode koje je primenjivao nisu bile dobro odabrane, pa čak neadekvatne i za tako složene prilike kao što je rat.

Do Nove 1992. godine u Korenici sam upoznao sve one koje sam trebao upoznati. Sekretara SUP-a Korenica Dragičevića, načelnika Veselinović Dragu, načelnika detašmana SDB – Brujić Milana i većinu njegovih operativaca kao i mnoge druge.

Sve institucije su nekako funkcionisale osim opštinskog suda. Za sudove opšte nadležnosti kakav je bio sud u Korenici nije me čudilo, ali da nije formiran vojni sud, a ratuje se više od pola godine nije bilo nikakvog opravdanja. Postojao je vojni sud u Banja Luci, ali njegovo postojanje se nije osećalo, mnogi nisu ni znali da postoji.

Mnogi događaji ostaće trajno nerazjašnjeni, jer ni policija ni sud nisu postupali po zakonu. Ostaće tajna mnoge pogibije za koje se šapatom pričalo da su likvidacije, a pripisivane su licima koja su, s druge strane, bili predstavnici zakona i vlasti na terenu.

Sagovornike na tu temu bilo je teško pronaći i u Korenici i na Plitvicama, posebno među onima koji su ranije bili angažovani u Nacionalnom parku. Objekti u parku su bili značajno devastirani, neki od njih pretvoreni u objekte za smeštaj vojnika i opreme, počev od Spomen doma 6. ličke gde se nalazila komanda OG-3.

Direktor Nacionalnog parka bio je Stevo Samolov. U sredini je važio kao kadar SDS kojeg favorizuje Božanić na čije inzistiranje je i postavljen za direktora. Samolov je bio rodom iz Bijele Rijeke gde je živio u očevoj kući sagrađenoj iznad same Bijele rijeke na kojoj su Samolovi decenijama imali vodenicu.

Više puta sam ga posećivao na toj adresi, jer je bio zahvalan sagovornik i vrlo dobar poznavalac prilika, a i širih tema.

On je započeo vrlo interesantnu temu istorije Plitvičkih jezera iz posebnog ugla. Moji kasniji sagovornici to su proširivali, dopunjavali, delimično osporavali i demantovali. Međutim, kako god bilo, jasno se moglo videti da postoji vekovna borba za Plitvička jezera i da je i tu jedan od kamenova spoticanja i srpsko-hrvatskog nesporazuma, svađe i sukoba.

Plitvička jezera

Na prostoru između Male Kapele i Ličke Plješivice, smestila su se Plitvička jezera u stepenastom nizu, koje ukupno gledano, predstavlja izvorišno područje reke Korane. Sabor Narodne Republike Hrvatske je 08.04.1949. godine Zakonom proglasio Plitvička jezera nacionalnim parkom.

Određeno je da to područje obuhvata delove kotara Titova Korenica, Otočac, Slunj i Ogulin. Nacionalni park se prostire na 19462 hektara od čega na šume otpada 15715 hektara, vode 217 hektara i 3530 hektara na pašnjake i seoska naselja.

Biseri Nacionalnog parka su 16 jezera, podeljenih na gornja: Prošćansko jezero, Ciginovac, Okrugljak, Batinovac, Vir, Veliki i Mali Jovinovac, Galovac, Milino jezero, Gradinsko jezero, Veliki burget i Kozjak, te donja jezera: Milanovac, Gavanovac, Kaluđerovac i Novakovića brod.

Jezera se pune vodama Crne i Bijele rijeke koje stvaraju zajedničku maticu u selu Plitvički Ljeskovac i ulaze u Prošćansko jezero.

Pored ove dve reke ima niz manjih potoka, a veći je potok Plitvica, koji se na kraju svog toka ruši u Novakovića brod i pravi slap visok 76 metara. Vode potoka Plitvica sa vodom iz Novakovića broda spajaju se u Sastavke i obarazuju reku Koranu.

Iznad izvora potoka Plitvica podignuta je vila «Izvor» koja je u prvobitnoj nameni bila određena kao jedan od rezidencijalnih objekata Josipa Broza Tita i Sabora Hrvatske, ali kako je objekat vrlo sabo korišten prenet je u vlasništvo Nacionalnog parka.

Jezgro Nacionalnog parka čine stara naselja Končarev Kraj, Bijela Rijeka, Crno Jezerce, Uvalica, Ljeskovac, Mirić Štropina, Plitvica, Čorkova Uvala, Prijeboj, Korana, Sertić Poljana i novonastala naselja Jezerce i Mukinja.

Pre rata potpuno pusta sela bez i jednog stanovnika bila su naselja Končarev Kraj, Mirić Štropina, Crno Jezerce i Čorkova uvala.

Tokom rata opustela su sela Sertić Poljana i Korana čije stanovnike su proterali, kuće devastirali i imovinu opljačkali pripadnici raznih jedinica koje su se pojavljivale pod komandom TO Krajina ili operativnih sastava JNA. Selo Korana je zapaljeno 1993. godine iz protesta pojedinaca zbog neaktivnosti jedinica UNPROFOR-a na zadacima zaštite života i imovine stanovnika Krajine. Neposredan povod za paljenje sela bio je napad hrvatske vojske iz pravca Gospića ka Gračacu, poznatiji kao operacija «Medački džep».

Srbi su nastanjivali sva sela osim Čorkove uvale, Korane i Sertić Poljane. Činili su većinski narod na tom prostoru i to je bio problem kojeg je trebalo rešiti i promeniti nacionalnu strukturu stanovništva. Sve to se dešavalo pod okriljem socijalističko-komunističke vlasti u Hrvatskoj, pod okriljem politike SKJ-SKH, proklamovanih vrednosti NOB – bratstva i jedinstva, ravnopravnosti i zajedništva svih naroda i narodnosti u SFRJ.

Nekome je smetala kohezija srpskog nacionalnog korpusa na tom prostoru i povezivanje severnih i južnih delova Hrvatske u kojima je većinsko stanovništvo bilo stanovništvo srpske nacionalnosti.

Taj proces nije bio vezan samo za Nacionalni park već i šire, sa krajnjim ciljem smanjenja broja Srba u Hrvatskoj do «snošljive granice tolerancije» koja ne sme prelaziti 5-6% od ukupnog broja stanovnika u Hrvatskoj.

Evo nekoliko činjenica do kojih sam došao kroz razgovore sa više lica u periodu od tri godine, a koje potvrđuju napred izneto.

U vreme socijalističke vlasti i socijalističkog društveno-političkog uređenja, to su bile zabranjene i kažnjive teme, pa se niko nije ni usuđivao o tome pričati, a naročito ne, žaliti se nadležnim političkim i partijskim organima, ni javno ni tajno.

Pokušaji da se za Liku obezbedi politička autonomija u Hrvatskoj sredinom sedamdesetih godina po inicijatore se završilo tragično i potpuno ih je diskreditovalo, što do današnjih dana nije ispravljeno niti ima volje da se to učini.

Nešto pre donošenja Zakona kojim se Plitvička jezera proglašavaju Nacionalnim parkom, tadašnji ministar policije Hrvatske Stevo Krajačić dobio je zadatak da na širem prostoru Plitvičkih jezera pronađe lokaciju za gradnju vile koja bi bila namenjena za odmor i posebne aktivnosti Josipa Broza Tita Predsednika FNRJ.

Detaljnim pregledom terena iz vazduha i kopnom odabrana je lokacija na oko 2 km jugo-zapadno od sela Plitvica iznad izvora istoimenog potoka.

Investitor je bio Sabor Hrvatske, a gradnja vile vođena je pod šifrom «99» koje ime su neki meštani koristili i kasnije. Jakov Blažević je bio u svojstvu najodgovornije osobe za gradnju mada je Stevo Krajačić bio glavni operativac.

Sve radove je izvodila manja grupa stručnih ljudi, inženjera, tehničara i raznih majstora, a sva potrebna radna snaga je regrutovana nasilnim mobilizacijama, aktivnostima policije i UDB-e na terenu i zatvorima. Radovi su trajali do 1953. godine.

Tadašnja UDB-a je dobijala zadatke da pomaže u pronalaženju raznih vrsnih majstora. Tako npr. Glavni inženjer na gradilištu traži vrsnog tesara na 2-3 meseca. UDB-a pronalazi takvog na terenu, optužuje ga za nešto što nema veze s njegovim ponašanjem i kažnjava onoliko koliko je potrebno njegovo angažovanje na gradilištu.

Objekat je tako temeljito građen da ne postoji mogućnost njegovog rušenja pojedinačno već samo sa brdom na kojem je sagrađen i koje dominira iznad izvora potoka. Nešto iznad

potoka sagrađen je objekat za smeštaj elekto-agregata, pa je vila i u pogledu napajanja električnom energijom bila autonomna.

Kada je objekat završen u zidarskim radovima i krenulo se u završne radove unutrašnjosti vile, glavni inženjer je za izradu vrata, prozora i podova tražio hrastovo drvo sušeno najmanje sedam godina.

Krajačiću je sugerisano da takvo drvo može pronaći na terenu samo u već sagrađenim objektima gde je hrastovina glavni građevinski materijal. Takvi objekti su se uglavnom nalazili u ruralnim sredinama, pa je država bila prisiljena da na terenu izmišlja svakojake probleme kako bi imala opravdanje za nasilno iseljavanje čitavih sela. Od njihovih kuća izdvajani su kvalitetni delovi, rezane daske raznih profila i upućivane u zatvorske stolarske radionice Golog otoka, Lepoglave i Gradiške. U revnosnosti izvršavanja ovog zadatka se preteralo, pa je obezbeđeno znatno više materijala od traženog. Od viška je urađen nameštaj kojim je opremljena vila i niz privatnih vila raznih drugova i drugarica koji su u to vreme bili personifikacija države i vlasti. Igrom slučaja i sam sam bio korisnik takvog nameštaja kojim je bila opremljena vila Jakova Blaževića na Plitvičkim jezerima.

U toj aktivnosti srušeno je dosta objekata na širem području, ali u i Hrvatskom Zagorju i Podravini gde su ljudi imali porodične objekte izrađene od hrastovog drveta. Od ove akcije i pošasti nisu bili zaštićeni ni Srbi ni Hrvati.

Po završetku vile postavljeni su vrlo visoki bezbednosni kriterijumi čuvanja i zaštite objekta. Postavljen je poseban režim kretanja i zadržavanja na tom prostoru, a stranim državljanima je bio zabranjen bliži pristup.

Vila je bila kapaciteta oko 80 korisnika i u prvoj verziji sa jednim apartmanom, a kasnije dva. Prilikom prvog boravka u vili Tito i Jovanka su se posvađali, pa je odmah odlučeno da im se apartmani razdvoje.

Tito je vilu koristio 2-3 puta, jer mu se nikako nije sviđalo mesto, niti ambijent vile. Tako je i izjavio da ne želi vreme da provodi u baraci, posle čega nikada više nije došao.

Već krajem pedesetih godina 20. veka je odlučeno da se na prostoru severno od Plitvičkih jezera gradi veliki vojni poligon. Na planiranom prostoru nalazilo se više naselja isključivo nastanjenih srpskim stanovništvom, a dominirala su naselja Močila i Tobolić. Čitav prostor planiranog poligona nalazio se na teritoriji opština Ogulin i Slunj.

Zbog gradnje poligona prekinuta je drumska veza između Slunja i Plaškog i definitivno razbijen nacionalni srpski korpus na dva dela, približno granicama zamišljenih i nuđenih kotara Knin i Glina.

Vrlo mali broj meštana se preselio u obližnja naselja koja nisu bila obuhvaćena iseljavanjem, dok ih je većina napustila zavičaj i preselila se najvećim delom u Vojvodinu.

Iseljavanje je trajalo gotovo 10 godina i samo najhrabriji su pružali otpor, ali su na kraju popustili i napustili zavičaj. Od objekata koji ukazuju na prisustvo pravoslavnih stanovnika na tim prostorima ostale su ruševine crkve u Močilima i groblja sa po kojim nadgrobni spomenikom.

U tom procesu izmene demografske slike i nacionalne strukture na prostoru Hrvatske značajno su obuhvaćena i sela Slušnica, Tepavci, a druga manje. Tako je u opštini Slunj većinsko stanovništvo postao hrvatski narod.

Postojao je plan da se poligon proširi i na sela Lička Jesenica i Skrada, a sela Sbarsko i Kuselj da se pripoje opštini Titova Korenica čime bi se i u toj opštini smanjila dominacija srpskog stanovništva koja se u to vreme kretala preko 95%.

Selo Skrada je iseljeno, a od drugog dela plana se odustalo iz meni nepoznatih razloga.

Na prostoru Nacionalnog parka vođena je takva politika, koja je, u krajnjem, trebala da zatre svako spominjanje srpskog imena na tim prostorima. Pod okriljem politike zaštite okoliša i sadrenih barijera na kojima počivaju jezera trebalo je pronaći način da se naselja sa srpskim stanovništvom onesposobe za normalno funkcionisanje ukidanjem saobraćajnica, prodavnica, pošte, škole i svega drugog na čemu počiva jedno naselje.

Najteže je prošao Plitvički Ljeskovac, koji je bio i najveće naselje i za čije ime se vezuju prvi počeci turizma na Plitvičkim jezerima. U Ljeskovcu je sagrađen prvi hotel vlasništvo Mihajla Delića – Srbina rodnom iz tog sela.

Plitvički Ljeskovac

Dugo godina jedan od putokaza prema Plitvičkim jezerima bila je i železnička vozna karta na kojoj su Vrhovine pisane uz ime Plitvičkih jezera. Pošta i škola u Ljeskovcu su ukinute sredinom šezdesetih godina. Plan je bio da se od Ljeskovca napravi etno selo sa rezervatom za preostale Srbe, koji ni po koju cenu nisu hteli da napuste vekovna ognjišta.

Prema kazivanju većeg broja sagovornika nosioc tog zločinačkog projekta bio je ing. Josip Movčan, kojeg su kreatori izmene nacionalne slike na tim prostorima pronašli i doveli iz Mrkoplja u Gorskom Kotaru, gde je radio u tamošnjoj šumariji.

On je bio autor koncepta novog pejzažnog uređenja parka koje je obuhvatalo i izgradnju jednog veštačkog jezera iznad Plitvičkog Ljeskovca koje bi nastalo pregrađivanjem Bijele rijeke. To sedamnaesto jezero se trebalo protezati do pod Končarev Kraj, ali je imalo i posebnu namenu. Njegovom izgradnjom u potpunosti bi nestalo selo Bijela Rijeka, komunikacija prema Babinom potoku i Vrhovinama bi bila potopljena vodom, a Ljeskovac bi se našao pritešnjen između tog jezera i Proščanskog sa nikakvom perspektivom za opstanak.

To je bio zlikovački pothvat čoveka koji je bio poznat po svojim nacionalističkim stavovima i razmišljanjima obavijenih u oblandu nauke o zaštiti okoliša i novih rešenja u nacionalnom parku.

Pričali su mi, da je početak nalivanja doline vodom i formiranje veštačkog jezera izazvalo gnušanje i onih najokorelijih nacionalista i srbomrzaca, pa je posle nekoliko godina brana srušena i sva voda istočena u Prošćansko jezero. Imao sam priliku da obilazim taj prostor posle ispuštanja vode. Ne znajući o čemu se radi, mislio sam da je taj prostor doživeo svojevrsnu kataklizmu.

Takvo ponašanje ničim nije sankcionisano niti se ko smeo žaliti.

Nova naselja Mukinja i Jezerce su potpuno neprirodno postavljena i odmah, na prvi pogled, vidi se da je to nasilno napravljeno sa nekom lošom namerom. Mnogo bolje lokacije, posebno Čujić Krčevina, nisu uzimane u obzir jer je trebalo uspostavljati novo naselje sa dominacijom stanovništva koje je dovođeno sa strane kako iz Hrvatske tako i Bosne i Hercegovine.

Taj problem osporavanja prisustva Srba na Plitvičkim jezerima, njihovim zaslugama za izgradnju i očuvanje tog bisera prirode, imenima jezera i drugih geografskih pojmova iz kojih se nedvosmisleno može videti uticaj i prisustvo Srba, istican je i u 19. veku sa namerom izmene imena.

Verovatno najdalje u tome otišao je hrvatski pesnik Ivan Trnski u svojim «Jezerkinjama» gde se jasno vidi pokušaj izmene narodnih imena jezerima, slapovima, pećinama i okolnim brdima.

Najbolji odgovor Trnskom dao je Jovo Uzelac zv. «Kuburica», guslar u narodnoj pesmi koju prenosim u celini:

*«Da brat Ivo sam ne bere slavu,
Evo i ja mučim svoju glavu;
Ne mučim je , što pjevati ne znam,
Već ga žalim, što vremena nemam;
Siromah sam, škola ne izučih,
Težački me evo posao muči!
Ovu pjesmu baš pjevam u šumi,
Gdje je pjesnik otvorene umi,
Baš u šumi, u zelenu trnju,
Da je kome drugom, zapjevao bi crnju!
Ali neću, kad je to Hrvatu,
Po krvi nam rođenom bratu.
Braća jesmo, moj pjesniče Ivo!
Al u pjesmi ne govori krivo
Od Plitvice , od srpskije sela,
Od jezera i divnije vrela.
Kad si brate one pjesme pisao,
Tada tebe ne posluži misao,
Jer ti pjesme nisu jezgrovite,
Nit su proza nit su stihovite.
Slušaj, Ivo, a dobre sam volje,
Tvoju pjesmu da pjevam bolje!
Slušaj mene, srpskoga guslara,*

*Bog i meni daje nešto dara.
Pa ćeš čuti, Božja ti je vjera,
Od starine čija su jezera!
Slušaj, Ivo, očul reći krivo:
Tu gdje voda odsvakuda vari,
Tu se naši naseliše stari;
- Jer iz sela bježaše u gore,
Od Turčina gdje se branit more;
U to vrijeme boreći se s Turci
U planini živješe ka vuci.
Gdje hajdučka bjehu kanabišta,
Tu gospodska sad su pristaništa!
Najprva je ona Crna Rijeka,
Što no teče iz planine Kika,
I s njom vrela združila se mala,
S Rijekom majkom, pa divota prava!
Jezero se u jezero lije,
Krasna šuma iznad njih se vije-
Te divote na daleko nije!
Voda huči, krajem popljuskuje,
Barka plovi, a pjesma se čuje;
A slapovi tuku sa visine,
Samo, brate, uživaj miline!
Gospoština šeće se po hladu,
Te miline nemaju u gradu:
Čista zraka i šume zelene,
Gdje no cvjetak u ladu ne vene;
Silne mome u grmu se kriju,
A djetići za njima se vijuju!
O Kozjače, sve ovo je po šali,
I tebi su Srbi ime dali,
Stari Srbi, srpski kaluđeri,
Što živješe na ovim jererima,
U pećini gdje se legu vile,
Što su Srbu posestrime bile!
Tu je kaluđer stari srpski bio,
I svoj vijek u pećini vio;
A ne fratri niti kanonici,
Ni stekliši, ni turski derviši!
Pa i danas, božja ti je vjera,
Tu je pećina srpskog kaluđera!
Kakvo njojzi ime će te dati,
Kako će se od sad ona zvati?!
Što je naše, to vama ne damo,
A za vaše grabit se ne znamo!
Vi slavite jednog Perišića;
- A kuda će stotinu Grbića?*

*I još drugih tu ima plemena,
Al im neću sada brojiti imena.
Al dok traje ovijeh planina,
Divna Kika i Lumbardenika,
I jezera i srpskih plemena,
Ta se neće mjenjati imena!»*

Sve do 1990. godine ove i mnoge druge priče, pričale su se šapatom i u društvu najpoverljivijih.

Mnogi su progovorili nudeći dugogodišnje tajne na uvid nama koji smo živeli u zabludama, uljuljanki blagodetima života koje nam je nudilo socijalističko samoupravno društvo jednakosti i pravičnosti.

Nije slučajno što su se prvi oružani sukobi MUP-a Hrvatske i pripadnika milicije SAO Krajina odigrali upravo na Plitvičkim jezerima. Ima više simbolike u tome, a mesto je pažljivo i perfidno birano.

Kako je govorio akademik Jovan Rašković, Srbi kada vole, a neko im tu ljubav uzima ili osporava, burno i emotivno reaguju. Plitvička jezera su vekovno srpsko ognjište koje im naoružani redarstvenici pokušale oteti i zato su reagovali burno i emotivno. Padoše i prve žrtve i sa jedne i sa druge strane. Rajko Vukadinović sa srpske i Josip Jović sa hrvatske strane.

VREME PRIMIRJA

Kako je zaživelo primirje potpisano u Sarajevu na frontu gotovo da i nema nekih zbivanja, pa koristim svaku priliku da se što bolje upoznam sa situacijom na terenu i u jedinicama. Tako je nešto delovalo loše i preteće unutar nas samih, ali nikako nisam nalazio odgovore na pitanje, šta bi to moglo da bude.

U samoj jedinici posebnu pažnju mi privlači veliki broj predratnih policajaca iz SUP-a Korenica, koji su prešli u jedinice JNA. S druge strane, SUP nije imao dovoljno kvalitetnih i školovanih policajaca za vršenje službe na terenu, pa se odmah uočavao problem i hteo sam naći odgovor.

Prve informacije sam dobio od mog zemljeka Milana Miše Pavlice, koji je kao rezervni starešina u vojnoj policiji mobilisan u Rijeci, još pre izbijanja ratnih sukoba. Znali smo se iz vremena mog službovanja u Rijeci. Imali smo dovoljno međusobnog poverenja i potrebne otvorenosti da neopterećeni raspravljamo o bilo kojem problemu, pa tako i o ovom koji je mene interesovao.

O policajcima mi je ispričao da su oni kolektivno napustili SUP-a zbog neslaganja sa tadašnjom politikom koju je vodio SDS, ali da je to odmah iskrivljeno i promenjeno u tvrdnju, da oni podržavaju politiku koju proklamuje nova hrvatska politička elita, da su izdajnici i sl. Svakako da su pojedinačno imali neke manje grehove, propuste i promašaje, ali nije stajala tvrdnja da se radi o izdajnicima i ljudima koji ne žele da se bore za svoju zemlju. Dalje me je upoznao sa činjenicom da su za loše stanje u čitavoj Lici najodgovorniji Boško Božanić i Ljubica Šolaja, a posebno kada je SUP u pitanju. Naime, Ljubičin suprug Milan Javorina je bio planiran za dužnost sekretara SUP-a Korenica i da se na tom planu nešto izjalovilo, pa je doveden drugi čovek. Gospođi Šolaja Ljubici se stavljalo na teret, da je ona zapravo inicijator pobune policajaca i da je na taj način slala poruke Božaniću, da on ipak nije apsolutni vladar u Korenici.

Taj međusobni obračun i netrpeljivost Božanića i Šolaje odvijao se preko sudbina tih ljudi i još mnogih drugih, pa je to otežavalo i onako lošu situaciju na terenu.

U toku razgovora Pavlica mi je prvi ukazao na frapantan podatak kojeg je ranije čuo, da je u Krajinu planski i smišljeno, ubačeno preko 100 bivših policajaca MUP-a Republike Hrvatske i da se neki već nalaze na rukovodećim mestima u Krajini. Po toj informaciji, još u vreme dok je ministar unutrašnjih poslova bio Josip Boljkovac, izvršena je selekcija oko 100 policajaca srpske nacionalnosti, koji su svoju lojalnost Hrvatskoj trebali iskazati na način da dobrovoljno odu u Krajinu i tamo na razne načine vrše opstrukciju odbrane, šire lažne i uznemirujuće vesti i glasine, podstiču na defetizam i bezperspektivnost odbrane, perfidno opisuju Hrvatsku kao superiornu u nastalom sukobu, rade na pronalaženju istomišljenika i lica koja nisu za ratnu opciju sa Hrvatskom i na taj način ukupno da utiču na loše stanje u organizaciji odbrane. Prema ovom opisu oni su trebali da rade i postupaju kao organizovana peta kolona.

Verovao sam da je tako ili da može da bude tako, ali ni jednog valjanog podatka u tom pravcu nisam imao do ovog razgovora. Bio je to podatak koji će me okupirati do kraja rata, koji će me navoditi i dovoditi u razne situacije i iskušenja.

Tokom rata smo dolazili do različitih podataka koji su potvrđivali tvrdnju da među nama deluje organizovana peta kolona, ali se prava istina pokazala tek padom Krajine. Tada će taj podatak dobiti na svojoj težini i biti dokazan kao potpuno tačan, ali na žalost kasno.

Pokušaji da se pred vojnim sudom u Beogradu razjasne neki slučajevi nije uspeo iz razloga što država Srbija i njena vojska nije htela da se meša u događaje koji su se odnosili na Krajinu, pokušavajući na taj način da dokaže, kako ona nije bila umešana u ratni sukob niti želi o tome da raspravlja. Sva objašnjenja su se mogla svesti na sledeću tvrdnju: Republika Srbija nije učestvovala u ratu, nije sprovodila nikakvu nedozvoljenu delatnost na svojoj teritoriji niti je dozvoljavala da se takva delatnost sprovodi od strane trećih lica. Na osnovu takve konstatacije nema ni uporišta za pokretanje bilo kakvog sudskog procesa kroz čije vođenje bi to trebalo dokazivati.

Pored ove informacije Pavlica me je savetovao kako da se ponašam, jer pripadnici JNA nisu bili posebno omiljeni, optuživani za slom Jugoslavije, pokušaje očuvanja SKJ kroz formiranje SKPJ, da pripadnici JNA u Krajini se nalaze na istom zadatku kao i spomenuti policajci, dakle da zajednički delujemo u pravcu da na politički ili neki drugi način dovedu Krajinu u poziciju da bude integrisana u pravni i politički sistem Hrvatske. Apsolutni vladari i istinski borci za srpsku stvar smatrani su članovi SDS i u tom pravcu nije smelo biti sumnje niti pogađanja. Vreme i događaji će pokazati koliko je to bila lažna slika stanja i koliko je vodećih ljudi tadašnjeg SDS- a kolaboriralo sa neprijateljem i tražili sebi način da i posle rata ostanu u Hrvatskoj, bez obzira na konačni rezultat.

Sedeli su na dve stolice i diktirali situaciju na terenu upirući prstom u druge kako na njih niko ne bi obratio pažnju.

Pitam Pavlicu, da li njemu sve ovo liči na podmetnutu priču sa krajnjim ciljem da nas sve posvađaju, da nas rasteraju i da li bi to mogao biti deo scenarija tih koje je Boljkovac poslao u Krajinu? On sleže ramenima, ništa ne govori, jer ništa nije ni mogao da kaže. Tek smo bili na početku. Na kraju ga pitam, da li je sa nekim razgovarao o ovome što je meni poverio, a on odgovara da nije, da je to skoro čuo, a da je imao nameru da iznese informaciju, ali mu se za to nije ukazala prilika, jer su svi u neakvoj žurbi i imaju preča posla. Završio je rečima da je bio problem i međusobnog poverenja, jer se plaši sa svakim da razgovara o takvim sadržajima. Na tome smo završili razgovor i, umesto da imam odgovor na pitanje zbog kojeg sam razgovarao, ja sam sebi otvorio niz drugih pitanja, vrlo ozbiljnih i profesionalnih na kojima je trebalo isto tako profesionalno raditi.

Veliki problem je bilo informisanje po hijerarhijskoj liniji u okviru same službe. Nije bilo više jasno postavljenih zadataka, težišta u radu niti povratnih informacija u vezi nekog bezbednosnog problema. Stvorio se takav utisak kao da nikoga ništa ne interesuje i ako nešto uradiš, dobro si uradio, ako ne, nikom ništa.

Ono što je pobuđivalo posebnu pažnju kod mene bilo je osiono i drsko ponašanje pojedinaca u samoj službi, koji su sebi dali za pravo da oni odlučuju i presuđuju o stanju na teritoriji i za koga oni ustvrde da je dobar ili loš po tom pitanju više nije bilo diskusija.

U takvom ponašanju prednjačio je Dušan Smiljanić i nekoliko operativaca iz grupe koju je on vodio. On je smatrao da se nalazi u kategoriji «prvoborca» da su njegove zasluge nemerljive u organizovanju odbrane Krajine i da je sada pitanje dana kada će se te zasluge naplaćivati činovima i odlikovanjima.

Imao sam priliku da vidim i držim u rukama papir na kojem je katolički sveštenik iz Drežnika pisao izjavu vlastitom krvlju. Znao sam da je posle zauzimanja Drežnika i Vaganca ostao živ i sada, kome je trebalo da svoj patriotizam tako iskazuje? Doznao sam da je izjavu od velečasnog uzimao Platiša Slobodan i to sam napisao kao informaciju tražeći objašnjenje postupka, odnosno upute, da li je to neki novi manir i da li i ja trebam na takav način da radim?

Nekoliko dana iza toga na mene se svalila čitava lavina kritika zbog spominjanja tog slučaja i slobode da sumnjam u nekoga ko se toliko žrtvovao za srpsku stvar, a nije imao nikakve posebne razloge da se tako ponaša, jer je mirno mogao da sedi u Zagrebu ili negde u inostranstvu.

Mirno sam sve to posmatrao i razmišljao da su upravo to situacije kojima sami sebi sečemo granu na kojoj sedimio i da će nas takvo ponašanje potpuno diskreditovati.

Drugo što je privlačilo pažnju kod informisanja bilo je, da se posebno traže podaci o licima koja deluju sa pozicija četništva, koja se ponašaju kao četnici ili da se sa njima identifikuju kroz odevanje.

Navodno da je te podatke tražila uprava bezbednosti mada nikada nisam video nekakav dokument kojim bi se postavljali takvi zadaci. Međutim, jedan susret sa generalom Vasiljevićem u aprilu 1992. godine jasno mi je rekao da su takvi zahtevi postavljeni. Kratko smo razgovarali i tada mi je on, onako uz put rekao, da ne zna koliko će pomoći u konsolidovanju odbrane Krajine, ali pouzdano zna da će krajišnicima izbiti četništvo iz glave. Bilo mi je jasno da su od njega dolazili zahtevi i ranije da se identifikuju grupe i žarišta koja deluju sa tih pozicija.

Omiljena krilatica Boška Božanića bila je «juriš na generalštab». Posle ovog razgovora sa Vasiljevićem shvatio sam u čemu je problem. Stanje na teritoriji koje je diktirala politika SDS je bilo u potpunoj koliziji sa onim što se mislilo i kreiralo u Beogradu. Gotovo da nije bilo dodirnih tačaka, a samim tim nije bilo nikakve šanse da delujemo kao organizovana snaga i da se nalazimo na zajedničkom zadatku. Žrtve takvog stanja bili su neobavešteni ljudi na terenu ili oni koji su živeli u stalnoj zabludi da nešto znaju, a iza leđa im se vodila politika koju oni nisu hteli shvatiti ili je nisu razumeli. U jedinicama na raznim dužnostima, a posebno na dužnostima u organima za politički rad i moral, angažovani su istaknutiji bivši članovi SKJ, članovi opštinskih komiteta i sl. dok gotovo nijedan iz SDS koja je bila kreator državne politike. Nije im se verovalo, jer je kriterijum bio mirnodopski, onaj koji je koristila JNA. Politika SDS je smatrana politikom koja deluje sa pozicija unutrašnjeg neprijatelja, jednako kao što to sa hrvatske strane čini HDZ i neke druge stranke desne orijentacije. U takvim okolnostima nije bilo čudo da dolazi do međusobnog optuživanja, etiketiranja, omalovažavanja i vređanja i da težišni zadaci organizacije odbrane trpe zbog takvog stanja.

U takvim okolnostima je trebalo raditi na više frontova, pružiti komandovanju kvalitetne podatke, omogućiti njegovo funkcionisanje sprečavanjem snaga koje su direktno atakovale na komande i zadovoljiti profesionalni pristup poslu da dominiraju poslovi i zadaci iz delokruga rada organa bezbednosti.

Razjašnjavajući razloge masovnog napuštanja SUP-a Korenica od strane policajaca obavio sam i druge razgovore. Suština je bila u potpunoj neobaveštenosti osim da se moraju opredeliti: ili Hrvatska ili Krajina, a nikakva pitanja nisu bila dozvoljena. U jednom periodu

zgrada SUP-a je bila prolazna adresa za mnoga lica koja su od jednom dobila ovlaštenja, koji su privodili, zatvarali, tukli i prebijali koga su stigli i kako su stigli. Ne želeći da u svemu tome učestvuju kolektivno su dali otkaz i prešli pod komandu JNA, gde su raspoređeni u jedinice vojne policije.

S duge strane, tim ljudima, policajcima pripisivane su razne optužbe i, kada su novo utočište pronašli u jedinicama JNA, bio je to još jedan razlog više da se JNA i njeni preipadnici označe imenom – izdajnici, a time i svi koji su svojom voljom, dobrovoljno ulazili u njen sastav. Ta netrpeljivost prema JNA bila je prisutna do njenog postojanja 27.04.1992. godine, a ukupno negativan stav prenet je na Vojsku Jugoslavije i tako do pada Krajine 04.08.1995. godine.

Vidna netrpeljivost na svim nivoima bila je između pripadnika vojske, s jedne strane, i pripadnika milicije Krajine, s druge strane. Ta netrpeljivost kulminirala je 1994. godine kada je Milan Martić postao predsednik Krajine i odmah po inauguraciji, smenio komandanta vojske generala Mila Novakovića.

Mnogima je smetalo što ja nisam imao te probleme u dnevnoj komunikaciji sa predstavnicima civilne vlasti u Krajini uključujući i organe unutrašnjih poslova. Svaki organ u Krajini bio mi je dostupan i nikada nisam osetio problem u toj komunikaciji ili da mi je bilo ko osporio pravo da koristim resurse tih organa.

Na žalost, takvo stanje usložavalo je i onako tešku situaciju u Krajini i nepovratno sve nas vodilo u propast, koja je došla padom Krajine

U takvoj aktivnosti sagledavanja i izučavanja stanja u Krajini zetekla me je informacija koja je stigla iz Vrhovina, da je nedaleko od mesta, kod zaseoka Ivančevići pronađeno nekoliko leševa, uglavnom starijih ljudi.

Bilo je vrlo čudno da informacija dolazi od strane pripadnika 2. brigade, a ne milicije koja je postojala u Vrhovinama. Kod spomenutog zaseoka pronađeno je 7 leševa, jedan pored drugog u neposrednoj blizini, i jedan malo dalje. Bilo je očigledno da su ljudi ubijeni tokom kretanja. Utvrđeno je da su lica hrvatske nacionalnosti, da su iz sela Dabar, da su nasilno povedeni u zatvor u Korenicu pod sumnjom i optužbom da rade protiv interesa Krajine. Do zatvora nisu nikada stigli, ubijeni sredinom oktobra 1991. godine na mestu gde su i pronađeni njihovi leševi. Neko je naredio, a neko izvršio zločin nad njima samo zato što su Hrvati i što su im deca i sva druga rodbina u Hrvatskoj.

Na mestu pogubljenja identifikovani su posmrtni ostaci:

- 1.- RAJKOVIĆ KAJA, rođena 1919. godine,
- 2.- RAJKOVIĆ JOSO, rođen 1937. godine,
- 3.- RAJKOVIĆ Dane STIPE, rođen 1938. godine,
- 4.- RAJKOVIĆ Marka STIPE, rođen 1932. godine,
- 5.- RAJKOVIĆ RUŽA, rođena 1936. godine, Stipina supruga,
- 6.- BIĆANIĆ Marka SLAVKO, rođen 1931. godine, i
- 7.- BIĆANIĆ Slavka MARKO, rođen 1958. godine.

I u ovom slučaju zid šutnje. Svi znaju sve i niko neće ništa da kaže. Sve se svodi na monstruožnu tvrdnju, da je sve to normalno u ratnim okolnostima. Smatrao sam da takve

pojave nisu normalne, da su to zločinački postupci pojedinaca i manjih grupa i, da će mo na kraju svi imati štetu zbog takvog ponašanja.

Istražujući ovaj zločin došao sam do podataka da je zločin počinjen od strane paravojne grupe koju je predvodio Predrag Baklajić iz Vrhovina.

Dana 11.10.1991. godine na benzinskoj pumpi u Velikoj Gorici ubijen je: VLASAVLJEVIĆ Rade STEVO, rođen 1952. godine u Dabru.

Ubijen je na radnom mestu, prodavac na BP "INA", Velika Gorica.

Postoje osnovi sumnje da je ubistvo izvršio KRZNARIĆ JOSIP zv. "JOJO" iz Dabra zbog odmazde. Mjesni odbor HDZ Dabar je raspolagao podacima da je Vlaisavljević Stevo aktivista SDS u Zagrebu i da ima kontakte sa organima bezbednosti JNA.

Prije ubistva, Vlaisavljević je primio više poruka sa pretnjom da će biti ubijen, ali tome nije pridavan poseban značaj.

Ovo ubistvo nije rasvetljeno.

Nakon ovog ubistva u Zagrebu, krajem oktobra 1991. godine u Dabru je ubijen BIČANIĆ GRGA, penzionisani milisioner SUP-a Otočac. Ubijen je zbog odmazde i kolektivne paranoje, manije gonjenja i proganjanja, pa je u takvim okolnostima bez ikakvih dokaza oglašen krivim i ubijen.

Ni danas se ne zna mesto pogibije niti gde je Bićanićev leš ostavljen.

U proleće 1992. godine po istom receptu uhapšen je meštani Dabra Vlaisavljević Milan zvani «Kec». U trenutku hapšenja, koje je obavila milicija Krajine-SUP Korenica, nalazio sam se u zaseoku Bobići u komandi čete. U mojoj pratnji bio je Bogdan Srdić iz komande brigade iz Vrhovina. Stanje u tom selu bilo je katastrofalno loše. Opterećeni međusobnim lošim odnosima, fizički i psihički iznureno ljudstvo izmišljalo je i podsticalo razne priče o zaveri protiv njih, da je selo već predato Hrvatskoj, da je svaka žrtva odbrane suvišna i da pojedini meštani kolaboriraju sa neprijateljom, pri čemu su posebno apostrofirali ime Milana Vlaisavljevića.

Izneli su optužbu da je njegov sin Željko pripadnik MUP-a Hrvatske, da je u Hrvatskoj ostao i brat Srđan, ali su prešutili činjenicu da mu je drugi sin Milorad pripadnik vojske Krajine i da aktivno učestvuje u odbrani Krajine.

Kada sam tražio da mi iznesu činjenice koje ukazuju na njegovu neprijateljsku orijentaciju nisu mogli da pruže ništa konkretno. To nije bilo dovoljno da se čovek zatvori niti se moglo na drugi način pratiti njegova eventualna neprijateljska delatnost. Nakon nekog vremena provedenog u zatvoru u Korenici pušten je zbog nedostatka doklaza i time je čitav slučaj završen. Mislio sam se, kako bi se ponašali da je stvarno bilo i jednog valjanog dokaza ili da se u Vlaisavljevićevoj ulozi našao neko hrvatske nacionalnosti?

Više puta sam pomenuo sreću koja je bila potrebna više nego ikada.

Dana 05.01.1992. godine u Vrahovinama su uhvaćena 3 lica albanske narodnosti u pokušaju da putničkim automobilom pređu u Otočac. Bilo je pravo čudo da su oni došli na tu poziciju u vozilu nemačkih registarskih oznaka. Kada su zaustavljeni ispred minskog polja i kada je identifikacijom utvrđeno da se radi o albancima, oduzete su im sve pokretne stvari i predmeti lične upotrebe da bi nakon toga bili upućeni da se vozilom kreću u pravcu Otočca. Mada su ušli u minsko polje nijedna mina nije eksplodirala, pa ih je druga patrola zaustavila, izvela iz minskog polja i vratila u Vrhovine, a potom u komandu u Korenicu.

U razgovoru nisu hteli nikog da optužuju, pa pošto nije bilo osnova za zadržavanje, po patroli vojne policije su praćeni do Bihaća, van zone borbenih dejstava.

Bili su žrtve dezinformacije da je posle potpisivanja primirja u Sarajevu moguće slobodno kretanje duž i kroz liniju razdvajanja sukobljenih strana i njihova namera je bila da se kraćim putem domognu Slovenije i dalje preko Austrije do Nemačke.

Od kud pojedincima ideja da žrtve uvode u minsko polje, da ljude izlažu životnoj opasnosti bez ikakvog valjanog razloga i povoda za mene će ostati večna tajna.

Ubistvo nevinih ljudi, hapšenje izazvano paranojom i pokušaj ubistva ljudi činili su oni kojima nikada nisam doznao ime. U ime koga i čega su to činili? Koliko nas u Krajini ima, koji smo spremni na takav čin i koliko nas u Krajini ima, koji smo spremni da javno osudimo takvo ponašanje i da mu se suprotstavimo? Tražio sam taj odnos snaga, ali sam ga doznao mnogo kasnije.

U Krajini je bilo mnogo onih koji su imali svoje jedinice, koji su se ponašali i delovali autonomno bez da su hteli da se uključe u organizovanu odbranu pod jedinstvenom komandom. Tada sam mislio da su to neke stranačke jedinice koje se koriste od slućaja do slućaja i nisam znao da se konci povlaće iz velike daljine, planski, osmišljeno i organizovano. Nisam znao da je za mnoge, stanje u Krajini samo jedno od kriznih žarišta koje treba držati pod kontrolom, njime delovati na podsticanje ili smirivanje krize, zavisno od politićkih kretanja i opšteg odnosa snaga na prostoru bivše Jugoslavije.

Bez obzira ko je kome bio nadređen i ko je koga štutio, bilo je neophodno pronaći počinioce. Bilo mi je potrebno više od godinu dana da dođem do odgovora u uslovima neprekidnih pretnji i zamki da se takve stvari ne smeju činiti i sa su sve žrtve samo «žrtve rata» pri čemu nije potrebno isticanje pojedinaćnih ponašanja. Upravo tako nakaradna postavka teško će nam se obiti o glavu, jer sve pojedinaćno postalo je generalno, postalo je deo nacionalne politike u obraćunu sa svima koji nisu iste nacionalnosti i iste veroispovesti.

Sve ono što smo kod neprijatelja prepoznavali kao nevaljalo činili smo sami.

Traženje opravdanja u sličnim postupcima koje je neprijatelj činio našim sunarodnjacima nije moglo biti prihvaćeno, jer zločin se nije mogao pravdati tuđim zloćinom.

Sve to sam pretoćio u službene dokumente, blagovremeno i koncizno o svemu izvestio i ti sadržaji ne mogu biti predmetom javnog publikovanja.

Božić 1992. godine

Kako sam svoj celokupni život do tog vremena proveo daleko od Boga, Crkve i sveštenstva, odlučio sam to da promenim. Bio sam odgojan i vaspitavan na vrednostima koje su daleko od onih koje ističe pravoslavna vera. Kroz proces obrazovanja, posebno u vojnom, te vrednosti nisu ni spominjane, a kamo li da se o njima nešto govorilo ili učilo. Bilo je ostavljeno svakom od nas ponaosob da iskazujemo svoja skrivena stremljenja izvorištu, ali na način da ničim i pred nikim to ne pokažemo, jer je to značilo izlaganje velikoj opasnosti. Izbijanjem rata ti odnosi su se počeli menjati, počeo se povećavati broj vernika, a posebno onih koji su svoja verska osećanja ispoljavali u božjim hramovima. Postala je moda da se ide na krštenje, pojedinačno ili čitave porodice, pa je takav trend zahvatio i pripadnike vojske. Bilo je tužno i smešno gledati dojučerašnje okorele komuniste kako javno i bez i malo stida menjaju zvezdu za krst, kako se krste i kad treba i kad ne treba, kako mumljaju oponašajući pojanje. Sve se to videlo, ali za sve je bilo jednostavno objašnjenje: »Za pokajanje nikada nije kasno, a Bog prašta i veće grehe od ovih i prihvata sinove svoje, koji su lutajući kroz život ipak došli pred njega.«

Razne svetkovine su se sada javno obeležavale, a posebno Božić. Ono što se nekada krilo i prikivalo sada je postala prestižna stvar. Ranije se bežalo od susreta sa sveštenikom, a sada je bio ponos kada dolazi u kuću. Vremena se menjaju, a sa njima ljudi i njihove navike. U takvim okolnostima usledio je poziv da budem gost u kući Dušana Vlasisavljevića iz Rudopolja za Božić. Prihvatio sam poziv sa velikom radošću. Rudopolje je selo u neposrednoj blizini Vrhovina. To selo mi je od najranije mladosti bilo posebno drago. Moj otac je jedan deo svog radnog veka proveo sa dosta meštana Rudopolja, pa sam i ja kao dete dolazio sa njim kod ljudi kojih se više ne sećam. Rudopolje se nalazi na pruzi Plaški-Vrhovine u kotlini koja je sa severozapadne strane opasana prugom. Selo nastanjeno isključivo pravoslavnim stanovništvom i tako je bilo od pamtiveka.

U selo dolazimo vozilom negde oko 18,00 časova. Napolju mesečina, a slika koju vidimo iz vozila pomalo nestvarna. Selo deluje kao da je vreme stalo, kao da je 18. ili 19. vek. Kuće okovane snegom i ledom, struje nema, a petrolejska rasveta i sveće tek daju naslutiti da se u kućama nalaze ljudi. Dimovi iz dimnjaka mirno odlaze negde daleko u nebo.

U kući nas čeka Dušan, njegov otac i ostala familija. Čestitamo i ulazimo u sobu koja je postavljena za goste. U kući drugih osoba osim nas i ukućana nema. Ćaskamo i čekamo da se još neko pojavi. Nismo dugo čekali. Počeli su se pojavljivati likovi koje sam prethodnih dana upoznao i koji su napadno bili ljubazni sa mnom. Uobičajna priča prerasta u razgovor o pitanjima koja su dovela do rata, ugroženosti Srba u Hrvatskoj, uvozu oružja i stvaranje paramilitantnih grupa u okviru HDZ i HSP, raspadu Jugoslavije i lošem ponašanju političkog i vojnog rukovodstva u tom procesu.

Posebno je dominiralo pitanje, zašto Jugoslavija ne napadne Hrvatsku sa svim raspoloživim vojnim efektivima i pokaže im kako se vodi rat. Pitanja su išla u nedogled, zašto ovo, zašto ono? Tokom razgovora osetio sam da u stvari oni mene ispituju, odmeravaju moje stavove i razmišljanja, sagledavaju razloge zbog čega sam ja došao u Krajinu i sl.

U toku razgovora u prostoriju je ušao Pero Jelovac, koji me je poznao od najranije mladosti, koji je poznao moje roditelje i moju čitavu familiju, a godinama je radio u Ličkoj Jesenici kao čuvar lagera drva na železničkoj stanici. On je došao planski, jer je trebao da potvrdi moj identitet. Odmah smo se prepoznali, srdačno se pozdravili i taj čin je delovao na ostale u prostoriji. Osetio sam popuštanje, nije više bilo onog drskog podbadanja kojim se čovek oseća lično krivim za nešto što se svima dešava.

Odjednom sam to bio ja, bio sam Srbin ni manji ni veći od njih. Bio sam dobrodošao u Krajinu da zajedno sa njima branim slobodu i čast svog naroda. Nisu mi dali da odahnem neprekidno me navodeći da pijem vino. Naizmenično su nazdravljali. Nekako sam izdržao i ako mi je bila muka i od vina i od načina kako smo slavili. Sve se dobro i srećno završilo po mene i ja sam, čini se, prvi ispit položio.

Blagodeti tog čina osetio sam vrlo brzo, već narednih nekoliko dana.

Usledile su mnogobrojne posete u moje radne prostorije, svakojaka kazivanja o događajima i ljudima pre otvorenog sukoba sa Hrvatskom, izbijanju ustanka, pa sve do današnjih dana. Mnogo toga se znalo, ali nikako da se uhvati nit ko konkretno povlači konce, pojedinac ili grupa, a vrlo teško je pretpostaviti da je sve proizvod stihije. Sve deluje nekako nestvarno, kao da je ovaj rat od nekud donet, kao da smo mimo svoje iskrene volje i htenja u njega gurnuti i sada gledamo kako sve to da se završi i da se vratimo pređašnjem životu.

Moji posetioци su iznosili niz «informacija», ideja i predloga kako sve ratovati protiv Hrvatske, gde ko koga ima u Hrvatskoj, što radi i kakva mu je pozicija da deluje na neprijateljskoj teritoriji. Tako je bilo još vlakovođa koji su vozili vozove na relaciji Zagreb – Rijeka, koji bi na naš «mig» prvrnuli voz, posebno ako je to vojna kompozicija, pa onih koji su radili u nekim fabrikama, koje su proizvodile u uslovima rata i za vojne potrebe i gde su pojedinci spremni na sabotaže i tako u nedogled. Pitam zašto to ne činite, a odgovor stiže u prepoznatljivom tonu i sadržaju: ne ko da naredi!

Dakle to je bio recept !

«Mi» vam dajemo podatke, ali «VI» ne naređujete borbu protiv Hrvatske, vi vršite opsrukciju, jer ste ovde iz nekih pobuda, a ne borbe.

Ovo će se ponavljati u različitim intenzitetima dosta dugo, gotovo čitav rat.

Tih dana sam upoznao i paroha iz Otočca, oca Miloša. On je prisilno morao da napusti Otočac i preseli se u Vrhovine, a bogoslužnje je vršio u crkvi u Zalužnici. Uz njega i sa njim počinje moje približavanje Bogu i Crkvi.

U početku je bio pomalo sumnjičav i suzdržan, jer je verovatno mislio da imam nekakve loše namere prema njemu. Otac Miloš je bio u vrlo bliskim vezama sa Predragom Uzelcom sa kojim se poznao iz Otočca. Stoga sam Predraga odabrao da zajedno odlazimo kod Miloša kako bi odagnao sumnje i prihvatio moje društvo. Nas trojica, a po nekad i prošireni sastav, vrlo često smo vodili polemiku o aktuelnim zbivanjima, našim greškama i propustima, našim slabostima i lošim međuljudskim odnosima. Ovo poslednje me je vrlo brinulo kao i činjenica da su se jasno videle dve ideologije.

Stara, koja je uporište imala u socijalističko-komunističkoj ideologiji, i

Nova sa nacionalnim predznakom, ali nedovoljno isprofilisana u smislu krajnjeg cilja, metoda i sredstava borbe za nacionalno oslobađanje osim što se prihvatilo faktičko stanje rata i oružane borbe za odvajanje od teritorije Hrvatske.

To druženje trajalo je intenzivno nešto više od godinu dana, kada sam se 20.01.1993. godine upoznao sa njegovim visokopreosveštenstvom Vladikom gornje-karlovačkim gospodinom Nikanorom. Zapravo, sa njim sam se upoznao 28.08.1992. godine u Plaškom kada je polagao kamen temeljac za obnovu vladičanskog dvora, ali je to bilo oficijelno i u prisustvu mnoštva drugih.

Primio me je na dan svoje slave Jovana Krstitelja, a poznanstva vezana za takve datume su dugotrajnija i upečatljivija.

Vladičanstvo je bilo izmešteno iz Karlovca na Veljun, jer je u Hrvatskoj bilo fizički ugroženo njegovo visokopreosveštenstvo, a i objekti u kojima je boravio i bogoslužio.

Uz sebe je imao samo oca Mihajla, a ukupni uslovi za rad i život su bili vrlo skromni. Skromnost je njihova veličina.

Desetog januara 1992. godine saopšteno nam je, da se sa 15.01. ukida komanda 6. ličke divizije, a njene jedinice preuzima komanda operativne grupe na Plitvičkim jezerima.

U Bihaću je formirana komanda korpusa koja će biti neposredno pretpostavljena komanda.

Jezgro tog korpusa činila je komanda 10. Zagrebačkog korpusa i koji je negovao revolucionarnu i borbenu tradiciju zagrebačkog korpusa. Sreća je bila što se na terenu to nije znalo, pa su izbegnuta dodatna međusobna optuživanja i podele.

Ja sam dobio novu dužnost u operativnoj grupi, pomoćnik načelnika organa bezbednosti za kontra-obaveštajne poslove. Čist profesionalan posao, koji me je jedini privlačio i u kojem sam posebno uživao.

Otvarale su mi se široke mogućnosti profesionalnog angažovanja o čemu će biti reči u narednim stranicama.

Pobuna u Plitvičkoj četi

Prvi zadatak koji sam dobio na novom radnom mestu bio je, da se ispitaju uzroci kolektivnog odbijanja naređenja u četi iz sela Plitvica, koja je nosila ime po selu. Nalazila se u sastavu 4. ličke brigade iz Udbine. Četa je načešće išla na položaj iznad sela Kozjan poviše Bunića., a to se njima činilo i suviše daleko da bi mogli blagovremeno reagovati na eventualne nasrtaje na njihovo selo. Zapravo, vojska je tada, a i kasnije tokom celog rata, bila lokalno organizovana, nedovoljno obučena i sa dva osnovna zadatka:

da u smenama odlaze na određeni deo fronta i tu provedu smenu od 5-7 dana i da se bore za golu egzistenciju u uslovima kada se živelo od pomoći i neke minimalne nadoknade za učešće u oružanim formacijama.

Sastanak je održan u prostorijama mesne zajednice u selu Plitvica. Vreme je bilo hladno sa dosta mokrog i smrznutog snega i teškom mukom sam došao do sela. Čekalo me je oko 100 pripadnika čete na čelu sa komandirrom čete, poručnikom Bjelobrck Ratkom, koji je i sam iz sela Plitvica.

Saopštio sam im svoje ime i dužnost, da dolazim u ime komande kako bih saslušao njihove razloge za kolektivno odbijanje naređenja. Uz put sam ih podsetio, da bi ovakav čin u bilo kojoj normalnoj i regularnoj vojsci po njih imao nesagledive posledice, da bi zbog rata bili osuđeni u najkraćem vremenu i sl. No kako se mi već duže vremena nalazimo u potpuno neregularnim i nenormalnim okolnostima, kada država kojoj pripadamo ne funkcioniše onda i njihov postupak zahteva specifičan tretman traženja uzroka i rešenja. Zamolio sam da govore pojedinačno, da iznose istinite i argumentovane činjenice, da iznose samo one podatke relevantne za sagledavanje istine i da preskoče politizaciju čitavog slučaja.

Zamolio sam poručnika Bjelobrka da on napravi uvod, da u kasnijoj fazi proziva ljude ili ako se sami jave da ih predstavi po imenu i prezimenu i eventualno po činu ako ga neko od prisutnih ima.

Nikoga nisam prekidao u kazivanju, ništa nisam komentarisao niti oponirao bilo čemu što su govorili. Hteo sam da čujem što je moguće više, ne samo o pobuni, nego o svemu što se tu dešavalo od kako je u Hrvatskoj došlo do podela. Računao sam da ovo nije usamljen slučaj i da se u nekim drugim dlovima Krajine dešavaju slične situacije.

Čitava priča se svodila na to, da su fizički i psihički zamoreni učestalim odlascima od kuće, da se ništa ne dešava čime bi makar naslutili da se primiče kraj ratu, da su materijalno ugroženi, jer su već istrošili rezerve novca računajući na kratkotrajnost sukoba. Zabrinutost za bezbednost porodica bila je velika. To selo je imalo veliki broj mešovitih brakova Srba i Hrvatica iz okolnih sela, Korana, Vaganac, Drežnik, Rakovica i dr. Nekada su takvi brakovi podsticani i smatrani su okosnicom dobrih međunacionalnih odnosa, kovačnicom bratstva i jedinstva, ali sada je to veliki problem. U to vreme sva pobrojana sela sa hrvatskim stanovništvom su bila razorena, deo stanovnika ubijen, a najveći deo proteran u Bosnu i Hercegovinu od kud su prešli u Hrvatsku. Među stradalima bile su i porodice plitvičkih snaha, a njihova bezbednost u novim porodicama bila je neizvesna kao i njihove dece. Jedan broj dece iz mešovitih brakova su bili odrasli ljudi, neki od njih su ostali u Hrvatskoj, neki uzeli učešće u ratu ili na srpskoj ili na hrvatskoj strani. To je bila sredina koju su srpski ekstremisti etiketirali raznim uvredljivim imenima i to je izazivalo ozbiljan psihološki teret kod svih meštana.

Pripadnici čete su izrazili svoju ogorčenost načinom na koji su morali samoorganizovano nabavljati oružje, teško su optuživali lokalno rukovodstvo SDS, neke pripadnike JNA, posebno u vreme podele naoružanja i vojne opreme.

Pričali su mi, kako su 1990. godine nabavljali oružje ilegalnim kanalima pretežno u Bosni, kako su prilikom podele oružja u organizaciji SDS i JNA nekim pojedincima plaćali da selo dobije što više oružja i municije, da su učinili sve kako bi iskazali svoju lojalnost novoj vlasti, ali da to očigledno nije dovoljno i neprekidno se traži još.

Da stvar bude još komplikovanija, njihov komandir poručnik Bjelobrk je bio pripadnik MUP-a Hrvatske u PU Karlovac. Po nekim informacijama koje su korištene na terenu, on je trebao biti zapovjednik policijske postaje na Plitvičkim jezerima, a u uniformi hrvatskog policajcima sa novim oznakama se pojavljivao na tom terenu. To je bilo dovoljno da bude označen imenom «izdajnik», da otpočinu pretnje njemu i njegovoj porodici i sl. Ukupno gledano, njegov život je visio o koncu, jer je vladao zakon jačeg i ekstremnijeg. Samo zahvaljujući odlučnosti njegovog oca Mane i Todora Pajića iz Vojnića, Ratko je preživeo sve probleme, nametnuo se znanjem i stručnošću, pa je već naredne godine počeo svoju karijeru u policiji Krajine u Korenici i Donjem Lapcu.

Nije se moglo javno iznositi da je poručnik Bjelobrk bio značajna pomoć pripadnicima garnizona Karlovac, da je svojim informacijama značajno pomogao da se jedinice JNA iz Karlovca izvuku bez gubitaka, da je pomogao mnogima u Karlovcu, a pohvalu mi je dao i Uroš Funduk koji je iz Karlovca pobjegao na Kordun i pri tome imao značajnu pomoć Ratka Bjelobrka.

Ja sam čitav tok sastanka tajno snimao ne zbog učesnika u diskusiji, već radi mene, da što vernije i argumentovanije predočim komandi, šta se tamo dešava, koji su stvarni problemi i da slučaj u ovoj četi nije usamljen nego ga je moguće očekivati i u drugim sredinama.

Isti dana, posle podne, u prisustvu potpukovnika Nikole Šuputa, referisao sam komandantu OG-generalu Đorđević Bratislavu. . On se složio sa svim što sam referisao, izrazio svoju bojazan od ponavljanja problema i njegovog pojavljivanja na drugim mestima. Četa je rasformirana, pa je delimično udovoljeno i zahtevima boraca da u selu uvek boravi jedan deo kako bi se našli tu, radi kolektivne bezbednosti.

Na žalost niko nije imao vremena da se zadržava na ovakvim problemima i preko njih se prelazilo olako i bez ulaženje u srž problema. Sve će se to odražavati na stanje u društvu i vojsci, koja se do kraja ratnih dejstava neće konstituisati u organizovanu oružanu silu nego je ta vojska bila gerilsko-seljačka grupacija, koja je vreme provodila na frontu i u pozadini neskriveno se nadajući, da će doći neko iz Bosne i Srbije i umesto njih samih poraziti njihovog nerijatelja. To se nikada nije desilo i tako zaneti i uljuljani lažima i obećanjima dočekali su napad HV 04.08.1995. godine, neodlučni i neorganizovani, spremni samo da u najkraćem roku napuste položaje i neprijatelju prepuste ono što su generacije njihovih predaka gradile.

Na sastanku mi je saopšteno da 19.01.krenem u Plaški, da tamo ostanem koliko je potrebno i da u brigadi sagledam stanje, a posebno uticaj paravojnih sastava na komandovanje. Ovo je bilo potrebno i iz razloga što je brigada iz Plaškog nova jedinica koja je ušla u sastav OG-3 i o njoj se manje znalo od ostalih jedinica.

U toku noći ponovo sam otišao u selo Plitvica i tamo razgovarao sa poručnikom Bjelobrkom. Preneo sam mu naređenje o rasformiranju čete i on je to primio potpuno mirno. Sa njim su bila još dvojica ljudi po prezimenu Biga i Grbić. Čuli su šta sam rekao i bili su zadovoljni.

Od Bjelobrka sam tražio mnogo više. On je bio mlad, obrazovan oficir sa završenom Vojnom akademijom. Okolnosti i strah njemu nisu dozvoljavali da ispolji sve svoje sposobnosti i obećao sam mu i pomoć i zaštitu, ali sam i tražio njegovo veće angažovanje na svim problemima, a bilo ih je na pretek.

Bio sam zadovoljan postignutim tog dana i u takvom raspoloženju sam otpočeo pripreme za odlazak u Plaški. Sneg je tih dana dosta padao. Za pratioca sam odredio Milana Pavlicu, jedno što sam imao veliko poverenje u njega, a drugo da moj odlazak iskoristi da obiđe rodbinu u Plaškom.

Dan pre odlaska razgovarao sam sa komandantom brigade, pukovnikom Trbović Petrom, da se najavim i da vidim kojim putem da dođem do Plaškog, plašeći se visokog snega. Savetovao me je da idem preko poligona, jer da je preko Kuselja i Saborskog sneg visok i put neočišćen.

Na put smo krenuli u jutro 19.01.1992. godine. Vidim da će biti problema, jer je sneg padao kao iz rukava. Vozač, ja i Pavlica smo rešeni da dođemo u Plaški po svaku cenu. Pored svih problema koje smo imali u putu na cilj smo stigli negde oko 13,00 časova. Komanda brigade bila je smeštena u zgradi šumarije Plaški. Na ulaznim vratima stoji pukovnik Bogdan Ninković, čovek kod kojeg sam pre manje od godinu dana polagao ispit kao slušaoc Generalštabne škole. Nisam znao da smo iz istog kraja niti sam pre toga ispoljavao lično interesovanje u tom pravcu kod bilo koga. Setio sam se kako me je hvalio posle ispita. Sada smo i ja i on na praktičnoj proveru znanja, na žalost u najsloženijim uslovima, u ratu. Srdačno smo se pozdravili i stojimo jedan naspram drugog, ne verujući da smo se susreli u ovim okolnostima. On je u Plaškom od 20.11.1991.godine kao popuna 145. Ippbr koja je formirana po naredbi SSNO. U grupi starešina koji su došli u Plaški bilo je još 15 oficira i podoficira.

*Plaški**Plaški – panorama*

Gradić u Lici smešten u dolini u podnožju planine Mala Kapela. Odvajanjem Krajine od ostatka Hrvatske, Plaški postaje opština u čiji sastav ulaze naselja: Plaški, Janja Gora, Latin, Vojnovac, Lapat, Podum, Zebić, Kunić, Jezero, Blata, Begovac i Lička Jesenica. Sela Saborski i Kuselj nisu imali stanovnika, a pre rata su bili nastanjeni rimo-katoličkim življem. Sa tog prostora je vršena popuna jedinica vojske i policije, a samo manji broj dobrovoljaca je dolazio na određeno vreme u Plaški. Prekidom veza sa Hrvatskom, Plaški se našao u specifičnom položaju, gotovo odsečen od ostalog dela Krajine. Jedini putni pravac preko Saborskog ka Plitvičkim jezerima nije se mogao koristiti zbog jakih policijskih snaga MUP-a Hrvatske koji su 1990. godine zaposeli taj prostor. Pruga Ogulin-Gospić je bila onesposobljena za železnički saobraćaj. Jedini mogući pravac kretanja bio je preko poligona Slunj, a do novembra 1991. godine i to je bilo otežano jer su samo mesto Slunj držale jake policijske snage MUP-a Hrvatske.

Samoorganizovanje stanovništva Plaščanske doline počinje u drugoj polovini 1990. godine, najviše podstaknuti najezdom nove vlasti na čelu sa HDZ , koja je otvoreno propagirala i proklamovala ustašku politiku zastrašivanja, pretnji, progona i svakog drugog diskreditovanja građana srpske nacionalnosti.

Nadanja da će se odnosi normalizovati, da će ostatak SFRJ pronaći put izlaska iz krize i izbeći ratnu opciju su se izjalovila. Početak 1991. godine, sukobi u Pakracu, Plitvičkim jezerima i na drugim mestima nisu zaobišli ni Plaški. Na rampi u Vojnovcu 31.03.1991. godine poginuo je Stevo Radošević, prva žrtva u odbrani opštine Plaški.

Kako se situacija nije smirivala i kako se nije mogao videti izlazak iz nastale krize, dana 01.07.1991. godine na sastanku rezervnih starešina izabran je prvi štab TO opštine Plaški u čiji sastav su ušli:

- 1.- Dokmanović Nikola, kap.I klase – komandant
- 2.- Boca Milan, major, načelnik štaba,
- 3.- Medaković Ilija, potporučnik, načelnik bezbednosti,
- 4.- Jovetić Miloš, kap. I klase, pomoćnik za moral,
- 5.- Jakšić Đoko, kap. I kl., pomoćnik za pozadinu.
- 6.- Jakšić Rade, kapetan, operativac u štabu,
- 7.- Janjatović Nikola, potporučnik, personalac u štabu.

Štab je formirao čete na teritorijalnom principu, a ljudstvo je naoružavano po meri pristizanja naoružanja iz skladišta JNA-pozadinske baze Karlovac i sa poligona Slunj. Posednuta je linija odbrane: Prkos-Vojnovac-Surle-Bocino brdo-Šeražište-Bukvar-Glibodolski križ-Borik-Potpolje-Pištenik isključno Bajići.

Jedinica TO iz Plaškog izvela je prvu uspešnu borbenu akciju 22.07.1991. godine sprečavajući prodor snaga ZNG i MUP-a Hrvatske pravcem: Josipdol-Vojnovac-Plaški. U tom sukobu borac Dane Bunjevac je poginuo, a borac Letica Bogdan teško ranjen.

Datum 22.07. uzet je za dan opštine Plaški i dan vojne jedinice, koja će tokom rata nekoliko puta menjati svoje ime.

Prva stranica lista "Pod zastavom slobode". List je izašao samo u prvom broju 1995. godine povodom dana opštine i jedinice.

Posle ovog napada počinje potpuna blokada Plaškog i svih naselja na području opštine. Prekinut je svaki saobraćaj uključujući i PTT saobraćaj, isključena je električna energija, prekinuto snabdevanje životnim namirnicama i drugim potrepštinama. U vojnom smislu čitav kraj se našao u potpunom okruženju.

Vojno skladište u Ličkoj Jesenici zahtevalo je veći broj vojnika za obezbeđenje kako isto ne bi palo u ruke ZNG. Obezbeđenje je pojačano iz TO Plaški.

Dana 21.09.1991. godine štab TO Plaški preformiran je u brigadu TO Plaški. Obruč oko Plaškog stezao se sve više, a kulminacija se desila 04.11.1991. godine kada je otpočeo napad

na skladište JNA u Ličkoj Jesenici i pokušaj spajanja snaga ZNG iz pravca Glibodola i Saborskog. Borbe su trajale do 07.11. i brigada je uz pomoć artiljerijske podrške JNA uspela da odbije napad i sačuva svoju teritoriju.

Vojno skladište u L. Jesenici.

U Saborskom HDZ na izborima odnosi uvjerljivu pobjedu, pa tako i u Ogulinu, općinskom sjedištu, na vlast dolaze predstavnici ove stranke.

Saborsko u tom kontekstu političkih manipulacija dobija zapaženu ulogu, jer je najudaljenije mjesto od općinskog središta, naseljeno isključivo Hrvatima, a između je «tampon» sela sa stanovništvom srpske nacionalnosti.

Do trenutka formiranja mjesnog odbora HDZ u Saborskom, situacija je bila podnošljiva i pod kontrolom. U martu 1990. godine je formiran HDZ u Saborskom. Već sam dolazak dva autobusa iz Zagreba, orgije i pretnje u zgradi škole u Saborskom ukazivale su, da stranka i njeni članovi nemaju dobre namjere. Tadašnji direktor škole Aleksandar Radaković, procjenio je da će ekstremizam nadvladati razum i da će doći do otvorenih sukoba.

Kako nije bilo elemenata za sukob sa Srbima na tom prostoru, izmišljen je problem sječe šume i to da šumarija iz Plaškog siječe najbolje drvo, a samo otpad ostaje Hrvatima iz Saborskog i Kuselja. Na toj bizarnoj činjenici Mate Špehar zvani Mata Pere Mašina, počinje okupljanje onih koje je ubijedio u tu činjenicu, pozivajući ih na suprotstavljanje Srbima, prijetnje, ucjene i druge pakosti.

Veza sa Zagrebom održava se preko porodice Grdić, njena dva člana koja stalno žive u Zagrebu i vatrenih pobornika politike HDZ.

Oni ljudi u Saborskom koji su razmišljali glavom i procjenjivali opasnost od takvog ponašanja su sklonjeni u stranu i držani pod prismotrom. Do tih vremena Ivan Žagrović je glasio za najvećeg nacionalistu, jer se eksponirao u «maspoku» 1971. godine. Poučen tim iskustvom, upozoravao je na nedolično ponašanje pojedinaca, neprihvatljivo ispoljavanje ustaštva, a posebno se protivio veličanju Josipa Tomljenovića, ustaškog bojnika iz vremena NDH.

Zaprečeno mu je i on je potisnut u drugi plan, bez prava reakcije na bilo koji događaj. Pored njega sklonjeni su pojedinci iz porodica Galović, Sertić i Krizmanić. Time je ostao ekstremni dio. Ono što nisu znali u svom sljepilu bila je činjenica da su žrtvovani, da je HDZ procijenio da je njihova žrtva neophodna zarad ostvarenja konačnog cilja – samostalna Hrvatska. Komandir policijske stanice u Saborskom postaje Krizmanić Pero, školovan i obučen policajac. Ispoljava neskrivenu namjeru da profesionalnim djelovanjem stavi situaciju pod kontrolu, ali u tome ne uspjeva. Njegov neuspjeh nije lična nesposobnost, već diktat i uputstva iz Ogulina, da ni u kakvoj varijanti ne koketira sa mještanima Ličke Jesenice i Blata, a posebno ne sa eventualnim predstavnicima iz Plaškog.

Pregovori sa predstavnicima Saborskog ne daju nikakve rezultate. To je dijalog «gluhih». Direktiva iz Zagreba se slijepo poštuje, nikakvo popuštanje i pregovori osim priznavanja činjeničnog stanja koje se ogleda u postupku priznavanja nove vlasti na cijelokupnom prostoru Hrvatske. Saborsko ima vezu sa okolnim mjestima uz cestu Slunj – Plitvička jezera i preko Brinja i Glibodola.

25.09.1991. godine na Glibodolskom križu zarobljeno je 8 pripadnika čete TO ŠTO Plaški i svi su praćeni u Saborsko. Tog dana praćenjem radio saobraćaja je nepobitno utvrđeno, da je u komunikaciji između komandira policije iz Saborskog Krizmanić Petra i njegovog pretpostavljenog u Ogulinu zahtjevan agresivan tretman zarobljenih, planiranje da se isti proprate okolnim putevima do Ogulina i izvođenje pred sud. Međutim, pregovori koji su organizovani tim povodom dali su rezultate, pa je izvršena razmjena 8 Srba za 3 pripadnika policije MUP-a RH. Razmjena je obavljena 29.09.1991. godine.

Na Glibodolskom križu su ubijeni i masakrirani Šušnjar Stevo, Šušnjar Milan i Petrović Bogdan, pripadnici TO Plaški.

Napad na Saborski izveden je 12.11.1991. godine združenim sastavom jedinica Taktičke grupe (TG) – 2 sa GAP Slunj i jedinica TO brigade iz Plaškog. Komandant združenog sastava bio je komandant TG-2 pukovnik Čedomir Bulat.

Pravac napada sa osnovice, širi rejon sela Lička Jesenica, zadatak razbiti snage MUP-a i ZNG na prostoru Saborskog i daljim dejstvima spojiti se sa snagama OG-3, koja je napadala iz pravca Plitvičkih jezera, u visini sela Kuselj. Napad je uspješno izveden i snage MUP-a i ZNG su razbijene.

Bojna kojom je komandovao bojničar Luka Hodak potpuno je razbijena, kao i snage koje su mu sadestvovala iz pravca Brinja i Glibodola.

Prilikom povlačenja raznim pravcima počinili su ratni zločin na način, da su zarobljene pripadnike vojske Krajine, koje su zarobili u selu Glibodol, streljali tokom puta ka Ogulinu. Ovaj zločin nikada nije razjašnjen.

Spisak boraca koje su hrvatski bojovnici zarobili i streljali.

- 1.- Bobić Gojka Petar,
- 2.- Cvetičanin Bude,
- 3.- Kliska Nikola,
- 4.- Kliska Milan,
- 5.- Kliska Ilija,
- 6.- Lolić Stevan,
- 7.- Vlajsavljević Ilije Milan, i
- 8.- Vlajsavljević Mile.

Vojna jedinica koju sam ja zatekao egzistira od 29.11.1991. godine. Kada sam upitao pukovnika Ninkovića, gde je pukovnik Trbović, on mi je odgovorio da je Petar jutros napustio jedinicu i otputovao u Beograd i da nema nameru da se više vraća. Bio sam zatečen ovim odgovorom tim pre što sam dan ranije sa njim razgovarao i nije ničim dao naslutiti da će nešto takvo napraviti.

Misleći o Trboviću u mah mi odlutaše misli nekoliko godina u prošlost. Setio sam se čoveka, dobrog oficira, čoveka koji se družio sa knjigom, ali je imao i vrlo opasnu drugaricu-čašicu, bez koje nije mogao da funkcioniše. Setio sam se pesme «Pero, Pero, lička diko» koju mu spevaše meštani Gračaca, koja se dnevno vrtela po nekoliko puta na radio Korenica i radio Petrova Gora. Njegov ratni put počeo je u Gračacu, pa preko Vrhovina do Plaškog gde ga je i završio.

Pukovnik Ninković me je upoznao sa svim detaljima u vezi jedinice, a kako sam to zabeležio opisano je u ovom naslovu. Pored ove slike, Ninković je izneo niz problema koji su se odnosili na popunjenost, nedisciplinu, naoružanje, otežavanje komandovanju prisustvom paravojnog sastava kojeg su nazivali po imenu vođe «Labra», niz drugih problema u samom mestu i dr.

Kada je završio sa iznošenjem podataka o jedinici, Ninković mi reče, da i on neće moći dugo da izdrži u ovakvim okolnostima, jer da su mogućnosti male, a otpori veliki.

Hteo sam da me detaljnije upozna sa tom paravojnom jedinicom koju je predvodio Rade Labra i koja je bila smeštena u školi u Latinu. Rekao mi je da su to u stvari momci sa ovog prostora koji su među prvima završili obuku u nastavnom centru u Golubiću kod Knina, da su delovali samostalno kao neka posebna jedinica milicije, a svi su ih zvali imenom «martićevci». U samom početku sukoba sa Hrvatskom oni su smatrani nekom udarnom snagom, nekom gardom, koja u sukobe ulazi bezkompromisno i odlučno i kao takva neprijatelju zadaje udarac od kojeg se ne može oporaviti.

Ova jedinica koju je predvodio Labra u samom Plaškom nije se nametnula ni odvažnošću, niti učešćem u borbama, ali su bili angažovani u drugim delovima Krajine, posebno u Dalmaciji no o tome komanda brigade nema nikakva saznanja. Osnov sukoba je u tome što ta grupa ne želi da se stavi pod vojnu komandu, ali traži da bude na pozadinskom obezbeđenju u smislu ishrane i obezbeđenja uslova za smeštaj. Pored toga gotovo svi pripadnici grupe su nosioci nediscipline u samom mestu, dosta njih se bavi švercom raznih proizvoda, a posebno alkoholom i cigaretama. Građani ih izbegavaju i ističu da ih doživljavaju kao nasilnike od kojih ne očekuju ništa drugo nego stvaranje problema.

Rade Labra bio je rodom iz Ogulina i u Plaški je došao, da bi se pridružio svom narodu i sa njim dalje delio sudbinu. Mada sam došao u Plaški potpuno nespreman, jer komanda OG-3, organ bezbednosti, nije imao nijedan podatak o stanju u toj jedinici, računao sam sa informacijama na terenu i onim što ću zateći u nekakvoj arhivi od početka formiranja jedinice.

Pored ovog u vreme pre izbijanja rata koristili smo široku bazu podataka koji su se odnosili na stanje bezbednosti u Hrvatskoj. Tako sam i ja u jednom registru pronašao zapažanja o porodici iz okoline Ogulina koja je imala jednog člana ušesnika NOB-e na strani partizana i drugog, brata, koji je bio u četnicima. Ovaj koji je bio partizan gine, a ovaj koji je bio u četnicima posle rata biva osuđen na smrt. Samo intervencijom njihove majke u Maršalatu u Beogradu, dolazi pomilovanje i smrtna kazna je zamenjena maksimalnom vremenskom. Bili su to stric i otac Rade Labre.

Putevi sudbine su nepredvidivi i nesagledivi. Nisam mogao da predvidim da tu priču koju sam nekada pročitao sada moram u praksi proveravati.

U čitavom mestu samo jedna osoba je bila vrlo bliska sa Labrom i to je vešto krila. Ja sam to doznao, ali sam znao i «jataka» bolje nego što je on mogao da pretpostavi.

Da bih se informisao u pojedinostima o stanju na terenu i jedinici, preselio sam se u prostorije organa bezbednosti Veljka Stjepanovića i obaveštajca Vorkapić Ilije. Od njih sam tražio da obezbede prisustvo još nekoliko lica, a pre svih Ninković Milana, «Crnog» i «Belog» koje sam poznao dobro iz vremena pre rata.

Radili smo neprekidno i užurbano da bi uradili što je moguće više. Za moj smeštaj bio je zadužen zastavnik Pjevac Rade, pa više nisam imao nikakvih problema.

Svaki ponaosob, a posebno Veljko iznosili su pregršt podataka o stanju bezbednosti, koji do tada nisu korišteni. Funkcija informisanja i hijerarhijsko izveštavanje nije postojalo, pa samim tim ni ti problemi nisu bili evidentirani niti je ko o njima brinuo osim same komande brigade, koja je u većini slučajeva bila nemoćna da ih razreši.

Pored ostalog, informisali su me, da je prethodnog dana u Plaški pristigla grupa mladića iz Ogulinskog Hreljina, Musulinskog potoka i Jasenka i da, koliko se moglo razabrati, traže instrukcije za podizanje ustanka u Gorskom Kotaru u mestima sa većinskim srpskim stanovništvom. Sa tim licima nije niko ozbiljno razgovarao, zbog situacije u komandi i odlaska komandanta.

Ta lica imaju rodbinu u Plaškom gde su se i smestili. Na moje traženje su ih doveli.

Bila su to tri golobrada mladića, nijedan stariji od 20 godina, uplašeni i nesigurni.

Tražim od njih da mi detaljno opišu put do Plaškog, a posebno, da opišu prelazak iz Hrvatske u Krajinu. Opisuju put do Dubrava, prelazak Mrežnice. Dolazak u Poloj i Primišlje i na kraju u Plaški. Ima dosta praznina i nelogičnosti tim pre što je HV dobro kontrolisala prelaze, a propuštani su samo oni za koje je policija bila zainteresovana.

O stanju u selima Drežnica, Jasenak, Srpske Moravice, Gomirje i drugim pričali su, kako vlada stanje iščekivanja i spremnost stanovništva da krene u ustanak protiv nove hrvatske vlasti. Naglašavali su da nemaju dovoljno oružja, da nemaju ni druge vojne opreme i u tom smislu traže pomoć. Posebno pomoć traže u grupi iskusnih boraca i starešina koji bi rukovodili

ustankom. Čitava priča mi je bila neverovatna, zahtevi su prevazilazili moja ovlašćenja i mogućnosti koje je imala brigada u Plaškom.

Ovo tim više što je tokom proleća 1991. godine više emisara odlazilo na ta područja, kao i na područje Gornjeg kraja, koji obuhvata sela Vodoteč, Škalić, Tužević i druga, sa namerom da se taj deo srpskog stanovništva podigne na ustanak, ali bez uspeha.

Objasnio sam im, da od toga neće biti ništa, da je na snazi primirje i da se do sada i jedna i druga strana toga drže i da je najbolje da se dobro odmire i vrate kućama. Bilo je to vidno razočaranje i za njih i za neke iz brigade, jer su procenjivali da bi podizanje ustanka u tim krajevima znatno popravilo položaj same brigade. Bila je to istina, ali je istina i to, da spomenuta sela su imala priliku da se oružano suprotstave Hrvatskoj, ali su to odbili mada su primili određenu količinu oružja i municije. Njihovo odbijanje u znatno povoljnijim okolnostima od trenutnih ne može se popraviti, a i sami pregovarači mi ne deluju kao lica koja prenose stavove nekog ko je mnogo ozbiljniji od njih.

I ovo što sam saopštio delovalo je kao svojevrsna opstrukcija, mada je svima bilo jasno da se više ide «srcem», a ne razumom i na temelju valjanih procena.

Radili smo do kasno u noć.

Sutra dan trebao sam da idem u Latin i da razgovaram sa Labrom i da vidim o čemu se tu radi i šta se može napraviti da se situacija promeni. U pratnji zastavnika Pjevac Rade i Milana Pavlice oko 10,00 časova sam došao ispred zgrade škole u Latinu. Njih dvojica su pre polaska inzistirali da povedemo još ljudi, jer je Labra opasan i može doći do obračuna. Nisam hteo da ih poslušam. Ispred škole nema ljudi. Prekriven jedan top 20/1, dva kamiona, «Praga» i neka stara prikolica. Ulazim u zgradu sam i pogledom tražim mesto gde bi Rade mogao da bude. Pojavljuje se jedan momak i vidim da je iz Ličke Jesenice, prepoznao me je i malo se suzdržava da priđe. Vodi me do vrata prostorije u kojoj se Labra nalazi. Ulazim u prilično urednu prostoriju, ali se vide tragovi pića.

Labra me pogleda, pita ko sam i zašto dolazim kod njega?

Saopštavam mu svoje ime, čin, dužnost i razloge dolaska, odnosno da trebam s njim da razgovaram zbog učestalih pritužbi na njega i njegove ljude. Tek tada me je pogledao.

Ponudio sam ga cigaretom, koju je uzeo, ali nije palio. Rekao sam mu da možemo otpočeti razgovor kada on bude spreman, a ja do tada mogu da razgledam školu i njeno dvorište ili da odem do kuće Miše Dragaša. Skočio je sa stolice, stao ispred mene i rekao:»Ne, hoću odmah da razgovaramo, da vidim ko me tuži i šta govore te kukavice.»

Rekao sam mu da ga niko ne tuži, nego on sam sebe optužuje svojim postupcima i sada ja moram da vidim, kako sve to da se reši, da dođe do pomirenja ili da se razilazimo svako na svoju stranu. On me je gledao i ja sam iskoristio to što šuti, pa sam nastavio da mu govorim, kako slučajno znam ko je i čiji je, da znam šta se u porodici dešavalo u prošlom ratu i posle njega i da je samo sreća htela da ne dođe do prekida loze, jer je on rođen i tako je ime nastavljeno. Kritikovao sam ga kako hoće da izaziva sudbinu, kako hoće od sebe da pravi razbojnika, a došao je podstaknut verom i ljubavlju da se bori sa svojom braćom protiv zajedničkog neprijatelja. To ga je dotuklo, bio je slomljen i u takvom stanju traži savet šta da radi? Iz toga sam jasno video da je i njemu bilo dosta svega i sukoba i načina života, ali nije imao rešenje za izlazak iz tog stanja. Bio je odbačen i rešenje mu niko nije ni nudio.

Rekao sam da će mo raditi brzo i efikasno. Jedinicu treba raspustiti, oružje predati u brigadu u Plaški, a ljude uputiti u jedinice na nove dužnosti. On sam može da bira: ili će ostati dalje u Plaškom ili će Plaški napustiti i otići bilo kuda. Garantovao sam mu da neće imati nikakvih

problema u kretanju, bilo gde da krene. Sve smo rešili za naredna dva dana. Napravljen je ustupak i gro ljudi iz njegove jedinice je ušao u sastav izviđačke jedinice. Rade je jedno vreme boravio u Kninu i Drnišu, posle čega mu se gubi svaki trag i nikada ga više nisam sreo. Posle ovog događaja u mestu su se pričale i prepričavale svakakve neverovatne priče šta se sve dešavalo u Latinu, a ni jedna nije bila tačna. To i nije bilo važno. Bilo je važno da smo uspešno rešili jedan veliki problem, da smo vratili mlade ljude na put kojim smo svi išli. Trebao sam se sastati i sa predsednikom opštine Plaški Nikolom Medakovićem tim pre što je on po opštim zapažanjima bio predvodnik desnog, ekstremnog krila SDS i kao takav, zajedno sa Boškom Božanićem, Davidom Rastovićem, Milom Bosnićem, Ljubicom Šolaja i Dušanom Vješticom otežava organizovanje odbrane na prostoru Like. Nisam ga zatekao u Plaškom, jer je službeno boravio u Beogradu.

Kasnije ću imati priliku da sa njim više puta razgovaram, da se uverim u suprotno od onog što mi je prezentovano i da u čitavoj priči pronađem neku sredinu. On je nekome smetao, ali je uspeo da izdrži do kraja uz svoj narod. Mnogi nisu izdržali i napuštali su Krajinu tokom ratnih godina i time samo davali za pravo svima koji su ih napadali da su u pravu.

Ja i danas čuvam kao ratni trofej pušku M-48 prerađenu na lovački kundak, koju sam dobio od Nikole kao priznanje što sam bio jedan od retkih oficira koji je čitavo vreme rata proveo sa svojim narodom.

Na Plitvice sam se vratio 23.01.1992. godine preko Saborskog i Kuselja. Slika koju sam video me je zatekla. Nijedna kuća nije bila čitava. Crka u centru sela srušena. Jasno se moglo videti da je rušena nekoliko puta, posebno zvonik Sve spaljeno i uništeno. Da li je baš moralo tako da bude, da li je baš svaka kuća morala da bude uništena? Mislím da nije i da je to bio proizvod slepila izazvanog mržnjom.

Kuselj izgleda isto kao i Saborski. Srušen i poharan. Sertić Poljana sa onih par kuća što su bile pre rata isto. Tu vidim neverovatnu sliku. Stado od nekoliko goveda ispod krošnje velikog stabla. Leđa i repovi optočeni ledom. Goveda izglednala i nemoćna.

I na Poljanku se vidi da je rat, ali taj deo deluje prilično normalno u odnosu na slike koje sam gledao do tada.

*Knin**Panorama Knina*

Do kraja meseca sam zajedno sa Dragom Veselinović iz SUP-a Korenica otišao u Knin. Hteo je da doživim tu atmosferu u Kninu, da me upozna sa vodećim ljudima u SUP-u Knin, koji su sebe već neskromno smatrali istorijskim likovima.

Prvo smo tražili Dušana Zelenbabu, ali ga nismo pronašli. Tražimo Iliju Prijića, koji je upravo postavljen za sekretara SUP-a Knin. Zatičemo ga u komičnoj situaciji, da ne može da uđe u svoju kancelariju, jer je neko gurnuo drvce od šibice u bravu. Bila je to pakost i podlost onih pojedinaca koji se nisu slagali sa tim da Prijić bude sekretar, pa su svoje negodovanje iskazali na ovaj način. S njim ne možemo da razgovaramo, jer je besan i rezigniran.

Izlazimo na ulicu i Knin doživljavam kao grad koji ne zna da je rat. Nikako ne mogu da vidim bilo šta čime bi ga identifikovao sa krajiškom prestolnicom. U oči upada da su prodavnice prilično napunjene robom široke potrošnje, da su ugostiteljski objekti gotovo puni i da nema nikakvih tragova zabrinutosti. Čudio sam se ovom stanju, jer sam nekoliko dana pre u Plaškom video potpuno drugačiju sliku. Beda i neimaština na svakom koraku. Čak i onaj ko je imao nešto novca da potroši nije imao gde, jer nije bilo pristojne prodavnice. Ovde u Kninu pravo čudo.

Veselinović mi objašnjava, da je Knin jedino mesto u Krajini koje je imalo veći vojni garnizon, da je u njemu bila komanda divizije i da su jedinice JNA imale znatno veća opterećenja od milicije ili nekih sastava TO. Jedinice JNA su bile popunjene vojnim obveznicima iz Dalmacije,

a pored toga, u Knin je došao priličan broj izbeglica iz Splita, Šibenika i Zadra, pa se stanovništvo znatno uvećalo.

U Srbiji se uglavnom koristilo ime Knin kao sinonim za Krajinu, kao sinonim otpora Hrvatskoj i u znatnoj meri je materijalno pomagan iz različitih sredina.

Pored svega, Knin je imao solidnu infrastrukturu za razliku od mnogih mesta u Krajini u kojima se nije imalo gde smestiti opštinske službe, posebno u onim mestima koja nisu pre toga imala status opštinskog sedišta.

Obišli smo grad, ali se na tvrđavu nismo penjali, jer je napolju bilo prilično hladno i duvala je jaka bura.

Na ručak odlazimo u selo Vrelo kod Golubića, na putu za Bosansko Grahovo. Tri kafane jedna do druge. Izbor jela i pića prilično bogat. Tu se zaustavljaju autobusi, tu ima dosta posetioca iz Drvara, Bosanskog Petrovca, Bosanskog Grahova....

Veselinović mi priča kako se tu sklapaju švrčerski poslovi, kako je najtraženija roba oružje i municija, te razna druga vojna oprema. Rat u Bosni je na pomolu i svi traže oružje, a najbliža destinacija je Krajina.

Odlazimo u Obrovac. Tamo je dosta hladno, duva bura, a onaj kamenjar kao da je umotan u ledeni prekrivač. U samom mestu stanje je katastrofalno, ni nalik onom u Kninu.

Tek po neki prolaznik. Gledam Zrmanju s mosta. I ona je izgubila svoju lepotu koju sam tako jasno ranije uočavao. U Obrovcu se ne zadržavamo i odlazimo u Gračac. Tamo upoznajem Branka Gaćešu, koji je u Gračacu operativac državne bezbednosti.

Razgovaramo o problemima bezbednosti. Branko dobro vlada situacijom, iznosi brojna imena, ali ona tog časa meni ništa ne znače. Nemam nikakva prethodna saznanja.

Brigada i njena komanda su u sastavu kninskog korpusa, pa tamo ne idem, jer nije u našem sastavu.

Iz Gračaca odlazimo u Bruvno, a posle njega u Mazin. Želja mi je da odemo do Srba i Donjeg Lapca, ali za takav put nemamo vremena ni uslova. Prelazak iz Donjeg Lapca u Korenicu preko Plješivice nebi bio moguć, a povratak okolnim putem dug.

Kasno posle podne vraćam se na Plitvička jezera i pričam šta sam sve video i kakve razlike postoje između Knina i ostalih mesta u Krajini. Jedni to razumeju i opravdavaju, a drugi kritikuju i otvoreno optužuju Knin, da je tamo sve započeto, a sada se komotno ponašaju, žive mirnodopski od pomoći iz Srbije i inostranstva.

Bihać

Svaki drugi dan odlazim u Bihać. Tamo nam je pretpostavljena komanda, ali više idemo da bi po obavljenom poslu otišli u neki restoran. Pri odlasku u Bihać idemo preko Željave, a put preko Izačića je nesiguran, posebno u noćnim časovima.

Bihać deluje prilično mirnodopski. Moguće je videti izbeglice iz Krajine koji su utočište pronašli u Bihaću ili okolnim selima u nadi da će se skoro vratiti svojim kućama, pa makar one sada bile zgarišta. Dosta se trguje raznom robom, a oružje je i dalje najtraženije. Mnogi su tu radi osvete, traže one koji im se zameriše u prvim sukobima. Omiljeno sastajalište je stočna pijaca. Traga se za opljačkanom stokom. Pričaju mi, da pravi domaćin može prepoznati tele svoje krave ili bika. Sve su to za mene nepoznanice i te normalne, svakodnevne stvari za mene su poput čuda.

U Bihaću ima ljudi i vozila iz čitave Jugoslavije. Najtraženiji su Albanci, koji nesmetano putuju i u Hrvatsku i u Srbiju i drugde. Dogovaraju se poslovi prodaje i zamene imovine u Hrvatskoj, traže se prevoznici koji će iz Hrvatske prevesti nameštaj i drugu imovinu na brzinu ostavljenu prilikom napuštanja stanova i kuća.

Mojih kolega u Bihaću ima dosta i naše operativno angažovanje na tom terenu je suvišno. Kruže svakakve dezinformacije. Jedna od najvećih bila je, da će uskoro rat definitivno prestati, da će Krajina postati međunarodno priznata država, a da će Hrvatskoj teritorij biti nadoknađen davanjem Hercegovine. Niko u to ne može da poveruje.

Radilo se o tome da je u januaru i prvoj polovini februara 1992. godine intenzivno vođen razgovor unutar političkog rukovodstva Krajine, a da je iz Srbije vršen pritisak, da se prihvati dolazak mirovnih snaga u Krajinu. Ti razgovori su bili na rubu fizičkog obračuna među učesnicima. Milan Babić nije hteo ni po koju cenu, ni po kojoj ponuđenoj garanciji da prihvati opciju dovodenja mirovnih međunarodnih snaga, ali je na kraju pod pritiscima iz Beograda popustio i pristao.

Operativne informacije koje smo dobivali iz Bihaća bile su uopštene procene i po koja se odnosila na konkretna imena vezana za delatnost na postoru Krajine, uglavnom one koje su ukazivale na pokušaje krađe i švrerc oružjem i municijom.

Ono što je nas interesovalo morali smo sami da uradimo.

Svi vojni sastavi iz ranijeg perioda se nalazili u svojim objektima. Kako nismo ovaj grad operativno pokrivali iz Zagreba bilo je neophodno pronaći veze. Tražio sam pomoć od Rasima Bašića, koji je dugo godina radio u Bihaću u 139. Int. NC, a kasnije na poligonu Slunj. Nas su posebno interesovala lica sa prostora Like, ali i šire, koja su stalno ili privremeno bila nastanjena u Bihaću, koja bi mogla sprovoditi neprijateljsku, pre svega obaveštajnu, delatnost prema jedinicama i sastavima JNA u Krajini.

Svakako da je glavni objekat interesovanja bio aerodrom Željave i baza, ali ništa manje i drugi sastavi. Formiranje komande korpusa i razvijanje njegovih jedinica je također bio objekat interesovanja raznih emisara.

Hrvatska je imala dobre pozicije u Bihaću, ali i muslimani su se trudili što više da doznaju i preko svojih pozicija u jedinicama JNA da dođu do određenih informacija, oružja i vojne opreme.

Na raznim mestima smo pronalazili sakrivene minobacače, pešadijsko naoružanje, municiju i minsko-eksplozivna sredstva.

Na osnovu operativnih saznanja izvršili smo 28.03.1992. godine detaljan pregled objekta «Lička kuća» na Plitvičkim jezerima i ostalih objekata u tom kompleksu, pronašli 8 minobacača 82 mm bez evidencije, sakriveni ispod same kuće. Mine i punjenja za iste pronađeni su u privatnoj kući i Ličkom Petrovom selu. Sve se radilo za novac i to vrlo velike iznose.

Naše veze koje smo stvarali u Bihaću su kao nadoknadu za informacije tražili oružje, pretežno pištolje «Škorpion» i automtske puške. Bio sam protiv takvog načina nagrađivanja, ali izbora nisam imao, ili pristani ili informacija nema. Vremena za bilo kakva kalkulisanja nismo imali. Sve se odvijalo neverovatnom brzinom.

Veće bezbednosti UN je 24.02.1992. godine izglasalo Rezoluciju 743 koja se odnosi na pokretanje mirovne misije i slanje mirovnih snaga UN pod imenom UNPROFOR na prostore zahvaćene ratom s ciljem da se stvore uslovi za okončanje rata pregovorima.

Te aktivnosti do donošenja same Rezolucije prepričavale su se na različitim mestima i različitim povodima, sadržaji iskrivljeni i deformisani, poprimali su novi smisao prilagođen željama i nadanjima običnog čoveka.

Najava dolaska međunarodnih mirovnih snaga na ove prostore značajno je ubrzala razna dešavanja. Raznim kanalima iz Hrvatske, a delom i iz Slovenije počeo je pristizati jugoslovenski dinar u basnoslovnim iznosima. Najpre se kupovao po ceni 70% nominalne vrednosti, ali vrlo brzo se prešlo na merenje vagama. Novac je imao dva puta.

Prvi, koji se odvijao na način da su veliki iznosi ulagani na račune u poštama i na šalterima poštanske štedionice, potom su ulagači isti dan putovali u Srbiju, podizali novac i kupovali devize. Inflacija je počela da divlja, ali to nikoga nije interesovalo.

Drugi, novac je prenošen na različite načine prema Srbiji. U manjim količinama i lično i u velikim količinama na način, da su se novci spremali u mrtvačke sanduke, obezbeđivani krivotvoreni papiri o pogibiji i smrti izmišljenih stradalnika i onda je takav transport bez ikakvih problema prolazio Bosnom i na granici sa Srbijom.

Ja sam omovome izvestio pretpostavljeni organ i kao prilog informaciji dostavio fotografiju jedne štedne knjižice, ali nikakve reakcije nije bilo. Ni tad ni kasnije.

Neki koji su bili bolje obavešteni i više znali išli su korak dalje. To stanje kada će brigu o ratu preuzeti neko drugi trebalo je iskoristiti za unosne poslove. Po Korenici se traže pogodne prostorije za smeštaj firme po imenu «Er Plitvice». To je, izgleda, prvi korak ka boljitku i napretku, jer je firma zamišljena kao državno javno preduzeće koje će mnogima doneti bolji život.

Da je ta zamisao ozbiljna potvrđuje i promotivni let na relaciji:Udbina-Beograd-Udbina.

Vojska je dala jedan avion AN-2 koji je trebao preći u imovinu preduzeća. Avio veza sa Beogradom trebala je da se održava svakodnevno. Pored domaćih putnika planirano je dovođenje grupa turista u Nacionalni park Plitvička jezera.

Događaj koji se zbio u noći 11/12.02.1992. godine iniciran od strane SDB Korenica uveriće me da neko nešto radi u privatnoj režiji i da je spomenuta kompanija zamišljena kao mogućnost da se dođe do lake zarade.

U toku noći patrola policije me je pozvala da odmah dođem u naselje Jezerce u prostorije, gde je bila smeštena vojna policija. Navodno da su tamo dovedena neka lica koja su se bavila špijunažom. Kako nikada pre nisam imao priliku da vidim špijuna požurio sam koliko sam mogao. Ispred barake koju je vojna policija koristila bilo je dosta policajaca, a privedena lica su se nalazila u baraci.

U prvoj prostoriji u koju sam ušao sedeo je čovek koji mi se predstavio imenom Marjan Ziherl, i da je potpukovnik JNA zaposlen u komandi ratnog vazduhoplovstva. U drugoj prostoriji je bio mlađi čovek koji mi se predstavio imenom Adis Hondžo i on kaže da radi sa Ziherlom kao građansko lice.

Pitam ga, šta rade u Korenici i zašto nam niko nije javio da će biti na terenu, opominjući ga na opasnost zbog prilika koje vladaju. Odgovorio mi je, da se u Korenici nalaze već nekoliko dana, da se nisu skrivali, ali da su noćas pohapšeni i pod optužbom da su nečiji špijuni predati vojnoj policiji sa preporukom da odmah budu ubijeni.

Bilo mi je jasno da neko hoće nama da stavi «vreo krompir» u ruke i da nasednemo, a kasnije da nam se smeju.

Hondžo me je molio da pozovem dežurnog bezbednosti Komande RV i PVO u Zemunu, da mu saopštim lozinku «Opera» i kažem šta se desilo, a taj će onda znati šta da radi.

Pozvao sam Ziherla i tražio potvrdu priče što je on učinio dodavši, da im je pretpostavljeni Slobodan Rakočević, načelnik bezbednosti RV i PVO.

Kako nisam imao drugo rešenje otišao sam do telefona. U razgovoru sa dežurnim vidim da zna za spomenuta lica, da reaguje na ime «Opera», ali da je potpuno dezorjentisan, jer me pita da li su spomenuta lica zarobljena od pripadnika hrvatske vojske ili nas. Tada sam prvi put čuo ime «Opera», ime koje će u narednih nekoliko meseci uzburkati javnost.

Ja o tome neću pisati, jer nisam direktan učesnik tih događaja.

Lica smo oslobodili i odvezli u Bihać kako bi se vratili u Beograd.

U naknadnom kontaktu sa pripadnicima SDB Korenica video sam da su postupali po dojavu, a ona je stigla iz Beograda. Loši odnosi između vojne bezbednosti i službe državne bezbednosti potvrđivali su se iz dana u dan. Svi su želeli i nastojali da budu glavni i da se pitaju za sve.

Služba državne bezbednosti Srbije bila je bliža Slobodanu Miloševiću i značajno prisutnija na prostoru Krajine od organa bezbednosti JNA.

Tek po neko je hteo da priča kako je stvarno dolazilo do organizovanja otpora Hrvatskoj.

Jasno se moglo zaključiti da je stanje u Hrvatskoj i sukob na prostoru Krajine u Beogradu tretirano kao krizno žarište u Jugoslaviji, da je to tadašnjoj politici koju je kreirao Slobodan Milošević odgovaralo.

Od tog vremena sam počeo i sebe da gledam kao žrtvu zavere i prevare i da u toj zaveri učestvuje i vojska, koja je potpuno nemoćna i sve što radi je kolaps kojeg neće da prizna.

Nije bilo moguće da država propada, a njena vojska to ne oseća i ostaje snažna i moćna kako su to neki do zadnjeg momenta mislili.

DOLAZAK UNPROFORA-a

Već u februaru mesecu 1992. godine je potpuno jasno, da ostatak Jugoslavije bez Slovenije i Hrvatske ne može opstati. Ono što je posebno brinulo jeste činjenica da taj ostatak Jugoslavije nije mogao da reši problem u Hrvatskoj, ali ni među preostalim članicama. Razgovori na relaciji Beograd-Sarajevo ne daju željene rezultate i svakim danom je sve izvesnije da će u Bosni i Hercegovini izbiti rat.

Makedonija ima dobre šanse da iz čitave gužve izađe bez rata. Ostaju Srbija i Crna Gora koje već intenzivno vrše pripreme za proglašenje nove države-Treće Jugoslavije. Razmišljam šta će biti sa nama, kakava je moja sudbina, kome ću ja pripasti u ovoj podeli i hoće li za mene biti posla u novoj podeli. Prisećam se mojih pokušaja da napustim vojsku, da se civilizovano i ljudski rastanemo, jer sam davno video da nismo stvoreni jedno za drugo. Nije mi se dalo da to uradim i sada čekam da moju sudbinu neko uredi ili će je urediti sudbina i stihija u kojoj živim već više od godinu dana.

Jedan od zadataka koji se mora realizovati, jeste da pripadnici JNA napuste teritoriju Krajine, jer Krajina po Rezoluciji 743 ne može imati vojsku. Pripreme su velike i sveobuhvatne. Narod je ponovo uznemiren, neobavešten i prepušten manipulacijama. U tom periodu najglasniji i najiskreniji je Milan Babić, koji i ako je popustio pred pritiscima iz Beograda ne odustaje od tvrdnji da je dovođenje međunarodnih snaga u Krajinu svojevrsna prevara, koja za krajnji cilj ima reintegraciju teritorije Krajine u ustavno-pravni poredak Hrvatske. Svi pokušaji iz Knina da se vežu za Srbiju i ostatak Jugoslavije ostaju samo jednostrani pokušaji i želje, a nikakve pozitivne reakcije iz Srbije nema. Uz to, ponašanje Milana Babića i otvoreno oponiranje odlukama i zamislima Slobodana Miloševića još više su nas udaljili jedne od drugih. Babića guraju u stranu i u odnosima sa Srbijom sve veću ulogu preuzima Predsednik skupštine Mile Paspalj i Milan Martić, ministar policije.

Vojska se priprema za napuštanje Krajine, ali sada je ponuđeno tumačenje, da je to što proglašenjem Savezne Republike Jugoslavije prestaje da postoji JNA i da je novo ime vojsci, Vojska Jugoslavije(VJ).

Neko je napravio plan koji je podrazumevao intervenciju vojske u Krajini u koliko Hrvatska napadne Krajinu i pored prisustva snaga UN. Taj plan je sadržavao formiranje udarnih sastava u pograničnom području Bosne i Hercegovine na liniji Bosansko Grahovo-Drvar-Bihać-Bosanski Novi-Banja Luka. To je osnovica sa koje bi se intervenisalo u slučaju napada. S druge strane, u Bosni i Hercegovini ključa, incidenti su svakodnevni, a pojedinci i grupe više i ne kriju oružje-nose ga otvoreno i sa neskrivenom namerom da ga odmah upotrebe. Takva situacija je stavljala pod sumnju iskrenost namere da se ti sastavi formiraju, da se Krajini pomogne u uslovima kada ostaje sama, izmanipulisana i prevarena upravo od onih koji je svojom voljom dovedoše u ovu poziciju.

Nekoliko elemenata potvrđuje neosnovanost planiranih aktivnosti:

Prvo, planiraju se garnizoni na teritoriji države koja samo što nije ušla u rat,

Drugo, nejasan je način popune tih sastava. Ljudski faktor je vrlo problematičan, osnovica za popunu ljudstvom diskutabilna, a princip dobrovoljnosti nerealnan i problematičan,

Treće, snage koje su planirane da ostanu u dodiru sa hrvatskim snagama su smešno male, a zbog dužine fronta, reljefa i loših puteva gotovo da ne mogu izvršiti zadatak. Ako se tome doda, da po spomenutoj rezoluciji oružani sastavi u Krajini ne mogu da raspolažu teškim naoružanjem, onda je problem tim izraženiji.

Sve se to dešava u okolnostima kada je u Bosni i Hercegovini održan referendum o samostalnosti u kojem je najveći deo muslimanskog i hrvatskog stanovništva se izjasnio za samostalnu državu. Na prostorima gde su Srbi većina, proglašavaju se autonomne oblasti kao i u Hercegovini gde su Hrvati većina.

Celokupna međunarodna javnost, sem malog broja izuzetaka, sve je sklonija da za nevolje i rat na prostoru Jugoslavije optužuje Srbiju i celokupni srpski narod. Bilo je jasno da u daljem produblivanju procesa razbijanja Jugoslavije međunarodna zajednica, sa Amerikom i SR Nemačkom na čelu, priprema novi scenario. Jasno i nedvosmisleno se Srbija mora oglasiti krivom za raspad Jugoslavije, a iz konteksta najcrnijih scenarija iz vremena Drugog svetskog rata izvlače se imena i događaji i pripisuju srpskom narodu i njegovim vođama. Teze se zamenjuju i odjednom dželiti i krvnici su žrtve, a žrtve preuzimaju njihovu ulogu. Traže se i pronalaze pomagači i saučesnici u realizaciji tog scenarija, a najljući se pronalaze u redovima bivše braće iz zajedničke države Jugoslavije.

Istina nije važna, sve je istina ako neko moćan traži da i najgnusnija laž bude istina.

Sve to što se dešava van Krajine ne ostavlja nas ravnodušne, jer nama usložava i onako složenu situaciju.

Nakon gotovo nasilno donete odluke o prihvatanju Vensovog plana i Rezolucije 743 dolazi do polarizacije društva na deo koji prihvata i onaj drugi, koji ne prihvata donete odluke. Nedefinisana i nejasna situacija slabi i onako slabu odbranu, koja u uslovima ni rata ni mira, egzistira kao nešto što će još trajati kratko vreme.

Kao i obično u takvim okolnostima se dešavaju i druge stvari, spletke, podmetanja i svađe. Tako se desilo da je beogradska «Politika» objavila tekst u kojem na najcrnji način govori o stanju u Lici. Novine mi je doneo Dušan Vlasisavljević i dao da pročitam. U tekstu se govori o političkim liderima iz Like, radu državne bezbednosti, paravojnim sastavima koje predvodi Baklajić Predrag, poimenično se spominju Božanić Boško, Nikola Medaković, David Rastović, Dušan Vlasisavljević, Korać Gojko i dr.

U prvi mah on i ostali su mislili da sam ja autor teksta ili da sam nekom dao podatke koje je objavio u novinama. Ništa od toga nije bila istina, ali se neko opasno igrao. Kasnije smo doznali da su podaci na različite načine cureli iz vojske, da su sistematski prikupljeni podaci od nezadovoljnika na terenu, a potom u Kninu objedinjavani i po potrebi, zavisno na koga su se odnosili, objavljivani u novinama. U konkretnom slučaju sve je bilo usmereno na jezgo jedinice posebne namene koja je delovala pod kontrolom Druge uprave Resora DB Srbije. Ta jedinica je imala dosta pripadnika koji su bili sa područja Like, ali i iz drugih krajeva Krajine. Ti pojedinci koji su u Krajini smatrani paravojnim sastavima su bili pripadnici te jedinice, koji su odmor provodili kod svojih roditelja, javno nosili oružje, ponašali se drsko i izazivački, a posebnu netrpeljivost su pokazivali prema pripadnicima vojske.

Meni je to bilo jasno još krajem februara kada je komanda OG-3 odlučila da uhapsi Predraga Baklajića i grupu lica koja se tog časa sa njim zatekla. Čitavo hapšenje, razoružavanje i zatvaranje je pretvoreno u farsu i u krajnjem, potpuno diskreditovalo nalogodavca i izvršioce, jer su isti dan morali uhapšene osloboditi bez mogućnosti da se protiv njih pokrene bilo kakav postupak.

Takve scene su se ponavljale tokom rata, ali su najizraženije bile te, 1992. godine, pa ću i sam biti akter jedne takve afere u leto 1992. godine.

Druga polovina aprila meseca 1992. godine prepuna je događaja. Smenjuju se kao na traci, a suština je, da od formiranja vojnih sastava u spomenutim garnizonima neće biti ništa, najveće aktivnosti su vezane za izvlačenje kvalitetnije opreme koja je u vlasništvu JNA, redovno dnevno se smanjuje brojno stanje angažovanih oficira i podoficira od koji jedni odlaze u Srbiju, a drugi prelaze u novoformiranu Armiju BiH sastavljenu isključivo od pripadnika muslimana. Formirana je Herceg Bosna i njene oružane snage-Hrvatsko vijeće odbrane. Male hrvatske enklavice oko Bihaća i Velike Kladuše slede taj primer i uočavamo da vrše pripreme za formiranje jedinice ranga čete, ali da bi bila zvučnija, daće joj ime bojna-bataljon.

Kako po Vensovom planu Krajina nije smela da ima vojsku, ja sam od aprila meseca prešao u Štab TO Korenica, a već su vršene pripreme za formiranje brigade milicije posebne namene, koja je trebala da zameni vojsku. I u tim poslovima bilo je neophodno moje angažovanje, pa sam odjednom u novonastalim okolnostima, postao najstariji i najangažovaniji oficir bezbednosti u Lici. Oni koji su dostavljali podatke hrvatskoj strani i njihovim obaveštajnim službama, opisivali su me i predstavljali kao komandanta bezbednosti u Korenici, odnosno Lici.

Raspoređivanje snaga UNPROFOR-a je već počelo. Korenica je ulazila u sastav sektora Jug čije sedište je bilo u Kninu. Deo od Plitvičkih jezera prema Kordunu je ulazio u sastav sektora Sever, čije sedište je bilo u Topuskom.

Niko od nas nije imao potpunu predstavu kako će funkcionisati snage UN. Jedni su mislili da će te snage biti jedini i neprikosnoveni vladari situacije na terenu i da ni mi, ali ni hrvatska strana ne smemo preduzeti bilo kakve akcije, koje bi bile protivne izglasanoj rezoluciji. Ja sam bio u potpunosti rešen da prihvatim takvo tumačenje, ali događaj koji se zbio 03.04.1992. godine me je pokolebao.

Tog dana komandant Zbornog područja HV Osijek – general Karl Gorišek je otpočeo napad na Baranju u okolnostima kada su se na tom prostoru raspoređivale snage UN sektor Istok. Svi smo bili iznenađeni takvim događajem. Pojavila se doza zabrinutosti, da se slično ne desi i na prostoru gde se mi nalazimo. Postupak Gorišeka je opisivan kao postupak nepromišljenosti i samovolje, koji je u krajnjem imao štetu po hrvatsku stranu, koja zadatak nije izvršila, a imala je poginulih i ranjenih. Ono što je posebno brinulo, bila je neadekvatna reakcija međunarodne zajednice, pa je događaj protekao kao običan incident.

Nama je to bio signal za uzbunu, jer je bilo realno da se to ponovi i na drugim delovima fronta. Jedan deo političara okupljenih oko Milana Babića je likovao i dokazivao ispravnost svojih stavova da se ne dozvoli dolazak snaga UN i ponovo potencirao pitanje izdaje i predaje Krajine Hrvatskoj.

Tih dana su otpočeli gotovo svakodnevni sukobi u Bosni i Hercegovini. Prestali smo da odlazimo u Bihać. Komanda korpusa gotovo da ne funkcioniše, spremaju se za napuštanje Bihaća i preseljenje u Beograd.

Sa vojnog aerodroma Željave dnevno leti više aviona sa opremom i ljudima. Uvedeni su civilni avioni za prevoz putnika, a vojni prevoze isključivo opremu. Mada je aerodrom velikog kapaciteta, da bi se izbegle gužve koristi se i aerodrom na Udbini.

Koristim priliku i 18.04.1992. godine letim sa Željave u Beograd. Odlazim u Upravu da vidim kakav mi je daljnji status i da li prestaje moje angažovanje u Krajini. Dobijam neverovatan odgovor, da je moja nadležna komanda u Sarajevu i da sve kadrovske poslove ona vodi. Naredba koju sam imao glasila je do 18.06.1992. godine i još je rano da se raspitujem oko daljeg angažovanja. Malo je nedostajalo da se uputim u Sarajevo i da tamo najverovatnije završim ovaj rat. U Beogradu sam ostao do 26.04.1992. godine. Svaki dan sam u Generalštabu i redovno se informišem o stanju u Bosni i Hercegovini. Pratim TV program i sve mi je nekako nestvarno i daleko, kao da nisam deo toga i kao da se to dešava nekom drugom. Prema informacijama koje su dolazile, Sarajevo je 21.04.1992. godine potpuno opkoljeno srpskim snagama i sada se radi na izvlačenju komande 5. Vojne oblasti koja je ostala u zgradi na Bistriku. Moj plan da odem tamo je nemoguće realizovati. Borbe se vode u Hercegovini i na mnogim drugim mestima i u svim situacijama svi su u pravu, osim Srba. Jedino su oni krivi za loše stanje, a svaki musliman i Hrvat za uvom ili u ruci nosi cvet kojeg nudi poludelim četnicima i Srbima koji bezrazložno napadaju na sve što nije srpsko? U Krajinu se vraćam avionom do aerodroma Udbina. Avion neobično dugo leti i umesto 45 minuta on leti 1 sat i 15 minuta. Svi smo mislili da je pilot neki Hrvat i da je sa avionom promenio pravac kretanja i leti na neki od aerodroma u Hrvatskoj. To ne bi bilo čudo, jer su neki preleteli u borbenim letelicama i prešli u HV. Kada smo sleteli na Udbinu našoj sreći nije bilo kraja.

Pokušavam telefonom da dobijem komandu u Sarajevu, ali bezuspešno. Dolazi 02.05.1992. godine i «zelene beretke» - džihad ratnici pod komandom islamskog ekstremiste Ejupa Ganića zauzimaju Dom JNA u Sarajevu. Tog dana je zarobljen Alija Izetbegović i njegova kćer pri povratku iz Lisabona. Njegovo prisustvo je trebala biti garancija za izlazak komande 5. Vojne oblasti iz Sarajeva. Međutim, narednog dana kada je kolona krenula, Ejup Ganić i Stjepan Kljujić izdaju naređenje za napad na kolonu u Dobrovoljačkoj ulici u Sarajevu. Vozilo sa Izetbegovićem beži, a njegovi džihad ratnici iskaljuju svoju mržnju i bes nad ljudima u koloni, ubijajući ih, a preživeli izlažu poniženju tako što ih potpuno gole sprovode kroz grad do dvorane gde su ih smestili.

I danas ovaj događaj mnogim muslimanskim političkim vođama i ekstremistima služi kao ponos, pa je izreka.»Ono čega se pametan stidi, budala se ponosi« jedino objašnjenje takvog ponašanja.

Na aerodromu opšta gužva. Ovo više nije organizovano izvlačenje, sve više podseća na bežanje. Odnosi se se i svašta. Pojedinci sa sobom nose i po koje ličko jagnje, tako da se prisete Like kada budu jeli.

U noći 14./15.05.1992. godine čitav prostor Plješivice i šire potresla je eksplozija, koja je delovala kao slabiji zemljotres. U prvi mah nije bilo jasno šta se desilo, a desilo se miniranje podzemnog dela vazduhoplovne baze Željave, najveće vazduhoplovne baze u ovom delu Evrope. Odlaskom poslednjih aviona i ljudstva 15.05.1992. godine i njenim miniranjem bila

je potpuno onesposobljena za bilo kakav vazdušni saobraćaj. U ogromnu kasarnu smešten je diverzantski odred, nešto pozadine i zatvor. Deo iznad sela Klokot postaje linija fronta na kojem se naše snage dodiruju sa bojnomo HVO koja je u sastavu 5. korpusa Armije BiH. Sada imamo front i sa jedne i sa druge strane. Iz Krajine se može izaći preko Gline, Žirovca na Dvor na Uni i Bosanski Novi, preko Donjeg Lapca na Nebljuse i dalje preko Ripača ka Bosanskom Petrovcu, vrlo lošim putem od Lapca prema Martin Brodu i od Knina preko Strmice na Bosansko Grahovo.

Tog 15.05.1992. godine stojim ispred Doma 6. ličke divizije na Mukinjama. Od starešina uz mene je stariji vodnik Jovica Lončar i građansko lice na službi u JNA Milan Šuput. Uz nas je i glavnina čete vojne policije, njih 92. Vlada grobna tišina niko ništa ne govori, a i da neko nešto kaže u ovom času bilo bi suvišno.

Delimo ono malo cigareta što je preostalo. Gledam danas, a i prethodnih dana, gužvu i žurbu u kojoj se napušta Krajina, kao da se beži iz kraja koji je zahvatila kuga.

Gledam i ne mogu da verujem da patriotizam toliko može da oscilira, da ga mnogi koriste u dnevne svrhe i da njim ostvaruju svoje ciljeve sa više ili manje uspeha. U proteklih skoro pola godine u Krajini već sam dosta toga naučio i sada se prisećam spornih situacija između vodećih ljudi SDS u Krajini i vojnog rukovodstva koje je tamo izvršavalo borbene zadatke. Ovi poslednji događaji ukazuju da su čelnici SDS bili u pravu kada su svaku odluku i ponašanje JNA stavljali pod lupu, kada su se protivili pojedinim odlukama, imenima i svemu što je navodno činjeno u interesu srpskog naroda u Krajini. Izjave koje su se mogle čuti, da će Srbi biti prevareni i izigrani temeljile su se na lošem ponašanju celokupne vojne organizacije. Međutim, optuživanje vojske a ne spominjanje političkog rukovodstva još uvek žive Jugoslavije ne bi bila potpuna optužba, jer su jedni i drugi nedorasli trenutnom stanju vodili celokupni srpski narod u veliku propast.

Tvrđnje koje su dolazile do nas, a koje sam imao prilike da čujem više puta tokom rata, da je Krajina servis koji izvršava poslove od posebnog značaja za Srbiju su bile samo laž u nizu laži i obmana kojima smo se držali u neprekidnoj tenziji.

Još sredinom aprila meseca je na Plitvičkim jezerima održan sastanak na kojem je bio prisutan načelnik generalštaba JNA, general Života Panić. Na tom sastanku, koji se nije previše razlikovao od mirnodopskih sastanaka, trebalo se razmotriti pitanje dostignutog stepena organizovanja jedinica i sastava u pograničnom delu sa Bosnom i Hercegovinom. Već na tom sastanku je bilo vidljivo da je Krajina potisnuta u drugi plan, da se ti sastavi formiraju na papiru, a ne u stvarnosti i da od tog neće biti ništa. Bilo je neverovatno gledati i slušati te ljude koji nastupaju u okolnostima kada na teritoriji Bosne postoji nova oružana sila koje sebe naziva Armija Bosne i Hercegovine, kada je formirana Vojska Republike Srpske i Hrvatsko vijeće odbrane, da u svim varijantama JNA na ovim prostorima i kod Srba više ne predstavlja ništa i da spominjanje njenog imena kod ljudi izaziva bes i resignaciju.

Ta prepotentnost i nepriznavanje realnih događaja koji dominiraju vremenom i prostorima kao lajt motiv u drami prostire se od samog početka izbijanja sukoba. Ljudi se menjaju, ali neki gubitnički mentalitet nikako da se promeni.

To tvrdokorno i nepromišljeno ponašanje, ta politika nacionalne isključivosti i nepopustljivosti pokazaće se kao pogrešna politika, koja je dovela do konačnog pada i gubitka Krajine, do smanjenja procenta udela Republike Srpske u podeli teritorije u Bosni i Hercegovini, do raspada Savezne Republike Jugoslavije i konačno do gubitka Kosova i Metohije.

Neprekidno forsiranje i podsticanje ideje o kolektivnom preseljenju trebalo je da prikaže stanje u pojedinim krajevima potpuno nepodnošljivim i na taj način izazvati međunarodnu zajednicu na reakciju. Nedvosmisleno se može tvrditi da je politika Slobodana Miloševića prema Srbima u Hrvatskoj bila pogrešna u svakom pogledu do poslednjeg dana postojanja Krajine, a i posle toga, kada je sa izbeglicama pokušao izmeniti demografsku sliku na Kosovu i Metohiji.

U Krajini ostajemo sami. Odbrana jedva da je povezana. Međunarodne snage pred nas postavljaju različite zadatke koji se odnose na izvlačenje tenkova i teškog naoružanja. Naoružanje treba izvlačiti, a jedinice ga koriste svakodnevno. U širem reonu Dabra do 20.05.1992. godine artiljerija je više puta korištena, ali i kod Gospića i Otočca i Josipdola. Sa neprijateljske strane ima više pokušaja ubacivanja izviđačko divrezantskih grupa što nas sve podstiče na oprez.

Postojeći vojni sastavi su već preformirani u bataljone milicije posebne namena i u čitavoj Krajini postoji 6 takvih bataljona punog sastava.

Pored komandi brigada postoje štabovi TO i Glavni štab TO Krajine. I jedni i drugi žele da budu glavni, da se jedni pitaju više od drugih. Još jedan kamen spoticanja i nesporazuma. Ono što smo od početka opominjali, a posebno posle ispada hrvatske vojske prema Baranji, desilo se 21.06.1992. godine na Miljevačkom platou u Dalmaciji.

U prisustvu mirovnih snaga Hrvatska je pokrenula kombinovani napad na Krajinu na Miljevačkom platou, pod izgovorom da međunarodne snage ne obavljaju svoju funkciju i ne vraćaju prognana lica u tzv. «Ružičaste zone» i Hrvatska hoće silom to da sprovede.

Međutim, pravi razlog bio je u «pipanju pulsa» međunarodne zajednice i odvagivanje spremnosti za odbranu snaga u Krajini u novonastalim okolnostima. Test Hrvatske strane je u potpunosti uspeo. Akcija nije imala posledice po Hrvatsku, a oružani sastavi Krajine već tada se nisu mogli oduprijeti planskim i osmišljenim akcijama hrvatske vojske.

Pod sličnim okolnostima desiće se 1993. godine akcija Maslenica u januaru i akcija Medački džep u septembru. Ni u jednom ni u drugom slučaju Hrvatska nije osuđena, a sve te akcije bili su testovi za konačno oslobađanje teritorije u akcijama «Bljesak» i «Oluja».

Već u junu mesecu 1992. godine oseća se velika nestašica svih namirnica. Matrijalni resursi u Krajini su bili gotovo iscrpljeni. Pristizanje pomoći iz Srbije je otežano, a potom potpuno prekinuto, jer su hrvatske i muslimanske snage presekle pravac od Brčkog prema Banja Luci. Crkva čini više od mogućeg, ali sada se nalazimo u potpunom okruženju i jedino što se možemo osloniti na Republiku Srpsku.

Cene dostižu neverovatne iznose i malo ko može platiti, posebno gorivo. Počinje robna razmena za jagnje 20 litara nafte, a za tele duplo. Povećava se broj krađa u jedinicama. Posebno se krade gorivo i sve drugo što se da brzo unovčiti.

Vraćam se iz Knina u Korenicu i zastanem u selu Otrić. U seoskoj kafani nekoliko meštana sela. Raspoloženi su za trgovinu, nude uglavnom rakiju i vino. Prilazi jedan srednjih godina i nudi stado od 100 ovaca. Traži 1500 DM. Tako redom i u nedogled, neimaština i beda i sve na prodaju da bi se iz nje izašlo.

Starešine koje su ostale da rade u štabovima TO bile su dužne da rade u civilnoj odeći. Radili smo na dokumentima za stvaranje novih vojnih sastava, nove vojske – Vojske Republike Srpske Krajine.

Rad u uslovima kontrole UN

Potpunu kontrolu kretanja u Krajini UNPROFOR je uspostavio sa danom 02.07.1992. godine. Tog dana oko 14,00 časova iz Vrhovina me je pozvao kapetan Srdić Milorad i saopštio da su zarobili dva lica iz Hrvatske, od kojih je jedan u civilu, a drugi u uniformi pripadnika HV. Tražio je da se lica preuzmu na dalju obradu, jer u Vrhovinama za to nisu postojali uslovi.

U Vrhovine sam krenuo sa dva vozila od kojih je jedno bilo za prevoz lica lišenih slobode, poznatije kao «Marica». Na prelasku između sela Homoljac i Babin Potok, pre skretanja za Plitvički Ljeskovac, uspostavljen je jak punkt UNPROFOR-a iz sastava čehoslovačkog bataljona. Na samom punktu su nas detaljno pregledali, a posebno su tražili dugo naoružanje ili nešto sumljivog sadržaja. Bez većih problema propušteni smo u Vrhovine. U komandi brigade koja je bila u zgradi šumarije Vrhovine rekli su mi da su zarobljena lica u Zalužnici kod crkve i da me tamo čekaju. Na opisanom mestu nailazim na grupu pripadnika jedinice i dvojicu zarobljenika. Braća Uzelac, koji su «pucali» od debljine se «igraju» sa zarobljenim civilom. Igra je vrlo čudna. Stavili ga između sebe, pa ga udaraju svojim velikim stomacima, neprekidno pitajući:»Može li neko, ko jede travu i glođe koru sa drveta, da bude ovako debeo?» Ovaj nesrećni zarobljenik se brani, da on to nije rekao već da su to objavili u nekoj TV emisiji na HRT-u u kojoj je bilo reči, kako narod u Krajini nema šta da jede, da vlada potpuna glad i zarazne bolesti prouzrokovane neurednim životom. Vojnika nisu dirali, štaviše sa njim su zajedno pušili i, onako, kolektivno sa njim pričali o prilikama u Hrvatskoj. Preuzeo sam obojicu zarobljenika i sve što su sa sobom poneli, osim vozila «Lada-samara» koje je jedinica zadržala kao ratni plen. Vozilom je upravljao Predrag Vukušić, civil po osnovu punomoćja koje je dobio od svoje punice, koja je bila vlasnik spomenutog vozila. Mene je posebno impresionirao detalj kod preuzimanja zarobljenika. Momčilo Uzelac mi je predao njihove lične stvari po spiskovima sačinjenim za svakog ponaosob. Među stvarima koje su pripadale Vukušiću bila je i jedna novčanica od 100 DM, koju niko nije zadržao. To je bio prvi slučaj da se dostave lične stvari zarobljenih lica, a posebno, da se predaju strane novčanice. Do tada je važilo nepisano pravilo, da svako sebi zadrži ono što nađe kod zarobljenika. Bilo je očigledno da se menjamo na bolje, da nam je moral na visini i da se nismo promenili u uslovima neimaštine i bede u kojoj smo živeli. Bio sam radostan i ponosan na čitav događaj ne samo zbog ovog, nego i zbog činjenice da se sa zarobljenicima nije surovo postupalo. Samo da je takvih događaja više kroz koje bi smo mogli pokazivati svoje pravo lice. Na našu žalost bilo je dosta onih koji su svojim postupcima anulirali te primere i nanosili nam štetu sa nesagledivim posledicama.

Povratak u Korenicu bio je dug. Morali smo obići punkt UN , pa smo vozilima otišli do Plitvičkog Ljeskovca, pa preko Crne Rijeke na Uvalicu i potom, vrlo lošim i uzanim putem, do Drakulić Rijeke i Vrela do Korenice u zgradu SUP-a. Na taj način izbegli smo i drugi punkt UN koji je bio postavljen na Prijeboju.

Kako smo se kretali lošim makadamom kroz šumu, malom brzinom savlađivali rupe i kamene izbočine, stigavši na cilj obojica zarobljenika su se potpuno zaneredila. Razlog tome bilo je njihovo ubeđenje, da ih vodimo u neku šumu gde će biti ubijeni.

Posle dovođenja u red kupanjem i presvlačenjem zarobljenike smo razdvojili. Ja sam na razgovor uzeo Predraga Vukušića, a vojnika smo poslali na obradu u Knin. Obojica su se strašno plašili samog imena Knin, plašili su se četnika, njihovih dugih brada i naoštrenih noževa. Iskreno su se čudili da tokom čitavog dana nisu videli ni jednog vojnika koji je ličio na četnika, makar svojom pojavom.

Predrag Vukušić, diplomirani pravnik, zaposlen u ministarstvu za socijalnu skrb Vlade Hrvatske, pripadnik rezervnog sastava MUP-a RH. Nalazio se na službenom putu u Gospiću i sa sobom je doneo čitav kofer dokumenata, koja su govorila u socijalnom stanju stanovnika Like koja se nalazila pod kontrolom Hrvatske.

U početku je odbijao razgovor ne shvatajući da je zarobljen, da je to poseban, specifičan način lišavanja slobode. Bio je veoma ljut što je naseo propagandi čije sadržaje je konzumirao sa TV u aranžmanu HRT, koji su ponavljali kako je HV oslobodila Plitvička Jezera, da u Krajini vlada rasulo i na kraju, da je komunikacija preko Like prohodna za putnički saobraćaj. Dakle, svesno, podstaknut informacijama ovakve prirode, je krećući se iz Gospića u Zagreb, na Čović raskrsnici krenuo put Vrhovina i Plitvičkih jezera i tako zarobljen. Uz put je pokupio vojnika koji je dobio odsustvo iz jedinice ZP Gospić, pa je na taj način bio odgovoran i za njegovo zarobljavanje.

Prvi dan ispitivanja nismo daleko odmakli, jer je bio u šoku, ali i u nadi da će biti pušten jer nije vojnik i nije ništa lošeg napravio. Sve je to stajalo. Da bih ga zaštitio od mogućeg nasilničkog ponašanja pojedinaca koji su vršljali Krajinom, prijavio sam ga u komandi UN bataljona i u kancelariji Crvenog krsta. To sam mu saopštio kao i činjenicu da će ga narednog dana neko od predstavnika Crvenog krsta obići. Kako razgovor nije kretao sa mrtve tačke, saopštio sam mu da ga neću ispitivati, već sam mu dao orjentaciona pitanja i daktilografa kako bi on u obliku pripovedanja dao vlastitu izjavu. Dao sam mu cigarete «Croatia» koje su kod njega izazvale posebno interesovanje, a naročito, kako dolazimo do tih cigareta. Rekao sam mu da nam donose takvi kao on.

U narednih nekoliko dana dao je vrlo opširnu izjavu. Ona nije imala posebnog značaja na sagledavanje vojnih pitanja, više je govorila o stanju u Hrvatskoj, prilikama koje vladaju i problemima koji se javljaju. Sa stanovišta brzog eksploataisanja podataka mogla se iskoristiti, ali Krajina nije imala ništa čime bi mogla to učiniti. Bez vojske, pod međunarodnom kontrolom, bez institucija koje bi mogle propagandno-psihološki da deluju, odsečena od Srbije, Krajina je nemoćno pratila zbivanja kao da se to nje ne tiče.

Vukušić je u Krajini, u Kninu proveo narednih 11 i po meseci i ako smo ga više puta stavljali na spiskove za razmenu. Razočaran sudbinom pustio je bradu i tako napustio Krajinu i «četnike».

U to vreme vrše se intenzivne pripreme za proboj Koridora i spajanje sa maticom, kako nas, tako i delova Republike Srpske koja je bila podeljena na dva dela.

Na tom centralnom delu Krajine delovale su tri policijske brigade. Ja sam upornim, višednevnim slanjem preseka dnevnog stanja u Lici naveo kolege u Dalmaciji, Kordunu i Baniji da slede taj primer. Tako smo se počeli međusobno dnevno informisati, a na neki način i «uvezivati» u sistem.

Sledeći korak je bio, da se svakog dana u jutro čujemo telefonom, da međusobno vidimo da smo «živi», da se u najkraćim crtama informišemo i eventualno naglasimo neki problem koji se stvorio. Ovu dobru naviku sam poneo iz mirnodopskog vremena kada sam se svako jutro čuo i sa svojim pretpostavljenim i sa svojim potčinjenim. Na taj način smo držali u fokusu

težište našeg angažovanja, u svakom trenutku znali gde se ko nalazi i šta radi. Takvo ponašanje nas je zbližavalo.

U Korenici komandant policijske brigade bio je major Miloš Cvjetičanin. Delovao je odvažno i samouvereno u uslovima loše popunjenosti i komande i jedinica na frontu. Meni je jako zameralo što nisam sa njim u komandi brigade, već se nalazim u štabu TO sa pukovnikom Šuput Milanom i njegovim pomoćnikom Đaković Milanom, potpukovnikom. Međusobno se nisu podnosili, vladala je borba za prevlast. Međusobna netrpeljivost vešto je podsticana od struktura lokalne vlasti, predsednika opštine Mlađe Petrovića i potpredsednika Vlade Krajine Boška Božanića. Božanić je imao izrazito loše odnose sa Šuputom i Đakovićem, neskriveno im je pravio probleme podstičući na rivalitet Cvjetičanina i još neke druge koji su bili uz Miloša.

Jedno vreme sam uspevao da budem i sa jednim i sa drugima, ali takvo ponašanje je stvaralo obostranu sumnju u moje iskrene namere. Sredine nije moglo biti niti je nju neko prihvatao.

Bilo je očigledno da me izbegavaju, da sumnjaju i da traže načina da me dovedu u situaciju potpunog, konkretnog izjašnjenja. Svakodnevno su se pojavljivale razne priče i izmišljotine koje su išle na adresu ili Šuputa ili Đakovića, a onda i na moju. Ništa novog. Aktuelizirane su priče o izdaji, o našem ostanku u Krajini sa zadatkom da pomognemo Hrvatskoj, da smo komunistički špijini koji vrše progon najzaslužnijih boraca Krajine i koji zbog našeg terora moraju da beže u Srbiju i drugde.

Smišljeno ili ne, namerno ili slučajno, opravdavali su svakodnevnu opstrukciju odbrane, neprekidno smanjivanje brojnog stanja stanovništva i onesposobljavanje za odbranu. Tih dana sam se upoznao sa Ljubicom Šolaja-Javorina, stomatologom sa Plitvičkih jezera. Živela je sa suprugom i majkom u svojoj kući u naselju Jezerce. Za njeno ime bilo je vezano dosta događaja, njena uloga u prvim danima neprihvatanja nove politike u Hrvatskoj bila je velika. Uz Boška Božanića, također stomatologa, Ljubica je bila najviđeniji i najaktivniji član SDS iz Like. Međutim, u toku 1991. godine došlo je do značajnog političkog mimoilaženja njih dvoje, pa je Šolaja svoj novi politički angažman pronašla u podržavanju politike koju je zastupao Vojislav Šešelj. Postala je vodeći član SRS u tom delu Krajine i zamenik Radi Leskovcu, koji je bio predsednik SRS Krajine.

Posle našeg upoznavanja, jedno vreme smo se viđali svakodnevno i svaki put u razgovorima su dominirale političke teme. O vremenima koja su bila iza nas nije volela da razgovara. Trudila se da čuje mišljenje o krajnjem ishodu borbe za samostalnost Krajine, da li će ona biti uspešna ili će neki drugi faktori uticati da Krajine nestane.

U jednoj od tih rasprava Ljubica je iznela hrvatske novine «Globus», koje su pisale o tome da Krajina nema nikakve šanse da dođe do samostalnosti i da to nije samo vojno pitanje, već i ekonomsko i diplomatsko. Autor teksta nijednom rečju nije bio tendenciozan nego je iznosio argumente koji su potvrđivali iznesen zaključak, da Krajina ne može postati samostalna država.

Poznavajući prilike u kojima se nalazimo, vrlo visok stepen nesloge, ljudske zlobe i zavisti, tračanja da pojedinci sebe u to vreme proglašavaju «herojima» i «prvoborcima» ja sam se složio sa napisanim ocenama. Opisao sam koji su naši problemi i ako ne dođe do promena i odnosa prema zadacima, mi nemamo čemu da se nadamo. Na tome se naš razgovor završio,

a ona ničim nije ispoljila svoje neslaganje ni za ono što smo pročitali ni za ono što sam ja ispričao.

Narednog dana me je čekalo iznenađenje. Jedan od bivših pripadnika SUP-a Korenica me je obavestio, da je Ljubica pričala pred nekim ekstremnim pripadnicima SDS-a, kako sam ja pred njom ispoljio defetizam, kako sam joj detaljno opisivao način na koji će Krajina nestati i da je pitanje njene propasti, pitanje dana.

Bio sam veoma iznenađen, tim više, što je sada nepovratno doliveno ulje na vatru, koja se rasplamsala i u čijem plamenu bi neko od nas aktera mogao da se nađe, da sagori i da ga nestane.

Koliko je bila svesna te činjenice ne znam, koliko je to bila njena ideja ne znam, ali sam znao da sam postao objekat spletke iz koje je trebalo dostojanstveno izaći i vratiti se na neki normalan kolosek.

Nekoliko dana kasnije otišao sam ponovo kod Ljubice, na kafu po običaju. Ničim nisam pokazivao da bilo šta znam o njenom spletkarenju. Pričamo, kao da nastavljamo neku nedovršenu temu i vidim da ponovo potencira politička pitanja. Koristim priliku i kažem kako će Krajina postati žrtva sopstvene dece, nezadovoljnika, koji misle da su njihove zasluge za stvaranje Krajine nemerljive, ali da nisu verifikovane čime su uskraćeni za društveni status i privilegije koje taj status sobom donosi.

Nije reagovala, ne znam da li se u tome prepoznala ili je bila potpuno slepa pred činjenicom da ona u Krajini ne predstavlja ništa osim imena i da će, u koliko se ne promeni, njeno ime uvek biti spominjano u negativnom kontekstu.

Bila je hvalisava, bila je puna čežnje i nadanja u ostvarivanju sna radikala «Svi srbi u jednoj državi» u granicama od Virovitice do Rijeke. Sebe je opisivala kao osobu u koju Šešelj ima posebno poverenje dajući do znanja da će ona u nekom narednom vremenu postati vrlo važna na ovim prostorima.

Nisam ništa odgovarao, gledao sam njeno licemerje, moralnu dvoličnost i podlost. Pitao sam se, kako će još noćas pred nekim da predstavi ovaj razgovor i u kojoj će me kombinaciji predstaviti.

I pored svega srdačno smo se rastali uz njen poziv da je ponovo posetim.

Hapšenje

Dana 18.08.1992. godine u 13,25 časova u moju kancelariju upala je grupa naoružanih ljudi. Pre toga na samoj prijavnici je bilo dosta galame, ali nisam obraćao pažnju na to, jer su se slične stvari dešavale svakodnevno. Sastav je bio mešoviti, muško-ženski i sve sam ih poznavao. Grupu je predvodio Spase-Mladen Đević, koji mi se i obratio rečima: »Moraš poći sa nama. Takvo je naređenje.« Svi su imali oružje na «gotovs» i pokušavali da se predstave u svetlu odlučnosti, ali nisu mogli da sakriju zbunjenost. Spase je također bio zbunjen događajem, ali on se nikada nije upuštao u bilo kakvo komentarisanje, radio je ono što mu je naređeno.

Ostavljam sve na stolu kako je zatečeno i izlazim iz prostorije. Na hodniku gužva, Đaković je izašao iz kancelarije i pita šta se dešava. A Mladen mu odgovara, da se to njega ne tiče. Milan Šuput je u Vrhovinama. Ispred zgrade komande nalazi se parkirano vozilo BOV i još nekoliko vozila bez arnjeva i cirade na kojima su naoružani pripadnici «13. čađave» kako su zvali jednu četvu dobrovoljaca kojom je komandovao Jovan Đević. Ulazim u BOV, a u vozilu vezani liscama Milan-Miće Brujić, Zdravko Inđić, stariji vodnik iz Donjeg Lapca i Milan Šuput, kojeg smo zvali «mali» da bi pravili razliku od krupnijeg i poznatijeg komandanta TO. Moj položaj je povoljniji, jer nisam vezan, ali to ništa ne menja. Kolona polazi i za oko jedan sat smo stigli u kasarnu u Željavi. Kasarna je velika, a u njoj diverzantski odred i nešto pozadinskih jedinica. Avetinski prazno u odnosu na sliku koja je vladala u kasarni do 15.05. kada je tu bila JNA.

Smeštaju nas u jedan objekat u učionicu koja na vratima ima, pored drvenih, i vrata sa rešetkom. Prozori su neobezbeđeni. Vrata za nama ne zatvaraju već stavljaju učionički sto za kojim sede po dvojica «stražara». Svi smo pomalo nervozni, posebno Brujić, a Šuput je nervozan i uplašen. Doneli su ručak, koji nismo ni pogledali. Negde oko 16,00 časova počinjem intenzivnu priču sa stražarima. Dobro ih poznajem i oni mene znaju, jer smo toliko puta bili zajedno. Pričaju mi o tome kako je u Krajini konačno došao trenutak obračuna sa «petom kolonom», sa svima onima koji se zalažu za Jugoslaviju i jugoslovenstvo, da se mora znati ko je ko i sa kojim motivima se uključuje u borbu za Krajinu. Poznat vokabular sa kojim sam se susreo prvog dana dolaska u Krajinu. Jugoslavije više nema, makar ne onakve u kojoj je zagovarano bratstvo i jedinstvo, zajedništvo svih njenih naroda i narodnosti, nema više JNA, nema dosta toga što nas je opterećivalo, a sve je ostalo isto. Ne veruje se ni Saveznoj Republici Jugoslaviji, ni njenoj vojsci ni Slobodanu Miloševiću – kreatoru i glavnom zagovorniku stvaranje Treće Jugoslavije. Mislio sam u sebi i pitao se, da li je konačno prepoznata ideja da se tim političkim manevrom stvaranja savezne države spreči prenošenje ratnih dejstava u Srbiju ili u najmanju ruku, da se to prenošenje prolongira za neko povoljnije vreme? Nisam znao pravu pozadinu, ali mi je sve govorilo da se radi o nečemu što je neko planirao van Krajine, ali je koristio izvore iz same Krajine. U samoj kasarni je dosta živosti, vrlo često dolaze i odlaze vozila. Vidim da je dolazio Mlađo Petrović, predsednik opštine Korenica, David Rastović, predsednik opštine Donji Lapac i još mnogi drugi.

Pala je noć i ispod Plješivice vrlo brzo postaje hladno. U prostoriji se nalazi više vojničkih kreveta na sprat. Biram jedan i lježem onako obučen. Zaspao sam vrlo brzo. Nešto oko ponoći čuje se galama u hodniku i na ulaznim vratima učionice. Svetlo se ne pali. Naoružani vojnici u maskirnim uniformama i sa maskama na licu nas izvode ispred zgrade. Tu su dva vozila, jedno «Puh» plave boje, a drugi je «Pasat» putnički automobil.

Brujić i Inđić ulaze u u terensko vozilo, a ja i Šuput u putničko. Vidim da vojnici u maskirnim uniformama imaju oznake policije i da na rukavu bluže imaju znak vuka otvorenih čeljusti. Nikada do tada nisam video sličnu oznaku. I jedno i drugo vozilo imaju policijske tablice MUP-a Krajine. Vozilom u kojem se ja nalazim upravlja Spase, a sa njim je «Dugi». Šuput je vidno uplašen. Krećemo nešto oko pola sata posle ponoći. Koja nam je krajnja stanica nije mi poznato. Ličko Petrovo Selo je u potpunom mraku. Izlazimo prema prevoju Prijeboj. Na pola puta «puh» ostaje u kvaru, ali na sreću kvar je brzo otklonjen i mi nastavljamo put. Gledam Šuputa koji je u potpunom psihičkom kolapsu. Setio sam se Vukušića kada sam ga vozio iz Vrhovina, ali se nadam da će moj saputnik izdržati. Kada je prvo vozilo stalo bio je ubeđen da je to sa namerom da nas ubiju i ostave pored puta. Težio sam ga i umirivao, hrabrio da izdrži svojevrsno iskušenje pred koje smo stavljeni.

Prolazimo kroz Korenicu nešto pre dva posle ponoći i onda preko Frkašića idemo u Donji Lapac. Krećemo se pravcem Nebljusi – Bihać(Ripač) – Bosanski Petrovac – Sanski Most – Banja Luka – Brčko – Bjeljina – Rača na reci Savi. Prolazimo koridorom u rano jutro 19.08.1992. godine. Tragovi borbe na svakom koraku. Gotovo da nema čitavog objekta. Na pola sata smo zastali u Obudovcu, ispred kafane koja ne radi. Posebno je razrušeno Brčko.

Od Rače krećemo meni slabije poznatim putem i oko 11,00 časova dolazimo u Ilok. Dolazimo pred jednu zgradu koja je dobro obezbeđena. Tu je nekakva komanda. Ulazimo u zgradu, a potom u kancelariju komandanta jedinice kojeg svi oslovljavaju sa nadimkom «Rambo». Brujić od njega traži telefon da se javi Jovici Stanišiću u Beograd i da razjasni o čemu se radi. Sebe predstavlja kao radnika Službe državne bezbednosti Srbije. Rambo ga umiruje i kaže da će se sve razjasniti, da on ne odlučuje o bilo čemu, već da izvršava naređenja koja dolaze do njega. Popili smo kafu i situacija u kancelariji je potpuno mirna. Tako se i sam ponašam, ne dozvoljavam sebi da podlegnem lošem raspoloženju Šuputa i Brujića. Nakon pola sata nekog ćaskanja i kafe odvođe nas u podrum zgrade u koji se ulazi odmah s desne strane stepenica kojima se penje na sprat. To i nije klasičan podrum već dve prostorije obezbeđene rešetkama koje je pre rata koristila Privredna banka Zagreb. Ulazimo u te prostorije. U prvoj je gomila papira, fascikli, registratora i jedan sto i stolica. U drugoj prostoriji je pakao. Na podu dve fiskulturne strunjače, na plafonu dva para kuka za vezivanje, a zidovi i deo poda uprskani krvlju. Prozori su zatamljeni. Vide se tragovi mučenja. Ko je mučen, zbog čega je mučen, gde se sada nalazi, ništa ne možemo da otkrijemo. Sigurno je jedno. Kroz ovaj podrum je prošlo mnogo ljudi, a poslednji među njima ne tako davno.

Sedimo na strunjačama i razgovaramo nepovezano i bez smisla. Strašno smo umorni od putovanja i situacije u kojoj smo se našli, ali niko ne može da spava. Ustajem se i ulazim u prvu prostoriju. Da bih skratio vreme počinjem da prevrćem po papirima. Sve su listinzi štednih uloga klijenata banke. Po brojkama se vidi da su bili bogati. Čujem korake i glasove ispred ulaznih vrata. Jedan od stražara otključava vrata i pošto je mene prvog video pita:»Ko

je Mihajlo Knežević?» Odgovaram da sam to ja i on me poziva da izađem. Mahnuo sam onoj trojici u drugoj prostoriji i izašao. Nisam znao da se više nikada neću vratiti u taj prostor. Na ulazu stoji Predrag Prica i pozdravlja me. Prilazi i nas dvojica se ljubimo. Izvinjava se i kaže da je tako moralo biti, a da će se sve razjasniti za dan-dva. Prenosi mi pozdrave svog šefa kojem ja ne znam ime, kojeg nikada nisam video niti na bilo koji način dolazio u kontakt sa njim.

Poziva me da krenemo, a ispred zgrade terensko vozilo policijskih registarskih oznaka MUP-a Srbije. Pitam šta će biti sa ostalima, a Prica odgovara da će to šefovi razjasniti i da im se neće ništa desiti.

Vozilom odlazimo do jedne ogromne kuće koja je nameštena kao rezidencija. Ponudili su me kafom, koju prihvatam, ali tražim odmah da se okupam i obrijem. Donose mi novu odeću i po izlasku iz kupatila stigao me je umor. Nije mi pomogla ni kafa. Zaspao sam odmah. Prica mi je rekao da malo odspavam, pa bi oko 21,00 časova išli negde na večeru. Tako je i bilo. Nešto posle 21,00 časova sa dva vozila krećemo u Bačku Palanku na večeru. Pridružili su nam se Spase Đević, «Dugi», «Rambo», Dušan Vlasisavljević i još nekolicina koje ranije nisam susretao. Pričamo o svemu i svačemu. Prica i Vlasisavljević svojim pričama navode druge da prema meni ispoljavaju simpatije. Muzika popunjava one praznine kada ne razgovaramo. Vrlo često nazdravljamo i tako večeru završavamo u opštem raspoloženju. Sada mi je potpuno jasno da sam u društvu ljudi koji su pripadnici Službe državne bezbednosti Srbije – operativci i pripadnici jedinice za posebne namene te Službe. Svi pripadnici jedinice su poreklom iz Krajine. Vrlo čudna situacija da sam ja sa njima, a nisam njihov član, njihov radnik leži u podrumu, štaviše ne može da se javi svojim nadređenim. Vidim da se nekome zbog nečega veoma zamerio i da su ga stavili na «led».

Po povratku u kuću još smo dugo razgovarali. Spase je pričao o svom šefu Brujiću kao osobi sumljivog ponašanja, koja je prokockala ukazano poverenje i okrenula leđa Službi. U jedan mah me je upitao, da li je tačno da sam ja pravi Brujićev šef i pojasnio pitanje time što ima informaciju da je Brujić čovek vojne bezbednosti i da ga je meni na vezu predao pukovnik Dušan Smiljanić. Ja sam se toj kombinaciji nasmejao, posebno iz razloga što od Brujića nikada nisam dobio ni jednu informaciju niti je meni bilo ko sugerisao da sa njim imam intenzivnije kontakte od uobičajnih. Đević je bio uporan da dokaže kako je on u pravu i kako raspolaže pravom informacijom, pa mi je tako rekao da sam ja 14.11.1991. godine pregovarao sa hrvatskom stranom oko razmene zarobljenih lica iz Saborskog i Kuselja umesto da dozvolim da se sva ta bagra pobije odmah bez bilo kakve razmene. Kažem mu da u to vreme nisam bio na terenu Krajine, da sam se nalazio u okruženju u Zagrebu od kud sam izašao 01.12.1991. godine, i da se tu radi o koincidenciji, jer predsednik mesne zajednice Lička Jesenica se zove Mihajlo Knežević i da, koliko ja znam, on nije napravio ništa loše što je pregovarao i učestvovao u razmeni zarobljenih lica. Druga je stvar šta se desilo u Saborskom 12.11.1991. godine i što je prilikom napada na policijsku stanicu u tom selu poginulo dosta civila za šta se ne može tražiti opravdanje u ponašanju pojedinca koji je iskakao iz tog miljea razularene rulje.

Videvši da sam ja, zapravo, bio objekat interesovanja Službe od mog dolaska u Krajinu, upitao sam Đevića, zbog čega mi nije rekao da Ljubica Šolaja o meni širi neistine i da sve što je ona rekla i iskonstruisala pripisala meni.? Odmahivao je glavom kao da ne zna, a onda sam mu rekao ime čoveka, njegovog dobrog prijatelja, koji mi je to saopštio. To ga je navelo da

razgovor prekinemo, ali je ipak završavajući priču, dodao je, kako on meni veruje, ali da se i drugi u to moraju uveriti. Ništa drugo i ništa više.

Noć sam proveo u snu koji je bio košmar. U krtakom vremenu dosta toga se izdešavalo, dosta toga je isplivalo na površinu, a još uvek nisam znao šta ću čuti narednih dana od koga i pod kojim uslovima. Mada umoran nisam mogao nikako da zaspem i da se odmorim od velikih napora. Jutro sam dočekao na nogama. Pio sam kafu i sa neskrivenim nestrpljenjem očekivao da se i drugi ustanu.

Posle doručka i kraćih priprema, oko 10,30 časova, krenuo sam za Beograd. U vozilu smo samo ja i Predrag Prica. Uz put pričamo da nam vreme brže prođe. Iz razgovora se vidi da on više ne računa sa svojim zavičajem kao mogućoj adresi daljeg života, a otišao je pre manje od godinu dana. Šta se desilo? Da li je osetio slast boljeg i udobnijeg života, drugačiji i bolji društveni status, snagu autoriteta službe kojoj je pripadao ili nešto drugo, pitao sam se razmišljajući o onome što mi priča. Bilo je očigledno da je on u startu prihvatio ponudu da postane pripadnik Resora državne bezbednosti Srbije. Dakle, bio je u toj kategoriji lica koja su u samom početku bili «udarna pesnica» SDS- a, ekstremnog ponašanja i delovanja, koje je u kasnijoj fazi prihvatila Služba iz Srbije popunjavajući svoju, tek formiranu, jedinicu za specijalna dejstva.

Sve se dešavalo u leto 1990. godine i kasnije. Kada su počela oružana dejstva od jeseni 1991. godine Prica i mnogi drugi napuštaju centralni deo Krajine i prelaze u Istočnu Slavoniju razvijajući delatnost u tom delu Krajine. Bili su potpuno oslonjeni na Srbiju u svakom pogledu.

U tom razgovoru dolazimo do Beograda. Idemo na Dedinje u jedan klub zatvorenog tipa. Posle kraćeg vremena dolazi čovek koji mi se predstavlja imenom: Simatović Franko-Frenki. Znao sam za njega kao i to da je načelnik Druge uprave RDB – uprave koja se bavi obaveštajnom delatnosti. Posle kraćeg kurtoznog dela u kojem mi je uputio izvinjenje zbog čitave predstave i nekoliko ličnih pitanja, prešli smo na glavni deo razgovora. Dogovorili smo se da se čitav tok razgovora snima. Nisam imao nikakve motive da bilo što lažem ili iskrivljujem, da nekoga branim ili ublažavam ono što je loše činio u proteklom vremenu. Frenkija je dosta toga interesovalo i ako se videlo da vrlo dobro poznaje situaciju, bilo je primetno da neke konkretne situacije objašnjava sa ideološkog, a ne faktičkog poznavanja situacije.

Tako na primer, stanje u Zagrebu odmah posle stranačke pobede HDZ i preuzimanja vlasti, gleda kao na nešto što se nije smelo dogoditi. Ja sam se složio s tim gledanjem, ali kojim snagama i sredstvima sprečiti volju nekoga da nešto menja, da mu se oduzme pravo na nadu da će mu biti bolje od onog što je do sada nuđeno. Ozbiljniji deo razgovora odnosio se na stvaranje uslova da Hrvatska izvrši ilegalno naoružavanje stranaka koje su na izborima dobile mandat da organizuju vlast u Hrvatskoj, a to naoružavanje je legendirano kao nabavka oružja za potrebe MUP-a. Bilo je začuđujuće da on sada od mene traži pojedinosti, a nosioc čitave akcije je bila Uprava bezbednosti i Aleksandar Vasiljević, koji je neposredno rukovodio čitavom akcijom. Jasno se moglo uočiti da rivalitet dve službe u ratnom stanju nije nestao, nego se još više produbio, jer su i jedna i druga htele da budu nosioci obaveštajno-bezbednosnih poslova u državi.

Stanje u Krajini u periodu 1990. i do sredine 1991. godine mi je predočeno i opisano kao školski primer stvaranja kriznog žarišta od neprocenjivog značaja za dalji politički manevar kojeg je Srbija trebala da izvrši, sa krajnjim ciljem da se očuva jugoslovenska zajednica i da se razvoj društva nastavi bez većih ideoloških korekcija.

Otvaranjem fronta u Krajini nastali su problemi. Izneti su tvrdnje da linija fronta nikada nije bila pod punom kontrolom, da se sve svelo na nekakav oblik straže bez plana i namere da se u bilo kojoj fazi otpočne sa aktivnim i ofanzivnim dejstvima prema neprijatelju. Takvim ponašanjem stvoreni su uslovi za njihov napad, gubitak Miljevačkog platoa i vrlo loš položaj prema neprijatelju u Lici i u Zapadnoj Slavoniji. Frenki je otvoreno izneo sumnju da su za takvo stanje krivi oficiri Vojske Jugoslavije koji su nosioci komandovanja. U tom kontekstu on je izneo sumnju o sumljivom i izdajničkom ponašanju većeg broja najviših oficira i generala JNA, posebno u vreme izlaska jedinica sa teritorije Slovenije i Hrvatske. Spomenuo je ime generala Marijana Čada, komandanta Riječkog korpusa za kojeg je tvrdio da je predao korpus za sumu od 300.000 maraka koje je prisvojio za sebe, izrazio je rezervu o časnom ponašanju generala Andrije Rašete u procesu predaje imovine hrvatskoj strani u Zagrebu, a posebno bolnice u naselju Dubrava. O generalima Kolšek, Tomincu, Kukanjcu, Štimcu i još nekima čuo sam najgore i najpogrdnije reči. Razgovor smo vodili tako da je to više ličilo na dijalog dvojice ljudi koji o istom problemu zanaju dosta, ali su stajališta različita i bilo je dosta momenata koje nisam znao, ali isto tako i onoga što je Simatović po prvi put čuo. U takvom tonu, nakon više od tri sata, razgovor smo priveli kraju. On je izrazio svoje zadovoljstvo tokom i sadržajem razgovora, a posebno mojom otvorenošću i spremnošću za razgovor. Srdačno smo se pozdravili i rastali uz njegov poziv da sutra dođem do njega kako bi zajedno otišli do Jovice Stanišića, koji je izrazio želju da se upoznamo. Susret je dogovoren za 11,00 časova narednog dana.

Narednog dana, 21.08.1992. godine poslali su vozilo po mene i kod Stanišića sam stigao u zaklazano vreme.

Susret je bio vidno srdačan i pomalo namešten. Uglavnom smo rekapitulirali sadržaj razgovora iz prethodnog dana uz nekoliko kraćih potpitanja o događajima vezanim za rad na terenu. Na kraju razgovora Stanišić je izrazio zadovoljstvo što smo se upoznali i ponudio pomoć bilo kakve vrste u koliko bi neko pravio probleme u vezi proteklih događaja. Izlazeći od Stanišića nisam znao niti sam mogao pretpostaviti u kakve probleme sam ušao. U Upravu bezbednosti se nisam javljao i to najviše na sugestiju Simatovića koji mi je otprilike rekao, da Uprava više nije ona koju ja pamtim, da se na njenom čelu nalazi nesposoban čovek – general Neđo Bošković, koji je bio penzionisan, pa ponovo aktiviran jer je to bio jedan od uslova koje su crnogorci postavljali pri formiranju zajedničke države sa Srbijom. Ja sam i ranije slušao o Boškoviću sve najgore i nisam imao nikakve želje da se sa takvim čovekom upoznajem. Onaj kojeg bih posetio bio je u zatvoru. General Vasiljević bio je uhapšen i nalazio se u vojno-istražnom zatvoru. Nisam znao prave razloge, a spekulisalo se sa različitim informacijama od čega je malo šta bila istina.

Ni tada, a ni kasnije nije mi se ukazala prilika da ga posetim u zatvoru. Ne ulazeći u razloge lišavanja slobode ja sam imao mnogo motiva da ga posetim, jer sam u proteklu godinu dana od njega naučio neverovatno mnogo. Bili smo iz dana u dan zajedno uvek u pokretu uvek u akciji. To su trenuci koji se ne zaboravljaju.

Taj čin mog nejavljanja kasnije je iskorišten za različite konstrukcije koje su se svele na tvrdnju, da sam prihvatio saradnju sa DB Srbije, da sam smišljeno ostao u vojsci kako bih bio njihov izvor informacija i slično. Nisam se branio, jer do tih napada nisam držao kao ni do lica koja su se u tome nadmetala. Bili su to oni ljigavci koji su svoje stolice čuvali po kancelarijama u Beogradu i mirno posmatrali kako im nestaje ognjište na kojem su ugledali svet. Takvih je bilo mnogo, previše i znao sam da će to doneti loš kraj.

Povratak u Krajinu

Iz Beograda sam krenuo 25.08.1992. godine u konvoju specijalne jedinice DB Srbije. Konvoj je krenuo iz Iloka jednom kolonom, a druga je došla iz nepoznatog pravca u Raču na Savi, da bi objedinjeni nastavili marš prema Krajini.

Narednog dana sam došao na posao i kao po pravilu, postao centar interesovanja i znatiželje. U kancelariji su bile vidne promene. Neko je nešto tražio po ormaru, papire, dokumenta ili nešto drugo. Kancelarija je postala prolazna soba. Uz kafu su se smenjivali mnogi i pitali, šta se desilo, da li ostajem, ko je sve to organizovao i tako redom. Ja sam se prvi vratio u Krajinu dok ostala trojica, Šuput, Brujić i Inđić se nisu javljali. Bili su dobro, ali se nisu vraćali u Krajinu. Ja sam detaljno opisao čitav događaj ne sudeći o nikome niti izvlačeći zaključke o samom događaju. To sam ostavio svakom ko bude koristio taj materijal. Nije se ni moglo mnogo zaključivati, jer je vladao kaos. Novoformirana država SRJ, njena vojska, stanje u Krajini nakon proboja koridora kroz Posavinu, beznađe i neverica u konačni uspeh, neprihvatanje inicijative o zajedničkoj državi Srba preko Drine, život i rad pod kontrolom stranih trupa, bili su odrednice koje su značajno opterećivale svakodnevni život. U takvim okolnostima sve što se desilo, više i nije privlačilo posebnu pažnju.

Milan Martić

Neočekivano interesovanje za čitav događaj iskazao je komandant štaba TO Krajine general Milan Torbica i ministar unutrašnjih poslova Milan Martić. Zbog toga sam morao da idem u Knin i da tamo objašnjavam šta se desilo.

Vidim da je Torbica prema meni hladan, da ima neke informacije koje mu je neko dao i da razgovor koristi samo da malo iste odmeri, ali da ih ne menja. Kažem mu da je u krivu i da će doći vreme kada će svoje sadašnje mišljenje korigovati. Bio je na rubu da nešto kaže, nešto ružno i uvredljivo. Izdržao je kao i ja sve do proleća 1995. godine kada je u Kninu došao kod mene u kancelariju. Srdačno smo se pozdravili. Uz kafu smo malo evocirali uspomene i on me pita: »Hoćeš li me pitati ili sam da kažem.« Odgovorio sam mu da se ne trudi da bilo šta kaže, da ga ja neću pitati niti meni šta znači bilo kakvo objašnjenje događaja od pre nekoliko godina. Bilo mi je dovoljno da nije zaboravio da treba da kaže i da je video da su ga lagali. Reče mi da sam se dosta promenio, da sam postao grub i pomalo nestrpljiv. Odgovorio sam, da živimo teškim životom i da se menjamo pod neverovatnim okolnostima života od danas do sutra, a ja po ničemu nisam izuzetak.

Kada sam završio sastanak kod Torbice, pri izlasku iz kancelarije, onako na rastanku mi je saopštio da sam unapređen u viši čin. Do činova nisam držao iz razloga moje čvrste odluke da napustim službu u vojsci čim se za to stvore povoljni uslovi. Da li ću je napustiti kao vodnik ili pukovnik za mene je bilo svejedno.

Martić nije bio u Kninu i nismo se sreli.

Do susreta je došlo dva dana kasnije, 28.08.1992. godine, na dan Velike Gospojine u Plaškom. Tog datuma je bila zakazana svečanost polaganja kamena temeljca za izgradnju vladličanskog dvora koji je tokom vremena srušen, a na njegovom mestu je bila izgrađena škola.

Stajao sam na svečanoj bini neposredno uz Martića, koji je malo kasnio i naknadno se priključio ostalima. Dok su trajali govori i govornici se smenjivali nas dvojica smo razgovarali. On meni kaže da nisam trebao tako radikalno da rešavam neke stvari, da sam trebao s njim da se konsultujem i da bi sve proteklo mirnije i sa manje problema. Tražim da mi malo pojašnjava što priča, a on kaže: »Tebe oni slušaju. Mogao si doći kod mene i reći u čemu je problem, a ne da izvodiš svu ovu predstavu, da ne znamo gde nam je glava».

Vidim da su teze potpuno zamenjene, da sam ja za sve označen kao idejni tvorac i realizator i da sam pri tome uzeo za sebe glavnu ulogu. Sada mi je bio jasno ponašanje generala Torbice, a i ostalih koji su značajno promenili ponašanje prema meni.

Počeo sam da osećam posledice boravka u Iloku i Beogradu i razgovora sa Simatovićem i Stanišićem. Odmah mi je bilo jasno da to ne mogu da promenim, jer ako se branim i dokazujem suprotno samo ću sebi napraviti još veće probleme. Zato sam se opredelio za drugu opciju, da trenutno stanje i već stvoreno uverenje iskoristim i okrenem u svoju korist. Posle svečanosti i odlaska na zajednički ručak u čuveni restoran u mestu «Mravinjak» susreo sam se sa svojim imenjacom Mihajlom Kneževićem i Brankom Čikarom iz Ličke Jesenice. Njih je interesovalo šta se sve to dešavalo i očekivali su da im to kažem. Pitali su me da li ću imati kakvih posledica i dali će još biti gužve. Rekao sam Mihajlu, da sam kusao i njegovu «kašu», još iz novembra 1991. godine kada je pisao neko pismo u Ogulin i nudio mirno rešenje krize odnosa između meštana Saborskog i Ličke Jesenice. On se u mah uplaši moje priče, misleći da će imati posledica. Umirivao sam ga govoreći da je to iza nas, da je to rešeno i da to niko neće više spominjati. Postojalo je jedno pismo koje je presreo Đuro Ogrizović «Šnjaka» rukovodioc službe na prostoru Plaškog i sprečio da isto dođe na adresu u Ogulin. Pismo je arhivirano u Korenici, a tamo su mislili da sam ja autor tog sadržaja.

Zablude i neinformisanost u ratnim uslovima mogle su se platiti glavom, da strada nevin čovek, a da počinioci nikada ne odgovaraju za zločin. U ovom ratu treba tako malo da dođe do tragedije, do obračuna među ljudima, jer je napetost velika, svakodnevna i svi ne možemo jednako da izdržimo te psihičke napore.

Prisustvo snaga UNPROFOR-a počinje da postaje teret i za civile i za vojnike. Nakon događaja na Miljevačkom platou, svakodnevnog kršenja primirja otvaranjem vatre na više mesta duž fronta stvara se uverenje, da su snage UN došle kako bi olakšale akciju hrvatske vojske u osvajanju teritorije Krajine. Takvo uverenje sistematski je podsticano u raznim javnim istupima najodgovornijih ljudi u Krajini, a svakodnevni događaji su to potvrđivali u manjoj ili većoj meri. Tako je nastajao nepremostivi jaz nepoverenja i nepoštovanja koji će trajati do kraja, do pada Krajine u augustu 1995. godine.

Krajem juna i u toku jula meseca 1992. godine u više navrata pripadnici bataljona policije u Plaškom dolazili su u borbeni dodir sa ubačenim grupama, koje su dolazile iz Hrvatske ili iz Bihaća. Glavna komunikacija i za jedne i za druge išla je preko bivšeg vojnog poligona Slunj koji je bio potpuno nenastanjen i vrlo težak za čuvanje.

Dana 29.07.1992.godine u širem rejonu sela Blata zarobljena je grupa od 12 pripadnika muslimanske armije iz Bihaća. Njihov krajnji cilj je bio prelazak u Hrvatsku preko Male Kapele. Tom prilikom u obradi jedan od njih je spomenuo jezgro «Handžar divizije» koje se priprema u Hrvatskoj i koje će borbom pokušati proboj iz Hrvatske u Cazinsku Krajinu. Ovako ozbiljna informacija je dostavljena u Knin, ali po njoj niko ništa nije radio.

Handžar divizija

Po ugledu na Himlera, koji je 06.12.1942. godine predložio Hitleru formiranje divizije koju bi činili muslimani iz Bosne, dodelivši joj ime 13.SS «Handžar divizija», Gojko Sušak je predložio Tuđmanu formiranje jedinice sastavljene pretežno od muslimana iz Cazinske Krajine, predloživši da ona nosi ime «Handžar divizija».

Tuđman i Sušak su smatrali da su muslimani prirodni saveznici u borbi protiv Srba i u Bosni i u Hrvatskoj.

Nasilnim mobilisanjem građana muslimanske nacionalnosti koji su se zatekli u Hrvatskoj u maju mesecu 1992. godine započeto je formiranje te jedinice. Kao mesto za prikupljanje ljudstva, njihov smeštaj i obuku određeni su objekti na farmi u Draganiću kod Karlovca. U više navrata u manjim grupama ubacivani su na teritoriju Krajine s ciljem sa ispitaju kvalitet odbrane, kakve su mogućnosti da jezgro jedinice prođe u Cazinsku Krajinu bez gubitaka, čak da prođe bez borbenog dodira sa našim snagama. Odluka da se krene preko Krajine u Bosnu doneta je kada je jedinica narasla na oko 600 vojnika čime je postala respektna snaga. Bili su naoružani lakim pešadijskim naoružanjem, hladnim oružjem, noževima i kamama različitog oblika sa i bez držača na zglobu. U potpunosti po ugledu na svoje pretke iz istoimene divizije za vreme Drugog svetskog rata. Cilj isti. Srpski vojnici i njihove porodice koje se nađu na pravcu marša do cilja.

Koristeći krajnju nepažnju i nonšalantnost u vršenju službe pripadnika UNPROFOR-a ta jedinica je ušla u Krajinu sa severne strane od Kukače. Do Tounja su prevezeni motornim vozilima, a potom pešice iz više pravaca su podišli selu Primišlje gde je formiran marševski poredak. Preko Tržića Tounjskog i Kamenice su ušli na poligon. Naša jedinica za elektronsko izviđanje smeštena u Primišlju registrovala je neuobičajno intenzivan radio saobraćaj sa velikim brojem do tada nepoznatih učesnika. Znali smo da je u pitanju «poseta», ali nismo znali o kome je reč.

Prvi kontakt sa ubačenom muslimanskom jedinicom imali su pripadnici bataljona iz Plaškog u rejonu Pilja i Obljajca 27.08.1992. godine. Narednog dana došlo je do većih borbi, a u borbu su uvedeni delovi policijske brigade iz Vojnića i Korenice. Muslimanska jedinica je u potpunosti razbijena, a 34 njena pripadnika su zarobljena. Nijedan nije prošao u Cazinsku Krajinu. Ukupno poginulih i ranjenih bilo je 197.

Ubačena jedinica je kod izvora reke Mrežnice razbijena na dva dela. Jedan je počeo da se povlači natrag prema Kamenici, a drugi je napredovao u pravcu sela Močila. Zbog dejstva iz helikoptera uvukli su se u šumu u predeo zvan Pešutov bunar. Tu se stvarno nalazio bunar iz kojeg su popili svu vodu. Na opasače su vezivali majice koje su spuštali u bunar i tako izvlačili vodu dok je bilo i jedne kapi.

Tog dana sam se sastao sa pukovnikom Milom Novakovićem koji je komandovao svim snagama koje su bile angažovane u borbama sa handžar divizijom. Nismo se dugo videli i ja sam mu ispričao šta se sve dešavalo proteklih dana kao i moj osećaj da se celokupna priča izvrci iz meni nepoznatih razloga. U potpunosti smo se razumeli, a naše višegodišnje poznanstvo i zajednički rad stvorili su međusobno poverenje i izgrađen odnos međusobnog

razumevanja. To mi je mnogo značilo i tog trenutka i kasnije kada je Novaković imenovan za prvog komandanta Srpske vojske Krajine čije formiranje je proglašeno 16.10.1992. godine.

Zarobljeni pripadnici handžar divizije su smešteni u zatvor u Glini i njihovu obradu smo morali dalje raditi u prisustvu policajaca iz sastava međunarodnih snaga. Posao je tekao vrlo sporo, jer smo sa svakim pojedincem razgovarali u prisustvu policajca i prevodioca. I pored svih poteškoća koje smo imali u radu uspjeli smo dokazati sledeće:

- da je Republika Hrvatska, njen Predsednik i ministar odbrane doneli odluku o formiranju jedinice čiji će pripadnici biti muslimani iz Bosne,
- da je celokupno ljudstvo nasilno mobilisano na teritoriji Republike Hrvatske,
- da je opremanje i obuka jedinice obavljeno na teritoriji Republike Hrvatske,
- da su instruktori bili pripadnici policije i vojske Republike Hrvatske,
- da je Republika Hrvatska dala i svu drugu pomoć jedinici i da je ista bila na logističkoj šemi jedinica HV,
- da je cilj stvaranja jedinice njeno angažovanje u borbama sa Srbima na prostoru koji je označen kao zona pod kontrolom snaga UN.

U Topuskom je organizovana izložba naoružanja i vojne opreme koja je oduzeta prilikom razoružavanja zarobljenik ili da je nađena na terenu posle razbijanja ove terorističke grupacije.

Posebno su upečatljivo bili noževi, kame i druga sečiva na kojima je bilo ispisano «Srbosek» «Čedomor» i druga imena kojima su nas nazivali i muslimani i hrvati u ovom ratu. Na taj način su prebacivali nama ono najgore što čovek može da smisli i da uradi drugom čoveku bez obzira ko je i kakav je.

Na ovu izložbu smo pozvali veći broj pripadnika UNPROFOR-a, a predvodio ih je general Bamai Musa iz Nigerije, koji je bio komandant sektora «Sever» UN snaga u Krajini.

Nijedan od prisutnih nije nikada video ništa slično ni na slikama. Nisu krili svoje ogorčenje i osudu onih koji su nešto ovako planirali i pokušali da realizuju.

General Bamai je bio šokiran slikom koju je video U više navrata kasnije spominjao je taj događaj i imao je prema nama blagonaklon stav. U znak zahvalnosti narod Korduna mu je poklonio pušku, ali prilikom ulaska u avion u Zagrebu ista mu je oduzeta, a on zadržan na aerodromu.

Bila je to podmukla osveta hrvatske vlasti čoveku koji je časno, iskreno i nepristrasno radio svoj posao.

Pre ovog događaja vlast u Krajini je imala ozbiljne probleme u komunikaciji sa pripadnicima UNPROFOR-a. Zahtevano je, da se posle stavljanja pod kontrolu teškog naoružanja, pešadijski delovi posebnih jedinica milicije povuku 5 km od linije razgraničenja. To je u

nekim situacijama bilo nemoguće izvesti, jer bi ta linija bila iza kuća u kojima su ljudi živeli i bili bi u potpunosti ostavljeni na milost i nemilost upadima diverzantskih grupa iz Hrvatske. Ovako stanje je ubrzalo poslove oko formiranja Srpske vojske Krajine čime je ukinuto postojanje štabova TO i posebnih jedinica milicije. Pristupilo se formiranju korpusa koji će nositi imena po oblastima u Krajini.

Odnosi u komandi u Korenici bili su potpuno zategnuti. Sa Šuputom sam razgovarao samo službeno. On uopšte nije razgovarao sa komandantom brigade milicije, a uz sve to ja sam se još dodatno posvađao sa Šuputovim zamenikom, potpukovnikom Đaković Milanom. Sukob je izbio oko nadležnosti prilikom utvrđivanja činjenica vezanih za oštećenje borbenog sredstva. Na Ljubovu u selu Rakići zapaljen je tenk koji je u potpunosti izgoreo. Posada je prilikom startovanja motora uključila grejače i svi su izašli van tenka. Zbog kvara na instalacijama, nepažnje prisutnih došlo je do paljenja vozila, a kako ni jedan protivpožarni aparat nije bio ispravan tenk je potpuno izgoreo. Đaković je tražio od mene da uradim sve, a ja sam rekao da ću da uradim deo posla koji se odnosi na moju nadležnost. Iz toga je izbila svađa, posle koje se on žalio Šuputu i još više zategao odnose. U kraćem razgovoru rekao sam Šuputu da ga ja neću zamarati, jer vrlo brzo prelazim na drugu dužnost van sastava korpusa.

On je bio više ljut na stanje u sredini i na civilnu vlast koja je neprekidno vršila opstrukciju komandovanju i pravila velike probleme. Događaj koji je stvorio zid između nas je prošao, ali je ostavio velike posledice i tragove.

Kasnije smo te odnose u potpunosti izgladili i ostali dobri sve do današnjih dana.

Sa Milanom Đakovićem sam izgradio posebno dobre odnose. Cenio sam njegove vojničke vrline i odlučnost. Tokom vremena sam doznao kakve su mu sve probleme pravili u komandi korpusa, šta su sve podmetali i činili da mu ukaljaju ime i vojničku karijeru. Sve je stojički izdržao.

U komandi korpusa bila je grupa oficira iz rezervnog sastava koji su bili angažovani u organu za moral i organu za mobilizacijske i personalne poslove. Mnogi su pre rata bili članovi SKJ, opštinski ili regionalni partijski rukovodioci i nisu se mirili sa novonastalom situacijom, da ne budu pitani i da ne budu u žiži zbivanja.

S druge strane, najviše kritika smo dobijali baš zbog njihovog angažovanja, a da pri tome istaknutiji članovi Srpske demokratske stranke nemaju taj tretman i angažman u komandama korpusa. Ovo se posebno odnosilo na organ za moral, koji je uglavnom radio po nekom klišeju iz mira i u jedinicama nisu imali potreban autoritet.

U tako zategnutim odnosima sam dočekao kraj 1992. godine. Početkom decembra 1992. godine mi je saopšteno da odmah otpočnem sa pripremama za formiranje obaveštajnog centra Glavnog štaba SVK. Ništa drugo nije bilo precizitano ni lokacija niti broj zaposlenih, bliži poslovi i zadaci niti bilo šta drugo što bi mi bilo orjentir u poslu.

U toku jedne godine ugašena je 6.lička divizija i formirana operativna grupa, pa ona ugašena i formirana komanda posebne jedinice milicije i štabovi TO, onda na kraju sve se to gasi i formira Srpska vojska Krajine. Nestalo je i SFRJ i njene JNA, a formirana je Savezna Republika Jugoslavija i njena Vojska Jugoslavije, na prostoru Bosne i Hercegovine formirana je Armija BiH, Hrvatsko vijeće odbrane i u Republici Srpskoj Srpska vojska RS.

U svakoj od tih vojski imao sam poznanike, dojučerašnje drugove i prijatelje od kojih su mi neki saborci, a neki neprijatelji.

Strašan psihički pritisak na svakog od nas tim pre što se sve to dešava u relativno kratkom vremenskom periodu, a promene su toliko velike da bi za taj obim promena bilo potrebno znatno duže vreme. U ovim prilikama rata sve se menja u hodu, ratuje se, gine i ranjava i ide dalje. Primećujem kod mnogih da se značajno menjaju da sve manje i slabije osećaju gubitak druga i saborca, da utehu traže u alkoholu i povlačenju u sebe. Takvi poremećaji mogu biti veoma opasni, ali mi nemamo izbora. Nemamo kome da se žalimo, nemamo od koga da očekujemo da promeni stanje u kojem se nalazimo. Čujem podatak da u Krajini ima oko 100 duševnih bolesnika za koje nema ustanove za smeštaj, da su u kontaktu sa oružjem i municijom. Strašno i zabrinjavajuće.

Prelazak u obaveštajce

Formiranjem Srpske vojske Krajine došlo je do velikih promena u organizaciji rada od Glavnog štaba, preko komandi korpusa i samostalnih jedinica, do stanja na terenu. Po prvi put od izbijanja sukoba urađena je samostalna vojna organizacija u kojoj su svi, od komandanta do poslednjeg vojnika, stalno nastanjeni u Krajini. Bilo mi je jasno da ne možemo imati veliki stepen samostalnosti, jer nismo imali dovoljno ljudi, a ni matrijalnih resursa za tu pretpostavku. Vojsku u pravom smislu te reči, bilo je vrlo teško postrojiti, da ona liči na vojsku, da ima svoje baze i drugu infrastrukturu, da se organizuje popuna, obuka i opremanje sastava po kriterijumima koji su važili za takve sastave u nekim drugim sredinama. Vojska je zapravo bila naoružani narod, od tek punoletnog mladića koji nema ni jedan dan vojne obuke do starijih ljudi-trećepozivaca, koji su bili angažovani na prednjoj liniji odbrane, ali i na svim drugim zadacima koji proizlaze iz vojne službe.

Bilo je gotovo nemoguće razdvojiti mlade od starih, jer nema ni jednih ni drugih dovoljno, bilo je nemoguće napraviti makar jednu pravu jedinicu koja bi se sa uspehom mogla nositi u borbama sa neprijateljom.

Formiranjem SVK sa 16.10.1992. godine za sve nas koji smo pratili aktivnosti neprijatelja bio je signal da će druga strana vrlo brzo krenuti u ispitivanje odbrambene moći novoformirane vojske, kao što su to činili i prilikom prethodne reorganizacije u maju i junu kada su napali na Baranju i Miljevački plato. Bilo je pitanje dana kada će napad otpočeti, a trebalo je doći do indikatora o mestu i vremenu napada.

Novopostavljeni komandant SVK general Mile Novaković me je primio u decembru 1992. godine i dao osnovne smernice za rad, ono što od mene očekuje komandovanje, a samu organizaciju rada centra u stručnom pogledu ostavio je meni. Obezbeđena su i potrebna početna sredstva za rad, koja nisu bila mala, imajući u vidu uslove u kojima smo živeli, da je sve, više ličilo na bedu nego na nekakav normalan i organizovan život.

Za smeštaj centra određena je vila na Plitvičkim jezerima, vlasništvo poznatog socijalističkog funkcionera iz Hrvatske-Jakova Blaževića

Blažević je živio u Zagrebu i bio je u nemilosti nove vlasti koja je optuživala Blaževića za antihrvatsko i antikatoličko delovanje u posleratnom periodu, posebno ističući činjenicu da je bio tužilac u procesu protiv kardinala Alojzija Stepinca.

U Krajini također se o njemu nije moglo čuti ništa pozitivno. I ovde je optuživan za antisrpsku politiku, svojevrsni genocid izvršen nad Srbima, koji su bežeći od socijalističkog terora napuštali vekovna ognjišta i odlazili u druge krajeve Jugoslavije.

Pravim čudom je njegova vila sačuvana, jer je u početnom periodu uništavano sve što je imalo bilo kakvu vezi sa Hrvatskom, sa socijalizmom i komunizmom.

Vila je bila očuvana, ali je u nju više puta provaljivano i iz nje je odnošen nameštaj i drugi predmeti koji su se tamo zatekli. Ono što nije dirano su bile knjige, koje su se nalazile u prizemnom delu vile. Cisterna goriva za centralno grejanje objekta je bila potpuno ispražnjena još u prvoj fazi ratnog sukoba.

Vila je imala nekoliko stotina kvadrata površine, a u njoj sam bio ja, i pet ljudi iz obezbeđenja.

Sam ambijent na Mukinjama bio je povoljan za rad, jer nije bilo velike gužve niti prisustva vojnih sastava. Ljubica Šolaja je počela da razvija stranačku aktivnost Srpske radikalne stranke, a njen evidentičar je bila supruga Miće Gostovića, koji je nakon preživljenog pada helikoptera i bolničkog lečenja sada bio na rehabilitaciji na Mukinjama.

Mići je krsna slava Sveti Nikola i ja sam kod njega došao na taj dan u poslepodnevnim časovima. Tamo sam zatekao Lubicu i njenog supruga, koji su također navratili radi čestitanja domaćinu.

Imajući u vidu okolnosti pod kojima je došlo do susreta nisam započinjao bilo kakav razgovor sa njom da bih izbegao neprijatan dijalog, koji je zbog proteklih događaja, bio neminovan.

Moje prisustvo na Plitvičkim jezerima i rad u centru počeo je da mami znatiželju i interesovanje različitih osoba, pa i pojedinih pripadnika UNPROFOR-a koji su zalazili u naselje i ulazili kod pojedinaca u stanove.

Po prirodi posla kojeg sam počeo da obavljam, moja aktivnost je izlazila izvan granica Krajine i nije se ograničavala na dubinu rasporeda snaga neprijatelja, već je obuhvatala tu i mnogo širu teritoriju.

Prisustvo međunarodnih snaga na prostoru Krajine je bila pogodnost u radu, jer je to bila sredina iz koje je trebalo crpeti informacije od koristi za komandovanje i za celokupnu organizaciju života i rada u državi.

Kako su jedna i druga strana u sukobu poštovale primirje u tom periodu nismo dolazili u kontakt sa licima iz kategorije ratnih zarobljenika. Taj izvor podataka se pojavljivao s vremena na vreme i sa njim nismo računali u kontinuitetu.

Osnovni problem u radu bio je sistem veze. Imali smo izrazito lošu telefonsku vezu unutar same Krajine, a prema Republici Srpskoj i Srbiji bila je u katastrofalnom stanju. Nikada nismo bili sigurni da će ona biti u kontinuitetu i da sa njom možemo računati. Specijalne vrste veze koje smo imali kao alternativu nisu podrazumevale kontinuiranu upotrebe, već upotrebu u nuždi, kada nijedna druga veza ne funkcioniše.

Legalni izvori informacija također su bili vrlo siromašni. Dnevne novine smo dobijali sa zakašnjenjem od jedan dan, a mnogi krajevi Krajine nisu dobijali bilo kakve novine. U Kninu je postojao radio i TV centar, a pored radio Knina, aktivan je bio radio-Korenica, radio-Petrova Gora i uz manje probleme slušao se radio Banja Luka. Od neprijateljskih sredstava javnog informisanja imali smo dobar signal TV Zagreb (HTV), radio-Zagreb i lokalne radio stanice raspoređene po mestima duž linije fronta.

Dnevnu i periodičnu štampu iz Hrvatske smo dobijali svakodnevno do 12,00 časova, na način da su nam je nabavljali pojedini pripadnici UNPROFOR-a.

Na teritoriji Krajine nije izdavan nijedan dnevni list, koji bi se mogao koristiti za prikupljanje informacija od obaveštajnog značaja. Štaviše, nekoliko novinara su bili moji stalni posetioci koji su od mene tražili informacije, kako bi imali šta da pišu ili objavljuju na radiju.

I oni su radili u uslovima kao kada je novinarstvo stasavalo kao profesija. Bukvalno nisu imali ništa osim olovke i papira, a nekima je i to bio problem da nabave. Radili su iz čiste ljubavi prema svojoj profesiji trudeći se da ponude informacije van granica Krajine kako bi se što više ljudi upoznalo sa stvarnim stanjem. Nekima sam podelio magnetofone «uher» i dodatnu opremu kako bi mogli što kvalitetnije raditi na terenu, a i meni pomoći u informacijama za koje sam bio zainteresovan. Taj korektan odnos sa novinarima funkcionisao je čitavo vreme postojanja Krajine. Međusobno smo se pomagali u nadi da tako idemo ka istom cilju, ali na žalost taj cilj nismo postigli.

Problem protoka informacija i obrade primarnih dokumenata bio je veoma izražen, pa je zbog toga general Novaković tražio da sve informacije dostavljam njemu lično. Naknadnu upotrebu operativnih podataka određivao je on lično.

Realizacija obaveštajno-operativnih zadataka u inostranstvu je vrlo složen i opasan posao. Delatnost je ilegalna i sračunata je na prikupljanje podataka o oružanim snagama Hrvatske, njenoj politici, ekonomiji i drugim oblastima života i društvene prakse. Većina podataka za koje sam bio zainteresovan bili su tajna.

U uslovima rata koji je bio u toku, svaka aktivnost pa i ona najbezazlenija, kvalifikovane su kao špijunaža. To je osnovna karakteristika rada u ratnim uslovima. Dakle, po nalogu države i njene vojske ja sam se prihvatio posla koji podrazumeva delatnost kažnjivu po zakonu svake države, pa i Hrvatske.

Problem je bio veliki. Krajina je bila samoprolašena država koju nijedna država međunarodne zajednice nije priznala.

Krajina je imala delimično razvijene službe u samoj Krajini, ali i u Srbiji kojoj je dato da Krajinu predstavlja u svetu. Vlada je imala ministra inostranih poslova, ali nije imala nijedan objekat u inostranstvu, a Srbija nije dozvoljavala da se njeni objekti koriste u te svrhe. I ne samo to, Srbija nije dozvoljavala da se na njenoj teritoriji sprovodi bilo kakva obaveštajna delatnost, da se organizuju sastanci i prihvati lica koja dolaze iz inostranstva po našem planu ili samoinicijativno.

U Beogradu je funkcionisao Biro Vlade Krajine u čijem okviru je delovao još jedan obaveštajni centar, koji će u narednom periodu biti ukinut, jer je otkriven i to je zamereno Vladi Srbije da dozvoljava takvu aktivnost na vlastitoj teritoriji.

Još u pripremi formiranja obaveštajnog centra otpočeli smo aktivnosti za prvi odlazak u Hrvatsku, s ciljem da se na njenoj teritoriji prikupljaju informacije obaveštajnog sadržaja. Prvo je vršen odabir mogućih kandidata za tako delikatnu misiju, potom njihova provera, validnost postojećih putnih isprava, okolnosti pod kojima su napustili Hrvatsku i sva druga pitanja od značaja za bezbednost lica i celokupne akcije.

Pored toga osmišljavali smo pitanja koja su nas interesovala, procenjivali realnost i mogućnost da se dobiju odgovori i sve drugo s tim u vezi.

Trebalo je pronaći lica koje ima makar minimalne mogućnosti kontakta, sagledati njegove potencijalne veze, njihove pozicije u društvu, trenutni položaj, zaposlenje u interesnim sredinama i sl.

Sva ta i druga pitanja smo užurbano rešavali, jer je sve izvesnije bilo, da će Hrvatska napraviti incidentnu situaciju, da će doći do borbi na nekom od delova fronta, i naša želja je bila da blagovremeno ponudimo indikatore koji ovakve pretpostavke potvrđuju.

Prvi putnik u Hrvatsku je krenuo 19.01.1993. godine, tri dana pre nego što je Hrvatska napala Krajinu.

Mi nismo bili u mogućnosti da na bilo koji način ponudimo nove podatke, jer nas je razvoj događaja u tome preduhitrio.

Operacija «MASLENICA»

U prethodnim procenama i na osnovu najnovijih obaveštajnih podataka znali smo da Hrvatska sprema napad na Krajinu i da će taj napad imati ograničen karakter iz više razloga. Prvo, Hrvatska vojska će izvršiti napad da bi ispitala snagu odbrane Vojske Krajine, i

Drugo, oni će u nastaloj situaciji nastojati maksimalno da eksploatišu eventualni uspeh u napadu.

U proceni smo smatrali da bi za Hrvatsku najveći uspeh bio povezivanje dalmatinske obale i komunikacija koje su bile u prekidu zbog mosta u Maslenici koji nije bio u funkciji. Međutim, takva procena nije bila jednoglasno prihvaćena iz razloga što je bilo onih koji su verovali da će Hrvatska prvo planirati i izvesti napad na Zapadnu Slavoniju koja je u odnosu na centralni deo Krajine dislocirana i sa najslabijim snagama.

Napad na Krajinu otpočeo je 22.01.1993. godine oko 06,00 časova. Napad je otpočeo u zadarskom zaleđu iz nekoliko pravaca, ali je odmah bilo jasno da je glavni pravac napada ka Maslenici. Pomoćni pravci napada bili su na Velebitu u pravcu Gračaca sa verovatnim ciljem presecanja komunikacije Obrovac – Gračac i pravac iz pravca Sinja sa verovatnim ciljem oslobađanja HE «Peruča».

Prvi dan napada odavao je sliku dobro planiranog i organizovanog napada, jer je u odnosu na našu stranu postignuto određeno iznenađenje. Međutim, sutra dan i narednih dana, pa sve do završetka operacije neprijatelj je delovao stihijski i prilično neorganizovano. Ja sam bio dva dana u selu Žegar gde je Glavni štab imao svoje IKM, gde se nalazio general Novaković. Iz razgovora s njim nedvosmisleno sam došao do zaključka da on nema određene ruke u komandovanju i neko mu postavlja ograničenja u odlučivanju.

Trećeg dana napada HV, naše jedinice su se nalazile u povoljnom taktičkom položaju u odnosu na neprijatelja i bilo je moguće zadati im odlučujući udar. Zašto to nije urađeno nikada nisam doznao, ali je sigurno da je rešenje celokupne situacije odrađeno van granica Krajine.

Hrvatska vojska je oslobodila HE «Peruča», a na Velebitu su posednuti objekti na Tulovim gredama i Maloj Bobiji.

Naše sange su odbačene u zadarskom zaleđu.

Veće bezbednosti UN je donelo Rezoluciju 802, ali to nije bitno menjalo stvar. Dostignutu liniju u napadu Hrvatska vojska nije napustila i sve se zavšilo kritikom međunarodne zajednice.

Operacija «Maslenica» ukupno gledano je promašena vojna operacija, ali je i takva donela uspeh Hrvatskoj, a Krajini još jednu glavobolju, poraz i nesigurnost sa kojom je trebala da nastavi dalje.

Činjenica je da su nam u odbrani pružili veliku i nesebičnu pomoć pripadnici garde kojom je komandovao Željko Ražnatović «Arkan» i pripadnici Vojske Republike Srpske u kojoj su prednjačili Vukovi sa Vučjaka i njihov komandant Veljko Milanković, koji je prilikom dejstva

neprijateljske artiljerije ranjen. Heroj Milanković Veljko je podlegao ranama 14.02.1993. godine.

Dana 26.01.1993. godine pozvao me je Boško Božanić kako bi zajedno otišli u Benkovac i tamo se susreli sa Željkom Ražnatovićem. Ja sam pored toga imao i dodatni motiv, jer mi je brat bio u gardi, pa sam hteo da ga vidim.

Na ulasku u Benkovac bila je postavljena rampa i vršena je detaljna kontrola vozila i putnika. Nikakva objašnjenja i pozivanja na položaj nisu pomagala. Bilo je to naređenje i svaki pripadnik Srpske dobrovoljačke garde je slepo izvršavao isto.

Na našu žalost nismo ga zatekli u Benkovcu, pa pošto nismo imali nijednu pouzdanu informaciju o njegovom povratku mi smo napustili Benkovac.

Ja sam se uvek trudio da kod Ražnatovića odvojim onog koji je ratnik i komandant i onog drugog, koji je kotirao kao vrhunski kriminalac. Njegova povezanost sa Službom bila je dosta stara i sada je bilo očigledno da je on vrlo povezan sa Službom državne bezbednosti Srbije. Njegovo iskustvo u sukobu na prostoru Hrvatske datira gotovo od samog početka tog sukoba. Ostalo je u sećanju njegovo hapšenje 29.11.1990. godine u Dvoru na Uni, potom suđenje i izricanje presude od 20 meseci i na kraju, neverovatan obrat. Pušten je u Srbiju. To je izazvalo veliku pažnju javnosti i spekulisalo se na sve moguće načine od toga da je u stvari pobegao, do toga da je Franjo Tuđman, po nagovoru Gojka Suška i Josipa Manolića, pristao na ponudu iz Srbije da za milion maraka oslobodi Arkana iz zatvora.

Šta se stvarno desilo za mene će ostati večna tajna, jer nikada nisam lično upoznao Arkana mada sam poznao dosta ljudi iz njegove jedinice i neposrednog okruženja.

Tako sam dana 11.10.1994. godine uputio telegram-čestitku povodom godišnjice formiranja garde. Svečanost je organizovana u Manastiru Pokajnica kod Velike Plane i ja sam na tu adresu poslao telegram.

Nekoliko dana kasnije časopis «NIN» je objavio tekst pod naslovom «Pogled zmije» u kojem piše o Arkanu i obeležavanju godišnjice njegove garde. U tom tekstu je spomenuto i moje ime. Pored svih mogućih prijatelja, drugova i simpatizera na navedenu adresu u manastir Pokajnicu stigla su dva telegrama, moj i KUD «Jedinstvo» iz Prištine. Glavni gost na svečanosti bio je general Andrija Biočević, bivši komandant Novosadskog korpusa..

Moj gest čestitanja izazvao je negativne reakcije u Beogradu, u Generalštabu, pa je traženo da u Kninu objasnim motive i razloge upućivanja čestitke Ražnatoviću.

Razgovor sam vodio sa pukovnikom Smiljanićem, koji je u to vreme bio postavljen za pomoćnika komandanta za obaveštajno-bezbednosne poslove u GŠ SVK.

Otvoreno sam mu rekao da mi je velika muka od dvoličnosti i igranja dvostruke igre.

S jedne strane, kada treba nešto, traži se pomoć Arkana i drugih «arkana», a kada se živi iole mirno i smišljeno ti koje prizivamo postaju kriminalci i ološ kojih se treba stideti.

Jasno sam mu stavio do znanja, da mene ne interesuje Arkan kriminalac, već Arkan borac bez obzira ko šta mislio i kakve komentare davao. Arkan je sa svojim «Tigrovima» obezbeđivao konvoj vozila koja su prevozila novac «krajški dinar», a u Kninu dočekan kao nacionalni heroj. Utrkivali su se, ko će na Tvrđavu ići s njim na večeru, a sada meni postavljaju pitanja, zbog čega sam čestitao godišnjicu osnivanja garde.

Kriminala i kriminalaca u to vreme u Krajini je bilo na pretek. Tadašnji Premijer Borisav Mikelić je imao neposredno obezbeđenje iz sastava garde kojom je komandovao Arkan, pola njegovih ljudi je bilo čas kod njega, čas u sastavu jedinice za specijalne operacije Službe državne bezbednosti Srbije i sada neko iz Beograda želi preko Smiljanića da dođe do nekih podataka. Taj neko je bio iz Vojske Jugoslavije i bio je na čelu Uprave za bezbednost. I u ovom slučaju se pokazala prevrtljivost karaktera, mešetarenje i podilaženje, traženje položaja za sebe i neprekidno menjanje strana. To su kameleoni koji se mimikrijom prilagođavaju i maskiraju u različitim situacijama i stalno vrebaju da ujedu, da bi ostali siti i zadovoljni.

Ljudi poput Dušana Smiljanića, koji je u Hrvatskoj rođen, odrastao i radio čitav svoj radni vek, među prvima je otpočeo sa organizovanjem drugih na pružanju otpora. Već krajem 1991. godine smatrao je da su njegove zasluge za Krajinu toliko velike da mora biti general, ako ne i nešto više od toga. Krajinu je napustio 15.05.1992. godine i kada je regulisao svoj profesionalni status u Vojski Jugoslavije počeo je da dolazi i da se pojavljuje kao «vikend ratnik». Ispoljavao je nezadovoljstvo svojim statusom i neostvarenim ambicijama. Umesto da pomogne, on je odmagao.

Pored njega mnogi su iz Beograda dolazili u Krajinu i tu provodili kraće ili duže vreme uglavnom na poslovima u različitim komandama. Znam pouzdano iz kontakata da su mnogi dolazili, jer nisu imali gde da borave. Kao izbeglice bili su smešteni u različite vojne objekte i hotele koji nisu nudili normalne uslove za porodičan život. Mnogi od njih nisu se trudili da razumeju situaciju u kojoj se Krajina nalazi, brojali su dane, ali i sa druge strane, nije im se mnogo vreovalo niti su uživali autoritet u jedinicama.

Vrlo dobro znam kakav sam težak i trnovit put prošao dok sam stvorio pretpostavku da postanem deo naroda iz Krajine, da me počnu zvati «svojim» i ako sam rođen tamo.

Ja nisam imao nikakve predrasude niti rezervu prema bilo kome ili prema bilo čemu. Nisam ljude delio na kategorije kao što su to mnogi činili, nisam primenjivao kriterijum moralnog kodeksa iz vremena socijalizma i ljude sam delio na borce i one druge, koji ukupnu situaciju koriste za sopstvene interese.

Svaki onaj koji je tokom rata na bilo koji način nudio svoju glavu neprijatelju učestvujući u borbi zaslužuje poštovanje, pa tako i svi pripadnici Srpske dobrovoljačke garde i njihov komandant Željko Ražnatović Arkan.

Prvi obaveštajni zadaci

Kako smo se nalazili u ratnom stanju, mnoge stvari nisu mogle da se rešavaju sporo. Morali smo da radimo brzo, ali sigurno. Veliki problem bio je zaštita podataka i izvora i legendiranje posla koji se nikada ranije nije sprovodio na ovim prostorima. Nije bilo većeg sistema u koji bi se mogli uklopiti, tako prikriti i nesmetano raditi.

Jedina prava pogodnost bila je Nacionalni park Plitvička jezera. Bila je velika sreća da je direktor bio profesor Ilija Drakulić, koji je na toj dužnosti nasledio Stevu Samolova iz Plitvičkog Ljeskovca.

Osnovao sam preduzeće za trgovinu, turizam i konsalting usluge kroz čiji rad smo trebali koliko-toliko da se prikrijemo i da ne izazivamo pažnju okoline. Firmu nismo mogli registrovati na ovom delu Krajine iz više razloga, pa smo to uradili, gledano iz Krajine, u inostranstvu.

Sva delatnost firme je fingirana, kako usluge tako i klijenti.

Izbor ljudstva bio je oskudan, posebno za operativne poslove. Za pomoćne poslove sam birao dobre i vredne ljude čije zdravstveno stanje nije dozvoljavalo da budu neprekidno na frontu. Tražio sam one koji su bili ranjeni tokom rata. Tako je popunjen osnovni deo. General Novaković mi je pružio pomoć kod formiranja operativne grupe tako što je naredio da kod mene pređe Siniša Lončar zv. «Paraga», koji je bio komandir izviđačke jedinice u Kordunskom korpusu.

Ma kako planirao i nečemu se nadao, posebno kada je novi posao u pitanju, slučajnost donese i prvu radost i prvi posao. Tako se desilo i meni.

Posredstvom Lončara došao sam u kontakt sa jednim pripadnikom UN – vojnim posmatračem, koji nam je dao vrlo dobre podatke o rasporedu snaga Hrvatske vojske na r. Kupa. To stanje i raspored manje više se nije menjao sve do početka neposrednih priprema za napad HV na Krajinu u augustu 1995. godine.

Bili smo u poziciji da to stanje kontrolišemo i pravimo analizu promena, da tražimo indikatore eventualnog napada sa te osnovice i sve drugo. Osećaj uspeha je veliki, tim pre što se postiže zavidan nivo bezbednosti na relativno velikom prostoru kojeg smo u mogućnosti da kontrolišemo.

Siniša Lončar "Paraga"

Siniša je bio ćudljive naravi i sa njim je trebalo imati strpljenja. Bio je komandir izviđačke jedinice koja je bila u sastavu Kordunaškog korpusa, ali dosta samostalan u izvršavanju izviđačkih zadataka. On i njegovi borci bili su odlični poznavaoi fronta na Kordunu i spoja Korduna sa Likom kojeg smo zvali vojni poligon.

Svi pripadnici jedinice bili su dobrovoljci, a od početka ratnih dejstava nijednog dana obuke nisu imali. Vreme koje je bilo raspoloživo za obuku je nepovrat izgubljeno, niko nije niti planirao niti izvodio obuku u ratnim uslovima. Da bi to koliko-toliko promenio otpočeli smo obuku u rejonu sela Močila sa težištem na taktici izviđačkih jedinica i gađanjima uključujući gađanja iz helikoptera. Urađena je i prva selekcija ljudstva i jedinica je brojčano smanjena. Tako smo radili i na taj način ispunili i uslov da Siniša pređe u Centar, a da se reši sudbina pripadnika jedinice na obostrano zadovoljstvo. Međutim, sva nastojanja da se on odvoji i od jedinice i od Korduna nisu dala pozitivne rezultate, bio je neverovatno vezan za rodni kraj. Bez obzira na sve on je dao svoj doprinos tim prvim danima i mesecima rada kada smo svi na neki način lutali i tražili polaznu liniju, pokušavali dobro startovati, ali to jednostavno nije bilo moguće u uslovima koji su vladati u Krajini.

Paralelno sa ovim aktivnostima, zahvaljujući dobrim ljudima u Beogradu, koji su se nalazili na različitim pozicijama omogućeno mi je korištenje interneta. Bez obzira na prirodu informacija koje su tada bile prezentovane to je bio značajan napredak, pre svega što nismo

morali čekati dan-dva da nam dođe dnevna štampa, da čujemo šta se oko nas dešava. Problem je bio loš kvalitet veze i nemogućnost kontinuiranog korištenja podataka. U zimskim mesecima nismo imali vezu unutar samog mesta, a dalje da se ne govori. Dešavalo se da izgubimo vezu sa jedinicom za elektronsko izviđanje na Plješivici, a time da izgubimo i praćenje aktivnosti HV na prostoru čitave Like. Nama je od posebnog značaja bila telefonska govornica u Brinju.

Na tom delu fronta smenjivali su se delovi 138. brHV (Goranska) iz Delnica. Pripadnici jedinice su redovno, svaki dan koristili telefonsku govornicu u razgovorima sa rodbinom, prijateljima i poznanicima. Iz tih razgovora doznavali smo sve njihove planove i namere, raspoloženje pojedinaca, ritam smene na frontu, lično gledanje na rat i sve drugo značajno za procenu stanja u jedinici. Delimično sličnu situaciju smo imali i za još nekoliko jedinica na ličkom delu fronta i to 128. br HV (Rijeka), 155. br HV (Crikvenica), 118. pukovniku domobransku Gospić i 133. pukovniku domobransku Otočac.

Pripadnici UN su pored posla tražili i različite oblike razonode. Mnogi su odlazili u Hrvatsku, provodili vikend po hotelima i tamo ostvarivali kontakte sa svim strukturama društva uključujući i hrvatske službe koje su se bavile obaveštajnim i bezbednosnim poslovima. U Krajini je bilo vrlo malo toga što bi zadržalo njihovu pažnju, čime bi mogli skratiti vreme i odmoriti se od dnevnih obaveza. Jedino mesto bila su Plitvička jezera, ali je i tu zbog ratnih dešavanja, ponuda bila oskudna.

Do mene je došla informacija da postoji jedna grupa oficira i policajaca iz sastava snaga UN koja voli kartanje i kocku. Kako u Krajini nije bilo ni jednog objekta sa takvom vrstom zabave, nama se otvorila mogućnost da u tome učestvujemo na krajnje diskretan način.

Da bi smo otpočeli aktivnost među pripadnicima UN bio mi je potreban dobar kockar, proveren i diskretan. Znao sam za jednog takvog, koji je imao i veliki policijski dosije u Hrvatskoj, više puta osuđivan za različita krivična dela, ali je sada bio u Krajini gde je živela i njegova porodica.

Bez obzira što nije bio rođen na asfaltu, on je na njemu odrastao, zavoleo ga i na njemu počeo svoju kriminalnu delatnost. Preko posrednika sam mu zakazao sastanak u motelu «Savić» u Budačkoj Rijeci kod Krnjaka. Vlasnik motela je bio moj vojnik u Zagrebu i kod njega sam se osećao komotno i sigurno.

Poslao sam mu poruku i zakazao vreme i mesto sastanka znajući da je i on dobar sa vlasnikom motela i da se tamo već održavaju međusobni kartaški dueli.

Sreten ili Sreto kako su ga zvali od milja, moj izabranik i «pik» u kartaškim obračunima je imao istančan ukus, prefinjenih manira i pokreta. Videlo se da iza sebe ima bogato životno iskustvo i ako je tek ušao u rane srednje godine.

Na zakazani sastanak je došao pre vremena. Ja sam ga čekao i posle srdačnog pozdravljanja, njegovu pažnju je privukla moja bliskost sa vlasnikom motela. Objasnio sam o čemu se radi i nastavili smo dalje. Bilo mu je jasno da ga tražim nekim jačim povodom, ali je odmah stavio do znanja da i on već neko vreme hoće da dođe do mene. Odabrao je obilazni put, dolazio je često kod mog oca u Ličku Jesenici i uvek sa nekim ponudama i poklonima kako bi ga otac spominjao i hvalio.

Tako je on zapravo izneo svoj problem, da jednostavno ne može da izdrži smenu u šumi, jer se nikako ne snalazi u takvom ambijentu, zapada u depresiju i ponašanje mu postaje agresivno čime tera strah od sebe, ali i pravi sijaset problema ostalima u jedinici.

Tražio je da radi bilo šta čime bi bio koristan samo da ne ide na stražu u Kapelu u predeo koji se zvao Bukvar ili u rejon Krasnice, jer su gotovo svi borci imali kompleks odlaska na te objekte.

Prvo sam mu ponudio putovanje u inostranstvo, pri čemu bi Hrvatska bila na prvom mestu. On je to odbio, pravdajući se činjenicom da je tamo osuđivan, da bi vrlo lako mogao biti uhapšen i sl. čime bi svaki pokušaj propao.

Složio sam se sa njim da to ne bi bilo pametno i pitam ga, kako se snalazi sa kartama i da li trenutno ima partnere koji zadovoljavaju njegove prohteve? Kaže mi da od njega nema boljeg kockara, da zapravo ima jedna devojka, ali ona trenutno nije u Krajini, a što se tiče kartanja tu su problemi veliki. Vlada sirotinja i nema se s kim kartati, a da gubi vreme igrajući za sitniš ili džabe, to nije hteo. Pitam ga da li ima neki stranac iz UN koji bi se kartao i on mi odgovara, da za sada zna jednog Grka koji voli kockanje, ali da se još nisu međusobno sastali. Tu smo postigli dogovor. Trebao je da jedno vreme prođe obuku o pitanjima koja nas interesuju, da ga obučimo o načinu komunikacije, diskretnom postavljanju pitanja i navođenja sagovornika da sam iznosi zapažanja, a potom da krenemo u posao.

Naša obaveza je bila da obezbedimo uslove za kartanje, igrače i domaće i strane i sve drugo što je s tim u vezi, a njegovo je bilo da karta i razgovara i po obavljenom poslu da nam podnese izveštaj.

Imao je status kao pripadnik jedinice, a u vezi sa iznosima koje je dobijao ili gubio na kartama bila je njegova isključiva briga.

Sve je prihvatio kako smo predložili i sada je ostalo da stvaramo druge uslove.

Trebali smo da rešimo i niz drugih pitanja kako bi stvorili atmosferu koja ničim neće izazivati sumnju i podozrenje.

Među pripadnicima jedinica koje su bile formirane u početku rata bilo je dosta dobrih momaka, ali su ih stihija i neorganizovanost, lažna obećanja i ponude, učinile žrtvama i gubitnicima. Niko nije imao ni želje ni vremena da se upušta u sagledavanje te pojave, već su sve takve prozvali pripadnicima paravojnih sastava i stavili s druge strane zakona.

Posle prošlogodišnjih događaja sa hapšenjem među njima se proneo glas da sam ja čovek udbe iz Srbije, ali samo u poslu nosim uniformu pripadnika SVK kako ne bih odudarao od sredine.

Obilazeći mesta po Krajini nailazio sam na neverovatno dobre i obrazovane momke za koje se nije znalo, koji nisu bili angažovani na adekvatnim zadacima. Tako sam u Vrhovinama upoznao braću za koje sam još ranije znao i koje je neko svrstao u paravojnu jedinicu koju je predvodio Baklajić. Oni jesu bili sa njim nadajući se rešenju svog statusa na način da će preći u jedinicu za specijalne operacije RDB Srbije, ali do toga nikada nije došlo.

Njihova kuća se nalazila u neposrednoj blizini železničke pruge i stanice, a bila je interesantna i vojnim posmatračima UN za smeštaj i rad na tom području.

Sa sobom sam poveo mlađega, koji je po profesiji bio konobar, a njegovog brata ostavio u Vrhovinama, kako bi dnevno opservirao vojne posmatrače UN, njihovu aktivnost, odlaske, posete i sl.

Moj odabranik je bio lepog izgleda, kulturnan, vrlo okretan i vredan.

On je trebao da bude domaćin u vili, koji će goste primati i ispraćati i udovoljavati njihovim prohtevima.

Tako smo počeli, taj posao je krenuo iznad očekivanja. Radili smo uz veliki rizik, jer nismo mogli postići potpunu konspirativnost niti u dolasku niti za vreme samog boravka.

Jedan slučajan susret sa oficerom iz češkog bataljona u njihovom kampu na Borju kod Korenice gotovo da je sve upropastio, tim pre što on do tada nije zna da sam ja oficir. Njegovi strahovi su bili veći, jer sam bio u društvu komandanta bataljona potpukovnika Karela Blahne. Nikome se nije odlazilo iz Krajine i pored velikih napora. Primanja su bila višestruko veća nego da rade u zemlji, a to je bilo posebno izraženo za oficire i policajce koji su dolazili iz zemalja bivšeg Varšavskog ugovora i Rusije.

Svaki prekršaj ili nepoštovanje režima boravka mogao je biti kažnjen vraćanjem u zemlju, a to bi bio veliki problem za svakog od njih.

Bio sam vrlo blizak sa jednim oficerom, vojnim posmatračem iz Poljske. Kada sam napustio kamp otišao sam kod njega i zamolio da prenese poruku čehu, da se ne plaši mog pojavljivanja u kampu i da ne sme nikome da pričao o susretima kod mene u vili.

Tako je i bilo. Isto večer došao je kod mene sa gomilom novina iz Hrvatske, različitih imena i sve meni ponudio. Rekao sam mu da već imamo redovno snabdevanje, ali kada već svakodnevno ide u Otočac ili Gospić, a ponekad i u druga mesta može pogledati i druge stvari koje nas interesuju. On je to prihvatio i dodao da to već radi za sopstvene potrebe i da neće biti nikakvih problema.

Žalim što mu u ovom tekstu ne mogu ime spomenuti i na taj način izraziti svoju zahvalnost za sve što je učinio za nas.

Mnogi su nam pomagali i na našu stvar gledali blagonaklono i navijački, ali je bilo dosta i onih koji su nam komplikovali i onako komplikovan i težak položaj. Bilo je dosta onih koji su se u raznim komandama ponašali po modelu iz mirnodopskog vremena, koji su, možda u najboljoj nameri, činili greške i tako našu delatnost dovodili u pitanje.

Krajem juna 1993. godine dobio sam poziv iz Knina, da dođem na večeru koju organizuje pripadnik policije UN, Rus, sa visokim činom. Moje ime mu je sugerisano preko ljudi koje je kontaktirao u GŠ u Kninu. Odazvao sam se pozivu i došao na večeru u kafanu «Kod Čupe» u Golubiću kod Knina. Na večeri nas je bilo šest, pet rusa i ja. Navodno jedan moj kolega nije mogao da dođe i ako je bio pozvan.

Sav razgovor zbog kojeg smo se sastali brzo je okončan. Nije bilo ničeg u rukavicama, otvoreno i bez ustezanja. Nudili su pomoć u informacijama, ali su i tražili informacije koje će kasnije prosleđivati dalje. Sadržaj informacija ih nije interesovao, nisu vršili bilo kakvu analizu, sve su slikali ili prepisivali i prosleđivali. Bili su obični skupljači informacija.

Pilo se, prvo vodka rashlađena u ledu, potom vino uz sušenu ribu, a na kraju vino koje smo pili uz roštilj. Ma koliko se branio nisam mogao da se odbranim, niti tu večer da se vratim na Plitvice. Morao sam da kapituliram i da odam priznanje braći rusima da su u piću nenadmašni.

Na rastanku sam im obećao izlet i piknik na Plitvičkim jezerima što ih je obradovalo.

Informisao sam pukovnika Miloša Krnetu o razgovoru i pitao, da li možemo nešto ponuditi rusima, a za uzvrat da oni nama daju neke informacije. On je na to pristao i tako smo počeli. Tako smo radili do kraja, ali nikada nismo dobili neke posebno kvalitetne informacije, nešto što bi posebno trebalo opisati.

Meni je od posebnog značaja bila pomoć u proceni ostalih oficira iz sastava UN snaga u Krajini, jer smo mi po nekoj inerciji trčali kod grka, rusa, slovaka i poljaka. To nam je bila neka prirodna veza i nešto što smo mi podsvesno smatrali prijateljima.

Okolnosti su bile značajno izmenjene, ljubav se nije mogla prepoznati, preovladavali su interesi i lični i državni i morali smo tome da se prilagodimo.

Raspadom Jugoslavije raspala se i ta nekakva simpatija i ljubav drugih prema nama. Neki su se priklonili Hrvatima, neki Slovencima, a neki nama. Trebalo je videti ko je ko i sa kim možemo računati. Novac koji je pobeđivao simpatije i ljubav, mi nismo imali u onom iznosu da bi njime mogli intervenisati i promeniti to stanje.

Planirani piknik organizovali smo sredinom jula meseca kada je na jezerima najlepše i kada je temperatura najstabilnija, a samim tim i temperatura vode je vrlo dobra za kupanje. Iz Knina su pristigla šestorica ruskih policajaca, a ja sam obezbedio osam pripadnika češkog i slovačkog bataljona. Uz nas domaće bilo je oko 25 ljudi. Napravili smo lep roštilj, ispekli dva jagnjeta, odigrali dve-tri utakmice u malom fudbalu i tako napravili potpuno opuštenu atmosferu.

U drugom delu našeg druženja bilo je planirano da nas lađar Stevo Grbić provozu jezerom Kozjak, ali da na brodić uđu rusi, česi i Slovaci, da razgovor bude o Krajini, ratu, kako ko vidi tu situaciju i kakva su im predviđanja o daljem toku događaja, kako vide završetak sukoba. Kada je sve završeno, na večer sam primio izveštaje. Od osam pozvanih oficira samo dvojica nisu imala simpatije za Krajinu. Jedan je bio češko-nemačkog porekla i veličao je Hitlera, a drugom je supruga bila hrvatskog porekla, pa je bio naklonjen njima, ali krajnje korektnog ponašanja i držanja bez aktivnog pomaganja bilo koga u sukobu.

Ono što je bilo mnogo interesantnije odnosilo se na njihovo razumevanje sukoba i procene, kako će se sukob okončati.

Svi do jednog su našu vojsku posmatrali kao naoružan narod, koji je delimično uvojničen, ali da do prave vojske nećemo lako doći zbog mnogih limitirajućih faktora. Imali su dosta konkretnih pokazatelja da suprotna, hrvatska, strana čini velike napore u stvaranju svoje oružane sile i da su na tom polju postigli velike i uočljive rezultate.

Značajna sredstva su odvojena za nabavku vojne opreme i naoružanja, na ključnim komandnim pozicijama je svega nekoliko visokih oficira i generala koji su pre toga bili pripadnici JNA, a da ključna mesta zauzimaju ratni komandanti, slabog vojnog obrazovanja, ali odlučni i agresivni.

U to vreme u Hrvatskoj je bilo dosta vojnih i policijskih instruktora iz evropskih zemalja, koji su kroz obuku vršili i potpuno distanciranje od onog što je u Hrvatskoj bilo do 1990. godine, kako u političkom tako i u svakom drugom pogledu. Izgrađivana je i usvajana nova ideologija zasnovana na veličanju nacionalnih vrednosti i istovremeno razvijanje patološke mržnje prema Srbima i svemu što je njihovo. Za razliku od devedesetih godina, sada je za to postojao dobar i neskriven razlog. Srbi su se pobunili i podigli ustanak u kojem žele pokoriti Hrvatsku i njom vladati. Takva priča i slika odlazila je iz dana u dan u svet, prihvatana sporo, ali konačno prihvaćena kao realnost u Hrvatskoj.

Na temelju toga i svih drugih zapažanja iznošeni su zaključci, da se Krajina vojnim putem ne može odbraniti od napada Hrvatske vojske, da je i ovo stanje svojevrsna agonija iz koje će

biti vrlo teško izaći i da opcija ujedinjenja svih srpskih zemalja u jednu, nema podršku čak ni među samim Srbima, a kamo li u međunarodnoj zajednici.

Više puta tokom razgovora, pojedince je interesovalo, šta bi radili u slučaju napada iz Hrvatske, a mi smo skoro u glas govorili da bi se branili sa svim čime raspoložemo, pa ako ostanemo bez municije, branićemo se viljuškama i kuhinjskim noževima. Verovatno da smo delovali smešno, jer su nam diskretno saopštavali da na njihovu pomoć ne računamo, jer oni nisu došli u Krajinu da joj donesu oslobođenje i slobodu, već da stvore pretpostavke da sami nađemo rešenje. Rešenje bez dogovora sa Hrvatskom nismo mogli naći, a niko nije s njima hteo da razgovara i pregovara. Naše oči bile su okrenute ka Palama i Beogradu, a tamo su o nama pričali kao da smo negde u Africi i rešavamo samo svoj problem ne nudeći nam ništa, ali uporno nas odvlačili od namere da sami rešimo svoj status. Već tada, 1993. godine bilo je jasno da vojnim putem ne možemo do cilja, a diplomatskim još teže, jer je Vlada Krajine tu funkciju prenela na Srbiju. Razgovori su vođeni na relaciji Zagreb-Beograd, ali nikakvih poboljšanja nije bilo.

Po mnogima ključni momenat je bio, izbijanje muslimansko-hrvatskog sukoba u Bosni i Hercegovini, ali to nije iskorišteno. Znam dobro da su se mnogi ponadali konačnom rešenju kada su preko Krajine i Republike Srpske prelazili konvoji iz Hrvatske sa pomoći za hrvatske izbeglice iz centralne Bosne, koje su izbegle pred mudžahedinskim jedinicama. Bilo je odjednom na pretek i goriva i cigareta i svega drugog, ali ne onima koji su to čekali, već onima koji će to platiti – muslimanima.

Zaključak se nametao sam po sebi. U koliko se nešto radikalno ne promeni u rešavanju sukoba sa Hrvatskom, Krajina će nestati, a za njen nestanak neće biti potrebne velike snage neprijatelja. Ona će se uništiti sama od sebe, jer beznađe i bezperspektivnost stanja se osećalo na svakom koraku.

Na aerodromu Ćoralići u Cazinskoj krajini bio je razmešten bataljon vojnika iz sastava OS Francuske. Taj bataljon nije bio u sastavu snaga UN. Komandant bataljona pukovnik Brese bio je upućen od Vlade Francuske i njoj je podnosio izveštaje. Imao je posmatračku misiju na granici sa Bosnom i Hercegovinom. Komandant bataljona je vrlo često boravio na Kordunu i imao vrlo dobre odnose sa komandantom našeg korpusa na tom prostoru, pukovnikom Bulat Čedom. Za razliku od Korduna u Liku gotovo da nije ni dolazio.

Pukovnika Bulata sam poznao od pre rata. Njega su 1991. godine poslali iz Beograda u operativno-nastavni sektor Komande 5. Vojne oblasti gde je nadležni starešina bio general Petar Stipetić. Bulat je imao instrukcije da prati ponašanje i delovanje Stipetića, posebno njegovu izdajničku ulogu u odavanju tajni hrvatskoj strani.

Sećam se prvog susreta sa Bulatom. Čekao sam ga na glavno kolodvoru u Zagrebu, kada je vozom doputovao iz Beograda. Srdačan susret i vožnja do hotela «Kalnik» i soba broj 505. Ona će za svagda poneti brojne tajne koje je on nama saopštio.

Sad u Krajini, zbog izmenjenih odnosa, zbog nabusitosti i sujete, iz Like sam morao tražiti njegovu pomoć.

U više kontakata sa njim obećao mi je svu potrebnu pomoć koja se nije osećala samo u operativnom delu već i mnogo šire, uključujući logističku podršku Centra.

Morao sam se dobro paziti, da vladari Korduna ne osete što se dešava. Bio je to policijski, lokalni establišment, koji je sebe video u oblacima, uobražavajući, da su oni ti koji drže sve konce i da se moraju za sve pitati.

Vrlo često sam počeo da se nalazim i u društvu komandanta francuskog bataljona, da sa njim pričam, ali nikada da ga navodimo da nekoga potkazuje ili sl. Nama su trebale njegove procene i viđenje celokupne situacije.

Jednom prilikom ga pitam za razloge što slabo dolazi na prostor Like, a on mi kaže da je to iz razloga što ga je komandant Ličkog korpusa ponizio i nema nikakvu želju da komunicira s njim. To je bilo u samom početku njegovog mandata, kada je tražio kontakt sa predstavnicima korpusa iz Korenice. Iz Korenice na sastanak je došao stariji vodnik Lončar Jovica, sa kojim Brese nije hteo da razgovara već je taj čin protumačio kao svojevrsnu uvredu i poniženje.

Da li je to stvarno bila namera ili slučajnost i nepromišljenost nikada nisam doznao.

Bio je vidno ljut, ali dovoljno pribran da mi priča o svom dedi, koji je bio francuski vojnik u Prvom svetskom ratu, koji je ranjen prilikom osobađanja Prištine 1918. godine, koji je ratovao rame uz rame sa srpskim vojnicima i tako ih upoznao i o njima stekao najlepšu sliku. Sada se susreće sa potpuno drugom slikom, sa nekulturom i nadmenošću kojom rasterujemo i ono malo ljudi koji su nam bili naklonjeni.

Već u to vreme smo imali ozbiljne probleme sa svakodnevnim preletima aviona i helikoptera iz Hrvatske na aerodrom u Čoralićima.

Dolazili su iz svih pravaca prevlačeći naoružanje i vojnu opremu za potrebe 5. korpusa Armije BiH, hranu i druge potrepštine za potrebe stanovništva Cazinske krajine.

To se znalo, to nam je saopštavano, ali nismo imali snage tome da se suprotstavimo.

Trgovci oružjem iz Hrvatske, Austrije, Nemačke, Mađarske, Ukrajine i drugih država našli su interes da na ovom i na drugim prostorima ostvare milijarde prometa oružjem.*

U to vreme stacionirana jedinica iz Francuske nije imala nikakva ovlašćenja da sprečava naoružavanje, nego da evidentira pokrete i aktivnosti. Kada se tome doda da se sve dešavalo u uslovima međunarodnog embarga na uvoz naoružanja onda se može realno proceniti da su odluke međunarodne zajednice ignorisane, a rezolucije koje je donosilo Veće bezbednosti UN, mrtva slova na papiru.

---

*Eklatantan primer je general HV Vladimir Zagorec, koji je bio nosioc naoružavanja HV, a pri tome je prisvojio neverovatno velike sume novca. Dovoljna je činjenica njegove povezanosti sa Hrvojem Petračem, pa da čitava priča poprimi dramatične dimenzije.

U Plaškom smo planirali uspostavljanje punkta za elektronsko izviđanje, koji bi bio vezan za centar, a ne u sastavu jedinice za elektronsko izviđanje. Uspostavljanjem ovog punkta i vezivanjem za punkt u Primišlju bila bi u potpunosti zatvorena linija od Ogulina do u Generalskog Stola. Ostali prostor, kao i pomoć ovim punktovima pokrivala bi Petrova Gora.

Moj vozač Mizdrak Ratko nikada nije bio u ovim krajevima i sa radošću putujemo u Plaški o kojem je on slušao samo lepe priče. A da su one sa razlogom lepe, imao sam i ja više pokazatelja.

U toku rata Plaški i čitava opština su bili bez premca najorganizovanija sredina kako u civilnom tako i u vojnom pogledu. Opština je nastala izdvajanjem iz dotadašnje opštine Ogulin, bez infrastrukture i kadrova, bez sredstava i u prvom periodu, potpuno odvojena od ostalih delova Krajine. Tokom rata u neprekidnim borbama ova sredina je uspela da se konsoliduje, da se uklone sve barijere koje su je odvajale od ostatka Krajine, da među prvima organizuje redovnu autobusku liniju sa Beogradom i sa Kninom, da izgrade niskonaponsku elektro-mrežu i dovedu struju u svaku kuću, i da, što je najbitnije, ne dozvole neprijatelju da pomeri liniju fronta ni za jedan metar. Svaki naš zahtev, svaka naša zamisao je nailazila na razumevanje, jer su i vojne i civilne vlasti shvatale da sve činimo u smislu poboljšanja položaja odbrane i podizanja njene kompaktnosti.

Prolazimo razrušenim selima Kuselj i Saborski. Deluju avetinjski, spaljeni i napušteni. Razmišljam o nesreći koja je zadesila meštane ovih sela. Poznao sam ih dosta, sve starija godišta i, mislim gde su sada, jesu li živi ili su žrtve ludila?

U Saborskom punktu sa rampom. Zaustavljaju me, jer poznaju vozilo. Prilazi mi Stevo Milaković i posle pozdravljanja traži cigarete. On ne liči na vojnika. Obučen je šaroliko, deo uniforme i deo civilne odeće. Tako izgledaju i ostali. Na moje pitanje, zašto nemaju uniforme i zašto nisu kompletno obučeni, odgovara, da su tražili, ali da navodno nema uniformi za sve. Saopštavam mu da ću se iz Plaškog vraćati za 4-5 sati, a do tada on da popiše veličinske brojeve obuće i odeće za sve i ja ću im poslati uniforme.

Spuštamo se u najlepše selo u Krajini u Ličku Jesenicu. Selo u kojem sam rođen i zbog kojeg sam sada tu sa ostalima u nastojanju da njoj i čitavoj Krajini obezbedimo slobodu. Selo deluje pusto, jer su gotovo svi muškarci angažovani u vojnim jedinicama. Vide se tragovi rata, neimaštine i nemogućnosti da se makar polja obrade.

Panorama Ličke Jesenice.

Selo je posle 51 godinu dobilo sveštenika. Parohija Lička Jesenica dobila je svog paroha Anđelić Radosava.* Upoznao sam ga ima već godina dana, odmah po njegovom dolasku. Pričali smo o selu i njegovoj istoriji. Doneo sam mu prve papire na kojima je bila ispisana istorija kraja, donosio sam mu i gorivo kojeg nije imao, da bi mogao da obilazi parohiju i parohijane.

Stanovao je u kući Duje Šolaje u centru sela. Stao sam da ga pozdravim, ali mlada popadija mi kaže da je poslom negde u Blatima ili Begovcu.

* Ustaše su 1941. godine u julu mesecu iz sela odvele mesnog paroha Nasadil Stanka i Mihajla Grbu, mog dedu. Odvedeni su u Plaški, a potom propraćeni u Jadovno na Velebitu i tu zverski ubijeni. Sveštenik Anđelić Radosav iz Jelaha, Republika Srpska, je bio prvi pravoslavni sveštenik koji je stalno živeo u Ličkoj Jesenici posle ubistva Nasadila.

Nešto dalje kod Forkapinih kuća-Podkapelom, susreo sam Miću Čikaru, «Brankovog». Uz tog čoveka sam odrastao i od njega mnoge stvari naučio. Godinama je bio zvonar naše crkve, a njegova kuća je uvek bila prva stanica parohu pri dolasku u selo iz Plaškog. Stao sam i izašao iz vozila, da pozdravim svog kuma, kako smo se oslovljavali međusobno. Zagrlili smo se, a meni su suze pošle. Toliko toga mi je prošlo kroz glavu. Čemu me je sve ovaj čovek učio, a kada sam kao dete napustio svoj zavičaj, on je bio prvi koji nas je posetio u Beogradu. Tuga je bila tim veća što se viđamo u ovako teškim okolnostima za sve, a njemu još težim, jer je bolovao od astme, bez pravih lekova i redovne lekarske pomoći. Žalio mi se da mu je teško i da neće moći dugo da izdrži, a drugog izbora nije imao. Godinu dana kasnije je umro, 1994. godine, a ja nisam znao za to više od mesec dana. I danas tugujem za tim čovekom koji je život proveo teško radeći, da bi održao svoje pravo i jedino bogatstvo, svoje tri kćeri.

Dolazimo u Plaški i počinjemo sa radom, najpre u komandi, a potom odlazimo u Grbe kako bi pronašli adekvatnu lokaciju. Vrlo je teško zbog slabog signala. Odlazimo do Latina i Kunića. Tamo je sve bolje, ali gotovo da nema nikakvih uslova za normalan rad. Opredelili smo se za jednu kuću kod železničke stanice gde su uslovi bili solidni.

Odmah smo videli da su pripadnici 143. brigade HV iz Ogulina prilično komotni i nedisciplinovani i da bi se preko njihovog radio saobraćaja moglo dosta toga čuti. Već nakon nekoliko dana rada registrovan je intenzivan saobraćaj na delu Kapele koji se nalazi iznad linije Plaški – Blata. Bilo je nedvosmisleno utvrđeno da se tu nalazi jedna jedinica HV, da je bolje obučena i opremljena od ostalih i da tu ima neke aktivnosti, verovatno da se utvrđuju, postavljaju minska polja i vrše osmatranja, jer su za to imali povoljnu poziciju. Komanda korpusa u Korenici i komanda brigade u Plaškom su izdale naređenja, da se intenzivira izviđačka aktivnost na tom delu fronta uz maksimalne mere obezbeđenja, jer se radilo o gusto pošunljenom predelu sa velikim mogućnostima iznenađenja i borbe u susretu iz neposredne blizine.

Kao po običaju, kada se naređenja sporo prenose ili se nedovoljno razumeju, dolazi do posledica i tragedije.

Dana 12.08.1993. godine u rejonu Bukvara patrola iz sastava 70. pbr iz Plaškog upada u neprijateljsku zasedu i gine Stevo Šumonja, komandir čete i borac Milan Vlajsavljević.
 Dana 25.08.1993. godine u Kapeli ponovo dolazi do kontakta sa neprijateljom, ovaj put u susretnoj borbi. Prilikom izvlačenja našeg izviđačko-diverzantskog voda gine komandir Milovan Kosanović, a predsednik SO Plaški Nikola Medaković je tom prilikom ranjen.

U leto 1993. godine, posebno od druge polovine jula i dalje upućivalo je na zaključak da neprijatelj priprema ozbiljnije aktivnosti prema Krajini. Broj slučajeva kršenja primirja se znatno povećao, pokreti jedinica duž linije fronta bio je neuobičajno veliki i intenzivan, upadi izviđačkih i diverzantskih grupa na tlo Krajine bila je svakodnevna pojava i to je iziskivalo da imamo mobilne jedinice koje bi mogle brzo i odlučno da se suprotstave ubačenim grupama. Da bi postigli što bolju mobilnost angažovana su tri helikoptera, od čega dva «Gazele» i jedan transportni. U toku augusta meseca 1993. godine gotovo da nije bilo većeg mesta u Krajini koje nije gađano artiljerijom iz Hrvatske. Sve intervencije kod predstavnika UNPROFOR-a su se zavšavale beleženjem događaja i obećanjem da će se o tim slučajevima raspravljati na višem nivou, pa moguće i na Savetu bezbednosti, koji bi mogao doneti posebnu rezoluciju kojom se takvo ponašanje Hrvatske osuđuje. Vlastitim ponašanjem i objašnjenjima koja smo dobijali vrlo smo se uljuljkali i opustili i nikakva objašnjenja i upozorenja nisu pomagala.

Dana 28.08.1993. godine na Veliku Gospojinu na Kapeli u rejonu Krasnice jedno motorno vozilo iz 70. pbr iz Plaškog upada u neprijateljsku zasedu i tu gine Milutin Paskaš, zamenik komandanta 2. pb i borci Mile Jovetić i Dušan Mikulica.

Istovremeno sa tim i prethodnim događajima bilo je u toku planiranje akcije sa ciljem izbacivanja snaga neprijatelja sa Kapele i kvalitetnije posedanje položaja naših snaga. Lički korpus i brigada iz Plaškog nisu imali takvu jedinicu koja bi samostalno izvršila zadatak, pa je isti poveren 41. dobrovoljačkom diverzantskom odredu koji se nalazio na poligonu Slunj.

Dobrovoljački odred smo ojačali sa dva izviđačka voda, jedan sa Korduna, a drugi iz Like.

Dana 03.09.1993. godine uspešno je izvedena akcija na Kapeli, snage neprijatelja su potisnute sa dostignute linije uz pretrpljene gubitke. Naša jedinica nije imala ni ranjenih ni poginulih boraca.

Prilikom odlaska na zadatak u selu Blata ispred porodične kuće video sam Đuru Ogrizovića zv. «Šnjaka» koji je začuđen posmatrao odlazak jedinice u Kapelu. On nije ništa znao o planiranoj akciji i ako je bio rukovodilac službe državne bezbednosti u Plaškom.

To što nije ništa znao o akciji, nije mu smetalo da sutra dan pošalje telegram u Knin i napiše kako smo u akciji ranili oko 20, a ubili 35 neprijateljskih vojnika.

Moj izveštaj se bitno razlikovao i bio je mnogo drugačiji za slušanje od hvalospeva kojeg je Đuro poslao. Takvih lažnih i izmišljenih izveštaja je bilo svaki dan i na tome su se mnoge stvari kreirale što u krajnjem uvek donosi loš rezultat.*

Morao sam da dokazujem da Ogrizović nije znao za akciju, da u njoj nije učestvovao i da nije mogao napisati tačan izveštaj, osim da mu je neko nešto ispričao, hvaleći se prekomerno o našem uspehu.

Koliko je uspeh bio velik govori podatak da je desetak dana kasnije došlo do borbe u susretu na tom delu i da je naša izviđačka jedinica imala značajan uspeh u razbijanju neprijatelja. Na žalost i prilikom te borbe poginuo je naš borac Nikola Vorkapić.

Od trenutka formiranja punkta za elektronsko izviđanje do ovih događaja jedva da je prošlo dva meseca, a postojanje punkta je u potpunosti opravdalo svoje postojanje.

Na taj način stečeno je neophodno iskustvo u radu, ali još više od toga, komanda brigade je imala siguran oslonac i uvek blagovremene informacije koje su se odnosile na aktivnosti neprijatelja u zahvatu fronta.

---

*Kasnije ću doznati da je komandantu 41. dobrovoljačkog odreda bilo obećano da će dobiti koncesiju na eksploataciju šume u oslobođenom delu Kapele. U tom odredu bilo je nekoliko oficira i podoficira iz 72. specijalne brigade iz Pančeva, kojima je za boravak i angažovanje u Krajini bilo obećano rešenje stambenog pitanja. Kako posao nije doveden do kraja nikada nije ni otpočela seča šume mada su sve pripreme u tom pravcu bile izvršene.

Medački džep

Više podataka i indikatora je ukazivalo da neprijatelj u Lici planira opsežniju akciju. U tom vremenu oni su nas nadvisili na dve lokacije i to: Velebitu i Kapeli, a sve više podataka je govorilo da planiraju i izvode aktivnosti iz pravca Sinja prema Dinari.

Pre samog napada na ličkom delu fronta, neprijatelj je izvodio artiljerijske ispade duž čitave linije dodira.

Dana 07.09.1993. godine granatiran je Drniš, istog dana u Lici intenzivno je gađan Dabar, deo Vrhovina, a nekoliko dana pre toga Korenica. U predelu Ličkog Osika (Teslingrad) čarke su bile svakodnevne i gotovo da nisu ni evidentirane.

Iz inostranstva, naša veza centra je dostavila informaciju, da se Mladen Markač već duže vreme nalazi na prostoru Like i Velebita i da je realno očekivati da se tamo nešto desi. Kako je Markač bio komandant svih jedinica specijalne namene MUP-a Hrvatske to se moglo očekivati.

U to vreme na čelu Generalštaba HV nalazio se general Janko Bobetko, poznat po svojoj okrutnosti prema svakome, prema potčinjenima, a posebno prema neprijatelju.

Od pripadnika UN nismo imali ni jednu informaciju koja bi ukazivala na veće pokrete neprijateljskih jedinica, ali isto tako, nismo se ni nadali većem napadu računajući sa međunarodnom zaštitom.

U takvim okolnostima dana 09.09.1993. godine u ranim jutarnjim časovima pripadnici HV, jedinice 9. gardijska brigada, 111. br HV, delovi 118. br HV i specijalne jedinice MUP-a RH izvršile su istovremeni napad na sela Čitluk, Divoselo i Počitelj i na pripadnike UNPROFOR-a iz sastava OS Kanade.

Napad je izveden klasično. Posle artiljerijsko-raketne pripreme otpočeo je oklopno-pešadijski napad u kojem su jedinice vojne policije, MUP-a RH i izviđačke jedinice prednjačile. Već prvog dana napada je bilo jasno da neprijatelj ispoljava neverovatnu dozu brutalnosti uništavajući sve pred sobom paleći i ubijajući.*

Ova akcija HV ući će u anale ratovanja i po činjenici da nije bilo ranjenih i zarobljenih lica.**

*U ovoj napadnoj akciji HV ubijeno je ukupno 88 lica od čega 46 pripadnika SVK i 42 civila od kojih su 17 bile žene. U trenutku napada na prostoru sela Divoselo, Počitelj i Čitluk živelo je oko 400 stanovnika, uglavnom starih i nemoćnih ljudi.

**1994. godine u reonu Teslingrada(Lički Osik) zarobljen je pripadnik HV Johan Tilder, koji je bio učesnik napada HV na sela u Medačkom džepu kao pripadnik izviđačke jedinice. U izjavi koju je dao organima bezbednosti Ličkog korpusa on je detaljno opisivao čitav tok akcije, naređenja koja su dobili od komandanta ZP Gospić Rahima Ademija i komandanta 9. gbr Mirka Norca, sopstveno ponašanje i ponašanje pojedinaca. Tilder je detaljno opisiva pojedine scene masakra i izjavljavanja nad licima koja su pronalazili na pravcu napada. Kama, kolac, kanap i vatra. Njima su klali, nabijali, vešali i palili.

Iz njegove izjave se nedvosmisleno moglo zaključiti, da je namera HV i njenog rukovodstva bila da u navedenom prostoru u potpunosti unište svakog Srbina, njihovu imovinu i da stvore pretpostavku, da se na tom prostoru više nikada ne pojave.

Postojanje snaga UN koji su garantovali bezbednost mesnom stanovništvu su u potpunosti ignorisali iz čega se zaključuje da su imali jaku međunarodnu podršku u izvršavanju ove akcije.

Napad na sela u Medačkom džepu trajao je do 17.09.1993. godine, od čega su borbe vođene do 11.09.1993. godine.

Ovo je bio još jedan neuspeh i naš i međunarodne zajednice, ali Hrvatska nije pretpela nikakve štete od izvedene akcije. Nije osuđena ni brutalnost učesnika napada ni prema stanovnicima Krajine ni prema pripadnicima međunarodne zajednice.

Takvo loše stanje odrazilo se na sve, a posebno u samom vrhu u Kninu. Do tada dobri i korektni odnosi generala Novakovića i ministra policije Milana Martića počeli su se kvariti i počelo se sve više i češće pričati o Novakovićevoj smeni.

Pored ovog, stanje u Krajini je bilo loše i u drugim oblastima. Inflacija je divljala, jedna nemačka marka plaćana je oko 350 miliona krajiških dinara, plate su se kretale između 5 i 10 maraka, a vladala je opšta nestašica svih namirnica. Nestašica goriva je bila hronična.

Dana 20.09.1993. godine primio sam poruku iz Bihaća u kojoj Rasim Bašić traži da se vidimo i predlaže da to bude Slunj, kojeg je dobro poznao.

Ponudu sam prihvatio i mi smo se već narednog dana našli u Slunju u kafani Miće Miloševića iz Slušnice.

Sa Rasimom se nisam video od raspada JNA i njegovog prelaska u Bihać, ali on se u suštini nije promenio, jasno se videlo da pati, da je jugonostalgicar i da se nada nečemu što će vratiti vremena kada smo zajedno živeli.

Obavestio me je, da će 26.09.1993. godine u Velikoj Kladuši, Fikret Abdić proglasiti Autonomnu oblast Zapadna Bosna i da će taj čin u Cazinskoj krajini najverovatnije izazvati velike potrese, moguće međusobne sukobe unutar 5. korpusa Armije BiH i da se ne isključuje mogućnost napada na Krajinu u takvim okolnostima.

U svom izveštaju Rasim je naglasio da je moguće očekivati jedan broj lica koja bi kao izbeglice ušle u Krajinu.

Na kraju je tražio hitan sastanak za Fikreta Abdića sa nekim iz Krajine, a želja im je bila da se sastanu sa Milanom Martićem. Pored ovog, Rasim mi je saopštio da još jedno lice iz Bihaća, blisko Fikretu Abdiću, na Kordunu boravi istim poslom kao i on u Slunju.

Ja kasnije nisam učestvovao u bilo kakvim pregovorima i dogovorima, sve do 1994. godine, kada su prognana lica iz Zapadne Bosne bila smeštena u Krajini.

Planiranog dana 26.09.1993. godine Fikret Abdić je svečano proglasio Autonomnu oblast Zapadna Bosna koja se izdvaja iz sastava kantona Bihać i ne priznaje vrhovnu vlast u Sarajevu.

Dana 28.09.1993. godine naređuje uvođenje vojne uprave u Zapadnoj Bosni i obračun sa svim licima koja podržavaju Fikreta Abdića.

Bilo je krajnje neizvesno šta će se dešavati u Zapadnoj Bosni, a Krajini je odgovarao samo mir, jer nije imala dovoljno snaga da se angažuje na još jednom frontu. Ovo tim pre što je od

početka godine imala dva vojnička poraza, da ti napadi HV nisu osuđeni od strane međunarodne zajednice i da sve što uradimo je samo slika nemoći i rezigniranosti.

U takvoj nemoći smo ispalili raketu zemlja-zemlja na aerodrom Pleso 12.09.1993. godine, a malo svetla i nade donelo je obaranje neprijateljskog aviona MIG 21, 14.09.1993. godine. Sve je to bilo malo i nedovoljno da se povрати značajno poljuljan borbeni moral i vera u konačan uspeh u ratu.

Posle poraza od HV u Medačkom džepu, umesto da se izvlače neke pouke i iskustva, otpočinje lov na krivace, kao da je bio jedan ili dva. Štaviše, i skupština Krajine raspravlja o tome i tako se još jednom baca prašina u oči svima i samima sebi. Ne želi niko da prizna, da je stanje u Krajini na granici kolapsa, da vlada bezakonje i anarhija, da je situacija u Republici Srpskoj također loša, da je u Srbiji iz dana u dan sve lošije i da nama vreme kao faktor ne ide u korist već nas odvodi u nepovrat.

U takvim okolnostima se otpočelo sa pripremama za prve više stranačke izbore u Republici Srpskoj Krajini koji su bili zakazani za 12.12.1993. godine.

Kapetan Dragan

Kapetan Dragan

Tokom jeseni 1993. godine išao sam više puta u Banja Luku i Beograd i tamo, raznim kanalima, doznavao o događajima u Krajini za koje nisam ni pretpostavljao da se dešavaju. Nisam znao da postoji rivalitet na relaciji Knin – ostali deo Krajine, a posebno sa istočnim delom Krajine – Slavonijom, koja je po pravu bogatijeg, tražila primat. Nisam znao da u Republici Srpskoj gotovo da ne pridaju značaj inicijativama iz Krajine o zajedničkoj državi, u Srbiji o tome neće ni da govore. Nisam znao da su odnosi između Slobodana Miloševića i Radovana Karadžića veoma loši i da se to neminovno reflektuje i na odnose sa Krajinom. Na više mesta i iz više dokumenata sam mogao jasno videti, da relevantni međunarodni faktori ne podržavaju borbu srpskog naroda, naprotiv, da je ona osuđena u startu i da nemamo nijednog valjanog argumenta kojim bi tu sliku promenili. Tražio sam kontakte sa ljudima za koje sam pretpostavljao da bi mogli nepristrasno i objektivno izneti svoja zapažanja i procenu odnosa snaga, moguće pravce rešenja situacije sa sugestijama za pojedine situacije.

U takvim okolnostima sam se upoznao sa Draganom Vasiljkovićem – «kapetanom Draganom». Sastali smo se u prostorijama Fonda kojeg je nazvao svojim imenom i koji je bio smešten u palati «Beograđanka».

Razgovor je bio kurtoaznog karaktera često prekidan ulascima u kancelariju i telefonskim pozivima. Bio sam razočaran. Međutim, pri kraju razgovora Dragan me je pozvao da dođem kod njega u kuću u kojoj je stanovao. Prihvatio sam poziv, nadajući se da ću moći normalno razgovarati i zatražiti pomoć u informacijama koje bi pomogle u sagledavanju ukupnog stanja u i oko Krajine.

Istog dana oko 20,00 časova sam došao kod Dragana. Ni on ni ja nemamo sklonosti za alkohol, pa smo sedeli i pričali uz čašu hladne vode. Žalio mi se na status koji ima u Krajini, da jednostavno više ne želi da dolazi tamo i svakom objašnjava svoje motive dolaska. Delovao je skromno, ničim nije isticao svoju ličnost niti je spominjao zadatke koje je izvršavao u Krajini.

Detaljno mi je opisivao okolnosti i način na koji je došao, najpre u Srbiju, a potom u Krajinu. Iz priče vidim da je u vrlo dobrim i bliskim odnosima sa Stanišićem, Simatovićem i Filipovićem, da dobro poznaje situaciju u Krajini, ali da on u ovom trenutku ne može posebno da pomogne.

On je meni predložio da narednog dana ponovo dođem do njega, a da će on za tu priliku obezbediti nekoga ko izvanredno dobro poznaje situaciju i ko ima veliki broj veza na sve strane. Na tome smo razgovor završili i razišli se.

Sutra dan u gotovo isto vreme kao prethodnog dana sam došao kod Dragana. Bio je sam, ali mi je rekao da će gošća ubrzo stići. Tada sam shvatio da dolazi žena.

Čekajući gošću razgledali smo albume. On mi je pokazivao fotografije sina i supruge dok je živeo u Australiji, fotografije iz različitih situacija i mesta u kojima se do tada nalazio.

U takvom raspoloženju smo dočekali da u prostoriju uđe dama, koja mi se prilikom upoznavanja predstavila imenom: Klara Mandić. Bila je otvorena i neposredna. Iz nje je dopirao neki duh vedrine, nešto što je plenilo moju pažnju. Videlo se odmah da je obrazovana i elokventna osoba, da odlično poznaje prilike u zemlji i da ima velike simpatije za Krajinu. Pričala je, ali istovremeno i postavljala pitanja, menjala teme i izražavala neverovatnu znatiželju za neke situacije. Po pitanjima koja je postavljala lako se moglo zaključiti da je izuzetno obaveštena, ali je bilo simptomatično što sam ja neke delove njene priče već znao iz druge ruke i bilo je jasno da dolaze od istog izvora.

Rastali smo se oko ponoći uz izražavanje želje da se ponovo vidimo.

Sa Draganom sam se susreo nakon dva dana u apoteci Fonda na Kalemegdanu. U istoj zgradi je bilo uredništvo časopisa «Izbor» koji je izlazio pod okriljem Fonda.

Tom prilikom sam zamolio Dragana da mi pomogne u prikupljanju informacija, jer informacije koje dobijamo iz Jugoslavije su šture i nedovoljne za valjanu procenu situacije. Obećao mi je pomoć, ali i dodao da se on neće mnogo pojavljivati već da će to činiti Klara. Uz to je nekoliko puta naglasio, da neće biti dobro ako neko iz SDB dozna za naše kontakte. Tako je počeo period druženja sa čovekom koji je u Krajini bio legenda.

Klara mi je na različite načine dostavljala pregršt informacija. Sa njom i Draganom sam se viđao pri svakom mom dolasku u Beograd. Druženje sa Draganom vremenom je preraslo u prijateljstvo, koje je učvršćeno pri njegovom ponovnom dolasku u Krajinu u proleće 1995. godine.

Posle pada Zapadne Slavonije početkom maja 1995. godine i smene generala Čeleketića Dragan je došao u Knin sa namerom da od nastavnog centra Bruška napravi istinski Centar iz kojeg će izlaziti najbolji izviđači sa kojima bi se popunjavale jedinice u sastavu Korpusa specijalnih snaga koji je formiran u okviru SVK.

U to vreme, po organizacijsko-formacijskoj šemi ja sam bio pretpostavljeni i tom centru, pa i njegovom komandantu.

Autoritet kojeg je Dragan imao je terao vojnike da ispoljavaju neverovatnu energiju u toku obuke. Obuka je sprovedena po skraćenom programu, jer pored svih obaveza bilo je potrebno da se jedinice pripreme za svečanu paradu i promociju korpusa što je bilo zakazano za Vidovdan 28.06.1995. godine.

U drugoj polovini meseca jula Dragan je otišao na kraći odmor u Crnu Goru, a razvoj događaja i napad HV koji je usledio 04.08.1995. godine su ga sprečili da se vrati u Krajinu. Kasnije smo više puta razgovarali o tim događajima. Bilo je neverovatno čuti, da tog kritičnog dana sredstva javnog informisanja u Srbiji i Crnoj Gori tek oko podne informišu o napadu HV na Krajinu i to tonom i načinom koji ne govori da se radi o sveopštom napadu i da je tragedija velikog broja Srba iz Krajine na pomolu.

Izbori 1993. godine

Pored već spomenutih lica, smatrao sam da jedan broj ljudi iz različitih oblasti nauke može značajno pomoći u kreiranju kvalitetnih procena, ali da u tim procenama trebam uvažiti i razmišljanja i zaključke crkvenih velikodostojnika do kojih budem mogao doprijeti. To su mi ujedno postale smernice za rad. Iste sam izložio generalu Novakoviću na sastanku kod njega u Kninu 22.11.1993. godine i on na njih nije imao primedbi.

Izbori u Krajinu su se približavali i bilo je jasno da zvanični Beograd navija za Milana Martića. Milan Babić je imao podršku SDS Krajine i veliku verovatnoću da pobjedi.

Sastao sam se sa Urošom Fundukom i zamolio ga da mi pojasni odnos snaga i da iznese procenu rezultata izbora. On mi je decidirano rekao, da su izbori jedno, a volja nekog ko je moćan drugo. Da će Babić na izborima sigurno pobediti, ali da će ipak predsjednik Republike biti Milan Martić, jer tako želi Slobodan Milošević.

Kao osnovni problem kod Babića, Funduk je istakao njegovu neposlušnost prema Miloševiću 1992. godine u pripremi za prihvatanje Vensovog plana, a i kasnije, što je u više navrata naglašavao, kako je Vensov plan promašaj i za prihvatanje optuživao Miloševića.

Ovim mi je potvrdio prethodnu informaciju do koje sam došao vraćajući se iz Beograda. Bio sam u društvu dvojice saputnika. Čitavim tokom puta pričali smo o izborima. Bilo je jasno da je Martić pobjednik i pre izbora, da će posle preuzimanja funkcije imenovati mandataru u ličnosti Borisava Mikelića i da je sve plan i želja Slobodana Miloševića.

I oni su čuli da će biti problema na relaciji Martić – Novaković, ali su se nadali da će se odnosi u međuvremenu izgladiti i nesporazumi prevazići.

Martić je u predizbornoj kampanji otvoreno isticao kao prvi zadatak smenu generala Novakovića, a potom sve ostale zadatke.

Na izborima 12.12.1993. godine najviše poslaničkih mandata je dobio SDS Krajine.

Dva dana kasnije izborni štab Milana Martića osporava rezultate za predsjednika Republike i zahteva da se sprovede drugi krug glasanja zbog nepravilnosti koje su uočene.

Primedbe su prihvaćene i drugi krug je zakazan za 23.01.1994. godine kada Milan Martić pobjeđuje kao nezavisni kandidat.

Dana 17.03.1994. godine imenuje Borisava Mikelića mandatarom za sastav Vlade Krajine, a generala Novakovića smenjuje i na njegovo mesto dovodi generala Milana Čeleketića, koji je do tada bio komandant korpusa u Zapadnoj Slavoniji.

U isčekivanju ovih rezultata dosta sam se kretao u samoj Krajini i van nje.

Tako sam, već po nekom običaju, odlazio na dosta mesta kod domaćina koji slave krsnu slavu. Na nekoliko mesta sam se susreo sa Njegovim visokopreosveštenstvom, vladikom Nikanorom. U Plaškom smo bilo zajedno za Svetog Stefana kod istog poznanika, pa me je tada pozvao da dođem kod njega na slavu Svetog Jovana Krstitelja.

Vladika Nikanor je krupan i jak čovek. Vrlo obrazovan i sa dosta širokim pogledima na svet i zbivanja.

Trenutno je na Veljunu i radi pod neverovatno lošim uslovima. Njegov poziv mi je bio i čast i veselje. Obzirom na veliki broj gostiju koji su hteli čestitati vladici na slavi se nisam dugo zadržao. Prilikom odlaska pozvao me je da ponovo dođem.

On je posle slave išao na put u inostranstvo. Po povratku sam ga posetio. Bio je prilično uznemiren, pa sam ga pitao, da nema kakvih problema u čijem rešavanju bih mogao da učestvujem. Odgovorio je, da je sve u redu i počeo da mi opisuje događaj koji se zbilo pri njegovom povratku u Krajinu.

Iz Beograda do Dvora na Uni je dobro i bezbedno putovao. U vozilu je bio sam i imao je dosta različitih poklona koje je vozio iz Beograda u Krajinu. Na policijskom punktu u Dvoru na Uni, dežurni policajci su pitali, ko je on, a on im je rekao da je vladika Nikanor. Na sebi je imao odeću koja je govorila da je sveštenik, ali je jedan od policajaca zahtevao da se legitimise i da pokaže ličnu kartu. On je to učinio, ali je u ličnoj karti pisalo ime: Rade Bogunović i svi ostali podaci. To je razljutilo policajce koji su ga, misleći da se lažno predstavlja, naterali da iz vozila vadi sve stvari kako bi ih prekontrolisali. Srećom, naišao je neki zastavnik koji je vladiku prepoznao, izgradio policajce i omogućio mu da nastavi put bez veće štete.

Bilo mi je vrlo neprijatno da slušam šta se desilo, pa sam se izvinjavao kao da sam ja napravio. U toku razgovora obavешten je da je došla delegacija u kojoj su general Mile Novaković, Todor Pajić, pomoćnik ministra policije i Đuro Škaljac, načelnik SUP-a Vojnić. Delegacija je došla da vladici uputi izvinjenje zbog događaja koji je upravo opisao. On ih je umirivao i kao svaki veliki čovek oprostio ovoj dvojici, ali je naglasio da je to velika šteta i propust što nemamo izgrađenu kulturu poštovanja sveštenika što nemamo odnos prema njima, crkvi i Bogu i da je to naša velika nesreća koje se moramo rešavati što je hitnije moguće.

U duhovnom pogledu mnogo stanovnika Krajine i pripadnika SVK je bilo u zapuštenom stanju. U mnogim mestima nije bilo crkava ili su bile zidine srušenih još za vreme Drugog svetskog rata*. Mnoga sela nisu imala sveštenika niti kontakta s njim, pa se rađalo, venčavalo i umiralo brz krsta. To nije moglo da prođe bez posledica. Vlastita vera je napuštena pod najezdom socijalizma i komunizma, a sada kad je i to propalo počeo je tegobni i mučni povratak i molba za oprost greha kojeg smo pola veka kontinuirano činili. I Hrvati su živeli pod istim uslovima kao i Srbi, ali nikada nisu svoju veru napuštali. Radili su različite poslove od običnog radnika, učitelja, oficira, državnog službenika i naučnika, ali su svi imali jednu, rimo- katoličku veru i verovali u njeno učenje.

Više puta sam sebe pitao, da li mi to plaćamo danak tim velikim grehovima, da li je došao dan kada moramo položiti račune? Niko mi nije dao odgovor, ali verujem da nas je oholost i bezbožni život doveo u poziciju da se pred Bogom izjašnjavamo.

*U periodu od 1945. do 1991. godine u Hrvatskoj SPC je bila potisnuta u drugi plan, jer je nametano uverenje da je upražnjavanje religijskih sadržaja prevaziđeno i da izlazi iz konteksta kulturnog nasleđa jednog naroda, već da predstavlja oblik primitivnog i zaostalog ponašanja. Smišljenim i planskim plasiranjem takvih teza stvorena je odbojnost i osećaj srama da se ulazi u sakralne objekte i da se odlazi na liturgije.

Izbijanjem ratnih sukoba u Krajini je započela i duhovna obnova koja je prekinuta vojno-policijskom akcijom «Oluja», ali je uz mali prekid nastavljena u posleratnom periodu i prema svim pokazateljima na tom polju postižu se značajni rezultati.

*Stanje u Cazinskoj krajini**Fikret Abdić*

Nakon proglašenja autonomije u Zapadnoj Bosni od pripadnika muslimanskog naroda kojeg je predvodio Fikret Abdić i uvođenja vojne uprave koju je naredio Izetbegović, svaki dan je dolazilo do sukoba na tom prostoru. Ti međusobni sukobi su se često prenosili na prostor Korduna sa namerom provociranja jedinica korpusa SVK na tom prostoru. Nikada mi nije bilo jasno, a niko nije mogao da ponudi informaciju, da li je Fikret Abdić pre donošenja odluke o proglašenju autonomije imao konsultacije sa nekim ko ga je trebao podržati i pružiti pomoć. Znajući kakvo je stanje u Krajini nisam mogao da prihvatim ponuđena tumačenja da je to Krajina. Mi smo imali vrlo lošu i političku i vojnu situaciju i teško bi mogli nekome pomoći kada je nama trebala svekolika pomoć.

Da bi nudili savezništvo Abdiću u nameri da privučeno nekoliko hiljada njegovih boraca i to mi je bilo čudno, ali mi je bilo čudno da je Abdić samoinicijativno povukao takav potez. Ostalo je da se gleda prema Hrvatskoj i prema Srbiji i da se tu traži odgovor, jer neko treći nije mogao da se identifikuje kao zainteresovana strana.

Da se nešto tu sprema bilo mi je jasno kada je 22.10.1993. godine u Beogradu Fikret Abdić i Radovan Karadžić potpisali dokument o obustavljanju međusobnih neprijateljstava između Republike Srpske i Autonomne Pokrajine Zapadna Bosna.

Prostor koji je kontrolisao Fikret Abdić je bio relativno mali i ni u jednom delu se nije dodirivao sa snagama Vojske RS. Najvećim delom se oslanjao na 21. korpus i jednim manjim delom na 39. korpus.

Najveća opasnost mu je pretela iz Bužima koji je bio leglo muslimanskog fundamentalizma i vehabija koji su zagovarale i predvodile borbu prema svakom ko ne upražnjava izvornu islamsku veru.

U Bužimu je bila i najekstremnija vojna jedinica, koja je u svom sastavu imala izviđačke i diverzantske jedinice «Hamze», «Gazije» i «Tajfuni» čiji pripadnici su bili poznati kriminalci i

propalnice, koji su iskorištavali ratnu situaciju za pljačke i otimačinu, ali i za razna zverska izživljavanja nad nedužnim stanovništvom.*

Organi bezbednosti i obaveštajni organi Narodne odbrane Zapadna Bosna imali su dosta lošu procenu koja se odnosila na ukupnu sliku stanovništva koje je za ili protiv Fikreta Abdića. Računalo se sa znatno većom podrškom u svim delovima osim u Bužimu, a posebno se računalo sa Cazinom, jer da je bilo zauzeti Cazin onda bi bio otvoren put ka Bosanskoj Krupi i ostalim mestima. Međutim, nije ni tada, ni kasnije i to će dovesti do potpunog kraha. Pored loše procene potcjenjene su snage 5. korpusa ne samo u borbenom nego i u drugim elementima. Tako olako pokretanje ljudi u pobunu dovešće do humanitarne katastrofe koja je rezultirala iseljavanjem velikog broja ljudi, dece i žena na prostor Krajine, Rasim Bašić i Branko Ćujić su naseli ponudama iz 5. korpusa i otišli na kontakt sa kojeg se nisu vratili. Zverski su ubijeni obojica, kao opomena drugima .

*Prilikom povlačenja stanovništva iz Krajine upravo te, tzv. izviđačke i diverzantske jedinice 5. korpusa Armije BiH su napadale na nemoćne žene i decu, starce i ranjene i u samo dva dana počinili veliki broj zločina. Koliko je poznato, za takvo delovanje nije odgovarao niko i ako su predloženi brojni dokazi

Mnogo se verovalo u svaku izgovorenu reč Fikreta Abdića. Njegov uticaj na lokalno stanovništvo bio je ogroman, jer je kao privrednik preporodio čitav prostor. Odvajanjem od ostatka prostora kod kontrolom vojske i civilne vlasti lojalne Aliji Izetbegoviću, na temelju njegovog kazivanja i kazivanja ljudi oko njega, za relativno kratko vreme, ne duže od 2-3 meseca, svi će mu se prikloniti.

Šef vojnog kabineta Fikreta Abdića bio je bivši potpukovnik JNA Mehmed Koštić. Kako sam ga poznao, bez većih priprema i planiranja, otpočeo sam kontakte s njim. Obično smo se sastajali u selu Maljevac. Deobom prostora na dva dela došli smo u situaciju da u potpunosti «snimimo» stanje u jedinicama 5. korpusa A BiH, ljudske i materijalne resurse, stanje morala, planove namere i sl.

Uglavnom se sve to podudaralo sa našim prethodnim procenama, ali je bilo vidno odstupanje u proceni morala jedinica. Po kazivanju Koštića, moral je bio na dosta niskom stepenu, a na njega je najviše uticala bezizlaznost položaja 5. korpusa i bezperspektivnost njegovog delovanja, jer je bio u potpunom okruženju, a spajanje sa nekom od jedinica Armije BiH iz drugih kantona bilo bi ravno samoubistvu. Dakle, priča je servirana tako, da se jasno može zaključiti kako jedinice 5. korpusa i stanovništvo koje ga podržava, nemaju drugu alternativu osim priključenja Autonomnoj Pokrajini Zapadna Bosna sa Fikretom Abdićem na čelu.

Posebno je zabrinjavalo što su političke i vojne strukture u Krajini bezrezervno prihvatile takvu procenu i svako razbijanje zaključaka iz nje, bio je posao ravan nemogućoj misiji. Najpre, zarobljavanje, a potom zversko mučenje i ubistvo Bašića i Ćuića, odškrinuće vrata iza kojih se videlo nešto drugo od onog što su nama prezentovali. Videće se ili naslutiti neverovatna verska indoktrinacija, koja u svim svojim oblicima izlazi iz verskog i nacionalnog

i ulazi u ekstremizam najgore vrste. Bužim je u svakom pogledu prednjačio, a svaki onaj koji se suprotno ponašao bio je osuđen na mučenje i smaknuće.

Svi oni koji su krenuli za Fikretom Abdićem označeni su kao izdajnici i vere i nacije i osuđeni, pa je pretela velika opasnost od istinskog bratoubilačkog rata. Na nesreću do njega je došlo. Zabeležili smo najbestijalnije i najkrvoločnije obračune, mučenja i likvidacije u kojima su se porodice obračunavale unutar sebe i šire. Prisetio sam se događaja u sprečavanju upada prethodnice «Handžar divizije» na prostor Krajine i njen prolazak u Zapadnu Bosnu. Nisam smeo ni da pomislim šta bi se dešavalo sa pojedincima – pripadnicima SVK koji bi bili zarobljeni od tih koljača ili šta bi se desilo civilima, ženama, deci i starcima na putu njihovog prolaska.

Po krvoločnosti su se isticala dva lica, dva muslimanska komandanta i «heroja.»

Prvi, Izet Nanić, komandant «Viteške – bužimska» 505. brigade, koja je u svom sastavu imala od 150-200 džihad ratnika, podeljenih u takozvane izviđačke i diverzantske jedinice što je u njihovom poimanju vojne organizacije bio sinonim za jedinice zaduženje za egzekuciju. Drugi, Šarganović Senad, komandant 501. brigade (bihaćke). Pre nego što je postavljen za komandanta bio je vođa naoružane terorističke grupe zvana «Šargan», koja se «proslavila» čestim upadima u zagračni prostor Krajine, pretežno na Kordunu, otimačinom i ubistvima. Ove dve brigade su ujedno bile i udarna snaga 5. korpusa, pa su i jedan i drugi uživali neograničeno poverenje komandanta korpusa Atifa Dudakovića. Svoj divljački i bestijalni mentalitet i nagon podjednako će ispoljiti i prema svojim sunarodnicima i prema stanovnicima Krajine koji su se 1995. godine povlačili preko Korduna i Banije na prostor Republike Srpske.

Mehmed je bio razapet između obaveza koje je preuzeo od Fikreta i činjenice, da mu je porodica ostala u Banja Luci, gde je službovao do izbijanja rata. Porodica mu je bila bez sredstava za život, pa je molio da pomognem, kako bi im poslao novac i neke druge potrepštine.

Nikada nije hteo da kaže, da je kum sa Manojlom Milovanovićem, generalom i zamenikom Ratka Mladića, a ja ničim nisam hteo da odam kako mi je ta činjenica prisutna. Plašio se da će pasti u nemilost u koliko se to dozna.

Vreme od početka 1994. godine, pa naredna dva-tri meseca, bila su ispunjena izborima , koji su održani 23.01.1994. godine, da li će se sve odvijati kako smo čuli, po scenariju iz Beograda. Po tome je Milan Martić trebao da pobedi, a potom da odredi mandataru nove vlade na čelu sa gospodinom Borisavom Mikelićem. Pre toga, Matrić je kao proklamovani prvi zadatak, trebao da smeni generala Milu Novakovića i na njegovo mesto postavi drugog komandanta.

Stvarno, kao po dobro urađenom scenariju, sve se odvijalo kako smo već čuli da će biti. Milan Martić postaje prvi čovek Krajine, čime je trebao da obezbedi koheziju poljuljalog jedinstva države, bezpogovorno izvršavanje svih zadataka, a posebno onih koji se odnose na odbranu države i nastojanja da se u narednom periodu povrate izgubljene teritorije.

Borisav Mikelić je imenovan mandatarom za sastav Vlade RSK, 17.03.1994. godine.

Imenovanje Mikelića mandataru procenjivano je kao dobar i mudar potez Martića, a dobro se znalo da je mandataru imenovao Slobodan Milošević samo je Martić izgovorio njegovo ime. Odjednom, propagandna mašinerija iz Beograda o Mikeliću širi hvalospeve, naglašavaju se njegove poslovne sposobnosti, neukaljana politička karijera, veliki broj veza u Hrvatskoj i u zaključku, da tandem Martić-Mikelić garantuju izlazak Krajine iz ćorsokaka u koji je zašla u prethodnom periodu. Ono što je bilo od presudnog značaja je bila javno izražena podrška iz Beograda u svakom pogledu, uključujući izraženiju vojnu pomoć koja nam je bila najpotrebnija.

Sastavljanje kabineta sa Borisavom Mikelićem na čelu.

Ja sam iz Knina dobio zadatak, da na Plitvičkim jezerima u vili koju sam koristio, priprelim uslove za nesmetan rad gospodinu Mikeliću u izboru kandidata za ministarska mesta. Rečeno mi je da računam na oko 40 gostiju i neutvrđen broj onih koji će doći nepozvano, da celokupna aktivnost treba da ostane u diskreciji, a ja da ću dobiti svu potrebnu pomoć da ta aktivnost protekne bez problema.

Već isti dan iz Petrinje je došao kod mene Dragan Čičić sa grupom novinara. On je osmotrio ambijent i prihvatio ga kao primeren događaju i ličnostima, ali je imao i primedbe.

Prva je bila na broj osvetljenih mesta. Vila je imala oko 300 sijaličnih mesta, a mi smo koristili manji deo, pa rasveta nije bila adekvatna. Odmah je reagovao i uputio vozilo u Petrinju da donese sijalice i sve drugo što je smatrao potrebnim.

Druge primedbe smo otklonili u hodu.

Nešto posle Čičića došao je iz Gline Dragan Vujičić «Bego» koji mi je predstavljen kao šef obezbeđenja budućeg premijera. Vujičić je dao objašnjenje kako bi ceo skup trebao da protekne, bezbednosne okvire za obezbeđenje objekta i ljudi, te da ne sumnja da ću sve to dobro da uradim. Naglasio je da će celokupne troškove snositi Vlada Krajine.

Da bi sve proteklo u najboljem redu, zamolio sam direktora Nacionalnog parka Iliju Drakulića za pomoć. Naglašavajući potrebu za diskrecijom, rekao sam mu o čemu se radi i da od njega očekujem pomoć u ljudstvu i svemu što se tiče posluženja. Odmah iza toga on je poslao svoje najbolje ljude sa Milom Šuput na čelu da otpočnu sa uređenjem prostora i neposrednim drugim pripremama.

Sve smo spremili kao za izložbu. U isčekivanju dolaska glavnih gostiju imao sam vremena za ćaskanje sa pojedincima, a posebno interesantan je bio Dragan Čičić. Interesovanje za njega sam ispoljio najviše zbog priča koje su upućivale da se radi o kontraverznoj ličnosti, velikom privredniku i odanom borcu za prava stanovnika Krajine. Sve što je do tada stekao, opisivano je kao plod teškog rada tokom više godina, a da on nema nikakve bliže veze za nekim prljavim aktivnostima tokom rata.

U to vreme je već bio izmestio svoju proizvodnju iz Krajine na prostor Srbije, u Kraljevo, a manji deo i u Beograd. Pored tih pogona uz njegovo ime je vezivano vlasništvo nad pilanom u selu Hrtkovci u Sremu, gde se uglavnom prerađivalo hrastovo drvo posečeno u šumama Istočne Slavonije.

Po jednoj priči, pilanu je morao da kupi po nagovoru Željka Ražnatovića Arkana, jer je on bio nosioc seče šume u Slavoniji i trebao mu je saradnik nad kojim će imati punu kontrolu, a po drugoj priči, Čičić je sam iskoristio stanje napuštanja te teritorije od strane građana hrvatske nacionalnosti, koji su bežali pod pritiskom Vojislavca Šešelja i SRS i od nekog kupio pod povoljnim uslovima tu pilanu. Nisam ulazio u pojedinosti, jer me nisu ni interesovale.

Izašli smo na terasu vile. Iz daljine su se čuli šumovi slapova na jezerima, koji su u prolećnim mesecima bogati vodom, pa je time i zvuk izraženiji.

Naš razgovor je počeo Draganovim direktnim pitanjem, kako ja vidim kasnije uređenje Krajine kada se rat okonča i kada u novom poretku zauzmemo nove pozicije u društvu?

Bio sam iznenađen da me to pita, tim pre što je bilo neizvesno kada i pod kojim okolnostima može doći do prekida ratnih operacija, kakav će biti postignut dogovor sa Hrvatskom i hoće li međunarodna zajednica pristati na međusobne dogovore. Sve sam mu to rekao izražavajući sumnju u skori završetak rata zato što se ništa ne čini na diplomatskom planu da se rat okonča, a ni naša, ni Hrvatska vojska neće same od sebe prekinuti operacije. Sa pozicije dobro obavještenog čoveka, koji ima vidan društveni status zasnovan na bogatstvu, počeo je da priča, kako pouzdano zna da će rat biti okončan najkasnije do kraja godine, da već postoje projektovane ideje oko njegovog okončanja, da u sukobljenim stranama neće biti pobjednika i poraženog, da će prevladati ideja stvaranja društva na osnovama nekakve «male jugoslovenske zajednice» u kojoj bi Hrvatska imala dominantnu ulogu, a mi Srbi i muslimani uz njih, rame uz rame i sl.

Za sebe je rekao da u svim političkim opcijama on ostaje u kategoriji onih koji će raditi i uživati u blagodatima života, da će u nadolazećem vremenu one biti protkane i vrednostima koje nastaju u ovom vremenu i da ni njemu ni meni niko to ne može osporiti. Tu je video okosnicu svoje buduće aktivnosti i egzistencije.

Kasnije ću na više mesta i od različitih lica čuti ista ili slična razmišljanja, koja su se svodila na očekivanje proglašenja «zaslužnih» pojedinaca, koji su trebali da otpočnu sa naplaćivanjem svog političkog i ratnog angažovanja. Pozicija odabranog ili novog prvoborca podrazumeva i određene društvene privilegije, a to je siguran put da se naplati i preko onog što je očekivano.

On nije opisivao političku asocijaciju koja će nastati, ali je o Hrvatskoj govorio kao naprednoj zemlji uz koju i mi iz Krajine imamo perspektivu i da će naša privredna aktivnost biti usko vezana za privredu Hrvatske.

Ovaj razgovor sam razumeo kao nekakvu pripremu tla za širenje ideja o pomirenju, da će te ideje krenuti kada zvanično Mikelić preuzme dužnost i da, verovatno na relaciji Zagreb-Beograd, postoje neki dogovori u vezi s tim.

Bunila me je uloga Milana Martića u svemu tome, jer je on s jedne strane, bio živa legenda i simbol otpora Hrvatskoj, a sada je trebao da bude u drugoj ulozi, ulozi mirotvorca. Znao sam da politika može svašta da iznedri, da nastanu kombinacije kakve se gotovo ne mogu zamisliti, pa sam ostavio rezervu ne izjašnjavajući se ni za, ni protiv.

Nisam hteo da kažem da Martić u podeli uloga ne može biti mirotvorac, jer je to ime predodređeno za nekog drugog, nekog znatno moćnijeg. Sumnjao sam da se takva politička ličnost može naći na prostorima bivše Jugoslavije i ako su se u tome nadmetali i Franjo Tuđman i Slobodan Milošević.

Po planu i zamisli Mikelića iz Like kao pokrajine u Krajini u novi kabinet trebalo je da uđe ministar trgovine i turizma, ministar poljoprivrede i šumarstva, pomoćnik ministra odbrane i jedan potpredsednik vlade.

U jednom periodu bilo je postavljeno pitanje razdvajanja ministarstva trgovine i turizma na dva, posebno trgovina, a posebno turizam. Kao mogući ministar turizma spomenut je Milan Guteša, koji je pre rata bio pomoćnik direktora NP, a živeo je u Beogradu. Samo zbog toga što je otišao iz Krajine bio je oglašen neprijateljom. Da je ostao u Krajini svaki dan njegov život bi visio o koncu, jer je bilo i suviše onih koji su sami tužili i presuđivali. Kazne su uglavnom bile smrtne, a blaži oblik kažnjavanja bio je uništenje imovine osumnjičenog.

Kada sam čuo da spominju Gutešu i da se o njemu razgovara razumeo sam da su došla nova vremena, da je sa ekstremizmom verovatno završeno i da bi moglo biti onako kako mi je Čičić pričao. Međutim, to su ipak bili samo razgovori i na to mesto izabran je Mile Bosnić sa Korduna.

Milan Šuput, komandant korpusa iz Korenice je izabran za pomoćnika ministra odbrane, a Grbića iz Vrhovina nismo mogli čitav dan pronaći po putevima i šumama u Lici jer je on trebao da dođe na razgovor zbog plana da popuni mesto u ministarstvu poljoprivrede i šumarstva.

U takvim uslovima nemogućnosti normalne komunikacije telefonima ili drugačije, morali smo postavljati zasede po putevima kroz Kapelu i Plješivicu da bi smo nekoga pronašli i sa njim razgovarali.

Prvo sam čestitao Šuputu. On pomalo ne veruje i misli da se s njim šalim. Sve ostalo ostalo je nerešeno, bile su potrebne dodatne konsultacije posebno oko nekih imena koja nisu imala «visoku cenu» u Krajini.

Smena na čelu GŠ SVK

Paralelno s ovim aktivnostima došlo je i do smene komandanta SVK. Milan Martić je, po ranije datom obećanju, smenio generala Milu Novakovića i na mesto komandanta postavio pukovnika Milana Čeleketića. Pre samog saopštavanja dekreta o postavljenju. Martić je unapredio Čeleketića u čin general-majora.

U jutro oko 07,30 časova, pre sednice kolegija komandanta, sedeo sam kod generala Novakovića u kancelariji. Komandanti korpusa su se redom javljali, pa tako i Čeleketić. Na pitanje Novakovića, koje su mu težišne obaveze za taj dan, Čeleketić je odgovorio neodređeno, uglavnom da će biti u jedinicama korpusa.

Negde oko 12,00 časova Čeleketić je, napustivši korpus, došao u Knin na poziv predsednika Martića, a da prethodno o tome nije obavestio generala Novakovića.

Tako je čovek koji nije iz Krajine, koji ne poznaje dušu krajišnika, koji nije jeo tvrdi krajiški hleb, smenio dete Krajine, najboljeg kojeg je Krajina imala. Zašto?

Zbog sujete i narcisoidnosti koja je obuzela Martića još dok je bio ministar policije. Iz vremena dok je Mile bio komandant, a on ministar policije, datiraju nespornosti. Zvanične verzije su, da Martić osporava stručnost Novakoviću i to potkrepljuje gubitkom Maslenice, Medačkog džepa i nekim manjih prostora na Dinari, Velebitu i Kapeli. Pozadina nespornosti je u neverovatno velikoj intelektualnoj razlici u korist Novakovića i Martićev inferioran položaj prema njemu u ulozi Vrhovnog komandanta vojske. Novaković je čovek koji razmišlja i nijedno naređenje nije izvršavao slepo verujući autoritetu koji naređenje izdaje. Takav komandant nije bio po volji Martiću. Tražio je drugi profil ličnosti, onoga koji će zarad vlastitog položaja biti spreman da izvrši svako naređenje. Treba mu onaj koji će kao vojnik da broji dane u varljivim vremenima, trudeći se da gazdi udovolji, i očekuje nagradu u narednom unapređenju. Čeleketić je i to dočekao. Kada je izgubio Zapadnu Slavoniju dobio je naredni čin, kako bi se razlikovao od generala koje unapređuje Milošević.

Dolaskom Čeleketića na mesto komandanta počeli smo svi da osećamo njegovo loše ponašanje uvijeno u oblandu nasmejanog i srdačnog čoveka.

Ja sam s njim dosta vremena proveo pre rata u istoj jedinici. Ja sam bio načelnik organa bezbednosti, a on komandant oklopnog bataljona, a kasnije načelnik štaba brigade u kojoj je komandant bio Mile Novaković.

Zajedno smo bili na mnogo zadataka i naša bliskost bila je veća zbog činjenice da je do 1980. godine Čeleketić bio u gardijskoj brigadi angažovan na zadacima neposrednog obezbeđenja Josipa Broza Tita. Kategorija oficira iz garde i organa bezbednosti je bila u istoj ravni i zbog toga naši odnosi su bili vrlo prisni, međusobno smo se pomagali i lakše razumeli nego drugi. Nekoliko dana po njegovom postavljenju na dužnost komandanta SVK u Hrvatskoj su neke novine počele da pišu o njemu, pa su u tome spomenuli da je on bio saradnik organa bezbednosti JNA ističući taj podatak kao posebno interesantan.

U Drnišu komandant brigade bio je pukovnik Vladimir Davidović, koji nije bio posebno po volji Čeleketiću. On mu je zamerao zbog Davidovićevog ponašanja još iz 1987. godine kada mu na poligonu nije dao vozilo da ode do Slunja. Kada sam to čuo od Čeleketića nisam mogao da verujem koje sve detalje pamti i ljudima zamera nešto preko čega bi svako od nas

prešao. Slučaj je hteo da je svoj problem rešio na način da sam mu ja tada dao vozilo i to me je činilo različitim od Davidovića.

U samom početku Čeleketić je neskriveno očekivao da ću ja biti taj koji će mu davati podatke o stanju na teritoriji koje se ne piše u zvaničnim dokumentima i koji se kriju. Ja na to nisam pristao i onda je doveo svog poverljivog čoveka i postavio ga za načelnika veze kako bi tajno i protivzakonito vršio prisluškivanje telefonskih razgovora neposredno potčinjenih i na taj način vršio procenu njihove odanosti i njihovih veza.

Pored ovog, Čeleketić je našao još nekoga ko je tajno davao opise stanja u Krajini. Bilo je jasno kakvi su ti opisi i da su u najcrnjem svetlu opisani oni koji su bili bliski generalu Novakoviću.

Kada sam ja bio u pitanju sve što je imalo prefiks izviđač, diverzant, punkt ili centar bilo je napisano meni i ako ja u tom času nisam bio načelnik obaveštajnog odeljenja GŠ.

U takvim okolnostima pozvao me je Čeleketić da zajedno odemo na poligon Slunj i obiđemo 41. dobrovoljački diverzantski odred i njegovog komandanta Rainovića.

Rainovića u jedinici nismo zatekli već neke starešine koji su bili iz Pančeva iz sastava 72. specijalne brigade VJ. Posle pregleda prostorija i objekata seli smo napolje i on mi kaže, da hoće sve ove i slične sastave da rasturi. Da su to za njega paravojni sastavi čim on nema kontrolu nad njima.

Pita me za punktove i sedište centra da ga detaljno upoznam, a pri tome ne zna da je to sve u mojoj nadležnosti. Detaljno sam mu pobrojao sve i ponudio da idemo od jednog do drugog mesta da se upozna sa radom, ljudima i dr. Na šta je on iznenađeno reagovao rečima, da o tome nije ništa znao.

Što se tiče ovog i drugih odreda popunjenih dobrovoljcima uputio sam ga na komandante korpusa u čijoj su se nadležnosti nalazili.

Ja se lično nisam previše uznemiravao njegovom inspekcijom, jer kao da sam znao da takva vremena mogu da dođu, nisam sve ni stavljao na papir niti su se znali pravi načini rada. U trenutku vršenja inspekcije kao proširenog procesa prijema dužnosti i upoznavanja sa stanjem na teritoriji ja nisam znao pravu pozadinu čitave predstave. Kada je sve završeno usledila su kadrovska pomeranja, postavljeni su novi komandanti, a sa dotašnjim nije se više računalo. Posebno je negativno odjeknula smena komandanta korpusa na Kordunu Čedomira Bulata, koji je bio blizak saradnik Mileta Novakovića.

Posle smene ostavljen je bez dužnosti .

Videvši šta se dešava ja sam otvoreno pitao Čeleketića da vidim kakav je moj status i da li mogu nesmetano da nastavim sa radom. On je napravio neku vrstu uvoda pozivajući se na predratna vremena, opisujući mene kao radnika i oficira i da njemu niko ne treba da daje mišljenje o meni kada ga on ima formiranog.

Zahvalio sam i objasnio mu u nekoliko rečenica moju poziciju i način rada. Istovremeno sam ga upoznao da moram na put u Beograd radi prethodno zakazanog sastanka sa vojnim atašekom jedne prijateljske zemlje. Rekao sam mu da nam je praksa bila, da ako ocenimo da je nešto posebno interesantno šaljemo telegram radi informisanja.

Obzirom da je to bio moj prvi zadatak kod novog komandanta ja sam tako postupio i ako sam sadržaj nije bio posebno hitan. U telegramu je stajao sledeći sadržaj:

«Više izvora potvrđuje da se u Hrvatskoj vrše intenzivne pripreme za konačan obračun sa Krajinom. Spremni su na totalni rat i rat će se preneti na područja koja do sada nisu bila zahvaćena. Hrvatska diplomatija je intenzivirala svoje aktivnosti sa Turskom i Albanijom iz čega se može proceniti njihov konačni cilj u Bosni i Hercegovini. Sadašnje stanje u Hrvatskoj je neodrživo i oni ga moraju promeniti, pa se ne isključuje mogućnost da izvrše napad i u vreme samih pregovora. Hrvatska vojska je izvršila značajnu popunu oružjem i pored konvencionalnog, veliku pažnju je posvetila raketnim sistemima zemlja-zemlja, zemlja-vazduh i raketa za presretanje.

Hrvatska ima veliku pomoć od Austrije i SR Nemačke na diplomatskom i svim drugim poljima. Na prostoru ove dve zemlje vrši se mobilizacija vojnih obveznika za popunu ratnih jedinica HV, obavljaju se poslovi pri nabavci oružja, municije i ostale vojne opreme, prikuplja značajna pomoć za Hrvatsku, a jedna i druga zemlja besplatno angažuju svoje vojne i policijske instruktore u Hrvatskoj. Svi radnici koji odu u HV, a imaju zaposlenje u ove dve zemlje, potpuno su materijalno obezbeđeni, primaju plate u firmama i svi su životno osigurani.

Rezolucija 981. Saveta bezbednosti UN neće se poštovati, a snage UNPROFOR-a u RSK već imaju naređenja kako da se ponašaju u slučaju napada. Njihov prvenstveni zadatak jeste da zaštite sustveno ljudstvo, a ne pomoć Krajini.

Hrvatska troši značajna novčana sredstva u propagandne svrhe i angažovali su nekoliko profesionalnih agencija koje se tom delatnošću bave. Po njihovom mišljenju Srbi su izgubili medijski rat i sada se sprema konačni obračun.

Grupa diplomata priprema plan – projekat konačnog statusa Krajine. Taj plan će se zvati Z-4 i nije potpuno prihvatljiv ni za Hrvatsku ni za Krajinu. U slučaju odbijanja Krajina bi mogla imati velike posledice.

Po tačkama smo dobili procenu:

- interesi Italije u Istri i Dalmaciji,
- odnosi između muslimana i hrvata u Bosni,
- stanje zaduženosti Hrvatske zbog kredita za vođenje rata, prodaja firmi strancima,
- izražena kriminalizacija društva u procesu privatizacije,
- napeti odnosi između Slovenije i Hrvatske,
- unutrašnja politička polarizacija u Hrvatskoj i nezadovoljstvo načinom vođenja politike Vrhovnika Franje Tuđmana.

Na kraju je konstatovano da za Hrvatsku neće biti prepreka da se obezbedi politički konsenzus za plan napada na Krajinu, jer su sve političke partije u Hrvatskoj za samostalnu Hrvatsku u avnojevim granicama.»

Kada sam se vratio u Knin posle nekoliko dana, Čeleketić me je detaljnije pitao sa kim sam razgovarao i konstatovao, da ne treba nasedati stranoj propagandi i njihovim procenama koje su neutemeljene i da od toga nema ništa.

Takvo nonšalantno ponašanje skupo će koštati mnoge u Krajini, koji i danas, umesto kod svoje kuće, tavore po kojekakvim kampovima i bunjištima.

Kako se leto približavalo tako je bilo sve izvesnije da Fikret Abdić neće moći odoleti napadima jedinica 5. muslimanskog korpusa i da će Krajina imati velike probleme u prihvatu ogrmnog broja izbeglica. Procene su govorele da bi moglo da izbegne 30-40 hiljada ljudi pod oružjem, žena, dece i staraca.

I mi u Krajini smo živeli na rubu humanitarne katastrofe, a sada još dodatni pritisak.

Ta situacija oko Cazinske Krajine zaokupljala je i nas i Republiku Srpsku, odnosno njen Glavni štab.

Odlučeno je da se održi zajednički sastanak u Mrkonjić Gradu na kojem bi obe komande dogovorile polazne osnove za planiranje zajedničke napadne operacije na Cazinsku Krajinu. Do sastanka je došlo 17.06.1994. godine. Sastankom je rukovodio general Ratko Mladić. U prvom delu sastanka svi učesnici su upoznati sa tokom zbivanja u Cazinskoj Krajini, položaju snaga narodne odbrane AP Zapadna Bosna i predviđanja daljeg toka događaja. U zaključku je izneto, da u koliko se ne pruži pomoć snagama Fikreta Abdića poraz od jedinica 5. korpusa je neminovan.

General Mladić je dao okvire plana, a potčinjene jedinice, detaljno da ga sačine i razrade. Planiranju je trebalo pristupiti odmah, ali nikakvi rokovi nisu određivani, niti je šta dramatično iskazano o našem položaju.

Iz toga se moglo zaključiti da će komande raditi na planovima, ali da ti planovi neće stići na vreme niti će se ozbiljnije priteći u pomoć snagama NO.

Iskreno govoreći, nama u Krajini se nikako nije išlo u otvorene sukobe sa jedinicama 5. korpusa zbog lošeg položaja prema neprijatelju, posebno na tom delu fronta koji je bio najslabije branjen prostor u čitavoj Krajini.

Ta izražena crta oportunitizma u ratu bila je lako uočljiva, pa je general Mladić činio velike napore da nas zavadi sa muslimanima iz Cazinske Krajine.

Na tom sastanku bilo je reči i o neverovatnim razmerama šverca sa muslimanima u čemu su učestvovala organizovane i brojne ekipe. Dan pre ovog sastanka objavljena je informacija o hapšenju oko 150 lica zbog raznih krivičnih dela koja su počinili na teritoriji Krajine uključujući ratno profiterstvo i trgovinu sa neprijateljom. U trenutku održavanja sastanka u Mrkonjić Gradu nije se znalo više, kao niti dalji pravci delovanja, podizanje optužnica i suđenje i sl.

Odlazeći iz Mrkonjić Grada znao sam da ništa konkretno nije dogovoreno i da će biti velikih problema u Krajini. Nisam znao da će takvim ponašanjem i GŠ VRS sebi napraviti probleme na ovom delu ratišta.

Kada sam se naveče vratio u Vojnić čekala me je tužna vest. Siniša Lončar «Paraga» je tog jutra poginuo u Topuskom. Njegove «Crne pantere» su ostale bez komandanta, ja bez saradnika i druga, a Krajina bez ratnika koji nije štedeo ni sebe ni druge.

Bio sam u potpunom šoku od te vesti. Mile Kosanović, jedan od mojih operativaca mi je to potvrdio, rekavši da je bio na identifikaciji.

Do nesreće je došlo na način da je Siniša pomagao jednom timu UN da šlepuju njihovo vozilo do Topuskog. Kada su se zaustavili, Siniša je izašao iz svog vozila u nameri da otkači sajlju.

Kada je ušao između vozila iz krivine je izletelo vozilo, udarilo u njegovo i pošto je bio u savijenom položaju, došlo je do pucanja kičme i trenutne smrti.

Slučajnost ili ubistvo?

Nikada ni pre ni posle nisam verovao u slučajnost, pa, ni ovog puta.

Siniša je sahranjen narednog dana u svom selu uz najviše počasti i u prisustvu velikog broja rodbine, prijatelja i saboraca.

Njegovom pogibijom prestala je da postoji i jedinica kojom je komandovao.

Kako sam i razmišljao, od dogovora u Mrkonjić Gradu nije bilo ništa. Planovi su se radili, ali nije bilo nikakve koordinacije i sve je propalo. AP Zapadna Bosna je doživela poraz i više od 30 hiljada izbeglica se premestilo u Krajinu, najviše na Kordun.

Formiraju se razni timovi i grupe koje proučavaju novonastalu situaciju, kao da je sve bilo iznenađnje, kao da se ništa nije znalo šta će se desiti.

U to vreme moje privremeno sedište je bilo na Kordunu u Vojniću, a drugo u Kninu, pa je zbog toga Centar preseljen u Knin, a na Plitvičkim jezerima je ostala samo manja grupa operativaca koja je danonoćno bila na terenu.

Rečeno mi je da odem na Plitvice u hotel «Belvi» gde će doći predsednik Martić i delegacija iz Beograda, koju bi trebalo podrobnije upoznati sa situacijom u Cazinskoj Krajini.

Na sastanak sam išao ja i pukovnik Veso Kozomara, načelnik artiljerije u GŠ SVK.

Predsednik Martić je došao zajedno sa delegacijom iz Beograda. Nju su činili Jovica Stanišić, načelnik RDB Srbije i njegov pomoćnik Simatović Franko. Pored njih dvojice bilo je tu još nekoliko ljudi za koje pretpostavljam da su bili radnici Službe.

Posle upoznavanja sa stanjem u Cazinskoj Krajini, predsednik Martić je prilično teatralno objašnjavao šta za Krajinu znači pobeda nad snagama 5.korpusa. Ukidanje jednog fronta koji nam je odvlačio dosta snaga, otvaranje železničkog saobraćaja od Novog Grada do Knina i Benkovca, stvaranja mogućnosti za gradnju pruge Beograd – Benkovac i još koješta drugo što mi je bilo smešno u tim teškim i složenim vremenima.

Međutim, sama činjenica da je u Krajinu došao neko poput Jovice Stanišića, jednog od najbližih saradnika Slobodana Miloševića, davalo mi je za pravo da počnem da verujem kako će se uskoro nešto dešavati i da će doći do većih aktivnosti.

Noćni preleti transportne avijacije i helikoptera iz Hrvatske na aerodrom Čoralići bili su u porastu. Prevoženo je oružje, municija i drugi vojni materijal, kao i hrana i druge potrepštine za stanovništvo.

U noći 16.08.1994. godine jedna naša jedinica PVO uspela je da obori avion u rejonu Čorkovače. Avion je bio vlasništvo Ukrajine, a pored posade stradali su trgovci oružjem, jedan iz Hrvatske, a drugi iz Austrije.

Tog dana u Beograd je doletela vojna delegacija iz Ukrajine i bili smo u obavezi da informaciju o rušenju aviona zadržimo, kako njen sadržaj ne bi uznemirio ukrajince.

Neko je proneo dezinformaciju da se u avionu nalazilo nekoliko miliona dolara koji su preuzeti za isporučeno oružje, pa je bilo velike muke da se zadrže svi oni koji su hteli da krenu u potragu za ostacima aviona.

Ostaci aviona su pronađeni nekoliko dana kasnije. Ovo obaranje nije niko preživeo niti su pronađeni bilo kakvi tragovi ljudi u avionu.

Polaganjem u zemlju delova aviona ujedno je obavljena i sahrana onih koji su poginuli u udesu aviona.

Komanda 5. korpusa A BiH je početkom oktobra 1994. godine krenula u ofanzivu istočno i južno od Bihaća. Koristeći faktor iznenađenja vrlo brzo su izbili na liniju Kulen Vakuf – Vrtoče i tu zaustavljeni. Dolina reke Une uzvodno od Kulen Vakufa je bila ugrožena kao i srpska naselja na obroncima Plješivice u Krajini.

Nakon konsolidovanja linije odbrane, jedinice VRS su krenule u protivnapad početkom novembra meseca.

Operacijom je komandovao general Manojlo Milovanović.

*Operacija «Pauk»**Petrova gora*

Dana 06.11.1994. godine nalazio sam se u Korenici u komandi korpusa kada sam dobio poziv od generala Mila Novakovića da dođem na Petrovu Goru. Pre odlaska na Petrovu Goru morao sam da odem u Donji Lapac na IKM GŠ SVK kako bih se upoznao sa najsvežijim informacijama na frontu.

Na Petrovoj Gori mi je saopšteno da sam raspoređen u privremenu komandu «Pauk» na dužnost pomoćnik komandanta za obavestajne i bezbednosne poslove. Komandant je bio general Novaković. Narednih dana će se sve drugo biti rešeno. U vezi mog svakodnevnog angažovanja saopšteno mi je, da su ovo zadaci od posebnog prioriteta i da deo poslova prenesem na druga lica. Za sva lica koja su obuhvaćena naredbom o angažovanju smeštaj je bio obezbeđen na Petrovoj Gori.

Komanda je trebala da bude mešovito sastava, vojska i policija, i imala je direktnu vezu sa GŠ VJ i generalom Perišićem u Beogradu i sa komandantima VRS – generalom Mladićem i SVK generalom Čeleketićem. Osnovni zadatak privremene komande bio je, da prati i koordinira sve aktivnosti vezane za pripreme pripadnika NO AP Zapadna Bosna u nastojanju da ofanzivnim dejstvima oslobode prostor Zapadne Bosne i slome otpor jedinica 5. korpusa.

Već narednog dana smo formirali jezgro komande, pa je Novakovićev zamenik postao pukovnik Čedo Bulat, pomoćnik za logistiku, pukovnik Gvozdenović, pomoćnik za propagandno-psihološko delovanje, Todor Pajić, pomoćnik ministra unutrašnjih poslova Krajine i drugi.

Iz Beograda je pristigao Jovica Stanišić sa svojim pomoćnicima Frankom Simatovićem i Draganom Filipovićem i jedinica za specijalne operacije sa Miloradom Ulemekom Legijom na čelu.

Jovica Stanišić je predstavljen kao čovek kojeg šalje Slobodan Milošević sa velikim ovlašćenjima i slobodom u donošenju odluka.

Iz aktuelne komande SVK u Kninu jedino sam ja bio angažovan u ovoj privremenoj komandi, pa je i to izazivalo nebrojene komentare, tim pre što su vraćene slike iz 1992. godine kada su me označili kao čoveke od poverenja RDB Srbije.

Borbe na prostoru Republike Srpske su trajale i VRS je sa uspehom gonila jedinice 5. korpusa koje su izašle iz zaštićene zone Bihać. Paralelno s tim mi smo intenzivno radili na pružanju pomoći u opremanju i obuci pripadnika narodne odbrane, da u što kraćem vremenu krenu u napad. Dolazila je zima i uslovi za smeštaj izbeglica nisu garantovali da mogu bezbedno provesti hladne zimske dane na prostoru Krajine. U oslobađanje AP Zapadna Bosna trebalo je krenuti što pre, koliko da se vrate izbeglice, ali i zbog povoljnih okolnosti da se eksploatišu uspeh jedinica VRS u napadu.

Dan napada snaga NO bio je 16.11.1994. godine u 05,00 časova. Od izbeglog stanovništva iz Zapadne Bosne mobilisano je i opremljeno 4714 boraca, a konačne mogućnosti su bile negde oko 6 hiljada boraca. Računalo se i sa potpunom jedinica licima koja će biti zarobljena tokom borbi. Taj broj niko nije mogao precizno da iznese, a procene su se kretale od skromnih 10% do neverovatnih 60%.

Ukupna međunarodna situacija je bila povoljna za izvršenje zadatka. Međunarodna zajednica se neće mešati u sukob, ali neće ni tolerisati vremenski dugo izvršenje zadatka. Stavljeno je na raspolaganje 7 plus 3 dana za izvršenje, a u suprotnom će stići sankcije. Rečeno je da će avijacija NATO bombardovati ciljeve u Krajini za koje proceni da su na bilo koji način angažovani u ovom sukobu. Bilo je jasno da se radi o dva cilja.

Prvi, aerodrom Udbina i drugi, objekti na Petrovoj Gori koje smo koristili.

Iz Hrvatske nema nikakvih aktivnosti na tom delu fronta, ali po grebenu Dinare su vrlo aktivni. Jedna naša izviđačka jedinica je uspela na Dinari da zarobi dvojicu vojnika iz 126. brHV iz Sinja. Obradom ovih lica, u granicama raspoloživih saznanja koje može imati vojnik, njih dvojica su dali informacije o namerama da se na području Dinare osvoje svi vrhovi i tako stavi pod kontrolu Peruča, Vrlika i dobar deo prema Kninu. Pored ovog su ukazali da ima dosta aktivnosti na liniji Livno – Bosansko Grahovo. Zapravo, oni su potvrdili naša ranija saznanja da neprijatelj intenzivira svoje aktivnosti na tom delu fronta u cilju zauzimanja što povoljnijeg taktičkog položaja prema Kninu.

GŠ SVK je bio preseljen u Korenicu i odlazim tamo da se upoznam sa aktivnostima na delu fronta oko Željave prema Bihaću. Uz put sam informisao komandanta i deo komande o osnovnim zaključcima iz procene koja je rađena na Petrovoj Gori i o rezultatima obrade zarobljenih hrvatskih vojnika.

Sve je bilo lepo saslušano, ali to nije bio predmet njihovog interesovanja, već drugo.

To drugo je bila komanda «Pauk», ko stoji iza nje, koji je njen pravi zadatak, jer se spekulisalo da je to novi GŠ SVK imenovan od strane GŠ VJ i da će preuzimanje komande nad svim jedinicama SVK biti obavljeno posle oslobođenja Bihaća. Ja o tome nisam ništa znao i svako moje objašnjenje u tom pravcu bilo je iluzorno, jer su svi bili sigurni u to da je «Pauk» paralelna komanda vojske u Krajini.

Da bi priče imale jače uporište, situaciju je podgrevao poseban režim rada na Petrovoj Gori, režim ulaska na objekte, korištenje raspoloživih resursa i za tadašnje prilike, posebno je upadalo u oči vrlo visok stepen matrijalno-tehničke opremljenosti komande.

Da bi se ušlo na planinu, javljanje je bilo organizovano u zgradi SUP-a Vojnić odakle je vršena najava dolaska, a konačnu dozvolu sam ja davao u koliko se neko nije najavio lično Novakoviću, Stanišiću ili Simatoviću. Svako lice koje je trebalo doći do nas je praćeno od polazne tačke do cilja. Takav režim bio je za pojedince ponižavajući i diskreditujući, pa nisu ni hteli da dolaze, a pošto ih niko nije ni pozivao, time je i stvoreno ubeđenje da nisu potrebni ili dobrodošli. U takvim okolnostima, prvi koji je napustio Krajinu bio je pukovnik Smiljanić Dušan. Na njegovo mesto postavljen je pukovnik Rašeta Rade.

Jedinice VRS su uspele potisnuti 5. korpus sa teritorije Republike Srpske i preko s. Ripač da uđu u predgrađe Bihaća. Istovremeno je otpočeo napad na Veliku Kladušu i čitav prostor te opštine.

U jutro 16.11.1994. godine izvršen je prvi udar. Bio je silan i doneo prve početne uspehe, ali Velika Kladuša kao mesto nije zauzeta tog dana. To će se desiti tek 19.12. te godine sa više od mesec dana zakašnjenja, kada je bilo jasno da zadatak nije izvršen kako je planirano. Fikret Abdić je više na putu nego u Kladuši. Ide od Zagreba do Beograda, čas je sa Franjom Tuđmanom čas sa Slobodanom Miloševićem, ali pojedinosti ne znamo. Pokušavam više da doznam od pilota Veljka Leke, koji helikopterom prevozi Fikreta od Kladuše do Beograda, ali ni on ne zna. Ništa ne govori, ali zrači optimizmom u pogledu perspektive oslobađanja Bihaća.

Izražen je veliki problem što se ne sme napadati sam grad Bihać, jer je jedna od sedam zaštićenih zona u Bosni i Hercegovini. Krajina je ipak kažnjena. NATO avioni su bombardovali aerodrom Udbinu. Prethodno smo upozoreni. Samo jedan vojnik je nesretno stradao, jer se nije blagovremeno sklonio. Sve liči na veliku predstavu u kojoj, mi-glumci, počinjemo da improvizujemo. Već je prošlo vreme kada je Abdić trebao da proglaši Republiku Zapadnu Bosnu, rezultati na oslobađanju teritorije su slabi. Prethodne procene da će doći do pobuna u nekim jedinicama 5. korpusa, do masovnog dezerterstva i predaje nisu se obistinile. U Beograd se vraćaju Stanišić i Simatović. Manojlo je pred samim Bihaćem, ali ne ulazi i, umesto da dotuče neprijatelja on naređuje povlačenje. Nikome ništa nije jasno. Kruže razne priče i dezinformacije. Osnovna je, da su muslimani platili svoju slobodu na način da je Alija Izetbegović platio Radovanu Karadžiću enormno veliki iznos kako bi ovaj naredio povlačenje jedinica VRS iz Bihaća.

Komanda se vraća u Knin. Sa Petrove Gore komanda «Pauk» se pomera napred prema Velikoj Kladuši, a kod mene dolazi general Dušan Lončar da bi obavio razgovor sa mnom radi prijema dužnosti načelnika obaveštajnog odeljenja GŠ SVK. Iz onog što on meni saopštava vidi se da delom imaju poverenja u moju stručnost, ali da delom veruju kako ću obezbediti nesmetane uslove za rad time što sam u dobrim pozicijama prema GŠ VJ i RDB Srbije. Oni su te pozicije pratili i proteklih meseci dok je trajala operacija na Cazinsku Krajinu i procenili da sam pogodan za tu dužnost.

Ja sam to prihvatio i time je moje angažovanje u komandi «Pauk» okončano. Kasnije sve do pada Krajine ću više puta dolaziti na taj prostor u samu Veliku Kladušu i kontaktirati više lica i nikada neću doći do odgovora, zašto Cazinska Krajina nije osvojena i čitav prostor stavljen pod kontrolu snaga lojalnih Fikretu Abdiću.

Nova dužnost

Dok smo bili angažovani na praćenju i pomaganju snagama Fikreta Abdića ja sam verovao da se ne radi o samoj pomoći delu muslimanskog naroda već da je plan mnogo širi i da obuhvata naš prostor Krajine, deo prostora Bosne i Hercegovine pod kontrolom HVO i samu Hrvatsku. Ovo tim pre što je bilo jasno da se nešto dešava po dogovoru Tuđmana i Miloševića, da sastanci u Banja Luci, na kojima prisustvuju političari iz Herceg Bosne na čelu sa Jadrankom Prlićem, imaju političku pozadinu i da se tu kreiraju neka rešenja za budućnost.

Ko, kada i gde je promenio ili kada je krenulo mimo postignutog preliminarnog dogovora nikada nisam doznao, ali je bilo jasno da se zamisao iz Karađorđeva o podeli Bosne i Hercegovine neće realizovati i sve je ukazivalo da će Srbi biti generalni gubitnici, posebno mi u Krajini.

Do Nove 1995. godine iz Beograda se više nije vratio ni Jovica Stanišić niti njegov zamenik i time je dat signal da ostajemo sami, a Fikret Abdić potpuno sam da pokuša nemoguće, da proglasi Republiku Zapadna Bosna i sa sopstvenim snagama da dođe do konačnog cilja. Približavao se dan konačnog obračuna i nastupajuća 1995. godina je trebala da donese odgovor na mnoga pitanja, što će se tokom godine i desiti.

U Kninu je bilo mnogo lakše raditi nego u bilo kojem drugom mestu u Krajini. Tu su sve službe, vladine institucije, svakodnevno niz novih likova koji dolaze iz raznih mesta van Krajine i dr.

Smestio sam se u jednoj kući u kojoj sam stanovao i u kojoj je radio deo centra koji je preseljen sa Plitvičkih jezera.

Pomoćnik ministra odbrane, pukovnik Milan Šuput, mi je dosta pomagao u matrijalnom pogledu na opremanju odeljenja, koje se nije moglo pohvaliti nekim nivoom opremljenosti. Načelnik štaba, general Dušan Lončar daje mi smernice za rad i nudi svu moguću pomoć, a sa načelnikom organa bezbednosti, pukovnikom Rašeta Radom sam u veoma dobrim i bliskim kontaktima. Isto je i sa ostalim delom komande. Pomoćnik načelnika štaba za operativne i nastavne poslove, pukovnik Milisav Sekulić nudi svu pomoć, jer smatra da sam dosta mlad za dužnost na koju sam postavljen. Vremenom postajemo vrlo bliski saradnici i svakodnevno radimo na informacijama za potčinjene jedinice, na procenama i nekim elementima koje je trebalo ugraditi u proces obuke.

Pukovnik Sekulić, Rašeta i ja svakodnevno, u slobodno vreme, uglavnom u jutro i posle podne, pretrčimo više od svih ostalih u komandi. To nam daje svežinu i omogućuje nesmetano izvršavanje svakodnevnih zadataka.

Dogovaramo se kako bi ove godine trčali maraton Benkovac – Knin koji se tradicionalno održava za Svetog Iliju 02.08. Na žalost taj maraton se neće trčati 1995. godine, jer je očekivan napad na Krajinu.

Komanda ima sve sektore i svako radi svoj posao na najbolji mogući način. Sa strane kada se gleda, komanda je delovala vrlo impozantno i nije bilo zadatka na kojeg nije mogla da odgovori. Ono što je bilo znatno teže, gotovo nepremostivo, bilo je stanje u potčinjenim jedinicama. Što se išlo do nižeg nivoa komandovanja to je stanje bilo lošije, pa tako na nivou

bataljona – divizionu ili čete mnogo toga nije bilo dobro. Osnovni problem bila je popunjenost jedinica i svakodnevno veliki problemi da bi se obezbedilo nesmetano funkcionisanje. Mnoge jedinice su bile gotovo na rubu da mogu izvršiti najosnovnije zadatke, a kada je bilo u pitanju eksteritorijalno izvršavanje zadataka to je bio veliki problem. Od početka rada pa sve ove godine taj problem nije prevaziđen, niko neće da ide iz svog dvorišta u drugo, da nešto korisno uradi.

Osim mladih vojnika koji su odlazili na obuku niko nije ni pomeran, a i oni su posle obuke vraćani u jedinice čiji taktički razvoj je najbliži njihovim rodnim mestima.

Tako je funkcionisala vojska, nestvarno i neefikasno i ona nije mogla da pruži ozbiljniji otpor višestruko snažnijem neprijatelju.

U takvim okolnostima rukovodstvu Krajine je ponuđen plan Z-4.

Našim operativnim angažovanjem znali smo da se plan sprema, ali nismo znali pojedinosti. Nekoliko dana pre nego što će biti javno ponuđen u Kninu mi smo došli do sadržaja Plana i to je ustupljeno na korištenje.

Iz Beograda su stizali signali da je Plan svojevrsna prevara i da niko razuman neće prihvatiti tu ponudu. Nama se to nije tako činilo, ali nismo smeli otvoreno da reagujemo niti da lobiramo za jednu ili drugu opciju.

Kada kažem da nam se Plan Z-4 nije činio lošim, pre svega se to odnosilo na gledanje ukupnog stanja u Krajini koje je bilo katastrofalno loše. On nije nudio ostvarenje željenog cilja, ali je nudio prekid agonije, u kojoj smo se nalazili, i potpune bezizlaznosti.

PLAN Z - 4

PRVI DEO

USTAVNI SPORAZUM ZA KRAJINU

POGLAVLJE I: USPOSTAVLJANJE SRPSKE KRAJINE

Član I: 1. Granice

1. Biće uspostavljena autonomna Srpska Krajina (u daljem tekstu "Krajina") od teritorija označenih na mapi u Aneksu A.
2. U svakom trenutku nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma granice Krajine mogu biti promjenjene dogovorom vlade Republike Hrvatske (što mora biti ozakonjeno odgovarajućim pravnim propisima) i zakonodavnog tela Krajine. U periodu od šest meseci od stupanja na snagu ovog Sporazuma, komisija za sprovođenje stvorena na osnovu Paragrafa 2 Člana XVII ovlašćena je da promeni granice u dužini ne većoj od 2 km u odnosu na Mapu 1 u Aneksu A, i pod uslovom da deluje na osnovu konsenzusa postignutog između vlada Republike Hrvatske i Krajine.
3. Između Krajine i drugih delova Republike Hrvatske neće biti granične kontrole.

Član I: 2. Primena zakona i vladinih uredbi

1. Zakoni usvojeni u Saboru Hrvatske primenjivaće se u Krajini samo u meri u kojoj spadaju u isključivu nadležnost centrale vlade, kao što je precizirano u Paragrafu 1 Člana II. 1, ako su preneti na tu vladu u skladu sa Paragrafom 3 istog člana, ili ako ih je potvrdilo zakonodavno telo Krajine.
2. Ustav Republike Hrvatske i svi zakoni primenjivi na Krajinu, u skladu sa Paragrafom 1, biće verno sprovedeni i primenjivani od strane kompetentnog organa vlade Krajine.
3. Sve postupke koje preduzimaju odgovorna tela vlade Republike Hrvatske vlada Krajine će prihvatati kao važeće i sve postupke koje preduzimaju odgovorna tela vlade Krajine vlada Republike Hrvatske prihvataće kao važeće.

Član I: 3. Zastave i grbovi

1. Krajina može usvojiti grb i zastavu koji se mogu isticati na njenoj teritoriji, uključujući sve njene granice u skladu sa zakonima koje je usvojila Skupština Krajine.
2. Zastava i grb Republike Hrvatske mogu se isticati na teritoriji Krajine na objektima gde su smeštene institucije hrvatske vlasti, kao i na međunarodnim granicama.
3. Pojedinci na bilo kom delu Republike Hrvatske slobodni su da ističu grb i zastavu Republike Hrvatske i Krajine.

Član I: 4. Jezik

1. Skupština Krajine može omogućiti upotrebu srpskog jezika i ćiriličnog pisma, pod uslovom da su interesi manjina u Krajini potpuno zaštićeni u skladu sa Poglavljem XI.

Član I: 5. Domicil

1. Svaki građanin republike Hrvatske sa stalnim mestom boravka u Krajini ima pravo da od vlade Krajine dobije dokumentaciju koja o tome svedoči i koja će se izdavati u skladu sa propisima dogovorenim sa vladom Republike Hrvatske.

POGLAVLJE II: PODELA OVLAŠĆENJA IZMEĐU CENTRALNIH I KRAJINSKIH VLASTI U POGLEDU KRAJINE

Član II: 1. Opšta podela

1. Vlada Republike Hrvatske (ovde "centralne vlasti"), u pogledu Krajine, imaće isključiva ovlašćenja u sledećem, izuzev ako nije drugačije precizirano ili dopušteno sadašnjim sporazumom:

- a) Vođenju spoljne politike, uzimajući u obzir Član II.2;
- b) Odbrani Republike Hrvatske protiv spoljnih pretnji;
- c) Državljanstvo Republike Hrvatske, prema članu XI;
- d) Regulaciji, uz uslov da Krajina neće biti neravnomerna u odnosu na druge delove Hrvatske:
  - I) međunarodne trgovine, uključujući carinu;
  - II) unutrašnje trgovine preko granica Krajine, uključujući upotrebu glavnih putnih pravaca i pruga;
  - III) finansija;
  - IV) intelektualne svojine;
  - V) proizvodnih standarda;
  - VI) komunikacija;
- e) Štampanju i kontroli novca, prema Članu II.3;
- f) Raspodeli frekvencija za radio, televiziju i druge svrhe, uz uslov da Krajini bude dodeljeno najmanje onoliko frekvencija koliko ih trenutno koristi i za najmanje jednu televizijsku stanicu;
- g) Poštanske poslove;
- h) Zaštitu životne sredine, izuzev u okviru koji bi prelazio granice Krajine.

2. Krajinske vlasti će imati sva ovlašćenja koja nisu obuhvaćena gornjim stavom 1, a posebno sledeća, izuzev ako nije drugačije precizirano ili dopušteno sadašnjim sporazumom:

- a) Obrazovanje;
- b) Kultura;
- c) Stanogradnja;
- d) Javne službe;
- e) Biznis;
- f) Dobrotvorne aktivnosti;
- g) Energija;
- h) Lokalno raspolaganje zemljištem;
- i) Zaštita životne sredine Krajine, u skladu sa podstavom 1(h);

- j) *Prirodni resursi;*
- k) *Radio i televizija;*
- l) *Socijalna zaštita;*
- m) *Turizam;*
- n) *Potvrde o domicilu u Krajini, u skladu sa Članom 1.5;*
- o) *Formiranje korporacija i drugih pravnih lica;*
- p) *Policija, u skladu sa Poglavljem VI;*
- q) *Poreska politika, u skladu sa Članom II.4.*

3. Centralne i krajinske vlasti se mogu sporazumeti o međusobnoj razmeni svojih predstavnika ili zajedničkoj upravi ili koordinaciji za svako od navedenih ovlašćenja. U tu svrhu mogu formirati zajedničke komisije.

Član II. 2

Međunarodni sporazumi i predstavništva

- 1. Vlada Krajine može sklapati sporazume u vezi sa obrazovanjem, kulturom, dobrotvornim aktivnostima, radijom i televizijom i turizmom sa drugim entitetima ili državama sa predominantno srpskim stanovništvom i može sklapati trgovačke i poslovne sporazume sa takvim entitetima ili državama koji podležu podparagrafima 1 (d) (I–II) Člana II.1 pod uslovom da svi ti sporazumi nisu u suprotnosti sa interesima Republike Hrvatske.*
- 2. Vlada Krajine može sklapati i druge međunarodne sporazume sa odobrenjem Centralne vlade, koje (odobrenje) neće biti bezrazložno sprečavano.*
- 3. Vlada Krajine može slati svoje predstavnike državama i međunarodnim organizacijama.*

Član II.3

Valuta

- 1. Centralna banka Hrvatske će izdati specijalni novac (novčanice i metalne novčiće) za Krajinu, čija će vrednost biti jednaka valuti koju izdaje za ostatak Republike Hrvatske a čiji će naziv i oblik utvrditi Vlada Krajine.*
- 2. Od banaka i drugih finansijskih institucija širom Republike Hrvatske biće zahtevano da primaju oba oblika valuta koje izdaje Centralna banka Hrvatske. Zakonito platežno sredstvo u okviru Hrvatske biće novac izdat za Krajinu, a za plaćanja u okviru drugih delova Hrvatske biće druga valuta koju izdaje Centralna banka. Pojedinci će, saglasno ugovornim i drugim potrebama, biti slobodni da upotrebljavaju bilo koji ili oba oblika takvih valuta.*

Član II.4

Oporezivanje

- 1. Centralna vlada neće uvoditi a Vlada Krajine može uvesti poreze na:*
  - a) imovinu koja se nalazi u Krajini (uključujući poreze na nekretnine i nasledstvo);*

- b) transakcije koje se sprovode u okviru Krajine (uključujući prodaju, poreze na promet i trošarinu);*
- c) dohodak koji su domaća lica koja žive u Krajini stekla u Krajini (uključujući poreze na socijalno osiguranje);*
- d) dohodak koji su u Krajini stekla pravna lica osnovana prema zakonima Krajine.*

2. Centralna vlada i Vlada Krajine mogu sklopiti sporazume da spreče ili umanje izbegavanja plaćanja poreza i dvostruko oporezivanje konsekvntno uslovima i pragrafu 1.

3. Centralna vlada i Vlada Krajine mogu sklopiti sporazume za međusobno prenošenje sa jedne na drugu bilo kakvih ovlašćenja za oporezivanje sadržanih u paragrafu 1. i za odgovarajući transfer Vladinih odgovornosti shodno paragrafu 3. Člana II.1.

POGLAVLJE III

STRUKTURA VLADE KRAJINE

Član III. 1.

Zakonodavstvo

1. Zakonodavna tela Krajine biće birana demokratski na propocionalnoj osnovi, na period od četiri godine. Svi građani Republike Hrvatske nastanjeni u Krajini, koji su stariji od 18 godina mogu glasati na izborima za zakonodavna tela i mogu biti kandidati za mesta u zakonodavnim telima.

2. Zakonodavna tela mogu usvojiti zakone koji se odnose na:

- a) stvari koje su u okviru odgovornosti Vlade Krajine;*
- b) organizacije i funkcionisanje svih organa Vlade Krajine, uključujući sve neophodne budžetske aranžmane i prikupljanje odgovarajućih poreza.*

Član III. 2.

Predsednik

1. Predsednik Krajine biće biran demokratski na period od pet godina. Svi građani Republike Hrvatske nastanjeni u Krajini, koji su stariji od 18 godina mogu glasati na izborima za predsednika i mogu biti kandidati za taj položaj.

2. Predsednik Krajine biće odgovoran za izvršenje:

- a) onih odredbi ovog Sporazuma koje su u okviru odgovornosti Vlade Krajine;*
- b) svih zakona i dekreta Centralne vlade koji se odnose na Krajinu;*
- c) svih zakona koje su usvojila zakonodavna tela Krajine;*
- d) svih dekreta koje objavljuje predsednik Krajine.*

3. Predsednik Krajine može objavljivati dekrete dozvoljene zakonima Centralne vlade koji se primenjuju na Krajinu ili po zakonima usvojenim od zakonodavnih tela Krajine.

4. Predsednik Krajine će imenovati ministre prema zakonima usvojenim od zakonodavnih tela Krajine, koje će potvrditi ta zakonodavna tela i koji će imati dužnosti, odgovornosti i ovlašćenja predviđena takvim zakonima. Svaki ministar može biti u svakom trenutku uklonjen od strane Predsednika i biće uklonjen tako što će zakonodavna tela glasati o

nepoverenju. Ministri će formirati Kabinet Krajine, koji će se sastajati pod predsjedavanjem ministra koga će odrediti Predsednik i koji će imati dužnosti, odgovornosti i ovlašćenja predviđena zakonom ili dekretom.

Član III. 3.

Sudovi

1. Sudska vlast u Krajini biće utemeljena na prvostepenim sudovima i takvim apelacionim sudovima koji će biti određeni zakonima usvojenim od zakonodavnih tela Krajine, a koji će (zakoni) odrediti odgovarajuću jurisdikciju ovih sudova, kao i plate i ostale uslove službe sudija. Sudije svih sudova u Krajini imenovaće Predsednik Krajine a odobravaće ih većina u zakonodavnim telima i oni će služiti do starosne granice od 70 godina, osim ako ne daju ostavku ili ne budu uklonjeni zbog nekog povoda o čemu će odlučiti sudije istog suda konsenzusom.

2. Odluke apelacionih sudova Krajine mogu se podnositi specijalnom odeljenju Vrhovnog suda Republike Hrvatske, čije će članove imenovati predsednik Specijalnog ustavnog suda između sudija Vrhovnog suda Hrvatske, i najvišeg apelacionog suda Krajine, uz konsultacije sa predsednikom Vrhunskog pravnog saveta Hrvatske i Predsednikom bilo kojeg odgovarajućeg tela u Krajini.

Član III. 4.

Nezavisnost službenika

Nijednom članu ili službeniku zakonodavnih tela, predsedniku, ministrima, sudijama ili bilo kojim drugim organima Vlade Krajine neće biti potrebno odobrenje bilo kog službenika ili organa Centralne vlade za njihovo postavljenje, i nijedan takav službenik ili organ neće moći da ukloni bilo kog člana, službenika ili zvaničnika Vlade Krajine, pošto će oni moći da budu uklonjeni od strane Specijalnog ustavnog suda u slučaju osude za zločin koji podrazumeva zatvor.

Član III. 5.

Prelazni aranžmani

1 Izbori predviđeni u paragrafu 1. članova III.1. i u paragrafu I Člana III.2. održaće se najkasnije godinu dana nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma.

2. Za prelazni period dok se ne održe izbori pomenuti u paragrafu 1, ali ni u kom slučaju kasnije od jedne godine nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma, funkcije organa i službenika predviđenih članovima III. 1–3 obavljaće odgovarajući organi i službenici koji sada obavljaju te funkcije u Krajini.

POGLAVLJE IV

UČEŠĆE KRAJINE U CENTRALNOJ VLADI

Član IV. 1.

Izbori

1. *Građani Republike Hrvatske nastanjeni u Krajini učestvovaće na isti način kao i svi drugi građani u biranju članova Centralne vlade, uključujući i izbore za Hrvatski sabor i Predsednika.*
2. *Za svrhe izbora za Županijski dom Hrvatskog sabora, Krajina će se sastojati od dva okruga, čije će granice i naziv** odrediti zakonodavna tela Krajine.*
3. *Do novih izbora za Hrvatski sabor, zakonodavna tela Krajine imenovaće deset članova u Zastupnički dom Sabora i devet članova za Županijski dom.*
4. *Sva lica koja služe u bilo kom domu Hrvatskog sabora a koja se deklariraju kao Srbi po nacionalnosti sačinjavaće Srpski odbor u Saboru.*

*Član IV. 2.**Imenovanje u službe Centralne vlade*

Prilikom imenovanja u bilo kakve službe ili na bilo kakve položaje u Centralnoj vladi, uključujući i one ministara i sudija, građani Republike Hrvatske koji su Srbi nastanjeni u Krajini biće tretirani na istoj osnovi kao i svi drugi građani Hrvatske i ta zastupljenost po mestu stanovanja biće predstavljena u službama i na položajima u odgovarajućoj proporciji koju čine među svim građanima. Najmanje jedan član Vlade Krajine biće imenovan za člana Centralne vlade.

*POGLAVLJE V**DEMILITARIZACIJA**Član V.1**Demilitarizacija Krajine*

1. *Krajina neće osnivati, održavati ili dozvoliti formiranje bilo kakvih vojnih snaga.*
2. *Demilitarizacija Krajine započeće ne kasnije od tri godine nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma, i biće završena ne kasnije od pet godina nakon stupanja na snagu istog. Sve oružje uklonjeno iz Krajine biće uništeno od strane Unprofora ili pod njegovim nadzorom.*
3. *Osim u slučaju predviđenom u paragrafu 3. Člana V.2, vojne snage Centralne vlade neće ulaziti u bilo koji deo Krajine, osim po specijalnom pozivu Predsednika Krajine.*

*Član V.2**Granica sa Bosnom i Hercegovinom*

1. *Vlada Republike Hrvatske nastojaće da sklopi sporazum sa odgovarajućim vlastima u Bosni i Hercegovini o demilitarizaciji njihove zajedničke granice.*
2. *Sve dok takav sporazum o demilitarizaciji sa Bosnom i Hercegovinom ne bude zaključen, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija može odlučiti da rasporedi snage Ujedinjenih nacija na*

deo granica koji čini granicu sa Krajinom. Sa odobrenjem Vlade Republike Hrvatske i Vlade Krajine, na deo te granice mogu biti raspoređene snage drugih međunarodnih organizacija ili država.

3. Ukoliko ne bude moguće postići bilo demilitarizaciju ili raspoređivanje bilo kakvih međunarodnih ili stranih snaga na bilo koji deo krajinskog dela hrvatske granice sa Bosnom i Hercegovinom, Vlada Republike Hrvatske može rasporediti svoje vojne snage duž takvog dela granice pod uslovom da te snage ne budu raspoređene dublje od pet kilometara od međunarodne granice.

POGLAVLJE VI

POLICIJSKE SNAGE U KRAJINI

Član VI.1

Regularna policija

- 1. Policijske snage Krajine biće osnovane u skladu Krajine i biće pod kontrolom Predsednika Krajine i u skladu sa zakonima usvojenim od zakonodavnih tela preko ministra koga određuje Predsenik.*
- 2. Etnički sastav policijskih snaga odražavaće sastav stanovništva Krajine onako kako je bio označen u popisu iz 1991. dok ne bude okončan budući popis širom zemlje, i bilo kakve policijske jedinice stacionirane u posebnim zajednicama odražavaće etnički sastav tih zajednica.*
- 3. Policijske snage biće opremljenje naoružanjem i vozilima istog ili odgovarajućeg tipa koje koristi policija u drugim delovima republike Hrvatske.*

Član VI:2

Granična policija

Postaje na zvaničnim prelazima duž granice Krajine sa Bosnom i Hercegovinom biće popunjene graničnom policijom Republike Hrvatske. Patrole duž te granice obavljace zajedničke jedinice hrvatske i krajinske granične policije.

DRUGI DEO

ARANŽMANI KOJI SE TIČU SLAVONIJE, JUŽNE BARANJE, ZAPADNOG SREMA I DRUGIH OBLASTI

POGLAVLJE VII

UPRAVLJANJE

Član VII.1

Opšti deo

Sve ove oblasti, izuzev onih koje su pokrivene Prvim delom, koje podležu zaštiti Ujedinjenih nacija shodno rezolucijama 743 (1992) i 762 (1992) Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija (u ovom tekstu dalje "Oblasti Drugog dela) biće podložne upravljanju od strane Vlade Republike Hrvatske u skladu sa odredbama postavljenim ili pomenutim u ovom Delu.

POGLAVLJE VIII

PRELAZNE ODREDBE

Član VIII.1

Međunarodne snage i posmatrači

- 1. Podložno odlukama Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, ili kompetentnih organa drugih međunarodnih organizacija prihvaćenih od Vlade Republike Hrvatske i Krajine, Unprofor ili druge međunarodne snage, kao i civilne posmatračke jedinice, biće raspoređene u svim ili nekim delovima Oblasti Drugog dela u prelaznom periodu od najmanje pet godina, kako bo se osigurala puna i verna primena Drugog dela i primenjivih odredbi Trećeg dela ovog Sporazuma, kao i "Vensov plan" izložen u Aneksu III u izveštaju Generalnog sekretara UN Savetu bezbednosti 11. decembra 1991. (S/23280).*
- 2. Vlada Republike Hrvatske će pružiti punu saradnju međunarodnim snagama pomenutim u paragrafu 1, kako bi se olakšalo ostvarivanje njihovih ciljeva.*

Član VIII.2

Demilitarizacija

- 1. Tokom prelaznog perioda pomenutog u paragrafu 1. Člana VIII.1. Oblasti Drugog dela biće demilitarizovane, izuzev što vojne snage Republike Hrvatske mogu biti stacionirane u oblasti do pet kilometara od međunarodnih granica i mogu koristiti prilazne puteve do takvih granica po sporazumu i pod nadzorom međunarodnih snaga označenih u pomenutom paragrafu 1.*
- 2. Demilitarizacija Oblasti Drugog dela započeće najkasnije jedan mesec nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma i biće okončana najkasnije tri meseca nakon što taj Sporazum stupa na snagu. Sve oružje uklonjeno iz Oblasti biće uništeno od strane Unprofora ili pod njegovim nadzorom.*

Član VIII.3

Nadgledanje policije

Tokom prelaznog perioda određenog paragrafom 1. Člana VIII.1 sastav i operacije svih policijskih snaga koje će delovati u oblastima Drugog dela biće podložni nadgledanju od strane policijskog dela međunarodnih snaga pomenutih u tom paragrafu.

POGLAVLJE IX

SPECIJALNO UPRAVLJANJE I PODELA VLASTI U ISTOČNOJ SLAVONIJI, JUŽNOJ BARANJI I ZAPADNOM SREMU

Član IX.1.

Specijalno upravljanje

1. Tokom prve dve godine prelaznog perioda opisanog u ovom delu, osim ako drugi period ne bude utvrđen od strane Saveta bezbednosti UN, Istočnom Slavonijom, Južnom Baranjom i Zapadnim Sremom (u tekstu dalje "Istočna oblast), koji će sačinjavati teritoriju označenu na Mapi 2 Aneksa A, shodno odobrenju Saveta bezbednosti, upravljace Ujedinjene nacije u skladu sa odredbama Aneksa F.

2. Kako bi se dodatno obezbedilo miroljubivo upravljanje Istočnom oblašću kao i primena prelaznih aranžmana u ovom delu, specijalni zadatak administracije biće da:

a) ohrabruje i olakšava povratak osoba koje su bile prisiljene da napuste svoje domove u Istočnoj oblasti nakon 1. jula 1991.

b) organizuje izbore za službenike i zakonodavce koji će, u skladu sa zakonima Republike Hrvatske, upravljati ili predstavljati Istočnu oblast nakon kraja specijalnog prelaznog perioda određenog u paragrafu 1.

Član IX.2.

Podela vlasti

Na kraju perioda administracije UN u skladu sa paragrafom 1. Člana IX.1. sva sela, gradovi ili gradska naselja u Istočnoj oblasti u kojima Srbi sačinjavaju većinu u značenju Člana XI.1, imaće samoupravu u skladu sa Članom XI.3.

POGLAVLJE X

POLICIJSKE SNAGE

Član X.1.

Sastav i naoružanje

1. Sve policijske snage u oblastima Drugog dela imaće etnički sastav koji će odražavati sastav oblasti u kojima te snage operišu, prema popisu iz 1991. dok ne bude sproveden kasniji popis širom zemlje.

2. Policijske snage biće opremljene oružjem i vozilima istog ili odgovarajućeg tipa uobičajenim za policijske snage u evropskim državama.

TREĆI DEO

ZAJEDNIČKE ODREDBE

POGLAVLJE XI.

LJUDSKA PRAVA I SLOBODE

Član XI.1.

Opšti deo

Primena najvišeg nivoa međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda predviđenih u Ustavu Republike Hrvatske, u Ustavnom zakonu o ljudskim pravima i slobodama i u Pravima nacionalnih i etničkih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj u instrumentima nabrojanim u Aneksu B, biće obezbeđeni u čitavoj Hrvatskoj, naročito:

1. Sva lica u Republici Hrvatskoj uživaće prava na:

- a) život;*
- b) slobodu, u kojoj će hapšenje i zatočenje biti dozvoljeno samo zakonom;*
- c) jednakost pred zakonom;*
- d) slobodu od diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, polu, jeziku, religiji ili veroispovesti, političkom ili drugom mišljenju, i nacionalnom ili socijalnom poreklu;*
- e) pravedan postupak u kriminalističkoj proceduri;*
- f) slobodu od mučenja i surovog ili nehumanog tretiranja i kažnjavanja;*
- g) privatnost;*
- h) slobodu kretanja;*
- i) azil*
- j) zaštitu porodice i dece;*
- k) pravo na imovinu;*
- l) prava na osnovne slobode: slobodu govora i štampe; slobodu mišljenja, savesti i uverenja; slobodu religije, uključujući privatne i javne molitve; slobodu okupljanja; slobodu udruživanja, uključujući i formiranje i pripadanje radničkim sindikatima i slobodu neudruživanja; i slobodu na rad;*
- m) obrazovanje*
- n) socijalnu zaštitu;*
- o) zdravlje;*
- p) ishranjenost;*
- q) zaštitu;*
- r) zaštitu manjina i ranjivih grupa.*

2. Svi građani Republike Hrvatske uživaće prava:

- a) na formiranje i pripadanje političkim partijama;*
- b) učešće u javnim poslovima;*
- c) mogućnost ravnopravnog pristupa javnim službama; i*

d) glasanje i učestvovanje u izborima.

Član XI.2.

Povratak izbeglica i izmeštenih lica

Sve izbeglice i izmeštena lica imaju pravo na slobodan povratak svojim domovima.

Član XI.3.

Državljanstvo

1. Svako lice koje je bilo građanin Socijalističke Republike Hrvatske u okviru Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije na dan 21. decembra 1990. biće od tog datuma smatrano za državljanina Republike Hrvatske.

2. Dvojno državljanstvo biće dozvoljeno:

a) nijedan građanin Republike Hrvatske neće moći, bez sopstvene saglasnosti, da bude lišen prava na to državljanstvo samo zbog toga što ima i državljanstvo Savezne Republike Jugoslavije;

b) nijedan građanin Savezne Republike Jugoslavije neće moći samo zbog razloga tog državljanstva da bude sprečen da dobije državljanstvo Republike Hrvatske ili da se od njega zahteva da se odrekne prvog državljanstva kao uslova da bi dobio drugo.

Član XI.4.

Vraćanje ili kompenzacija izgubljene imovine

Sva lica će imati pravo, koje treba da bude primenjeno u skladu sa zakonodavstvom Republike Hrvatske, i tamo gde je moguće, Krajine, na povratak bilo kakve imovine koje su bili lišeni tokom etničkog čišćenja ili drugih nezakonitih akata ili da dobiju nadoknadu za bilo kakvu imovinu koja im ne može biti vraćena. Sve izjave ili obaveze učinjene prinudom, naročiti one koje se odnose na odricanje od prava na zemlju ili imovinu, tretiraće se kao ništavne i nevažeće.

Član XI.5.

Saglasnost Vladinih organa

Svi Vladini organi i administrativne agencije Republike Hrvatske i Krajine primenjivaće i pridržavati se prava i sloboda predviđenih u Ustavu i Ustavnom zakonu kako to stoju u Članu XI.1, i onim drugačije specifikiranim u ovom poglavlju, ili u instrumentima nabrojanim u Aneksu B.

Član XI.6.

Sporazumi o ljudskim pravima

- 1. Republika Hrvatska će što je pre moguće potpisati sve međunarodne ugovore nabrojane u Aneksu B.*
- 2. Svi Vladini organi i administrativne agencije Republike Hrvatske i Krajine sarađivaće sa bilo kojim nadzornim telima osnovanim od strane instrumenata nabrojanih u Aneksu B.*

Član XI.7.

Sud za ljudska prava

Republika Hrvatska će napraviti aranžman sa Savetom Evrope za osnivanje Suda za ljudska prava Hrvatske u skladu sa Rezolucijom 93 (6) Komiteta ministara ovog Saveta i kako je to određeno u Aneksu C.

Član XI.8.

Ombudsmen

Vlada Republike Hrvatske omogućiće imenovanje Ombudsmena koji treba da pomaže primenu prava i sloboda pomenutih u ovom poglavlju. U početnom periodu od najmanje tri godine i sve dok ne bude usvojen odgovarajući zakon u Hrvatskom saboru sa pristankom Srpskog odbora u Saboru, odredbe u vezi sa imenovanjem i funkcijama Ombudsmena biće postavljene u Aneksu D.

POGLAVLJE XII

SAMOUPRAVA ADMINISTRACIJA U OBLASTIMA S MANJINSKIM STANOVNIŠTVOM

Član XII.1.

Oblasti sa manjinskim stanovništvom

Kad god u nekom selu, naselju ili gradu u Krajini većinu stanovništva čine Hrvati, ili Srbi u okviru Oblasti drugog dela (dalje u tekstu "oblast manjinskog stanovništva"), odredbe postavljene u ovom poglavlju primenjivaće se kako bi se obezbedio maksimalni stepen samouprave za takvu lokalnu većinu.

Član XII.2.

Granice Oblasti manjinskog stanovništva

- 1. Uzimajući u obzir sve odredbe Zakona o lokalnoj samoupravi i administraciji od 29. decembra 1992 (dalje u tekstu "Zakon o samoupravi") ili Zakona o teritorijama županija, gradova i naselja u Republici Hrvatskoj od 29. decembra 1992, granice oblasti manjinskog stanovništva biće povučene na taj način da uključe što je moguće više članova grupe za koju*

ta oblast treba da bude ustanovljena, a da njihov procenat ne sme da bude manji od 60 odsto.

2. Oblast manjinskog stanovništva ne može se sastojati od dve ili više oblasti koje se ne dodiruju.

3. Prilikom određivanja granica oblasti manjinskog stanovništva, vodiće se računa o mišljenjima osoba koje bi mogle biti uključene ili isključene iz oblasti koja je u pitanju.

4. Granice oblasti manjinskog stanovništva mogu se menjati kao rezultat zvaničnog popisa.

5. Sporovi koji se tiču granica oblasti manjinskog stanovništva biće rešavani na Specijalnom ustavnom sudu osnovanom po Članu XIII.1.

Član XIII.3.

Odredbe o upravljanju oblastima manjinskog stanovništva

1. Zakon o Samoupravi primenjivaće se na oblasti manjinskog stanovništva sa sledećim izuzecima:

a) Sve oblasti manjinskog stanovništva smartaće se jedinicama lokalne vlade i samouprave;

b) O svim referencama za Ustavni sud Republike Hrvatske procenjivaće Specijalni ustavni sud ustanovljen Članom XII.1.

c) Sva imenovanja službenika ili zvaničnika u oblastima manjinskog stanovništva, uključujući i učitelje, biće vršena onako kako je predviđeno u Ustavu i primenjivim zakonima Hrvatske, pod uslovom da kad ta imenovanja nisu izvršile vlasti u toj oblasti, onda te vlasti mogu postaviti obrazloženo suprotstavlanje instanci koja je izvršila imenovanje i ako se ne može naći rešenje zadovoljavajuće i za jednu i za drugu vlast, onda stvar može razmatrati Specijalni ustavni sud. Kad god to bude izvodljivo, imenovanje će se vršiti između pripadnika oblasti manjinskog stanovništva u kojoj oni treba da služe, a etnički sastav svake grupe tih zvaničnika odražavaće, koliko je to izvodljivo, sastav stanovništva te oblasti.

d) Član 65. ovog Zakona primenjivaće se samo ako je lokalna jedinica deo iste oblasti manjinskog stanovništva, kao i opština, naselje ili grad na koji se poziva u tom Članu.

e) Članovi 71. i 82. i treći paragraf Člana 83. Zakona neće se primenjivati.

f) Na raspuštanje predstavničkog tela jedinice lokalne samouprave u skladu sa Članom 81, ili smenjivanje opštinskog prefekta ili gradonačelnika u skladu sa trećim paragrafom Člana 83. može se uputiti poziv od strane onih kojih se to tiče Specijalnom ustavnom sudu i u tom slučaju takva odluka ne može stupiti na snagu dok sud tako ne odluči.

g) Suspenziju opšteg akta shodno Članu 80. Zakona može jedino narediti, kao privremenu meru, Specijalni ustavni sud.

h) Sporovi u vezi sa drugom rečenicom drugog paragrafa Člana 87. biće podnošeni Specijalnom ustavnom sudu.

2. Pre nego što se neki spor ili predmet uputi Specijalnom ustavnom sudu shodno gornjem paragrafu 1, vlasti ili zainteresovane strane učiniće napor da razreše bilo kakve razlike zajedničkim sporazumom. Sud može u bilo koje vreme zahtevati da u tom pravcu budu izloženi dodatni naponi.

POGLAVLJE XIII

SPECIJALNI USTAVNI SUD ZA KRAJINU I OBLASTI DRUGOG DELA

*Član XIII.1.**Osnivanje, kompetencije i procedure*

1. Za Krajinu i Oblasti drugog dela biće ustanovljen Specijalni ustavni sud (u daljem tekstu "Specijalni ustavni sud" ili "Sud") kojem će na konačno rukovođenje biti upućivani svi sporovi koji mogu proizići iz ovog sporazuma (izuzev stvari o kojima se odlučuje shodno paragrafu 2. Člana XVII.1), uključujući bilo kakve sporove u vezi sa interpretacijom ili primenom bilo koje odredbe Ustava Republike Hrvatske, Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i Pravima nacionalnih i etničkih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj, ili sa bilo kojim drugim zakonom ili zakonskim dekretom koji može biti dodat shodno ovom Sporazumu ili biti zahtevana njegova primena.
2. Izuzev ako nije drugačije predviđeno ovim Sporazumom, sporove Specijalnom ustavnom sudu mogu podnositi Predsednik Republike Hrvatske ili njegov premijer, Predsednik ili zakonodavno telo Krajine i Predsedavajući Srpskog odbora u Saboru.
3. Specijalni ustavni sud će ustanoviti sopstvenu proceduru, koja može uključiti odredbe za osnivanje sudskih odeljenja i načine za razmatranje žalbi na odluke takvih sudskih odeljenja.
4. Sve troškove Specijalnog ustavnog suda, uključujući i plate sudija, koje ne mogu biti niže od onih koje imaju sudije Ustavnog suda Hrvatske, snosiće Republika Hrvatska.

*Član XIII.2.**Sastav*

1. Specijalni ustavni sud sastojće se od:
  - a) dvojice sudija Ustavnog suda Hrvatske, koje određuje Predsednik tog Suda;
  - b) Dvojice sudija najvišeg ili višeg apelacionog suda Krajine, koje će odrediti Predsednik tog Suda;
  - c) Trojice sudija koji neće biti državljani Republike Hrvatske ili bilo koje susedne države, a koje će imenovati Predsednik Suda pravde Evropske unije.
2. Predsednik Specijalnog ustavnog suda biće biran većinom svih sudija ovog Suda, između onih izabranih shodno podparagrafu 1(c).

*POGLAVLJE XIV**OPTUŽBE U VEZI SA SADAŠNJIM SUKOBOM**Član XIV.1.**Domaće optužbe*

1. Ni republika Hrvatska ni Krajina neće sudskim putem goniti bilo koga za zločine navodno učinjene u vezi sa sukobom u Hrvatskoj nakon 1. avgusta 1990. izuzev onako kako je predviđeno u paragrafu 2.
2. Podložno paragrafu 2. Člana XIV.2, optužbe će ipak biti pokrenute protiv bilo kog lica optuženog za ozbiljno kršenje Ženevskih konvencija iz 1949, povrede zakona i običaja rata, za

genocid ili zločine protiv čovečnosti prema bilo kojoj odredbi domaćeg prava koje dopušta takve optužnice.

3. Procese licima optuženim shodno paragrafu 2, isključivo će voditi Tribunal za ratne zločine za Hrvatsku koji će biti ustanovljen i koji će raditi pod nadzorom Specijalnog ustavnog suda. Gonjenje sudskim putem u ovom Tribunalu mogu obavljati tužioci imenovani za tu svrhu bilo od strane Vlade Republike Hrvatske, bilo Vlade Krajine.

Član XIV.2.

Međunarodne optužbe

1. Svi organi Vlade republike Hrvatske i Vlade Krajine sarađivaće sa Međunarodnim tribunalom za gonjenje lica odgovornih za ozbiljne povrede međunarodnog humanitarnog prava počinjene na teritoriji bivše Jugoslavije nakon 1991, osnovanim Rezolucijom 827 (1993) Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, u sakupljanju ili dopuštanju Tužiocu Međunarodnog tribunala da sakuplja dokaze o zločinima u okviru jurisdikcije ovog Tribunala, tako što će izručivati svedoke ili optužena lica ili na bilo koji drugi način koji bude zatražen od kompetentnih vlasti Tribunala.

2. Ukoliko to Međunarodni tribunal formalno zatraži, Tribunal za ratne zločine za Hrvatsku prikloniće se kompetenciji prvog Tribunala ako je u pitanju bilo koji postupak.

POGLAVLJE XV

AMANDMANI NA USTAV I ZAKONE HRVATSKE

Član XV.1.

Usvajanje amandmana

1. Ustav Republike Hrvatske, Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i Prava nacionalnih i etničkih zajednica i manjina u Republici Hrvatskoj, kao i drugi zakoni i zakonski dekreti biće menjani ili dopunjavani na način određen u Aneksu E, kako bi se primenile odredbe ovog Sporazuma.

2. Amandmani i zakoni koji moraju da budu usvojeni prema paragrafu 1, stupiće na snagu najkasnije šest meseci nakon potpisivanja ovog Sporazuma.

Član XV.2.

Dalje promene u amandmanima

Amandmani i zakoni usvojeni shodno Članu XV.1, kao i postojeće odredbe instrumenata koji se pominju u paragrafu 1. Člana XV.1, koji se zahtevaju za primenu odredaba ovog Sporazuma, neće biti menjani ili opozivani bez odobrenja zakonodavnih tela Krajine i saglasnosti Srpskog odbora Sabora.

POGLAVLJE XVI

NEDELJIVOST HRVATSKE

Član XVI.1.

Bez namera za promene

Ništa u ovom Sporazumu neće biti tumačeno na način koji bi promenio nedeljivu prirodu Republike Hrvatske određenu u Članu 1. njenog Ustava.

POGLAVLJE XVII

ZAVRŠNE ODREDBE

Član XVII.1.

Stupanje na snagu i primena

- 1. Ovaj Sporazum stupiće na snagu pošto ga budu potpisale obe strane jedan mesec posle stupanja na snagu amandmana i zakona koji treba da budu usvojeni po paragrafu 1. Člana XV.1 i nakon okončanja aranžmana sa Savetom Evrope određenih u Članu XI.7.*
- 2. O bilo kakvim pitanjima u vezi sa vremenskim rasporedom ili načinima primene odredaba ovog Sporazuma može odlučivati Komisija za primenu koja će se sastojati od po jednog predstavnika Ruske Federacije, Sjedinjenih Američkih Država, Ujedinjenih nacija i Evropske unije, od kojih će poslednju dvojicu imenovati kopredsednici Stalnog komiteta Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji.*

Član XVII.2.

Jezici

Ovaj Sporazum biće zaključen na engleskom, hrvatskom i srpskom. U slučajevima nepodudarnosti, odlučivaće engleski tekst.

Završeno ————— dana ————— 1995. u —————, u tri primerka.

Plan nikada nije potpisan. Kada je 02.02.1995. godine zvanično predstavljen i ponuđen, predstavnici vlasti u Kninu na čelu sa Milanom Martićem su taj plan odbili. Instrukcija da se plan odbije stigla je iz Beograda. Pisanog objašnjenja nije bilo, ali su neke informacije došle kasnije, a odnosile su se na usmena objašnjenja koja je Milan Martić dobio u Beogradu u vezi sa postupanjem u trenutku kada mu Plan bude ponuđen na potpis. Potpisivanje sporazuma o okončanju rata u Hrvatskoj i prelazak na mirnu reintegraciju nije odgovarao mnogima. Nije odgovarao Srbiji, koja je bila svesna da zatvaranjem jednog žarišta krize na prostoru bivše SFRJ dolazi do otvaranja drugog, a jedino žarište koje je bilo moguće otvoriti bilo je Kosovo. Bila je procena, da Srbija u uslovima izbijanja otvorene krize na Kosovu ne može pružati pomoć Krajini niti Republici Srpskoj i da će i jedna i druga i tim novonastalim uslovima postati lak zalogaj neprijatelja.

Franjo Tuđman je bio pred moždanim udarom kada je pročitao tekst Plana Z-4, kojim je bilo predviđeno postojanje srpske države na teritoriji Hrvatske od Zadra i Šibenika, pa do na 28 km od Zagreba. On je video da ga se dovodi pred svršen čin, a posebno se plašio da će na taj način najverovatnije ući u novu neželjenu jugoslovensku asocijaciju iz koje je neodavno teškom mukom izašao.

I pored svih tih poteškoća nije se javno protivio, štaviše, javno se izjasnio o Planu da nije najbolje rešenje, ali nudi prekid ratnih neprijateljstava i novi način rešavanja sukoba u mirnodopskim uslovima. To što je Plan predviđao da Krajina i jeste i nije država bilo je sporno, ali je bilo nesporno da ostaje u Ustavno-pravnom poretku Hrvatske i da Hrvatska ima vrhovnu vlast i ključne funkcije. Sve ostalo su bili modaliteti koji su se mogli menjati tokom vremena u korist jedne ili druge strane.

Vlastima u Kninu je predočeno u Beogradu, da Hrvatska ima rezervni plan kojim će pokoriti Krajinu u novonastalim uslovima i da sva dosadašnja borba je bila uzaludna.

Ja sam tih dana imao priliku da razgovaram sa Fikretom Abdićem koji je bio iznenađen postupkom u Kninu, jer je pre toga imao informaciju da će do potpisivanja Plana ipak doći. Njegovo iznenađenje bilo je tim veće, jer je njegov plan bio, da sa svojom Zapadnom Bosnom postane deo nove države.

Ko je i u kojoj fazi osporio te napore na prihvatanju Plana nikada nisam doznao, ali da je isti prihvaćen sve kasnije što bi se dešavalo bilo bi bolje od onog što se stvarno desilo. Da je Plan potpisan Hrvatska bi imala minimalne ili nikakve šanse da izvrši napad na Krajinu, da bi sve išlo po dogovoru bila je iluzija, ali svaka druga opcija osim ratne bila je bolja i profitabilnija za Krajinu. Za Hrvatsku ne, jer oni ne bi ostvarili san koji su toliko dugo sanjali. Sanjali su Hrvatsku etnički čistu, posebno čistu od Srba, jer su njih otvoreno i bez ikakvog pardona uvek smatrali faktorom koji ruši, a ne gradi Hrvatsku. Samo u dnevno-političke svrhe su koristili ime Nikole Tesle i drugih znanih i zaslužnih Srba, kada su korištenjem tih imena ostvarivali međunarodne poene, ali u realnom, svakodnevnom životu svi njihovi sunarodnjaci i oni lično nazivani su imenom «Četnici», «okupatori» i ko zna kojim još ne.

Pre podnošenja predloga za prihvatanje Plana Z-4 u Centru UN u Beču, 16. i 17.01. 1995. godine, održana je tematska konferencija na temu «Uloga UN u razrešavanju konflikata, koji proizlaze iz zahteva za autonomijama i nezavisnošću.»

Iz Krajine na konferenciju pozvan je bio Lazar Macura, ali se nije odazvao, iz Hrvatske su bili prisutni Milorad Pupovac i Budislav Vukas, a Ivić Pašalić se nije odazvao pozivu, iz Srbije su bili pozvani Mirjana Marković i Ivica Dačić, ali se nisu odazvali pozivu.

Na tom skupu se već gotovo javno govorilo o Planu Z-4, uglavnom njegovim dobrim stranama i u zaključku, da se pod okriljem UN mogu prevazići najteži sukobi u koji je ulazio i sukob na prostorima Hrvatske. Niko nije sumnjao da će Plan biti prihvaćen. Međutim, neko se opasno igrao sudbinom Krajine i njenih stanovnika.

Od istog izvora koji je bio na konferenciji, dobili smo informacije da je Rusija veoma zainteresovana da dođe do mirne reintegracije Krajine u Hrvatskoj, ali da postoje određeni problemi kod SR Nemačke, pre svih, jer još uvek joj ne odgovara da se u Hrvatskoj sukob okonča, odnosno da se još uvek nisu sve kockice poklopile za prenošenje sukoba preko Drine.

Hrvatska ne odustaje od svojih namera da silom pokori Krajinu, pa je gotovo ultimativno zatražila prekid misije UN na svojoj teritoriji.

Bez obzira na to što taj ultimativni nastup Hrvatske u sedištu UN nije previše ozbiljno shvaćen, pristupilo se izradi rezervnog plana za eventualno napuštanje Hrvatske.

Nova destinacija je pronađena u gradu Brindiziju ili u Centralnoj Bosni, a sva logistika bi i dalje bila oslonjena na Hrvatsku.

Sve je ukazivalo da pored ponude koja treba da usledi, mnogima nije u interesu da se sukob u Hrvatskoj rano okonča, a onda u tome, ni Srbija nije našla sebe i prihvatila opciju odbijanja plana što je preneto neposredno na Milana Martića i Knin.

Sve je ukazivalo da se približava dan konačnog obračuna, baš onako kakvo je očekivanje bilo ulaskom u 1995. godinu.

Hrvatska se intenzivno priprema za rat. Više se i ne krije da niko ne poštuje embargo na uvoz naoružanja i vojne opreme.

S druge strane, odbrambena moć Krajine slabila je iz dana u dan. Iscrpljenost višegodišnjim ratovanjem i potpuno prepoznatljiva slika nezainteresovanosti međunarodne zajednice za sudbinu Srba u Krajini stvorili su bezizlaznu sliku.

Stanje u Zapadnoj Slavoniji

Stanje u Zapadnoj Slavoniji bilo je najlošije. Činjenica da je položaj Zapadne Slavonije prema neprijatelju bio najsloženiji nije previše brinuo vojni i politički vrh i ako su im dnevno predočavani podaci. Međutim, kako je general Čeleketić najveći deo svog ratnog puta proveo u tom delu Krajine nije dozvoljavao da neko bolje poznaje situaciju od njega. On je po svom običaju uvek imao i neformalne i nezvanične izvore informisanja i oni su mu nudili one informacije koje su sadržajem «mile za uho», a ne stvarnu situaciju. Nije bilo izveštaja o švercu na r. Savi, o švercu na auto-putu koji je otvoren u decembru 1994. godine, nije bilo informacija o lagodnom životu dela starešina iz komande korpusa, da su neki više vremena provodili u Banja Luci nego u svojim jedinicama i sl.

Kako je takvih informacija bilo sve više, tajno sam uputio tim od trojice operativaca u Zapadnu Slavoniju u Okučane, koji su pored sagledavanja stanja odnosa na teritoriji težišno trebali da utvrde intenzitet aktivnosti HV na tom delu fronta, jer su neke informacije ukazivale da vrše opsežne pripreme.

Već od druge polovine februara i čitav mart 1995. godine intenzivno je vršeno osmatranje i izviđanje čitavog prostora. Prolazak autoputem kroz Zapadnu Slavoniju i nešto malo posla, koji se otvorio kroz trgovinu i ugostiteljstvo na tom prostoru umrtvljuje i odvlači pažnju ljudstvu u jedinicama, ali i stanovnicima koji se otvoreno nadaju završetku rata i boljem životu.

Dana 31.03.1995. godine 81. samostalni gardijski bataljon iz Virovitice izveo je komandantsko izviđanje pravcem: Virovitica – Slavonska Požega – Nova Gradiška – r. Sava. Komanda bataljona je imala delegaciju iz Glavnog stožera HV koji su bili stvarni nosioci aktivnosti, a ne komanda bataljona. Izviđanje je legendirano pripremanama za izvođenje vežbe na tom prostoru u kojim će učestvovati 7-8 hiljada vojnika. U Novoj Gradišci je određeno komandno mesto.

Ista aktivnost izvršena je nekoliko dana kasnije, ali sada je nosioc bio samostalni 80. bataljon iz Nove Gradiške.

Duž linije razgraničenja sa našim snagama neprijatelj nije sprovodio nikakve aktivnosti i to je stvaralo i omogućavalo opuštenost i bezbrigu.

Paralelno sa aktivnostima HV vršena je popuna specijalnih jedinica MUP-a RH po policijskim upravama, kojih je u to vreme bilo 14.

Policijske uprave su raspolagale sa oko 6.000 policajaca koji su ulazili u sastav jedinica specijalne namene.

Duž auto-puta kroz Zapadnu Slavoniju, protivno dogovoru, uočeno je sve češće i duže zadržavanje vozila. Donošeni su paketi, ostvarivani rodbinski i prijateljski kontakti, ali i oni drugi, koji su imali operativno-informativni karakter. Nastojali smo da se uklopimo u tu sliku i da dođemo do što sigurnijih informacija o planovima i namerama hrvatske strane.

Intenzitet saobraćaja je bio dosta velik, ali nedovoljan da bi baš nesmetano mogao s nekim kontaktirati. I jedni i drugi smo «širom otvorili oči» da nešto uočimo. Mi smo osmatrali sa pojedinih tačaka, a hrvatska strana je osmatrala iz vozila, kojima su prolazili kroz Slavoniju. Kontakte su održavali posredno, preko veza na terenu.

Operativac-obaveštajac u komandi 18. korpusa bio je major Šajatović Jurica, Čeleketićev miljenik i čovek od njegovog posebnog poverenja. Morali smo da radimo tako da ničim ne otkrijemo naše prave namere, ali isto tako da drugim delom posla opravdamo što se nalazimo na tom prostoru.

Odredio sam jednog operativca koji je uz Šajatovića bio neprekidno, a druga dvojica da rade na zadacima zbog koji su došli. Velika pogodnost bila je i ta, što je šef policije u Pakracu bio Drago Veselinović sa kojim sam gradio korektan odnos čitavo vreme rata.

Naš prvobitni cilj bio je, da kroz kontakte na terenu i primenom tehničkih sredstava dođemo do bližih indikatora o mogućoj agresiji Hrvatske na taj deo prostora RSK. Razvoj događaja bio je takav da zbog svakodnevnih obaveza nisam mogao da ih povučem u Knin i njih trojica su ostala sve do pada Zapadne Slavonije o čemu su podneli detaljan i nepristrasan izveštaj. Već u vremenu između 15. i 20.04.1995. godine iz dva izvora koji su uspeali da dođu na kontakt u neposrednu blizinu auto-puta dobili smo dovoljno podataka koji su ukazivali na napad HV i jedinica iz sastava MUP-a.

U to vreme bilo je podataka o intenzivnim pripremanima HV sa polukružne osnovice prema Zapadnoj Slavoniji, a njen oslonac na Republiku Srpsku, što je mnogima bila garancija bezbednosti tog dela Krajine, bio je vrlo problematičan jer je bio samo jedan prelaz preko r. Save.

U Glavnom štabu u Kninu pri proceni planova i namera neprijatelja i zaključaka iz te procene, komandant je odlučio da kod Predsednika RSK Milana Martića, inicira obilazak Krajine sa težištem na onim delovima teritorije koji su najugroženiji.

On je to prihvatio, a jedan od prvih odlazaka bio je Zapadna Slavonija.

O samom boravku Martića i Čeleketića u Zapadnoj Slavoniji, prikaz dajem na osnovu originala izveštaja koji je meni dostavljen.

IZVEŠTAJ o boravku Predsjednika Milana Martića u OKUČANIMA.

«Gospodin Predsjednik RSK – Milan Martić obavio je posetu u Zapadnoj Slavoniji u pisustvu komandanta SVK general-potpukovnika Milana Čeleketića i ostalih saradnika.

Veruje se da je poseta imala svoj cilj i pozitivne utiske. Međutim, u delu javnosti ova poseta nije dobrodošla i nije pozitivna. Ovakva konstatacija datira od ranije i temelji se na javnom mišljenju građana Zapadne Slavonije i meštana Okučana u kojima je Predsjednik održao tribinu u povodu završetka posjete.

Glavni razlozi za to su višestruki, a glavni su:

- institucija predsjednika RSK je kompromitovana još iz vremena kada je predsjednik bio Goran Hadžić i to zbog laži, kriminala i uskogruđe stranačke politike;*
- ličnost Milana Martića nije bila kompromitovana kao ni generala Milana Čeleketića. Martiću se najviše zameralo što je dozvolio da njegovi najbliži saradnici budu lopovi i kriminalci. On lično je važio za aktivnog i jasnog čoveka, ali da ga neposredno okruženje intenzivno sputava;*
- posebno nezadovoljstvo izazivala je činjenica da je ministar odbrane Tanjga;*
- kako je moguće da Predsjednik nema informacije o pravom stanju u Zapadnoj Slavoniji, više puta je na različite načine upozoravano na loše stanje bezbednosti, oportunitizam i bezvoljnost, delovanje pete kolone i sl.;*
- odlaskom Milana Čeleketića u Knin, komanda korpusa nije više uživala potreban autoritet kod boraca, a posebno loš autoritet imao je komandant korpusa, pukovnik Lazo Babić.*

Poseta na tribini u Okučanima je bila slaba. Posetioci i nisu postavljali goruća pitanja. Izjava Martića, da se nemaju čega plašiti, da je vojska RSK spremna i sposobna da odbrani teritoriju, da se neće nikome pokoriti niti koga moliti, pa makar zemlju orali konjima i volovima, makar jeli bukovu koru i list sa drveta – negativno je odjeknula. Delovala je kao naučen tekst iz neke knjige.

Mnoga pitanja Martić nije mogao da čuje, ali je mogao da zaključi u kojem se smeru kreću mišljenja građana.

Otvaranjem auto-puta veliki broj stanovnika je uzeo domovnice i ostala hrvatska dokumenta, pripremajući se za mirnu reintegraciju u ustavno-pravni poredak Hrvatske, kako je to vešto proturano među stanovništvom.»

Ovaj podatak o opasnom, planskom i smišljenom delovanju na teritoriji Zapadne Slavonije više puta je istican na redovnim i vanrednim sastancima. O tome se počelo pričati kao o sveršenoj stvari.

Ako se tome dodaju tajni razgovori na relaciji Zagreb-Beograd, Zagreb-Pale, Beograd-Pale, Beograd-Knin i Knin-Pale moglo se naći dosta elemenata za osnovanu sumnju da se nešto radi mimo volje onih koji su u celoj stvari najzainteresovaniji.

Uz ovo u nekim fazama tajnih razgovora pojavljivali su se politički predstavnici Herceg Bosne i Autonomne Pokrajine Zapadna Bosna i sve zajedno je trebalo da dovede do krajnjeg ishoda:

Na najvećem delu bivše Jugoslavije biće stvorene dve države- Srbija i Hrvatska, da je osnovica u razgovorima dogovor Miloševića i Tuđmana u Karađorđevu i da se razmatraju samo varijante.

Nikada niko nije zvanično reagovao, demantovao ili se makar naljutio na ovakve informacije ili dezinformacije i tako stao u kraj svakodnevnim spekulacijama, «šta će biti kada bude».

Ovakvo stanje se u najgoroj varijanti reflektovalo u Zapadnoj Slavoniji, koja će nedugo za tim postati objekat napada HV i policije.

Pre tog krupnog događaja, nekoliko događaja me je upozoravalo, da na političkoj sceni u Krajini nešto nije u redu i da će unutrašnje trvenje neformalnih grupa i pojedinaca unutar civilne i vojne vlasti i međusobne sprege imati neverovatno loše posledice.

Još 1994. godine, 28.08. boravio sam u Beogradu i ostvario više kontakata sa različitim izvorima, od kojih je jedan broj bio među onima koji su iz raznih razloga napustili Krajinu. Oni su imali neformalne kontakte sa mnogim licima od kojih su neki dosegali do kabineta Predsednika SRJ Lilića, odnosno njegove supruge koja je rodnom iz Gline, ili kabineta Predsednika Srbije Miloševića.

Jedan od sagovornika mi je rekao, da je dan pre bio u kontaktu sa generalom Novakovićem i da mu je ovaj rekao, da će ponovo, vrlo brzo preuzeti komandu nad SVK, da je Milošević nezadovoljan ponašanjem Martića i Čeleketića i da je pitanje dana kada će Martić biti udaljen iz politike.

Milan Čeleketić nije imao završenu Školu nacionalne odbrane koja je bila uslov za čin generala i zamisao je, da se on uputi na školovanje, a Martić da bude opozvan i potpuno udaljen iz političkog života Krajine.

Odnosi između Milana Martića i premijera Borisava Mikelića su bili na dosta niskom nivou. Mikelić je koristio svoju poziciju kod premijera Srbije Mirka Marjanovića i pred njim iznosio negativna zapažanja o Martiću, njegovom ponašanju, sklonosti samovolji i nerazumnim postupcima.

Upornim opisom negativnog ponašanja, Mikelić je uspeo potpuno da odseče dostignute pozicije Martića u Beogradu, posebno u delu njegove inicijative da bude samostalan u odlučivanju, neovisno od stavova koji su zauzeti u Beogradu.

Dva meseca kasnije, kada je doneta odluka o formiranju privremenog sastava komande «Pauk» mnogi su mislili da je došao dan «D» i da će u Krajini biti izvršen vojni udar. S tim u vezi, ja nisam imao nikakve negativne komentare prema onim licima koja su znala ili su naslućivala da se radi o tome.

Štaviše, general Čeleketić je bez ikakvog razloga napustio komandu na IKM u Korenici i nije ga bilo 54 sata i to u jeku najžešćih borbi oko Bihaća.

Nije bio u obavezi da bilo kome daje objašnjenja, a od njega to niko nije ni tražio. On je bio general Milana Martića i po svemu sudeći on se trudio da samo njemu udovolji.

Od kraja 1994. do marta 1995. godine Milan Martić me je više puta pozivao u svoj kabinet na razgovore, koji su vođeni u «četiri oka», ali su o mom prisustvu kod njega znali oni koji su dolazili po mene, šef njegovog kabineta ili njegova supruga Zora, koja me je videla u njihovom stanu.

Svaki put posle razgovora komandant je bio upoznat sa tim i to ga je strašno nerviralo, ali nikada nije tražio pojedinosti iz razgovora, verovatno da se zadovoljavao onim što je čuo od Martića.

Ti sastanci mimo zvaničnog i protokolarnog dela su vođeni isključivo na njegovu inicijativu i raznim povodima.

Prvi sastanak u tom vremenu bio je podstaknut željom da se preuzme kontrola nad TV- Knin koja je, po mišljenju Martića, bila naklonjena Milanu Babiću, te favorizovala njegovu ličnost i stavove koje zastupa.

Njega je posebno interesovalo, da li ja mogu vršiti ometanje TV programa, u kom vremenu, odnosno intervalu, da li su za to potrebna dodatna novčana sredstva i sl.

Tražio je od mene da se izjasnim o karakteristikama ličnosti Jeftić Save, Mandić Mila i Korkut Svete koji su bili odgovorni za funkcionisanje odašiljača Patrova Gora, Lička Plješivica i Čelavac.

Jeftić i Mandić su bili za Martića, ali je Korkut Sveto bio pod punom kontrolom generala Novakovića i da svaki kontakt s njim bi potpuno dekonspirisao zamisao o aktivnosti ometanja TV Knin na prostoru Krajine.

Bilo je potpuno nejasno, da li je ovo samoinicijativa predsednika ili on za neka «rasčišćavanja» ima zeleno svetlo iz Beograda.

Meni je postalo jasno da je u pitanju samovolja i samoljubivost onog časa kada su mi u poslu ponuđeni pomagači na čelu da Davidom Rastovićem iz Donjeg Lapca.

Od ove aktivnosti nije bilo ništa, jer je reagovano iz Beograda i ta namera je osujećena.

Drugi put me je pozvao oko 15,00 časova 27.02.1995. godine. Bio je petak i ostao sam duže u klancelariji i ako smo radili dvokratno. Nešto pre 15,00 časova pozvan sam kod Martića u kabinet. Ušao sam bez zadržavanja. On je sedeo za velikim stolom, pušio i ljuljao se na stolici pokretima levo-desno. Slušao je neki svoj govor. Ja sam tiho seo i počeo da slušam. U prvi mah, po vremenu, mislio sam da su u pitanju vesti, ali vidim da on negde govori na mitingu. Govor je trajao oko 15 minuta. Kada je završen, pita me kako mi se čini, odgovaram pohvalno i ako nisam baš posve pažljivo slušao.

Govor je bio kao i svaki drugi, pretnje i pokazivanje mišića Hrvatskoj, borba do poslednjeg borca i odlučnost u toj borbi.

Ta slika mi je ostala duboko urezana u sećanje, jer mi nije odavala potpuno normalnu situaciju, niti je govorila u korist ponašanja samog Martića. Izgledalo je, da je već duboko ušao u problem samodopadanja, samoljubivosti i narcisoidnosti.

Verovatno da je vlast i na njega delovala. Počeo je da živi u nestvarnom svetu moći i besmrtnosti.

Ja nisam znao da li on to sam piše ili mu neko te govore sprema, ali bilo kako bilo, činjena je velika greška prema svakom stanovniku i borcu Krajine.

Ovom prilikom me je tražio mišljenje o primljenoj informaciji, nije navodio izvor, da u pojedinim jedinicama SVK ima onih oficira čije su porodice ostale u Sloveniji ili Hrvatskoj, da oni sa njima održavaju vezu i kontakte i da se to veoma negativno reflektuje na stanje kod boraca do kojih takve informacije dopiru. Dao sam mu potvrđan odgovor i neka imena sam odmah apostrofirao. Verovatno da su se ona poklopila sa informacijom koju je imao. Kasnije sam doznao da je informacija napisana u DB Krajine i kao takva dostavljena njemu.

Treći put sam išao kod njega na stan u poslepodnevnim časovima 11.03.1995. godine tako da je po mene došao radnik DB Krajine Centar Knin – Škovrlj Željko.

Na ovom sastanku me je pitao ko bi mogao da bude šef na odašiljaču Čelavac umesto Save Jeftića, jer mu se iz Gračaca žalio Vještica na Jeftića kada ga je ovaj navodno vratio sa objekta na kojeg je neovlašćeno pokušao da uđe.

Drugo pitanje se odnosilo na funkcionisanje sistema bezbednosti duž auto-puta koji prolazi kroz Zapadnu Slavoniju i problemi koje uočavamo. Ovo tim pre što je imao izveštaj II Uprave RDB Krajine sa potpisom načelnika Dautović Miroslava, koji u toj informaciji prenosi i naša zajednička zapažanja o delovanju pete kolone i razornim rezultatima takve delatnosti. Tada mi je rekao da je sa informacijom upoznao i generala Čeleketića i da se ovaj izjasnio da su podaci u njoj preuveličani i senzacionalistički. Ja sam rekao da je stanje realno i nepristrasno opisano.

Dakle, pre nego je išao sa Čeleketićem u Zapadnu Slavoniju, Predsednik Milan Martić je imao sliku o pravom stanju stvari i na tribini ga nije moglo iznenaditi ni jedno pitanje.

Još ranije, dok je Martić bio ministar unutzršnjih poslova u nekoliko vanrata sam sa njim razgovarao. Iz tog perioda izdvajam samo jedan razgovor, jer je sadržaj interesantan. Sa Martićem sam se susreo u selu Jošan u neposrednoj blizini Udbine. Susret je bio slučajan. Njegovo vozilo i pratnja su se zaustavili kod crkve u mestu, a ja da ih ne prođem, zastao sam i pozdravio ministra.

Dali moj postupak ili nešto drugo, ali Martić je bio vidno raspoložen zbog susreta. Nakon nekoliko uvodnih rečenica, razgovarajući smo krenuli u laganu šetnju prema borovoj šumi koja opasuje aerodrom «Udbina».

Prvi put je on spomenuo pitanje zločina učinjenih u Krajini, zločina nad stanovništvom druge nacionalnosti, ali i zločina prema Srbima koji su drugačije mislili i zbog toga bili ubijeni.

Doslovno je reka:»Ti možeš puno pomoći da se ti podaci srede, da vidimo ko i šta, da vidimo može li se tu nešto uraditi, jer problem je veliki.« Ja sam se s njim složi, spomenuo nekoliko događaja koji su bili takve prirode. Slučaj Mitra Obradovića, slučaj porodice Rakić na Ljubovu, slučaj Goran Dmitrovića i još neke. On me je pogledao, Gledao jedno vreme i kaže:»Da, to su krupni događaji, biće to teško uraditi.«

Ja sam namerno spomenuo ova tri događaja, jer sam znao da će na njih reagovati zato što su se desila pod njegovom «vladavinom» i što su svi pravci vodili prema njegovom ministarstvu.

Iskoristio sam priliku da mu kažem, da mu sugeriše, ili već kako, da pojedini pripadnici MUP-a se nedolično ponašaju, ispoljavaju neverovatan stepen samovolje, bahatosti i Kriminalnog ponašanja čime usložavaju i onako složenu situaciju.

Na tome smo završili u nameri da se po istom pitanju ponovo vidimo. Samo jednom prilikom kasnije, dok je bio u društvu sa generalom Novakoviće, spomenuo je problem zločina, ali bez i malo volje da se tu nešto radi.

Počev od 27.04.1995. godine sve jedinice za EI i PED, posebno Petrova Gora i Kozara iz Republike Srpske su dostavljale izveštaje iz kojih nedvosmisleno proizlazi, da Hrvatska vojska planira veće aktivnosti u Zapadnoj Slavoniji.

Po više puta na dan sam usmeno referisao Generalima Čeleketiću i Lončaru, a telegramske informacije upućivao u komandu 18. korpusa. Telegrami koji su nam dolazili iz Beograda i iz GŠ VRS su također upozoravali na oprez i neophodnost podizanja borbene gotovosti na viši stepen. Sličnu, ali nepotpunu informaciju smo imali i od izvora iz UNPROFOR-a.

Dana 28.04.1995. godine došlo je do incidenta na benzinskoj pumpi u Novoj Gradišci i u toj gužvi jedan Hrvat je ubio Srbina iz Okučana. Rođaci poginulog su u znak odmazde postavili zasedu na autoputu i ubili troje putnika u vozilu.

Došlo je do prekida saobraćaja i vrlo napete situacije. Imali smo neke pokazatelje da se radi o smišljenoj provokaciji sa velikim posledicama kako bi Hrvatska pronašla bilo kakav razlog za napad na Zapadnu Slavoniju.

U periodu od kraja februara i tokom marta i aprila, postupnim dovođenjem jedinica na taj prostor izvršeno je operativno maskiranje i u trenutku izbijanja incidenta HV je bila u gotovosti za izvršenje napada.

Dana 29.04.1995. godine razmenio sam podatke sa načelnikom bezbednosti GŠ SVK, pukovnikom Rašetom i nije bilo gotovo nikakve razlike. On je pokazivao veliku zabrinutost, jer je imao i dodatne razloge za to obzirom na informacije kojima je raspolagao, One su se odnosile na potpuno razulareno ponašanje dela starešina iz komande korpusa, koji su u Banja Luci i drugim mestima provodili dosta vremena za kartaškim stolovima ili da su na drugi način tražili rasonodu.

Dolazio je vikend, koji i ako je rat, donosi određenu opuštenost i uvek jedan broj starešina ima neke razloge da se nađu van komande.

Dana 30.04.1995. godine oko 19,00 časova dobio sam prvu konkretnu informaciju o napadu HV na Zapadnu Slavoniju sa tačno preciziranim vremenom početka napada, težištu napada i približnim snagama sa kojima neprijatelj planira izvršenje napada.

Napad je preciziran za naredni dan, 01.05.1995. godine u 05,30 časova. Prema toj informaciji, neprijatelj raspolaže sa snagama između 8-10 hiljada vojnika.

Odmah smo reagovali po nekoliko linija izveštavanja, ali je u komandi korpusa u Okučanima tog časa bio smanjen broj starešina i bilo je krajnje neizvesno da li će informacije o napadu biti ozbiljno shvaćene.

GŠ SVK nije imao jedinice u rezervi sa kojima bi mogao intervenisati na ugroženim pravcima i u trenutku zaprimanja informacije o napadu, jedino se računalo sa jednim bataljonom nepotpune formacije sa Banije i nekim neindetifikovanim snagama iz sastava VRS.

Napad je usledio u 05,30 časova artiljerijskom pripremom i otpočinjanjem pešadijskog napada podržanog oklopnim i mehanizovanim sastavima iz gardijskih brigada.

Već sam početak napada pokazao je da neprijatelj napada sa dva pravca:

Prvi, Novska – Okučani i pomoćni pravac prema Jasenovcu;

Drugi, Nova Gradiška – Okučani i pomoćni pravac prema Staroj Gradišci.

Namera neprijatelja bila je, da teritoriju Zapadne Slavonije preseče u visini auto-puta, jer je osa pravaca išla tim pravcem, a da pomoćnim snagama izbije na reku Savu i bude u gotovosti za odbijanje napada sa teritorije Republike Srpske.

Već oko 07,30 početne pozicije HV u napadu su bile vrlo dobre. Deo odbrane između auto-puta i stare ceste prema s. Rajić je probijen na više mesta. Kod Pustare naše snage su napale punkt UNPROFOR-a u znak odmazde zbog pasivnog držanja prema HV.

Na više mesta odbrana je vrlo slaba, ali još uvek izdržava.

HV nastupa postepeno i krajnje pažljivo. Ne žure i vidi se da se drže pravila.

Naša PVO je uspjela da obori jedan neprijateljski avion, koji je iz vazduha gađao most na r. Sava u nameri da ga sruši i tako onemogućí povlačenje jedinica 18. korpusa i stanovništva.

Oko 08,00 časova primili smo informaciju, da ni po koju cenu ne prihvatamo bilo kakve razgovore, jer je Hrvatska strana spremna da ih ponudi. Ovo samo u koliko smo sigurni u našu odbranu, a u suprotnom odluku moramo doneti sami. I pored upozorenja, pregovori su prihvaćeni toliko dugo, koliko je HV izvršila pregrupisanje snaga.

Za 10,00 časova zakazana je sednica Vrhovnog saveta odbrane RSK.

Tok sednice:

Na poziv Predsednika Martića, izneo sam raspoložive podatke o neprijatelju, pravcima napada i do tog trenutka identifikovanim jedinicama koje učestvuju u napadu.

General Čeleketić iznosi podatke o aktivnostima naših jedinica, ali ni jedan ni drugi izveštaj ne daju ohrabrenje. Situacija je krajnje ozbiljna i preteća po Zapadnu Slavoniju.

Posle upoznavanja prisutnih sa stanjem na frontu, Martić uzima reč i iznosi generalni stav, da je potrebno odmah obustaviti vatru sa naše i neprijateljske strane i daje zadatak pukovniku Trgovčeviću da u tom pravcu interveniše u komandi UNPROFOR-a. Moja sugestija da se ne ide na pregovore u ovom času nije prihvaćena.

U daljem govoru Martić nas upoznaje, kako je narod Zapadne Slavonije iskazao zrelost i odlučnost u odbrani dela teritorije RSK, da je u ovom trenutku najbitnije da se neprijateljstva obustave, da se korpusu i stanovništvu pošalje sva neophodna pomoć i da se sa Republikom Srpskom koordiniraju sve aktivnosti.

Diktira zadatke:

- da se odmah pripreme dodatne snage iz rezerve i da se upute kao pojačanje snagama 18. korpusa,
- naređuje dodatnu mobilizaciju na celokupnoj teritoriji, posebno kritičnih VES-i,
- da se spreči odlazak boraca iz jedinica, a one koji su već napustili svoje jedinice vojnom policijom pronaći i vratiti natrag,

- da se odmah zadejstvuje artiljerija iz 39. korpusa i da otpočne sa gađanjem ciljeva u Sisku, da 75. mešovita artiljerijska brigada otpočne gađanje planiranih ciljeva u Karlovcu, da artiljerija 7. korpusa iz Knina otvori vatru po neprijatelju u Dalmaciji, a težište da bude Šibenik.
- Da se za prihvat stanovništva iz Slavonije na prostoru Srpske pristupi formiranju prihvatnih centara,
- Da se za narednu sednicu pripreme pokazatelji o mogućnosti naše avijacije ,
- angažuje na gađanju ciljeva u Kutini pri čemu bi težište bilo na gađanju pogona petrohemije.

Pre nove sednice VSO održana je sednica kolegija komandanta na kojoj su rekapitulirani podaci do kojih smo došli u vremenu od 11,00 do 17,00 časova 01.05.1995. godine. Pre toga detaljno sam informisao generala Čeleketića o izvoru informacije da ne prihvatimo pregovore sa hrvatskom stranom, on je to preneo Martiću, ali i pored toga su pregovori održani u Zagrebu.

Na sednici kolegija raspravljeno je pitanje sadejstva snaga 21. i 39. korpusa kao i informacija da pregovori u Zagrebu nisu dali nikakve rezultate i da je realno za očekivati da HV nastavi sa napadom. Ostaje tanka nada da će do dogovora ipak doći, jer je nastavak pregovora zakazan za 21,00 časova. Sporno pitanje je kontrola auto-puta. Hrvatska strana traži da ona vrši kontrolu auto-puta, a naša strana nudi da kontrolu vrši UN.

Na sednici, potpukovnik Dopuđa, komandant eskadrile iznosi svoje mišljenje o eventualnom napadu na Kutinu. Smatra da to nije dobra ideja, da se u Kutini nalazi velika količina amonijaka i da bi se njegovim oslobađanjem izazvala ekološka katastrofa neslućennik razmera i da on odbija izvršenje takvog zadatka.

Pregovori u Zagrebu su završeni, kako sam i očekivao, bez rezultata. Taj dan je uspešno završen za HV, pored početnog uspeha koji je znatno veći od očekivanog, pregovori u Zagrebu su stvorili mogućnost za pregrupisavanje i dovođenje svežih snaga. Sve se odvija po njihovoj zamisli.

U jedinicama 18. korpusa samo mestimično je dobra i organizovana odbrana, ali tu neprijatelj ne napada punom žestinom. Čuvaju snage i čekaju pogodan momenat da eksploatišu sopstvene uspehe na drugim delovima fronta.

Narednog dana, 02.05.2995. godine u 08,00 časova pozvan sam na sednicu VSO. Sastav Saveta je potpuno izmenjen. Tu su Martić, Čeleketić, Milan Babić i još nekoliko ljudi koje u ovakvim prilikama nikada nisam viđao.

Na sednici Martić naređuje generalu Čeleketiću da odmah izvrši raketni napad na Zagreb i da gađa sledeće ciljeve:

- industrijska zona na Žitnjaku i Radničkoj cesti,
- INA - OKI,
- KROMOS,
- pogoni Plive

Prisutni Milan Babić se otvoreno suprotstavlja naređenju i smatra da nije dobro, da to nije vojni napad na ciljeve, već da je to odmazda zbog njihovog napada na Zapadnu Slavoniju i u zaključku, da Zagreb ne treba dirati.

Martić ponavlja naređenje i dodaje, da će on lično snositi sve konzekvence zbog izvršenog napada.

General Čeleketić nevoljko, pognute glave izlazi iz kabineta i odlazi da izda naređenje.

Svima je naređeno da se okupljamo svaka dva sata, a meni da intenzivno pratim rezultate napada i da se javljam mimo zakazanog vremena.

Vrlo brzo se vraćam kod Martića sa prvim podacima koji su objavljeni putem sredstava javnog informisanja u Hrvatskoj.

Raketni udar po Zagrebu nije izvršen na zadate ciljeve, već su pogođeni drugi, i to:

- Vlaška ulica u predelu stare Vojne bolnice i šire, te da ima poginulih i ranjenih, slučajnih prolaznika,
- Križanićeva ulica i u njoj zgrada MORH-a,
- Zrinjevac,
- Novi Zagreb.

Martić smatra da su i to dobri ciljevi i da ništa ne menja što nisu pogođeni traženi ciljevi.

Potpuno je izvesno da Zapadna Slavonija ne može da se odbrani sama, a da pomoć koja je planirana ne može da preokrene situaciju. Vlada kaos. Prema podacima do kojih sam mogao da dođem u tom trenutku 98. brigada je već razbijena, najveći deo 51. brigade nema vezu sa pretpostavljenom komandom niti unutar same jedinice, 54. brigada još liči na organizovanu vojnu jedinicu, ali je i ona u povlačenju. Artiljerija više ne djeluje.

Bataljon koji je sa Banije upućen u pomoć maršuje pravcem Novi Grad – s. Dobrljin – Bosanska Kostajnica – Dubica, ali ga neprijatelj otkriva i vatrom ne dozvoljava prolazak. Obilazni put je preko Prijedora i Banja Luke. Vrlo daleko da bi se blagovremeno reagovalo. Pomoć koja je očekivana u ovoj situaciji i koja je trebala da dođe iz Republike Srpske, odnosno njenog 2. korpusa je izostala. Dejstvo artiljerije 1. KK je bilo vrlo slabo i bez ikakvog uticaja na konačni ishod borbe, a prema podacima koje sam dobio, brojem i slovom 18 (osamnaest) boraca 2. KK je prešlo most na r. Sava i ušlo u zonu borbenih dejstava da pruži pomoć. Mi smo dobivali uveravanja da je pomoć znatno veća i da su angažovana najmanje dva bataljona pune formacije. Imajući u vidu da je brojno stanje čitavog korpusa bilo oko 4000 ljudi uključujući i policijske snage, najavljeno pojačanje iz Republike Srpske je bilo respektabilno.

Stanovništvo se povlači ka mostu i preko mosta u Republiku Srpsku. Informacije dobijamo od kolega iz GŠ VRS i komande 1. KK, jer sa komandom 18. korpusa veze više ne funkcionišu. Iz okoline Prnjavora javlja mi se neidentifikovani učesnik i prenosi svoja zapažanja o razvoju događaja. Informacije dobija elektronskim izviđanjem. Ne želi da otkriva svoj identitet niti razloge zbog kojih sve to čini.

On javlja da su se hrvatske snage spojile iz pravca Novske i pravca Nove Gradiške, da je deo jedinica korpusa ostao odsečen od glavnine i da se uz njih nalazi neutvrđen broj civila.

Pre same sednice pričao sam sa generalom Čeleketićem o tom podatku i on mi potvrđuje da je istinit.

Za 15,00 časova zakazana je sednica Vlade RSK na koju sam pozvan.

Sednica Vlade

Sednica počinje u zakazano vreme. Sednicu otvara gospodin Mikelić i odmah daje reč Predsedniku Milanu Martiću. Ovaj upozna je prisutne ministre sa situacijom u Zapadnoj Slavoniji, ističe da je agresija na deo RSK planirana, da nije iznenađenje i da je Hrvatska dobila «zeleno svetlo» za napad od SAD i SR Nemačke.

General Čeleketić iznosi, da situacija još uvek nije izmakla kontroli, da se pojedini delovi korpusa dobro drže i saopštava, da je deo jedinica i civila odsečen, ali da se vrši pregrupisanje i otvara mogućnost nastavka dejstava izvršenjem proboja u pravcu severa. U daljem delu svog izlaganja on ponavlja, da je napad očekivan, da je spremno dočekan, ali da su naše snage slabe i da je neprijatelj višestruko nadmoćniji. Posebno je razočaran odnosom GŠ VRS, ali smatra da je to pitanje za relaciju Martić – Karadžić, a ne njega i generala Mladića.

Posle generala Čeleketića reč je uzeo gospodin Mikelić, koji pita:

- 1.- Da li se može ići u protiv-ofanzivu?
- 2.- Koje snage su za to potrebne i koja bi cena bila takvog pothvata?
- 3.- Da li postoji plan otvaranja fronta na nekom drugom delu Krajine?
- 4.- Na kojem delu fronta prema Hrvatskoj bi se mogle preduzeti aktivnosti, koje bi garantovale uspeh?

Prozvan sam da iznesem procenu stanja. Rekao sam sledeće:

«Pripreme i izvođenje napada HV pod imenom «Bljesak» obuhvatile su aktivnosti na čitavom frontu, a težište napada je Zapadna Slavonija sa konačnim ciljem da se taj deo RSK zauzme. Duž čitave linije fronta neprijatelj je izvršio pripreme, a posebno je zadržan prostor Dalmacije.

IKM Zbornog područja Split se nalazi u Zadru i na njemu je komandant ZP general Ante Gotovina. Registrovano je podilaženje ratnih brodova bliže Zadru i na osnovu tih pokazatelja se može zaključiti da na ovom delu fronta Hrvatska očekuje našu intervenciju i da je spremna da prihvati udar. Posebno, na ovom delu fronta nemoguće je ostvariti bilo kakvo iznenađenje.

Slična je situacija duž čitave linije fronta. Na ličkom delu nema strateški važnih objekata, a da sva druga pomeranja podrazumevaju odgovarajuće pripreme za napad što je nemoguće izvršiti u relativno kratkom vremenu.

O stanju u Zapadnoj Slavoniji sam rekao, da je neprijatelj sa višestruko nadmoćnijim snagama presekao teritoriju na dva dela, da napada sa svojim najboljim vojnim jedinicama uz podršku specijalnih jedinica MUP-a i da se može smatrati da je Zapadna Slavonija izgubljena.»

Prvi je reagovao general Čeleketić, vrlo burno, govoreći da je moja procena stanja u Zapadnoj Slavoniji neutemeljena, da se snage pregrupisavaju i vrše pripreme za izvođenje protivudara i da se iskreno nada uspehu. Posle ovog, Predsednik Martić mi je oduzeo reč i ja sam prekinuo iznošenje procene.

Kada sam seo, podigavši pogled, primetio sam tek tada da sedim na mestu među ministrima koji su važili za eksponente politike Milana Babića. I oni su mene gledali nadajući se da će čuti što sam još imao da kažem.

Sednica Vlade je završena bez zaključaka, bez plana daljih aktivnosti i jasno se videlo da Vlada, Predsednik države, a i GŠ SVK nemaju nikakva rešenja za novonastalu situaciju. Neki se spremaju da idu do Banja Luke i dalje prema granici, da svojim prisustvom pomognu ojađenom narodu. Da im pruže moralnu i drugu podršku.

Nešto posle 19,00 časova kod mene, u kuću u kojoj sam stanovao, došao je čovek iz ministarstva inostranih poslova. On je pre toga radio kod mene kao operativac i dobro smo se poznavali. Njegova poseta je bila sračunata, da me pita za pristanak i uruči poziv za sastanak i razgovor sa Milanom Babićem u selu Mokro Polje. Ja sam ponudu i poziv prihvatio. Imao sam potrebu da nekom ispričam deo svega onog što sam znao, a što nije imalo uticaja na «tvrde uši» onih kojima sam to gotovo svakog dana govorio.

Zajedno smo otišli u Mokro Polje i tamo u jednoj kući zatekli Milana Babića i još četvoricu ljudi s njim. Dvojicu sam poznao, a dvojicu ne. Pita me Babić, da li sam nekada bio u ovom kraju i ja dajem potvrđan odgovor. Rekao sam da sam išao do porodične kuće Bjedov na molbu Žarka Bjedova da obiđem njegove roditelje.

Ovo je bio naš drugi sastanak u diskreciji. Prvi 1991. godine u s. Jasenica na Grmeču kada smo mi imali inicijativu i ovaj, drugi, u Mokrom Polju, kada on ima inicijativu.

Podsetio sam ga na taj događaj i on pomalo začuđen, priseća se razgovora, okolnosti pod kojima je održan i verovatne greške koja je tada napravljena da se stane pre nego što je počelo. Tada nikome nije bilo do kočnica niti je mislio kako će ih kasnije upotrebiti.

Babića je interesovalo, šta sam imao da kažem do kraja na sednici Vlade, kada su me prekinuli Čeleketić i Martić, kao i druga zapažanja od koristi za sagledavanje ukupnog stanja u Krajini.

Zamolio me je da iskreno ispričam šta imam, zaključujući uvod rečenicom:»Nije vreme za skrivanje istine, jer nam je svima sekira iznad glave.»

Apsolutno sam se složio i ispričao potanko sve detalje o tome šta se dešavalo u Slavoniji pre agresije, šta je sve prikrivano, izveštaji o stanju borbene gotovosti i moralu što nije bilo na opisanom i procenjenom nivou. Niz drugih zapažanja iz kojih se moglo zaključiti da odbrana Zapadne Slavonije nije primerena situaciji i da se realno moglo pretpostaviti da će biti lak «zalogaj» za Hrvatsku.

O političkim aspektima poraza, međusobnim nesporazumima i podmetanjima nisam govorio, jer je Babić bio jedna od sukobljenih strana, a pokušao sam da ne navijam ni za jedne ni za druge.

Posle večere smo se razišli.

Narednog dana 03.05.1995. godine izvršen je još jedan raketni udar po Zagrebu.

Pozvan sam na kolegij komandanta. Situacija je mučna. Ulazimo u kancelariju i bez reči zauzimamo slobodna mesta oko konferencijskog stola.

Čeleketić nam saopštava da je 18. korpus kapitulirao i da su neprijateljske snage zauzele Zapadnu Slvoniju. Predaja jedinica u okruženju biće izvršena uz prisustvo predstavnika UN. Pored ovog, saopštava nam da će Vlada imenovati komisiju koja ima zadatak da ispita uzroke i razloge pada Zapadne Slavonije. Sve nas je pozvao da korektno, objektivno i istinito iznesemo svoja zapažanja i viđenja.

Posle završenog sastanka tražio je da ostanem sa njim na samo. U kraćem razgovoru, rekao mi je da sam bio u pravu kada sam iznosio procenu, ali me je morao prekinuti zbog Martića, koji se užasno nervirao, koji ima dijabetes i sa velikim naporom je izdržao proteklih nekoliko dana. Ja to nisam znao, ali to nije menjalo situaciju. Nisam imao šta da kažem, samo sam ponovio rečenicu koju sam dan pre čuo od Babića. «Nije vreme za skrivanje istine, svima nam je sekira iznad glave.» Čeleketić je klimnuo glavom. Tako smo se rastali i više se nikada nismo videli.

Komisija koja je ispitivala uzroke pada Zapadne Slavonije počela je sa radom narednih dana. Dao sam im sva zapažanja i original Izveštaja kojeg su napravili moji operativci na terenu i koji opisuje stanje u Zapadnoj Slavoniji 01. i 02.05.1995. godine.

Izveštaj glasi:

«Prvenstveno što se mora reći, jeste da narod i borci Zapadne Slavonije stoje u čvrstom ubeđenju da su izdani. Ovo se drugačije ne može odbraniti bilo čim, te su zbog toga mogući veliki incidenti sa tragičnim posledicama među nama.

Posebno su na udaru oficiri Vojske Jugoslavije, koji su shvaćeni kao da nešto odrađuju i da narod o tome ništa ne zna, pa im je svejedno kako će se koja situacija završiti.

Na više mesta bilo je konkretnih pitanja: Da li bi komandant 18. korpusa, pukovnik Lazo Babić, radio ovako kako je radio da mu je najuža porodica u Pakracu.

Sve je govorilo da smo neorganizovana vojska i da je ovaj poraz dokaz za to. Poraz je vrlo teško pao svima, a osećaj je gori od same izdaje.

U potpunosti treba zaboraviti da bi jedinice 18. korpusa mogle napraviti bilo kakav vojni uspeh. Štaviše, komandi korpusa preti fizička likvidacija.

Ogorčenost je velika, žrtve su velike, a promašaji i organizacija neprihvatljivi.

Na ovom prostoru više nema poverenja ni u Glavni štab. Mišljenje je jedinstveno i nepodeljeno.

Komandant Babić Lazo potpuno je rastrojen, a njegov pomoćnik ili bolje reći jedan od pomoćnika, Romić, se jednostavno trese, da li od straha ili neuspeha, nije bitno, ali taj čovek nije povukao nijedan pozitivan potez. Dana 02.05.1995. godine kada smo ostali bez veze koju je bombardovanjem uništio ustaški avion zbog čega je Babić otišao u Gradišku radi uspostavljanja komunikacije sa Glavnim štabom.

Upravo tada su se desile krupne stvari gdje je nastala opća bježanija vojske i naroda, a nedugo za tim i prešutno evakuisanje komande iz KPD «Stara Gradiška».

Nikakve koordinacije nije bilo, a niti opasnosti od ustaša da to činimo. Stara Gradiška kao grad i komandno mjesto, jednostavno je predano bez potrebe. Pitamo se: ZAŠTO?

Gdje možemo konstatirati, da Babić nije diletant i početnik nego iskusan oficir.

Takođe, nikakve kontrole nije bilo ni na mostu da se spreči odlazak naših snaga.

Iza toga dolazi naređenje komandanta Čeleketića da se vratimo u Staru Gradišku što je bilo moguće, no međutim, Babić direktno optužuje Romića, da je kriv što smo otišli iz KP Doma. Vezano za ovo, mora se konstatirati da Babić Romiću, a niti bilo kome drugome, u vezi ovog nije ništa naredio, a niti je Romić u vezi sa ovim imao bilo kakve samoinicijative.

Romić je naprosto, i ono što je zaprimio odlagao do Babićevog dolaska, a ovaj se u Gradišci zadržao, prvi put dana 02.05.1995. godine od 08,00 – 10,00 časova, a drugi put od 12,00 – 13,00 časova.

Cijeni se, da je Romić odgovoran što nije izvršio nekoliko ponuđenih rešenja koja su predlagali komandiri jedinica sa terena. Konkretno, jedan od takvih komandira po prezimenu Borković, pripadnik milicije RSK sa drugom trojicom protestuje da će sve napustiti zbog toga što mu jedinicu tuče naša artiljerija.

Nije učinjeno, a od ovih ljudi je predlagano, hitno zaprečavanje nekih prometnica protutenkovskim minama kao i predlog pregrupisanja snaga, te dostava hrane.

Poseban problem je tada bio uvođenje jedinice mladih vojnika na položaj, njih oko 90 o kojima je izvešteno da su prepušteni sami sebi kao i to da su se za prvi momenat samoinicijativno snašli i zaštitili ukopavanjem, ali nisu dobili bilo kakvu podršku pa niti hranu i šatorska krila, jer je tog dana padala kiša.

Ova jedinica mlade vojske, kad je nastalo rasulo imala je gubitke i to u povlačenju što je stvorilo veliku ogorčenost na komandu korpusa.

Svemu ovome je doprinela i loša koordinacija sa civilnim vlastima i SUP-om. Doduše, SUP je djelovao od početka aktivno i samoinicijativno, a u kritičnom momentu sekretar Veselinović se sa svojim snagama priključio vojsci. Takođe je on imao i aktivnosti oko odbrane Jasenovca, a sve kasnije bila je stihija.

Vitas, iz civilne vlasti očito kuka za položajem, nakon pada Okučana, pa uz pomoć pukovnika Babića nastoji oformiti vlast u Gradišci i već u početku dobija oštru kritiku i vrlo oštre riječi od nekog iz civilne vlasti Gradiške da mu je mesto u Okučanima i da tamo treba da oformi svoju vlast i da neće ovde vladati sa ničim.

Stanje i delovanje 18. korpusa SVK

Stječe se dojam, a postoje i neke činjenice, da ovaj korpus za mirno vrijeme, dakle prije početka ove akcije, nije imao izgrađen i osmišljen način sigurnog pokrivanja terena, odnosno zone svoje odgovornosti, a niti je za to imao barem nužna sredstva, ili ako ih je imao, nije ih upotrebio.

Većina boraca misli da su ovo smišljeni potezi, koji su od ranije bili u svrsi izdaje.

Dokazi za ovo su slijedeći:

- doznaje se da je komanda ovog korpusa vještački prikazivala brojno stanje boraca, koje nikada nije bilo stvarna brojka. Uvijek im je po spisku, odnosno sistematizaciji nedostajalo oko 600 boraca koji su bili na popisu, a nalazili su se u Srbiji, Republici Srpskoj ili drugim delovima Krajine gdje su radili posao za sebe i odgovorne ljude u korpusu, a mnogi misle i šire od korpusa.

Ovo je posebno došlo do izražaja otvaranjem auto-puta koji je postao oaza

švercera i svakakvih negativnih slika,
 - noć prije započete akcije bila je tajanstvena noć za odgovorne ljude u ovom korpusu, po tome što su snage UN jednostavno nestale sa auto-puta i šire zone odgovornosti ovog korpusa. Ovo nitko nije pretio, niti je tko dobio zadatak da to čini. Procenjuje se da je ovo bio veliki pokazatelj da će se nešto dogoditi. Kasnije će se pronaći telegrami upozorenja na napad, ali je to ostalo kod dežurnog, jer nije imao koga obavjestiti. Dana 01.05.1995. godine neposredno pred početak napada na Zapadnu Slavoniju radio-Zagreb je objavio napad, ali niko to nije registrovao na terenu. Upravo zbog toga ustaše su u samom početku imale veliku prednost, jer su nesmetano zauzele punkt UN-a između sela D. Varoš i Pivare, u tampon zoni.
 - ako je auto-put uzrok sukoba onda se mora konstatirati, da je velika omaška i to što se i šire od ovlasti ovog korpusa na auto-put nije odredio režim kontrole, te se donio i osmislio Plan rada o kontroli i sigurnosti prometa i eventualnoj trgovini i da se naznače nosioci aktivnosti.
 - veoma loša snabdjevenost vojske, počevši od loše hrane, municije i drugog bojevog materijala, pa do kobnih sredstava za vezu.
 Kada su počeli gubici naše vojske uočeno je: što god je traženo nije bilo moguće dobiti. Kada je ustaški avion ošteti kabal na mostu onda je nastao rat u kojem niko s nikim nije imao vezu. Vidjelo se da je vojska na terenu ostala prepuštena sama sebi, a od ranije nije dobijala artiljerijsku podršku.
 - čitavo vreme sukoba nikakva podrška nije pružena, niti avio niti artiljerijska niti u ljudstvu.

Sve ovo je ranije i blagovremeno trebalo predvjeti i da se snabdjevanje prednjeg kraja odvija bez problema. Komanda korpusa nije imala rezervnu varijantu za održavanje veze i sve je prepušteno stihiji i slučaju.

Pored ove greške čini se i druga. Može se reći – odlučujuća, a to je da komanda korpusa napušta komandno mesto u KP Domu. Komandant korpusa kreće u Gradišku, a ljude, vidjevši da on napušta mesto, hvata panika i nastaje rasulo.

Mora se spomenuti da 01. i 02.05.1995. godine vojska nije ništa jela. Hrana nije kuvana niti je do boraca vršen dotur suvih dnevnih obroka.

Za izdavanje suve hrane traženi su reversi koje niko nije imao niti je mogao da potpisuje. Dana 02.05.1995. godine oko 12,00 časova komandant Babić se vratio iz Gradiške kada počinje prešutna evakuacija komande i dela ljudstva koje je bilo angažovano na poslovima u komandi i njenom obezbeđenju.

Mučno je bilo gledati na koji način je sve to bilo izvedeno, uz opću bježaniju preko mosta, a da neprijateljske snage nisu bile blizu.

Nakon ovog bježi se i sa drugih mjesta. U Okučanima je izmješana vojska i civili, nastalo je opšte rasulo.

Dolaskom u Gradišku bilo je očigledno da je izbor mjesta vrlo loš. Razaranje objekata bila su velika. Stižu i prve vesti o poginulim i ranjenim. Najviše je civila. Na relaciji od Okučana do Gradiške na dužini od 1 km pobijena je kolona izbjeglica.

Osjeti se nemoć i čovjek, htjeo ili ne, sve prezire i cinički razmišlja o svemu.

Nastaje međusobno optuživanja za nastalu situaciju i žrtve koje je ona donela. Ko će za sve ovo da odgovara?

Snage UN su oglašene krivcima za nastalu situaciju i pretnje su krvave. Mnogi smatraju da su snage UN saveznik Hrvatske i ekstremisti su mišljenja da im se treba osvetiti.

Samo krajnjim naporom izbegnut je pokolj sa nesagledivim posledicama.

Zaključak:

Ustaše su ovu akciju izvele profesionalno i odlučno. Naša prva linija je izdržala više nego što se to od nje očekivalo. Tim ljudima nije data nikakva podrška. Borci s prve linije nisu bežali niti su imali kud da beže.

Haos je nastao u pozadini i umesto pomoći, sva aktivnost je usmerena na spasavanje žive glave.

Delovanje pete kolone je registrovano ranije i ona je odradila veliki deo posla. Ostali su u Okučanima da uživaju u rezultatima svog delovanja.

Komanda korpusa i sve njene prištapske jedinice su u potpunosti zatajili.

Nelegalna trgovina, opuštenost, razne dezinformacije o dolasku novog, boljeg vremena koštala je stanovnike Zapadne Slavonije smrću i progonom sa rodnog ognjišta.

Svemu ovom napred dodatnu težinu daće i konačni broj žrtava.

Sadržaj je sačinjen na osnovu primljenih izveštaja na terenu i na osnovu ličnog zapažanja grupe oficira koji su bili angažirani na terenu pre i u toku neprijateljskog napada»

U potpisu inicijali: DŽS

Tako je pala Zapadna Slavonija. Smenjen je komandant GŠ general-potpukovnik Milan Čeleketić, a imenovan general-potpukovnik Mile Mrkšić.

Kadrovske promene su izvršene uz konsultaciju sa Generalštabom VJ.

Za tragediju stanovništava Zapadne Slavonije nije niko odgovarao.

Deo ljudstva iz 18. korpusa je raspoređen u druge jedinice SVK, deo je odbio da bude angažovan. Ostali su uz svoje porodice, a oni koji su sve izgubili ostali su da oplakuju svoje najmilije, a za novi život nisu imali ni puta ni putokaza.

Kadrovske i formacijske promene posle pada Zapadne Slavonije

Dolazak novoimenovanog komandanta SVK u Knin praćen je nadanjima da će se nešto kvalitetno novo desiti. Razlog ovakvom nadanju bila je činjenica da su kadrovske promene bile pod okriljem Generalštaba VJ za razliku od prethodnih kada je sve izvedeno po želji i volji Milana Martića.

Ovim postupkom razbijena je, makar delimično, vrlo loša slika stečena u Krajini o braći preko Une i Drine. Sukob sa HV na prostoru Zapadne Slavonije je bio najžešći i najveći sukob od izbijanja rata. SVK je doživela poraz, koji je bio već četvrti u nizu većih razmera, te je bilo potpuno jasno da ni Krajina ni njena vojska ne mogu nastaviti putem kojim su do tada išli. Sada je situacija bila mnogo nepovoljnija, manevarski prostor sužen, a vreme je već bilo potrošeno i nešto se moralo vrlo brzo desiti.

General Mrkšić je imao harizmu uspešnog oficira, prekaljenog ratnika, oficira koji je bio komandant elitne jedinice JNA – gardijske brigade. Njegovo učešće u napadu na Vukovar nije bilo tema razgovora, ali je i tamošnje angažovanje bilo ocenjeno uspešnim.

Pored svega bio je rodom iz Krajine sa Korduna, pa je i ta činjenica ohrabivala sve one koji su sumljali u kadrovske promene.

Pre dolaska u Krajinu Mrkšića sam susreo nekoliko puta privatno, ali kao vojnici se nismo nikada susretali.

Ostavljao je utisak odlučnog i promišljenog čoveka, sklonog da sasluša sve savete i sugestije, ali konačnu odluku donosi lično i to naglašava.

Pred njim je bio nemoguć zadatak. SVK koja je od nastanka 1992. godine neprekidno u formiranju i taj proces nikada nije dovršen, sada u tom stanju treba je učiniti mobilnijom i efikasnijom u izvršavanju zadataka, a planirani zadaci su bili ofanzivnog karaktera. Sve od 1991. godine jedinice koje su prolazile i bile angažovane u Krajini nisu izvršavale ofanzivna borbena dejstva. Nikada nije planiran, pripreman i uvežbavan napad veće jedinice. Nijedna jedinica u tom času nije bila mobilna da bi se na takav način mogla upotrebiti. Sve one su imale neke svoje uređene ili manje uređene položaje i tu su očekivali napad neprijatelj. Jedan broj boraca nije imao nikakva borbena iskustva niti je dolazio u dodir sa neprijateljom.

Neki moji prijatelji, koji su bili bliski sa Mrkšićem i koji su ga dobro poznavali, tvrdili su, da više nikada neće biti isto kao pre, da će Mrkšić po svaku cenu razbiti klanove i stvoriti realne pretpostavke za uspeh svih zadataka koje bude planirao.

Na zvaničnom predstavljanju u Glavnom štabu, pored kurtoaznog rukovanja i predstavljanja, Mrkšić se sa mnom poljubio.

To je posmatračima zapelo za oko i odmah su otpočeli sa procenama, kakva mi je pozicija u novonastaloj situaciji.

Odmah po završenim promenama u GŠ SVK usledila je druga krupna promena. General Mile Novaković je imenovan za koordinatora službi bezbednosti u Krajini, dakle onaj kojeg sam bezgranično poštovao i kojem sam bezrezervno verovao.

Predsednik RSK Milan Martić je težišno angažovan na obilasku države i obraćanju stanovništvu i vojsci. On stvarno ideo okolo, priča i teši sebe i okupljene, da će Zapadna Slavonija biti vraćena, da je to poslednja opomena za sve i da više ni pedalj teritorije Krajine neće pasti u ruke neprijatelju. Slušaju ga, više niko nije siguran ni u njegove ni u nečije druge reči. Obećanja više nisu dovoljna. Poverenje se može povratiti samo akcijom koja bi donela opipljive rezultate.

Na prvom sastanku kod novog komandanta on je ispoljio veliko interesovanje za sve informacije od koristi za uspešno rukovođenje i komandovanje. Mene je takav njegov stav posebno veselio, jer više nisam morao vršiti posebnu selekciju informacija tim pre što mi je saopštio da će značajnu pomoć dobiti od Generalštaba VJ, Uprave bezbednosti, Obaveštajne uprave kao i od Resora DB Srbije.

Saopštio mi je da će Obaveštajna uprava GŠ VJ najverovatnije otvoriti obaveštajni centar na prostoru Krajine i da će u najskorije vreme neko doći radi konsultacija i daljeg izviđanja. Saopšteno mi je i to da će Resor DB Srbije imati stalnu ekipu u Kninu na čijem čelu će se nalaziti Dragan Filipović.

Sve je lepo i nestvarno zvučalo i imao sam loš predosećaj da će biti mnogo problema i promašaja, ali ni jednog trenutka nisam pomislio na najgore, na pad Krajine u najskorijem vremenu.

Razvoj događaja odvijao se munjevitom brzinom. Smenjivali su se iz dana u dan, svaki dan nešto.

Reorganizaciji vojske pristupilo se odmah. Najkrupnija odluka bila je da se pristupi formiranju Korpusa specijalnih snaga. Planirano je da sve aktivnosti budu završene do kraja juna 1995. godine i da se na Vidovdan održi parada i svečanost formiranja korpusa. Mesto za održavanja parade je na poligonu Slunj.

Raspoloživo ljudstvo u Krajini nije bilo dovoljno ni za popunu postojećih jedinica. Već tada brojno stanje je bilo ispod 30 hiljada boraca.

Rešenje je pronađeno u mobilizaciji na teritoriji Republike Srpske i Srbije. Mobilizacijom su obuhvaćena sva lica koja su poreklom iz bilo kog mesta u Krajini. Mobilizacija je bila tajna i nasilna, jer nijedan obveznik nije se javljao po osnovu poziva već odvođenjem po patrolama vojne policije ili milicije.

Većina lica obuhvaćenih mobilizacijom nisu ni imali mobilizacijsku obavezu prema jedinicama SVK osim činjenice da im je poreklo iz Krajine i da je njihova moralna obaveza da učestvuju u borbama.

Takvim postupkom u startu su napravljeni veliki problemi i neraspoloženje koje nikako nije primereno pripadnicima jedinica tako zvučnog imena.

U ranim jutarnjim časovima 28.05 1995 godine u širem rejonu Cetingrada između Slunja i Velike Kladuše oboren je helikopter u kojem je bio ministar spoljnjih poslova Bosne i Hercegovine Irfan Ljubijankić.

U trenutku dejstva taj podatak nije bio prisutan, jer je bila svakodnevna pojava da se iz Hrvatske u Cazinsku Krajinu prevozi oružje i municija helikopterima ili avionima.

Prvi očevici pada pogođenog helikoptera u cik zore te nedelje tvrde, da su iz pogođenog helikoptera letele novčanice na sve strane. Iz hotela u Slunju gde je održavano svadbena veselje svi svatovi su pojurili prema Cetingradu kako bi došli do bilo koje sume razbacanog novca.

U tom periodu kraja maja i početka juna meseca 1995. godine aktivnosti prema Cazinskoj Krajini su bile mnogo izraženije od onih prema Hrvatskoj.

U zamišljenom procesu formiranja Republike Zapadna Bosna sa Fikretom Abdićem na čelu, bilo je mnogo poteškoća. Svi resursi su bili već davno istrošeni, a jedinice NO AP Zapadna Bosna su pokušavale same da izvrše postavljene zadatke na proširenju teritorije. Međutim, kako je sva procena rađena na željenim, a ne realnim podacima nije se drugo moglo ni očekivati.

Štab NO AP Zapadna Bosna se obratio GŠ SVK zahtevom da im pružimo pomoć u održavanju kraćih kurseva iz bezbednosnih i obavestajnih poslova. Na njihov zahtev je pozitivno odgovoreno, ali do realizacije nikada nije došlo zbog nemogućnosti da se termini uklope u već postojeći plan rada.

Pripadnike NO AP Zapadna Bosna uhvatila je malodušnost i beznađe. Bez ikakve volje su izvršavali zadatke kao da su očekivali ili se nadali nekome ko će za njih taj posao odraditi. Fikret Abdić je i dalje širio optimizam oko sebe. Njega nije napuštala nada da Franjo Tuđman s jedne, i Slobodan Milošević, s druge strane, žele da mu pomognu oko formiranja države. Međutim, situacija se radikalno počela menjati posle uspeha Hrvatske u Zapadnoj Slavoniji i uverenja da i za ostatak Krajine ima leka, da se vojno porazi i nasilnim putem izvrši reintegracija u ustavni i pravni poredak Hrvatske.

Već 22.06.1995. godine dolazi do susreta Alije Izetbegović i Franje Tuđmana u Splitu kojom prilikom potpisuju sporazum o međusobnoj vojnoj saradnji. Taj sporazum je podrazumevao i zajedničko angažovanje snaga na oslobađanju svih delova u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Pre potpisivanja vojnog sporazuma u Splitu, Hrvatska vojska i njen Glavni stožer su otpočeli sa izvođenjem akcije «SKOK» koja će se odvijati na prostoru Livanjskog polja i Dinare, a trajaće od 04. do 11.06.1995. godine.

Ovom akcijom HV je vršila nastavak započetih dejstava na grebenu Dinare i zauzimanje pojedinih visova i stvaranje preduslova za uspešan napad pravcem Livno – Bosansko Grahovo.

Zamisao je bila, da ovom akcijom HV popravi taktički položaj prema Kninu nadvišavajući ga sa grebena Dinare i presecanjem komunikacije Knin – Drvar u širem rejonu Bosanskog Grahova, i

drugi cilj bio je, da se sadejstvuje jedinicama 5. korpusa A BiH koji se nalazio na ivici poraza. Na Dinari su zauzete sve dominantne tačke Bravčev dolac, Veliki bat, Vaganj, Antića glavica i drugi.

Jedinice 2. kk VRS nisu mogle blagovremeno da zadrže napad HV na pravcu Livno – Crni lug – Bosansko Grahovo već je to urađeno ispred Crnog luga. Iz sastava SVK formirana je jedna taktička grupa koja je dobila ime «Vijuga» i pridodata je jedinicama 2. korpusa koje su organizovale i izvodile odbranu na tom pravcu.

Dana 06.06.1995. godine otišao sam u Bosansko Grahovo u zgradu opštine da bih se na licu mesta informisao o stanju na frontu. Tamo sam našao samo deo komande, a deo je bio napred prema jedinicama koje su organizovale odbranu u zahvatu komunikacije Livno – Bosansko Grahovo.

Od generala Manojla Milovanovića sam dobio uveravanja da su napadi HV na tom pravcu više demonstrativnog nego stvarnog karaktera i da naše snage osloncem na zemljište sasvim uspešno mogu parirati svakom neprijatelju.

O ponašanju naše taktičke grupe nije imao primedbi.

Tom prilikom general je više bio zabrinut za aktivnosti na grebenu Dinare i zauzimanje pojedinih visova nego što se neprijatelj nalazi u visini Crnog luga sa neskrivenom namerom da nastavi ofanzivna dejstva.

Već tada, dok je neprijatelj preteći kidisao prema Grahovu počele su priče o nemogućnosti da oni dođu bilo kada u Grahovo. Pa Grahovo je rodno mesto Gavrila Principa, pa kako bi to bilo da ustaše vladaju tim krajem i da uđu u Grahovo, pa kako ovo, pa kako ono.

Ne znam ko je bio autor svih tih parola, ali znam da je gospođa Biljana Plavšić bila najglasnija u osporavanju mogućnosti da HV bilo kada ovlada tim gradom.

Praktično operacija «SKOK» bila je prva od tri faze koje će na kraju dovesti do pada Knina i zauzimanja celokupne teritorije Krajine.

Po svim procenama, stanje u Krajini postaje veliki teret i za same njene stanovnike. Višegodišnje ratovanje značajno je opustošilo zemlju, nije zabeležen ni jedan vojni uspeh, na političkom i diplomatskom planu stanje se još više pogoršalo i Krajina je ušla u stanje potpune isključenosti i izolacije.

Međunarodna zajednica nije imala nikakvo rešenje za krizu na prostorima bivše Jugoslavije i u tome je Tuđman video svoju šansu. U potpunosti je odbacio opciju sa Abdićem i opciju pregovaranja sa Srbijom i Krajinom. Pregovore je prihvatao samo kao mogućnost sopstvenog manevra, ali bez ikakve namere da razgovara o bilo kakvim opcijama o Krajini osim opcije polaganja oružja i ulaska u ustavno-pravni poredak zemlje.

Da li je na relaciji Tuđman – Milošević postojao neki dogovor da se Srbija neće mešati u sukob, ako Hrvatska napadne Krajinu, ja ne znam niti mogu da pogađam. Iz više izvora je takvo šta stizalo, ali konkretnih podataka nije bilo.

Niz podataka je ukazivao da se Hrvatska intenzivno priprema za napad na Krajinu i da se sa preformiranjem jedinica SVK neće stići na vreme.

Pored već navedenih aktivnosti HV na grebenu Dinare koje su počele u jesen 1994. godine, slične aktivnosti su izvođene na Velebitu između Gračaca i Obrovca i na Maloj Kapeli na liniji s. Glavace – Dabar – Glibodol – Kameniti vrh – Modruš.

Svakom je bilo jasno i upadljivo da je HV na tri lokacije značajno nadvisila SVK i stvorila realne pretpostavke za eksploataciju tog uspeha.

Sve ovo je bilo prisutno koamndantu GŠ SVK i komandantima korpusa, ali se ništa nije moglo učiniti već je sve prepušteno vremenu da ono proveri istinitost procena.

Na žalost procena je bila tačna, a posledice po sve nas katastrofalne.

Ukupna situacija oko Knina mi je ličila na njegovo «davljenje», pa sam se tako i izrazio na sastanku u komandi prilikom redovnog informisanja..

Međutim, bilo je očigledno da je formiranje korpusa specijalnih snaga bio težišni zadatak i nadanje da će po njegovom formiranju on sam promeniti situaciju.

Bilo je vrlo interesantno da ni jedan krupan događaj nije ostavljao nikakav efekat na one sa kojima sam komunicirao. Kada sam referisao o pojedinostima vojnog sporazuma između Tuđmana i Izetbegovića u Splitu imao sam utisak da oni koji su me slušali razmišljaju kako je to tamo negde daleko i da to neće imati nikakve reperkusije po Krajinu. Ili je bilo to ili je bio izraz nemoći da se nešto pametno kaže i preduzme u uslovima kada se nije imalo ni s kim ni s čim bilo šta preduzeti. Onda je bolje ćutati i ništa ne govoriti

Na Livanjskom pravcu neprijatelj pomera liniju zauzimanjem Crnog luga. Linija se pomera i istočno od komunikacije Livno – Bosansko Grahovo u pravcu Glamoča i Kupresa. Jedinice HV bez ikakvog operativnog maskiranja ratuju na teritoriji Bosne i Hercegovine, a njima su pridodate i jedinice HVO.

Posle zauzimanja Crnog luga u dometu hrvatske artiljerije se nalazi Bosansko Grahovo, komunikacija Grahovo – Glamoč i Grahovo – Drvar.

Obaveštajni Centar VJ

Stižu izveštaji da se sa formiranjem korpusa specijalnih snaga već odmaklo daleko i da će do Vidovdana biti sve kako treba.

Najavljena pomoć iz Srbije i nije neka pomoć. U Topuskom je odabrano mesto gde će biti Obaveštajni centar VJ. Njime će rukovoditi pukovnik Zimonja Nikola, a sa sobom je doveo jednog operativca – svog kuma potpukovnika Krković Milana. Oni po sopstvenom nahođenju i proceni daju izveštaje GŠ SVK i meni, a sva pitanja rešavaju u GŠ VJ u Beogradu.

Kada je centar formiran pozvao me je general Mrkšić da mi objasni suštinu postojanja centra, da je sve to maskirano, da se podaci ne smeju u većem obimu eksploatisati na ovim terenima da se ne bi upiralo prstom prema Srbiji i Jugoslaviji i razne druge gluposti koje su mu tog časa pale na pamet.

Ja sam već tada imao prve pokazatelje da taj centar nema veze sa operativnim angažovanjem, već da su njegove namere potpuno drugačije, da se radi o kriminalnoj delatnosti u korist nekog ko je dozvolio da se spomenuta lica nađu na prostoru Krajine. Pripreme za njihovu aktivnost bile su temeljite i vremenski duge. Najpre, u maju mesecu 1995. godine kada je samo najavljeno formiranje centra, prilikom mog boravka u Beogradu pozvao me je telefonom Krković Milan i zakazao hitan sastanak na kojem će biti i pukovnik Zimonja. Sastali smo se u stanu Nikole Zimonje u Beogradu. Tada mi je Zimonja rekao da je neko kidnapovao njegovog sina ili je sam otišao u Krajinu da su uključi kao vojnik u neku od jedinica, da je napustio školovanje na Vojnoj akademiji i napravi čitav niz problema. Od mene je tražio da mu na nekoliko dana pozajmim moje službeno vozilo kako bi se lakše kretao po Republici Srpskoj i Krajini u nameri da pronađe sina. Meni je ponudio bilo koje vozilo iz voznog parka Obaveštajne uprave Generalštaba kako bih mogao izvršavati planirane zadatke. Ja sam to odbio i ponudio mu rezervne tablice za njegovo vozilo i sve drugo što treba uz to, ali je on uporno inzistirao baš na mom vozilu. Znao sam da nešto nije u redu, ali tog časa mi kriminal nije pado na pamet. Rastali smo se uz vidnu nervozu i ljutnju što nisam prihvatio ponudu.

Uz put sam razmišljao, da li je stvarno sin u bekstvu ili se radi o nečemu drugom. Bio sam skloniji da verujem u nešto drugo tim pre što sam u radnim prostorijama Obaveštajne uprave viđao mnoga lica koja tamo ne bi mogla nikako da uđu, pa da su i neke veze, sa njima se nije moglo kontaktirati u radnom ambijentu. Bili su to kriminalci različitog profila čiji interes nisu bile informacije, već primanje naređenja da se nešto odradi za nekoga, a uz put i za samog sebe.

Dva dana kasnije u prostorijama Uprave nisam zatekao Zimonju, jer je bio odsutan. U više kontakata sam mogao doznati da on o meni širi lažne vesti, o pravim razlozima mog boravka u Krajini koji nisu patriotizam već kriminal. To je činio vrlo vešto, nikada pred više od jednim licom da se ne mogu pronaći dva svedoka istog iskaza.

Pored toga sam doznao da su on i general Mrkšić bliski rođaci, da su njihove majke rođene sestre, da je Krković Milan sa njim kum i niz drugih podataka koji su ukazivali da se okružio sa ljudima od posebnog poverenja.

Niko ništa nije znao o kidnapovanju njegovog sina, kao da se radi o najobičnijem događaju.

Prilikom povratka u Krajinu na izlasku iz Bjeljine susreo sam Zimonju i Krkovića koji su se vraćali sa «izviđanja» gde su proveli dva dana. Nisu znali da sam registrovao njihov prolazak, a u Topuskom ih je registrovao Radenko Bijelić, koji mi je dao detaljan izveštaj njihovog kretanja i osoba sa kojima su kontaktirali.

Kada su konačno došli u Krajinu ni oni ni ja nismo pokazivali da sumnjamo jedni u druge i ja sam im dao mobilni telefon kako bi mogli kontaktirati svoje veze u inostranstvu.

Pored toga dodelio sam im jednog operativca, Momčilović Dušana, kojeg su na jedvite jade prihvatili pravdajući to činjenicom da tek počinju sa radom, a da će u narednoj fazi odlučiti o povećanju broja ljudi u centru. Već spomenutog Bijelića sam odredio u svojstvu pomoćnog radnika.

Ipak su ga prihvatili, a Momčilović je imao jedini zadatak da prati njih, da izveštaje daje Bjelici Radenku, a on meni tako da bi se izbegao direktan susret mene i Momčilovića.

Pored toga naredio sam ing. Korkut Sveti na Petrovoj gori da neprekidno, 24 sata, prati frekvenciju mobilnog telefona i da registruje svaki mogući razgovor u dolasku i odlasku. Posao nije bio ni malo lak, jer je u Bihaću i drugim mestima u Cazinskoj krajini bio veći broj mobilnih telefona i bezbroj različitih razgovora svakojakog sadržaja.

Broj razgovora preko telefona bio je neuobičajno velik. Razgovori različitih lica sa rodbinom u Hrvatskoj, Sloveniji i nekim drugim zemljama Evrope. U prvi mah nisam shvatio o čemu se radi, ali vrlo brzo mi je Momčilović poslao izveštaj iz kojeg se vidi da Krković pronalazi lica koja uz naplatu koriste telefon i razgovaraju sa inostranstvom.

Pare su zadržavali sebi, a troškove za telefon izmirivala je Obaveštajna uprava.

Krajem juna meseca intenzitet saobraćaja se smanjio, ali su razgovori bili mnogo interesantniji. Bilo je jasno da sa neidentifikovanim licima pripremaju isporuku veće količine robe za Bihać gde je dogovorena enormno visoka cena.

Dana 25.06.1995. godine bio sam u Beogradu i razgovarao sa generalom Acom Dimitrijevićem. Hteo sam da sa njim razjasnim neka pitanja koja su me smetala, a posebno informacije do kojih sam došao u Obaveštajnoj upravi.

Razgovor je bio dosta dug i sadržajan. On nije imao nikakva saznanja o onome što sam pričao, nije znao dosta toga što se u Krajini dešava, ali je znao dosta o švercu sa muslimanima ne samo iz Krajine, nego i na više mesta u Republici Srpskoj, iz koje se sa muslimanima trgovalo na svim nivoima.

Dimitrijević je tokom razgovora, u više navrata, postavljao pitanja o angažovanju JSO RDB Srbije u Krajini, koliko ih ima, koliko njih je poreklom iz Krajine i koje su im težišni zadaci? Znao sam samo delimično da odgovorim.

Posebno interesovanje je pokazao za funkcionisanje komande «Pauk» i to mi je bilo čudno. To sam mu rekao i dodao: «Kako je moguće da mene pitate te pojedinosti, kad sam ja svako veće razgovarao sa Perišićem koristeći kodna imena. Ne verujem da je sve te informacije on zadržavao za sebe, da nije kolegij informisao.»

Pita me Dimitrijević, koje je kodno ime koristio Perišić i ja mu odgovaram. «Koristio je dva. U prvoj nedelji ime «Plavi», a naredne «Plavi-9», moje je prve nedelje bilo «Ranko», a druge «Nenad».

Onda me je otvoreno pitao, koliko istine ima u tvrdnji da je komanda «Pauk» paralelna komanda GŠ SVK? Nadugačko sam mu objašnjavao genezu događaja i na kraju, kako je izveden zaključak o postojanju paralelne komande.

Završio sam rečima, «čak i da jeste bilo, vreme je to opovrglo».

I na kraju, kao uz put, pita me, koliko je utemeljena tvrdnja da je za moje postavljenje na dužnost načelnika obaveštajnog odeljenja GŠ SVK saglasnost dao RDB Srbije? Sve sam u trenutku shvatio, i sadržaje i autore i izvore informacija koje dobiva. Odgovorio sam mu, «ta tvrdnja je vrlo utemeljena. Dali su usmenu saglasnost da mogu biti postavljen na tu dužnost i zbog toga imam velike probleme sa obaveštajnom upravom GŠ VJ.»

Obećao je čvršću saradnju i razmenu podataka sa pukovnikom Rašetom, načelnikom bezbednosti u GŠ SVK. Skoro bez reči smo se rastali.

Ja sam sa Rašetom imao vrlo korektne odnose, normalnu svakodnevnu razmenu informacija, ali nismo razmenjivali informacije koje su se odnosile na kriminalnu ili neku drugu nedozvoljenu delatnost. To nije bio moj delokrug rada, već policije i organa bezbednosti, a samim tim nisam ni inzistirao na takvim sadržajima.

Kasniji tok događaja će pokazati, da su organi bezbednosti bili uključeni u razne aktivnosti po naređenju komandanta GŠ SVK, da je to rađeno mimo volje i da su oni o tome izveštavali Predsednika RSK gospodina Martića, ali je on bio nemoćan da nešto konkretno uradi.

Iz Beograda sam doputovao direktno na Slunj.

Zbog obaveza na Slunju morao sam nekoliko dana da provedem na poligonu, jer je bio finiš priprema za održavanje parade i zvanično proglašenje, da je Korpus specijalnih snaga formiran i da se od tada sa njim treba računati,

Vidovdan 1995. godine osvanuo je suncem okupan. Grad Slunj je bio pun vojske kao i poligon u neposrednoj blizini grada. Slika je podsećala na neka davna predratna vremena kada su jedinice JNA dolazile na poligon radi obuke.

Iz svih krajeva Krajine i nekih delova Republike Srpske dolaze autobusi i automobili sa onima kjoji ne žele da propuste paradu, koja će im na trenutak oterati sumorne misli i vratiti nadu da će iz ovog pakla izaći srećno.

Od ranih jutarnjih časova oseća se velika živost. Pored publike dolaze i TV ekipe iz Banja Luke, Knina i Beograda. Radio reporteri lokalnih radio stanica, a među njima i ekipa radio Velika Kladuša.

Niko od pozvanih gostiju ne dolazi, već šalju svoje izaslanike čime, kao da se distanciraju od svega što se dešava u Krajini.

Iz Republike Srpske ne dolazi pozvani Radovan Karadžić i general Ratko Mladić, već delegacija koju predvodi general Manojlo Milovanović, iz Srbije nema nikoga osim snimatelja i novinara, iz Republike Zapadna Bosna dolazi načelnik štaba NO Šerif Mustedanagić. U trenutku njihovog dolaska prišao sam da ih pozdravim i iskoristim priliku da se sklonim sa svečane bine. Zajedničko slikanje ili bilo kakvo slikanje nije mi bilo potrebno.

Ceremonijalu se ne može naći primedba. Sve je uvežbavano pod budnim okom nekolicine gardijskih oficira iz Beograda koje je predvodio kapetan I klase Borovčanin Đorđe. Sva tehnika bezprekorno čista i ispravna, svi učesnici parade obučeni i opremljeni kako se samo može zamisliti, strojevi izgled i poredak bez i najmanje primedbe.

Parada je protekla efektno sa mnogo aplauza okupljene publike, a završena je iskakanjem padobranaca iz helikoptera što je kod mnogih izazvalo uzdahe.

Kada se sve završilo, prišao sam generalu Mrkšiću koji nije krio svoje dobro raspoloženje. Ponudio mi je cigaretu i kaže: «Sad će mo im majku .....»

Operacija «MAČ»

Nakon formiranja korpusa specijalnih snaga i parade, na aktivnosti se nije dugo čekalo. Već 03.07.1995. godine na Petrovoj Gori održan je sastanak na kojem je komandant izneo osnovnu zamisao, koja se u kratkim crtama sastojala od sledećih elemenata:

- da se izvede napadna operacija na 5. korpus Armije BiH u tri etape,
- vreme po etapama 7 – 10 dana
- snage koje bi učestvovala u operaciji podeliti na dve operativne grupe sa oko 16.500 ljudi od čega na snage NO Republike Zapadna bosna otpada 8.800 ljudi,
- napad izvršiti u dva osnovna pravca OG – 1 pravcem ka Bužimi, a OG – 2 pravcem Tržac – Cazin,
- zaštićena zona grada Bihaća se ne sme dirati,
- sadejstvuju snage 1. kk VRS
- avio podrška po posebnoj proceni i zahtevu,
- dejstva podržavati artiljerijskim i raketnim udarima.

Operacija nosi ime «MAČ» i počinje 15.07.1995. godine.

Pre njenog otpočinjanja bilo je neophodno uraditi niz drugih poslova, planova i stvoriti pretpostavke da se može početi sa izvođenjem operacije.

Organ bezbednosti je dobio zadatak da sačini Plan po snagama, sredstvima i metodama rada na propagandno-psihološkom delovanju prema snagama 5. korpusa A BiH.

Meni je rečena standardna rečenica:»Gledaj šta radi Hrvatska, da se ne bi uletelo u aktivnosti sa muslimanima, a na drugim mestima ovi da nas razbiju.»

To je lakonski izrečeno kao da je Hrvatska tog časa mirovala. Gotovo da nije bilo dela fronta gde se nije uočavala pojačana aktivnost, a na Dinari i pred Grahovom su se vodile borbe za odbranu Bosanskog Grahova.

Na Baniji je bilo neophodno da se izvrši dodatna mobilizacija, jer od raspoloživih snaga nije moguće izdvojiti jedinicu ekvivalenta jedne brigade, koja bi se angažovala u napadnoj operaciji.

U pred fazi ili prvoj fazi trebalo je stvoriti pretpostavke za napad na Cazin osnovnim pravcem Johovica – Bugar, a potom širenjem napada na komunikaciju Raštela – Cazin ka Brekavici. Zajedno sa pukovnikom Rašetom otišao sam u Topusko i tu smo se sastali sa Zimonjom i Krkovićem. Zimonja nas je informisao da se priprema veliki konvoj artikala hrane za Bihać, da su artikli zatrovani, da otrov nije smtronosan, ali da izaziva stomačne probleme visokog intenziteta čime se praktično sve jedinice eliminišu na frontu. Naglasio je da se radi o akciji o kojoj malo ljudi zna, da su angažovani najpoverljiviji ljudi i da će ubacivanje hrane u Bihać biti realizovano preko već poznatih švercera koji su te poslove odrađivali više puta. Završio je rečima, da bi čitavu akciju trebalo krstiti šifrom «ZAGUŠLJIVAC» i da se ta akcija postavi u plan o propagandno-psihološkoj aktivnosti u operaciji «Mač»

Nismo se dugo zadržavali u Topuskom. Kako smo bili sa dva vozila, ja i Rašeta smo razgovor o toj akciji nastavili u Kninu kasno naveče 06.07.1995. godine.

Ja sam otvoreno rekao Rašeti, da se meni sve ovo ne sviđa, da sumnjam u dobre namere i Zimonje i Krkovića, da se radi o čistom švercu u kojeg je umešan i Mrkšić i najverovatnije pukovnik Krga iz Beograda, da je trovanje hrane samo legenda da se o tome ne priča, jer je i suviše opasno, da je sve smišljeno urađeno i tačno tempirano pred napad na Bihać i da ja neću u tome učestvovati ni po koju cenu. Rašeta je samo gledao. Pita me: »Smatraš li ti da je sve ovo nameštaljka, da je i šef umešan?« Tada sam mu ispričao da sam bio kod generala Dimitrijevića, da sam njemu sve opisao, da postojanje Obaveštajnog centra Generalštaba VJ nema veze sa obaveštajnim angažovanjem, već da je to smišljeno, da se odradi jedan ili dva posla i da se akteri izgube.

Objasnio sam mu rodbinske i druge veze svih zainteresovanih i da se ovaj trenutak dugo planirao i da je vrlo opasno javno oponirati bilo kome.

Mislim da se «smrzao» kad sam mu sve ispričao. Posebno kad je čuo da o aktivnostima zna general Dimitrijević, načelnik UB VJ.

Bez obzira na sve što je znao Rašeta je uradio Plan kontraobaveštajnog obezbeđenja operacije «MAČ-1», a ne «zagušljivac» kako je Zimonja predložio i taj plan mu je svojim potpisom odobrio komandant GŠ SVK general Mile Mrkšić. Iz tog plana se jasno može videti da je Rašeta znao sve o planiranoj akciji, po mestu Ličko Petrovo Selo, po vremenu od 11 – 15.07.1995. godine po licima koja će biti uključena i sve drugo značajno za izvršenje akcije.

Istovremeno sa ovim aktivnostima ja sam dobio obaveštenje od direktora NP Plitvička jezera Dr. Ilije Drakulića da će u vremenu od 12 – 14.07.1995. godine u Nacionalnom parku boraviti delegacija EU, da će biti različitih mogućnosti da se sa njima kontaktira i pozvao me da se u te dane tamo nađem.

Nikakve kontakte sa Obaveštajnim centrom iz Topuskog više nisam imao. Na Plitvička jezera sam došao u toku dana 13.07.1995. godine. Poslepodne sam proveo u hotelu «Jezero» u različitim kontaktima, a pred večer sam otišao do depadansa hotela «Belvi» u kojem se nalazio detašman kontraobaveštajne grupe iz Knina. Tamo je bio Rašeta, a odmah iza mene su stigli Zimonja, Krković i Nišević Nenad iz Gline. Tog časa je već trebala da se završi isporuka u Bihać, ali zbog intervencije jedinice u Ličkom Petrovom Selu do toga nije došlo. Vreme za isporuku je prolongirano za jednu noć, a sva vozila su po odobrenju pukovnika Steve Ševe smeštena u krug pilane u Bjelopolju.

Ponovo je Zimonja u više navrata pokušavao da uzme moje vozilo i da se u njemu proveze duž puta Plitvice – Drežnik – Ličko Petrovo Selo – Prijeboj – Plitvice- Nisam dozvolio niti da se vozilo uzme niti ja da budem vozač, a da neko ide uz mene.

Bilo mi je jasno da po svaku cenu pokušavaju da prikažu kako sam umešan u ovaj posao i za to su tražili mogućnost bilo kakvog materijalnog dokaza.

Iz svega što sam tada video, oni nisu mogli toksikološki delovati na hranu, jedini problem je bio što su namirnice većim delom bile sa isteklim rokom upotrebe i što su kao takve predstavljale opasnost po zdravlje budućih konzumenata.

Prema svemu sudeći i raniji konvoji hrane koje je odrađivao Nišević bili su sličnog ili istog sadržaja, a sa druge strane nije bilo reklamacija. Tada sam prvi put čuo da se u Bihaću može prodati sve osim cigareta sa imenom «Srbija», koje muslimani nisu hteli da kupuju. Hrana koja je nabavljana uglavnom na tržištu Srbije, bila je bez ikakvog sanitarnog i veterinarskog nadzora, skupljana sa više mesta i onda transportovana u Bosnu i Hercegovinu, zavisno gde su poslovi dogovoreni. Nijedna od sedam zaštićenih enklava nije imala uredno snabdevanje i sve su bile prisiljene na trgovinu ili sa Hrvatskom ili sa Srbijom, odnosno Republikom Srpskom ili Republikom Srpskom Krajinom. Značajne količine hrane prodavane su preko predstavnika AP Zapadna Bosna i taj posao je bio tretiran kao legalan posao. U to vreme radili su pojedini pogoni «Agrokomerca», sirovina je podjednako nabavljana iz Srbije i Hrvatske i iz inostranstva, a pretovar je vršen u luci Rijeka i potom cestovnim transportom prevoženo preko Hrvatske i Krajine u Veliku Kladušu. Mnoge firme iz Hrvatske su bile uključene u te poslove, sirova kafa je dopremana u luku Rijeka, a potom u Veliku Kladušu, koncentracije za instant supe, mesne kocke za poboljšanje ukusa jelu, suvi kvasac nabavljani su od «Podravke» iz Koprivnice.

Rašeta je imao opširniji razgovor sa Niševićem i vidim da njihova komunikacija nesmetano teče. Dok su njih dvojica razgovarala, između mene Zimonje i Krkovića su počele da sevuju varnice. Vidno neraspoloženi i ljuti na mene započeli su priču pitanjem, kome se ja to dodvoravam, o čemu mislim i čemu se nadam? Ja sam se na to nasmejao, rekavši da ovog časa nemam kud, ali čim ovo bude gotovo, moj jedini cilj je da skinem uniformu, a posle neka bude što biti mora. Znajući Zimonjine karijerističke želje, rekao sam da neće nikada postati general i da iz vojske idem zbog takvih kao što je on. Uvređen, skočio je sa stolice i izašao iz prostorije. Uz put je nešto nerazgovetno psovao.

Krković me je gledao, okretao glavom i rekao, da grešim i da nisam svestan kome se zameram, da je Zimonja čovek sa mnogostrukim vezama u vojsci i van nje, da nije loš čovek, ali da je i sam morao pristati na nešto što inače ne podržava.

Nije dalje govorio, koliko je znao ili ne, nikada nisam saznao.

I pre ovih događaja bilo mi je potpuno jasno, da smo u proteklom vremenu postali nečiji potrošni materijal, da je neko svoje prljave prste i igre hteo da dovrši na našim imenima, jer i onako više nismo predstavljali ništa.

Ovo je meni bio najveći indikator da je sve ovo predstava, da se stvari završavaju na najgori mogući način i da u svemu tome stojim bespomoćan i sebi i drugima. Ostala je samo potajna nada, a kako ona poslednja umire, po prvi put sam se ponadao u nešto imaginarno u nešto što će promeniti situaciju. Nisam se nadao da će ona biti promenjena u našu korist, nadao sam se samo da će u čitavom kolopletu zbivanja sve proći sa što manje žrtava.

Po mnogim mestima u Krajini se izvode vežbe evakuacije stanovništva u slučaju većeg napada neprijatelja, Milan Martić u pratnji generala Mrkšića i Čeleketića obilaze mesta i kao što su radili u Zapadnoj Slavoniji, uveravaju da se neće ništa desiti, da je vojska sada jača nego ikada pre, da nas neće izneveriti ni Srbija ni Republika Srpska, lažu da međunarodna zajednica podržava legitimnu borbu Srba za osamostaljenje i sl. Naglašavaju, da je u

Beogradu postignut politički konsenzus, da je Krajina deo Srbije, da u tom cilju nema odstupanja i sl.

Na istoku Bosne otpočela je velika operacija napada na Srebrenicu i Žepu. Nemamo podrobnijih informacija osim da jedinice VRS beleže značajne vojničke uspehe.

U takvim okolnostima otpočinje i operacija «Mač» u planirano vreme 15.07.1995. godine. Čim je počela, ništa nije išlo kako treba i kako je planirano. Nikakvog pomaka i uspeha na tom delu nije bilo. Jedni krive za neuspeh pasivan odnos jedinica NO Zapadna Bosna, drugi da TG-9 koja napada sa prostora Banije ništa ne radi i ne veže za sebe snage neprijatelja, pa onda OG -1 i OG - 2 ne mogu napredovati planiranim tempom, da jedinice 2. kk VRS ne učestvuju u napadu na delove 5. korpusa A BiH i tako redom. Zapravo svako traži opravdanje za svoje ponašanje , a ukupno ponašanje je više nego zabrinjavajuće i preteće.

Iz Republike Srpske stižu vesti o vojnoj pobedi na istoku zemlje i da su enklave u Srebrenici i Žepi stavljene pod kontrolu VRS.

Dana 22.07.1995. godine išao sam u Plaški na proslavu Dana opštine i Dana 70. brigade. Pre svečanosti sam se sastao sa komandantom brigade, pukovnikom Milanom Milivijevićem, koji je na tu dužnost postavljen pre mesec dana. On je u Krajini sa prekidima, a upoznali smo se još 1991. godine kada je bio komandant brigade na Udbini. Svima nam je podeljen informativni list 70. pešadijske brigade broj 1/95. To je bio prvi i poslednji broj i jedine novine koje su štampane u Plaškom tokom rata.

Dana 25.07.1995. godine otpočinje nastavak akcije «SKOK» na pravcu Livno – Bosansko Grahovo. Dva dana kasnije, 27.07.1995. godine HV u sadejstvu sa jedinicama HVO zauzimaju Bosansko Grahovo i presecaju komunikaciju Knin – Drvar. Ovakav razvoj situacije zahteva hitnu intervenciju. Prekidaju se borbe u Cazinskoj Krajini i glavnina korpusa specijalnih snaga prebacije se u Dalmaciju da spreči najgore – pad Knina.

Osvajanjem Bosanskog Grahova HV i HVO nastavljaju dejstva delom snaga prema Drvaru, a delom prema Kninu. Vršer pritisak na naše snage koje se ne mogu nositi sa nadmoćnijim neprijateljom. Borbe se postupno prenose prema Kninu, najviše na delu Crvene zemlje i iznad Strmice.

Kod jednog dela stanovništva primećuje se velika užurbanost i pokreti prema Lici sa namerom da se Krajina napusti.

Naslućivanje «Oluje»

Dana 30.07.1995. godine zajedno sa generalom Dušanom Lončarom upućen sam na sastanak u Bosanski Petrovac po pozivu iz GŠ VRS.

Došli smo u Bosanski Petrovac oko 10,00 časova, a sastanak je pomeren za 11,00 časova. Svi smo se okupili u zgradi opštine Bosanski Petrovac, iz Krajine General Lončar i ja, iz VRS generali Mladić, Milovanović, Talić, Kelečević, Ninković, Zec, Tomanić, Gvero, Tolimir, predsednici opština Banja Luka, Drvar, Bosanski Petrovac, Bosansko Grahovo, Srbobaran, Mrkonjić Grad, Ključ, Sanski Most, komandanti brigada iz sastava 2. kk VRS i iz vrha države gospođa Biljana Plavšić.

Dok smo čekali početak sastanka vođeni su međusobni razgovori o stanju i u Krajini i u Republici Srpskoj. Posebnu pažnju privlačili su oni koji su prepričavali šta se dešavalo oko Srebrenice i Žepe.

Ja sam razgovarao sa generalom Kelečevićem, Tomanićem i Lončarom. Uz nas je bio i predsednik opštine Banja Luka, gospodin Lalić. Naše interesovanje bilo je fokusirano na zbivanja oko Bosanskog Grahova i u Cazinskoj Krajini. Nekako najveću zabrinutost i najveću istinu tom prilikom je izgovorio Lalić kada je rekao: «Ovi ako ovako nastave doći će i do Banja Luke.»

Tomanić je sve to smatrao trenutnim stanjem koje će se narednih dana promeniti, jer je Hrvatska dosta razvukla svoje snage, opisivao je i prisećao se prošlogodišnjeg napada jedinica 5. korpusa koji su uspeli izaći iz doline Une, ali su opet vraćeni i samo ih je sreća spasila od konačnog poraza. Niko ničim nije odavao zabrinutost.

Prema zabeleškama koje sam vodio dajem tok sastanka.

Sastanak počinje tačno u 11,00 časova. Velika sala u zgradi opštine Bosanski Petrovac.

Sastankom rukovodi general Ratko Mladić, komandant VRS.

U uvodnom delu sve prisutne informiše o toku i rezultatima operacije na Srebrenicu i Žepu. Detaljno opisuje pojedene događaje, herojsko ponašanje pojedinih boraca koji su ratovali i ako su bili ranjeni prethodno. Nema reči o preteranoj upotrebi sile. Iznosi ocenu komandanta Holandskog bataljona UN, koji smatra da je VRS izvela briljantnu vojnu operaciju.

Prelazi na stanje u zapadnim delovima države i kaže, da je neprijatelj iskoristio trenutno težišno angažovanje VRS na istoku i da su izvršili agresiju na Republiku Srpsku, ali da će zbog toga biti kažnjeni.

Upozorava da se sve mora učiniti da se narod smiri, da se mora objasniti šta se dešava, da se raskrinkavaju oni koji šire lažne i uznemirujuće vesti o nekakvoj trgovini teritorijama i masovnom preseljenju stanovništva, da u tome niko iz Krajine i Republike Srpske ne učestvuje, a pogotovu ne on. U tom kontekstu on govori o razornom delovanju pete kolone, specijalnih službi za propagandno-psihološko ratovanje iz sastava NATO snaga.

Podvlači da se situacija mora vrlo brzo preokrenuti u našu korist inače će nastupiti ozbiljni problemi.

U vezi uloge Srbije on je rekao da je došao konačni trenutak kada se Srbija mora izjasniti, da li hoće ratovati ili ne ili će svoj rat i dalje izvoditi pasuljem i makaronima, a mi glavama naše dece.

Planiranje operacije nije potrebno. Zamisao je, da se front stabilizuje, da se na više mesta razvuku ustaške snage, nanese udarac na najosetljivijim mestima, tako da za uvek «ustašetine» nateramo da razmisle kada će se odlučiti za rat sa Srbima.

Jedinice Drinskog, Istočno-bosanskog i Hercegovačkog korpusa VRS će odmah krenuti u napad dolinom r. Neretva ka Metkoviću i moru.

IKM GŠ VRS u Drvaru.

IKM grupacije za napad ka Glamoču u s. Miliništa. Komandant grupacije general Talić, pomoćnik general Ninković.

IKM grupacije za napad prema Bosanskom Grahovu u s. Resanovci, komandant grupacije pukovnik Kukobat, načelnik štaba 2. kk.

Zona ratnih dejstava južno od linije Krupa na Uni – Banja Luka uključno Vlašić repetitor. Zadatak: Osloboditi Bosansko Grahovo i Glamoč i izbiti na liniju iz 1992. godine s. Hrvace – Kupres.

Avijacijom dejstvovati sa aerodroma Udbina, a po potrebi i sa aerodroma Mahovljani.

Operacija nosi naziv «VAGANJ-95».

Sve informacije o izvođenju operacije staviti pod kontrolu i «zatvoriti». Lično komandant daje odobrenje o sadržajima koji idu u javnost.

Naređena je mobilizacija celokupnog stanovništva uključujući muslimane i hrvate za koje je bilo predviđeno angažovanje na zadacima radne obaveze.

Sve konvoje u Bihać staviti pod kontrolu. Zabraniti ulazak u Bihać svim zaposlenim u međunarodnim organizacijama.

Zabranjuje se iseljavanje stanovništva iz Republike Srpske Krajine.

Zahtev GŠ SVK: 2. Gardijska brigada iz korpusa specijalnih snaga da bude u rezervi snagama koje napadaju pravcem Grahovo – Livno.

Nakon sastanka svi zajedno smo trebali da idemo na ručak u Drvar, ali smo Lončar i ja to odbili pravdajući se nedostatkom vremena.

Da bi se vratili u Knin morali smo ići na Martin Brod, a potom na komunikaciju Donji Lapac – Srb i dalje do Knina. Tokom vožnje do Martin Broda razgovarao sam sa generalom Lončarom o pojedinim detaljima sa sastanka u Bosanskom Petrovcu i rekao:

- da ova operacija neće otpočeti najmanje za 10 dana i da je to za nas iz Krajine pogubno,
- da mi se pojedini delovi izlaganja generala Mladića ne sviđaju, a posebno ne:
  - a) nipodaštavanje mesta i uloge RSK i njene vojske, posebno kada je govorio o napadima na Cazinsku Krajinu, odnosu sa AP Zapadna Bosna, kao da smo mi sami napadali bez njih i šta su to oni valjano napravili na tom delu fronta. Istina je da je dosta dugo GŠ SVK izbegavao sukobe sa 5. korpusom, ali je to bilo zbog nemogućnosti da se angažujemo na dva fronta.,

b) sve ono što je govorio o ponašanju Srbije. Podsetio sam Lončara da sam u više navrata slušao generala Mladića tokom ovog rata i da se nikada tako nije izjašnjavao, da je očigledno i ljut i razočaran i da to nije dobar signal,

c) u opisima događaja oko Srebrenice i Žepe general Mladić je neskriveno favorizovao vlastitu ličnost i ulogu, koja najverovatnije nije sporna, ali nije lepo slušati kada čovek sam sebe hvali. To bi trebalo ostaviti nekom sa strane.

General Lončar se sa svim što sam rekao složio i dodao, da će bahato ponašanje političkog i vojnog vrha iz Republike Srpske doći nas u Krajini glave i umesto da se ujedinjimo i međusobno pomažemo mi možemo postati žrtve sopstvenih apetita.

Nisam znao ili sam prevideo da su Radovan Karadžić i Milan Martić bili u Bosanskom Grahovu dan pre nego što će ga Hrvatska vojska osvojiti. Pričali su pred ono malo okupljenih ljudi kao da nisu normalni, kao da su se bunike najeli i onako poludjeli pričaju okupljenima o nekakvoj pobedi i novim srećnim vremenima koja dolaze, pa me Lončar svojom pričom podseti na taj događaj.

Pored ovog nije dobro procenjena naša mogućnost u angažovanju na pružanju pomoći Fikretu Abdiću u stvaranju njegove države, a mi sami svoju ne možemo sačuvati. Zaključio je rečima: «Evo, videćeš da će biti da smo muslimanima napravili državu, a sopstvenu izgubili.»

U Knin smo stigli kasno posle podne i imali smo dovoljno vremena da se pripremimo za referisanje koje je bilo zakazano za 19,00 časova kod komandanta GŠ SVK.

Na sastanku kolegija komandanta izneo sam procenu sledeće sadržine:

«Ostvarenim dosadašnjim uspehom HV je stvorila realne i povoljne uslove za nastavak ofanzivnih dejstava na pravcima:

- Bosansko Grahovo – Strmica – Knin,
- Bosansko Grahovo – Drvar i dalje,
- Glamoč – Šipovo – Jajce.

Cenim da je neprijatelj najverovatnije, uvođenjem svežih snaga, čije je dovođenje u toku, nastaviti dejstva prema Strmici i Drvaru i omogućiti uvođenje snaga na pravcu Gospić – Gračac – Strmica i tako dovesti naše snage u Dalmaciji u okruženje.

Pritisak neprijatelja treba očekivati i na ostalim delovima ličkog, kordunaškog i banijskog fronta.

Pokretanjem 7. korpusa A BiH na kupreško – šipovskom pravcu najverovatnije će podstaći aktivnosti 5. korpusa iz doline Une, pa to uz sve napred izneto, potpuno će kompromitovati odbranu Knina što će se osetiti i na ostalim delovima fronta.

Aktivnosti neprijatelja treba očekivati svaki dan, a najkasnije za pet dana.

Ova procena u pisanoj formi i radna karta kao sastavni njen deo, predati su generalu Mrkšiću posle sastanka. On je isto veče zajedno sa ministrom odbrane Milanom Šuputom bio na sastanku Vrhovnog saveta odbrane, izneo ovu procenu i ona je prihvaćena bez primedbi.

Nikakv zahtev za dopunu ili korekciju procene nisam dobio. Ona je bila dopuna prethodnih procena koje su redovno dostavljane svaki dan na adrese:

- predsedniku RSK
- predsedniku Vlade RSK,
- ministru odbrane u Vladi RSK,
- ministru unutrašnjih poslova u Vladi RSK,
- komandantu GŠ SVK, i
- načelniku štaba GŠ SVK.

Naredni dan 31.07.1995. godine protekao je u iščekivanju informacija sa fronta koje bi makar malo dale optimizma i vratile poljuljani moral i depresiju u kojem se našao najveći deo stanovništva.

Iseljavanje iz raznih mesta u Krajini poprima razmere stihije. Više se niko od nikog ne krije, javno se međusobno pozivaju da krenu u zbjegove u pravcu Republike Srpske ili na njenu teritoriju. Na mogućim prelazima preko Une izbeglice zaustavljaju patrole Vojne policije VRS i ne dozvoljavaju ulazak u Republiku Srpsku. Dešavaju se nemile scene sa fizičkim obračunima i pretnjama oružjem. Posebno je napeto na mostu između Dvora na Uni i Novog Grada koji je ostao jedini pravi prelaz. Izlazak kod Ripča je osetljiv, a kod Martin Broda nedovoljno uređen za nesmetani prelazak motornih vozila, posebno onih veće nosivosti. Iz Republike Srpske dobijamo informacije da snage HV i HVO neprekidno gađaju Drvar i sela oko Drvara, te da je situacija na rubu kontrolisane.

Dana 01.08.1995. godine, ponovo general Lončar i ja idemo u GŠ VRS koji se nalazi na prevoju Oštrelj gde je i komandno mesto 2. kk VRS.

Na sastanku ništa novo. Mi imamo zahtev ili molbu, da jedinice VRS krenu što pre u napad, ali takav zahtev ne može biti prihvaćen iz razloga što su jedinice u fazi dovođenja, nemaju dovoljne količine goriva, nemaju municije pojedinih kalibara za artiljerijska oruđa i dr. Vidi se da je planirana operacija «Vaganj – 95» nerealna i da neće ništa promeniti niti u našu, niti u korist Republike Srpske. Jasno je da nam se steže omča oko glave.

Taj dan vidim masovno iseljavanje iz raznih mesta u Republici Srpskoj. Nepregledne kolone motornih i zaprežnih vozila, krupne i sitne stoke, staraca, žena i dece iz pravca Drvara idu ka Bosanskom Petrovcu. Na krivini puta Drvar – Bosanski Petrovac, gde se odvaja put za Martin Brod, više od jednog sata sam bio zarobljen velikom stadom ovaca koje su putem prolazile. Nije mi jasno ko je ove ljude pokrenuo, kuda oni idu? Nama iz Krajine drže predavanja da ne vladamo situacijom, da nam stanovništvo napušta teritoriju, a ovi, ko su oni i čiju teritoriju oni napuštaju? Iz Krajine nisu, jer se tim putem više iz Krajine ne može ići, palo je Grahovo i sva ostala mesta oko njega, sve do pred Drvar, a njega neprijatelj gađa svaki dan. Polako i dozirano, samo da se napravi panika.

Dan pre na Drvar je palo 8 artiljerijskih projektila, poginuo je jedan starac. Da li to može biti razlog ovakvom ponašanju? Mislim da ne, i da je nešto drugo u pitanju.

Dok vozim prema Martin Brodu, Lončar je primetio da sam odsutan. Pita me o čemu razmišljam i ja mu govorim: »Razmišljam o tajnim sastancima Karadžića i njegovih saradnika sa Hrvatima još u proleće 1995. godine, pre pada Zapadne Slavonije. Brine me uloga Milana Martića u svemu tome, jer je i on bio tamo. Brine me, a ne nalazim odgovor, zašto general Mladić traži sastanak sa generalom Atifom Dudakovićem, komandantom 5. k A BiH, na pamet mi pada još stotine drugih situacija, a ni za jednu nemam odgovor. Svakog dana, ove četiri godine, slušam o izdaji, prevari, prodaji i ko zna čemu sve ne, i uporno sam se borio protiv takvih pomisli, da neko naš nama želi loše. Sada kada vidim sve ovo i kada osećam da se svemu bliži kraj i sam počinjem da sumnjam. Nikoga poimenično ne mogu da prozovem, a kolektivna odgovornost je bila primerena samo nekim vremenima koja su već daleko iza nas. Ne mogu da pomognem ni sebi ni drugima.»

U toj priči smo stigli u Martin Brod. Ručali smo u jednoj kafani. Dok smo jeli, prišao nam je čovek i meni se obratio imenom. Pošto smo se pozdravili on me pozva napolje. Gledao sam ga i činilo mi se da ga nikada ranije nisam video, ali sam pošao za njim napolje. Odveo me je na obalu Une gde voda pravi mali rt. Od huka slapova jedva da se čujemo. Pokazuje mi livadu koja se jednim delom oslanja na obalu, a drugom ide ka naselju. Kaže: »Kada se sve ovo završi, ova livada je tvoja. Znam koliko voliš prirodu, ribolov i hvatanje rakova. To sve imaš ovde.» Pričao mi je da smo se videli na Plitvicama na dan kada je 1993. godine Vlado Delić doneo tri rečna raka, koje je našao u jezeru Burgeti. On je bio sa dobrovoljcima koje je predvodio Rade «Šiptar» i došli su sa Svilaje na Plitvice.

U kafani smo popili piće za sreću i njemu i meni, ali se više nikada nismo sreli.

Meni je ovaj događaj osvežio dan i sa velikom radošću sam sve prepričao generalu Lončaru. Kaže on u šali: «Vidiš da se isplati ratovati.»

Referisanje u komandi je kratko. Uglavnom konstatujemo već poznate stvari. Komandant nam saopštava da je jedna naša delegacija otputovala u Ženevu u nameri da se sa Hrvatskom pronađe rešenje za nastalu situaciju

Ponovno referisanje je 02.08.1995. godine u 08,00 časova.

Na tom sastanku sam rekao, da sve do sada što sam izneo u procenama ostaje i da je procena temeljena na oko 75% verovatnoće, a sada sam 100% ubeđen da će nas Hrvatska napasti 04.08.1995. godine u jutarnjim časovima i to potkrepio sledećim činjenicama:

- na prostoru Hrvatske i dela Bosne i Hercegovine sa većinskim hrvatskim stanovništvom izvršena je mobilizacija.,
- Hrvatska sada ima ratnu armiju koja se kreće između 150 – 200 hiljada vojnika i ostalog osoblja. Od tog broja oko 150 hiljada je angažovano neposredno na frontu,
- trenutni operativni razvoj jedinica HV i HVO, a potom i 5. i 7. korpusa A BiH, govori da su u povoljnijem položaju u odnosu na SVK i VRS,
- jedinice VRS su iscrpljene u borbama oko Srebrenice i Žepe, nisu u mogućnosti brze transformacije u jedinice visoke borbene spremnosti i plan operacije «Vaganj-95» za nas neće doneti ništa pozitivno,
- više izvora nas upozorava sasvim konkretnim podacima da će napad HV uslediti u ranim jutarnjim časovima 04.08.1995. godine,
- pregovori koji su dogovoreni u Ženevi neće dati nikakve rezultate. Prema raspoloživim informacijama, Glavni stožer HV je naredio da današnji dan bude dan odmora za vojnike i cenim da je to odmor pre velikih fizičkih i psihičkih napora.

Više operativnih izvora nas je upozoravalo da su pregovori u Ženevi maska i navodni poslednji pokušaj mirnog rešenja krize u Hrvatskoj, unapred osuđeni na propast, jer SAD i SR Nemačka podržavaju Hrvatsku u nastojanju da ratom reši pitanje Krajine. Oni su uz to veoma ohrabreni dosadašnjim uspesima u ratovanju protiv SVK, a posebno uspehom u Zapadnoj Slavoniji, pa je iluzorno očekivati bilo kakav njihov ustupak u korist Krajine.

Posle iznete procene bilo je niz dodatnih pitanja, koja su se odnosila na informacije o brojnom stanju ratne armije, mobilizaciji, odmoru vojnika koji je odobren taj dan. Na svako od njih sam dao obrazloženje

General Mrkšić je tražio da obrazložim glavne pravce udara HV na osnovu svih pokazatelja koje sam imao.

Odgovorio sam:

«Neprijatelj će jakim snagama udariti na Baniju i Kordun. Pravac Sunja – Kostajnica uključno Petrinja ugrožava prelaz u Dvoru na Uni. Preko r. Korana i r. Kupa na Kordun.

Udar će biti veoma jak i žestok, jer je komandant te severne grupacije general-bojnik Ivan Basarac, koji će na taj način nastojati opravdati epitet «heroja domovinskog rata».

Osloncem na snage koje su ovladale Dinarom, osvojile Bosansko Grahovo i zatvorile izlaz iz kninske doline, neprijatelj će svom žestinom udariti na Knin kojeg smatra simbolom i sinonimom pobune još iz 1990. godine. Tome u prilog ide i podatak da je armijska artiljerijska grupa raspoređena na potezu od Bosanskog Grahova do Crnog luga tokom prethodne noći ojačana sa još jednim divizionom i da će ona najverovatnije dejstvovati po Kninu.

Nakon ovih dopuna sve je prihvaćeno bez primedbi.

U ostatku dana ništa se nije dešavalo. Živeli smo u iščekivanju prvih vesti iz Ženeve, potajno se nadajući da će sve krenuti nekim drugim, povoljnijim, tokom i da će se ova agonija završiti bez velikih i krvavih borbi. Razmišljao sam šta bi se moglo još uraditi, da li ima neko ko bi mogao da se pokrene i da promeni ovu situaciju. Mnogi koji su u Krajinu došli sa generalom Mrkšićem više nisu tu. Uzeli su odmore. Posle parade i prvih borbenih dejstava na Cazinsku Krajinu otišli su na odmore. I da su tu, ništa ne bi mogli da okrenu u našu korist.

Narednog dana 03.08.1995. godine, osećao sam veliku resignaciju i umor. Otišao sam kod generala Lončara i rekao mu:»Dušane, učinio sam sve što sam mogao. Ovo je moj maksimum. Ja više nemam šta da dodam niti oduzmem. Ostaje mi da uzmem pušku i pridružim se borcima na prvoj liniji odbrane, možda još tu mogu da pomognem.»

On me gleda i onako pomalo sa nevericom pita, da li sam stvarno ubeđen da će HV sutra napasti. Odgovorio sam, da ne samo što verujem u to, nego sam potpuno siguran i samo neko čudo to može da spreči. Nastavio sam da pričam o mobilizaciji u Hrvatskoj o 100 hiljada ljudi koji su dodatno stavljeni pod oružje, kako sad da ih ne upotrebi i da sve govori da su se odlučili za primenu radikalne varijante u rešavanju krize. Ukazao sam mu na niz «sitnih» detalja koji idu tome u prilog.

Po prvi put, zvanična politika u Hrvatskoj ne jadikuje zbog propale turističke sezone što je indikator odlučnosti, da je 01.08. Tuđman imao sastanak sa svim ambasadorima koji su akreditovani u Zagrebu i da im je najverovatnije dao obrazloženje svog postupka, a iz Beograda je sutra dan pristigla informacija da je na tom sastanku Tuđman jasno i glasno

saopštio da napada Krajinu i da više nema nikakve mogućnosti za odlaganje i eventualno pregovaranje osim jednog: mirna reintegracija u ustavno-pravni poredak Hrvatske. Takav ultimatum Srbi neće da prihvate i onda ostaje samo oružje.

Zaključio sam rečima:»Bolje da to bude sutra nego da se ova agonija prolongira, ništa se ne može promeniti.»

Mada je moja izjava delovala malodušno i oportuno, ja sam verovao u snagu naše odbrane. Stalno sam ponavljao, ali ne samo ja, da je za nas presudno prvih 2 – 3 dana uspešne odbrane, da odbrana izdrži prve talase napada, a kasnije će sve ići mnogo lakše.

Snagama neprijatelja ne sme se dozvoliti prodor u unutrašnjost teritorije zemlje, rasecanje i spajanje snaga na pojedinim pravcima. To je bilo jasno svakom od komandanta do vojnika sa puškom koji je čekao u rovu.

Ja sam dobro znao loše navike jednog dela komandanata i najodgovornijih starešina, da daju nepotpune i lažne podatke o stanju u jedinicama, da uveličavaju stanje borbene gotovosti, da galame o svojoj snazi, a galamom su terali strah koji ih je obuzimao. Klasnije će se to obistinuti.

Komandant 9. mtbr iz Gračaca, pukovnik Kordić Jovo, prvi je poklekao i kompromitovanjem odbrane njegove brigade dovedena je u pitanje komunikacija Knin – Gračac – Korenica, da je načelnik štaba kninskog korpusa, potpukovnik Radić, bio potpuno van zbivanja i da ga general Kovačević Slobodan uopšte nije obavestio o vremenu napada HV, pa se Radić našao zatečen zbivanjima oko sebe.

Komandant 18. brigade, je ušao u zonu razdvajanja na liniji Teslingrad – s. Čanak i nije uspeo urediti položaje za odbranu niti priviknuti borbe na novi ambijent, kojeg su oni znali samo po pričama izviđača.

Takvim ponašanjem značajno je oslabljena odbrana. Ponašanje ovih i još mnogih drugih bilo je poznato komandovanju, ali se nije ništa preduzimalo, štaviše, davana je podrška takvom ponašanju koje je predstavljano na rubu herojskog, a zapravo je bila najobičnija izmišljotina..

Kako je dan odmicao tako je bilo sve više informacija koje su stizale sa raznih strana i sve su govorile da Hrvatska sutra napada na Krajinu. Uz informacije koje su govorile o napadu stizala su i upozorenja, da se suzdržimo od upotrebe vatre prema neprijatelju i da će to biti naš adut i sl.

Prvo upozorenje je poslao Načelnik Uprave bezbednosti GŠ VJ, general Aco Dimitrijević, ali to upozorenje nije prihvaćeno.

U trenutku kada je telegram sa upozorenjem stigao, već su vođene prave borbe u zonama odbrane 70. brigade 15. korpusa; 11. brigade 21. korpusa; 24. brigade 39. korpusa, a artiljerija je dejstvovala i na drugim mestima.

Drugo upozorenje je stiglo od Načelnika Obaveštajne uprave GŠ VJ, pukovnika Branka Krge, koji je definitivno potvrdio informaciju o napadu HV i također tražio suzdržanost do krajnjih granica. Ovo je ignorisano i ocenjeno kao još jedna supozicija iz Beograda.

S tim u vezi, meni je bilo jasno, da ni moje informacije nisu primljene sa sigurnošću i odobravanjem, ali nisu ni odbačene, neka se nađu za svaki slučaj!

Naveče u 20,00 časova kod komandanta na redovnom referisanju rekao sam: »Oni dolaze u jutro u 05,00 časova» i pokazao upravo takav sadržaj kojeg sam primio u 19,10 časova iz inostranstva.

U 21,00 časova održao sam sastanak sa svim zaposlenim u Odeljenju za obaveštajne poslove GŠ SVK. Odao sam im priznanje za sav uloženi trud i napore koje su podneli tokom čitavog ovog vremena. Popili smo kafu i rekao sam im da svi idu kućama osim Milana Lončara iz odseka za EI I PED i dve daktilografkinje.

Nisu odlazili, pa sam rekao da sam ja noćas dežurni i ako to ne treba da budem, ali neću da propustim trenutak napada i sebe proverim u poslu. Na kraju sam im rekao, da ako sutra u jutro dođu na posao u 07,00, a ne otpočne napad imaju pravo da me ignorišu i smatraju da im više nisam pretpostavljeni. Bio sam spreman da izvršim to obećanje. Nešto posle 22,00 časova svi su se razišli.

Sve veze su bile usmerene u odeljenje, sve jedinice EI zadejstvovane u punom sastavu.

Opis noći 03./04.08.1995. godine dajem po hronološkom redu događaja i tačnom vremenu.

- 22,30 časova javlja mi se oficir UN, saradnik «Zora» i kaže:»Lično sam video i izbrojao 11 tenkova u selu Siča na granici gde naftovod iz Hrvatske ulazi na teritoriju Krajine. Nalaze se u borbenom poretku.»,
- 22,45 obrađenu informaciju telegramom prosleđujem u komandu 21. korpusa. Informaciju je primio zastavnik Pero Bunjevčević, sekretar komandanta korpusa. Istovetan sadržaj upućujem na IKM u Slunj.
- 23,00 časova iz Beograda me zove pukovnik Krga i moli da obezbedim jedno vozilo za četvoračlanu porodicu iz Knina koja hitno mora u Beograd. Određujem vozača i vozilo i shvatam prave razloge njihovog odlaska.
- 23,30 časova pozivam komandante brigada 7. korpusa redosledom.

1.- Kapetana Popović Nemanju u Vrliku. Izveštava me da je situacija napeta, ali se ništa ne dešava. Upozoravam da na spoj sa 75. brigadom na Svilaji i da pazi na levu obalu Peručkog jezera, Bravčev dolac je vrlo osetljiv, a od Maljkova mogu tenkovi. Sve prihvata i zahvaljuje mi. Klaže da će se čvrsto držati.

2.- Kapetana Paravinju u Obrovac, komandanta 4. lake brigade. Raduje se što brinem o njemu. Razgovaramo o Velebitu koji i njega brine, ali se nada da će sve biti kako treba. Za pravac od sela Jasenica tvrdi da neprijatelj ne može proći.

3.- Pukovnika Davidović Vladimira, komandanta 75. brigade u Drnišu. On je odlučan. Kažem mu da registrujemo podilaženje neprijatelja na prednjem kraju i da bude oprezan. Već je ponoć.

4.- Već nekoliko puta me poziva general Lončar da se informiše o stanju na frontu. Nalazi se na odmoru, ali je vrlo napet i sav u iščekivanju. Pozivam načelnika štaba 18. k u Korenicu. Pukovnik Đaković je dobrog raspoloženja. Razgovaramo o Velebitu, prednjem kraju 18. brigade, delu fronta prema 5. muslimanskom korpusu. Nigde nije lako, ali se nada da će izdržati. Pitam šta se dešava u zoni 70.pbr u Plaškom i on mi odgovara, da će se ustaše loše provesti u okršaju sa ovom brigadom.

5.- Veza sa komandom 39. k je vrlo loša i odustao sam od galame, jer se i onako ne možemo sporazumeti.

6.- Oko 02,00 časova kod mene dolazi pukovnik Tihomir Alavanja, rukovodeći starešina dežurnog tima i kaže, da je upravo primio poruku od neidentifikovanog pripadnika UN da napad počinje u 05,00 časova i da budemo oprezni. Alavanja mi je rekao da preduzima mere u skladu sa primljenom informacijom.

7.- Do 03,20 časova obavestio sam sve jedinice o tačnom vremenu napada po poslednji put. Odmah zatim pozvao sam generala Lončara i rekao mu da bi bilo dobro da dođe u komandu. Došao je odmah.

8.- 04,00 časova oružane čarke su na sve strane. Na nekim mestima se već vode borbe. Eho pušćane paljbe odjekuje dolinom.

Tačno u 05,00 časova stravičan artiljerijsko-raketni udar po Kninu. Prvi ciljevi su zgrada GŠ SVK i uži centar grada, kasarna i tvrđava. Kasnije je vatra prenetna po čitavom gradu, bez selekcije ciljeva.

Dok silazim u podrum, po hodnicima su isprevtane stolice, stojeće velike pepeljare i sve drugo što se tu našlo. Projektili su padali u dvorište zgrade, pa se u samoj zgradi osećao veliki pritisak detonacija, sva dvorišna stakla su popucala. U trenutku dok ulazim u podrum u operativnom centru komandant 44. raketne baze izdaje naređenje i naše rakete su lansirane u 05,05 časova.

Posle dvadesetak minuta artiljerijski napad jenjava, ali ne prestaje. Uglavnom se čuje dejstvo višecevniha bacača raketa koji prave buku, ali manju štetu.

Počinju pristizati i prve informacije o žrtvama artiljerijskog gađanja Knina. Duž glavne ulice u Kninu od mosta na r. Krka do izlaska prema Golubiću registrovano je jedanaest pogođenih stanovnika, još uvek se ne zna koliko je poginulo, a koliko je ranjeno. Pristižu i informacije, da je neprijatelj praktično gađao čitav grad, da nema dela grada u kojem nije pala koja granata ili raketa. Tvrđava je bila osnovni orijentir za gađanje zgrade komande i rezidencije Predsednika RSK koji su se nalazili u podnožju tvrđave. Kuća u kojoj sam ja stanovao je pogođena. Pokušavam interfonom da dobijem Ivaniš Ostoju ili njegovu suprugu Anđu koji su radili kod mene, ali se niko ne javlja. Verovatno su pobjegli sa prvom kanonadom.

Polagano odmiče dan. Pokušavamo stupiti u vezu sa više izvora da bi videli razvoj događaja. Veze su još uvek dobre i u funkciji, ali se malo ko javlja na pozive.

Počinju da pristižu izveštaji iz komandi i ni jedan od njih ne zabrinjava svojim sadržajem. Štaviše, stiče se utisak da se sasvim dobro držimo, da na nekim delovima fronta, gde je HV imala slabije snage, imamo inicijativu.

Prema tim izveštajima, uspešno su odbijeni napadi na pravcima:

- s. Brlog – Drenov Klanac – Glavace,
- Pakovo selo – Drniš,
- Teslingrad se drži dobro i javljaju da su prešli «prugu smrti»,
- Kod Petrinje i Sunje jedinice 39. korpusa imaju dobre rezultate u odbrani,
- Na Dinari je stanje vrlo ozbiljno, ali ne i kritično,
- Na Velebitu oko Alana se nešto ozbiljno dešava, ali nemamo vezu sa tim delom.
- Vrlo je neizvesno kako će se odvijati situacija iz pravca Bosanskog Grahova. Naše jedinice u Strmici za sada drže stanje pod kontrolom i ne dozvoljavaju neprijatelju da iz tog pravca jače ugrozi Knin,
- Na prilazima Obrovcu vode se velike borbe i naša odbrana odoleva,
- Benkovačka brigada se dobro drži i za sada nema ugroženih delova,
- Sa Korduna stižu također ohrabrujući izveštaji.
- Na svim delovima vlada smopouzdanje i odlučnost. Nema ni jednog traga malodušnosti i popuštanju.

Na osnovu svih primljenih informacija, stanje pre podne je bilo jednako kao i toliko puta pre toga kada je Hrvatska atakovala na teritoriju Republike Srpske Krajine. Ovaj put je bila razlika u tome, što se nije najjasnije uočavalo težište. Podjednako su napadali dužinom celog fronta i to je potvrđivalo raniju procenu da na svim delovima žele uspeh u konačnom slamanju otpora SVK.

U Kninu je već prilično uzavrela situacija. Ima dosta onih koji žele da ga napuste i mnogi već napuštaju. Hrvatska artiljerija pokušava da gađa deo komunikacije koja iz Knina ide ka

Pađanima i dalje prema Gračacu. Želja za odlaskom u zbeg podstaknuta je i činjenicom da su projektili iz artiljerijskog oruđa HV znatno više pogađali civilne ciljeve nego vojne. Pričinjena je značajna matrijalna šteta, ali niko ne zna kolika je, niti ima mogućnosti da se procena vrši.

Iz Beograda me zove kapetan Dragan. Pita da mu preciznije objasnim šta se dešava u Kninu i Krajini, da su informacije u Beogradu oskudne i nejasne. Kažem mu da je izvršen napad na čitavu Krajinu, da trenutno stanje nije loše, ali da nam više ne može pomoći. On traži mogućnost da se vrati u Knin i ja ga uveravam da je to sada gotovo nemoguće.

To što nismo znali šta se dešava na Velebitu, postalo je jasno oko 14,00 časova. Dobili smo informaciju da je HV ušla u selo Sveti Rok, a potom i u Lovinac. Gračačka brigada je, udarom s boka, presečena. Sada je ugrožen Gračac, put Knin – Korenica i još mnogo šta drugog.

Neko širi informacije, koje stižu ko zna od kud, da jedinice 11. korpusa u Istočnoj Slavoniji imaju značajnog uspeha u napadu na Osijek i Vinkovce. Čuju se kombinacije, da je Osijek novi glavni grad Krajine umesto Knina i sl.

U vremenu od 14,00 do 17,00 časova mnogo toga se kviri. Zapravo stižu izveštaji iz kojih je jasno, da oni prethodni izveštaji nisu bili napisani na osnovu činjenica već pogađanja i želja, i, sada od jednom, situacija je mnogo lošija od očekivane. Ona je bila loša i pre samo što o tome nismo znali ništa.

U 17,00 časova komandant GŠ SVK je predložio Predsedniku RSK gospodinu Martiću, da donese naredbu o povlačenju stanovništva na bezbednije prostore (ne navodi se koje). Kod mene dolazi general Lončar i pita, da li možemo zajedno do Teslingrada, jer mu se tamo nalazi sin. Zbog umora ne mogu da vozim i određujem pratnju sa kojom je otišao. Više nemamo informacija šta se tamo dešava, nemamo informacija da li se može proći pored Gračaca i polagano ostajemo odsečeni od glavnine vojske. Samo povremeno uspevamo s nekim da dobijemo vezu.

Za 20,00 časova svi komandanti brigada 7. korpusa su pozvani na referisanje u GŠ SVK, a ne u komandu korpusa. Do tog vremena napisana je naredba o evakuaciji stanovništva, koju je potpisao Milan Martić.

Primam informaciju da je na r. Una veliko zagušenje, jer Vojna policija VRS ne dozvoljava prelazak u Republiku Srpsku. To je tog časa bila jedina valjana i sprovodiva tačka operacije «Vaganj-95» da se ne dozvoli prelazak civila iz Republike Srpske Krajine u Republiku Srpsku. Iz Republike Srpske nema nikakvih informacija da njihova vojska može udarima po HV i HVO umanjiti pritisak na Krajinu. Da je planirana operacija počela istog časa kada i napad HV na Krajinu bilo bi mnogo drugačije. Uspeli smo da primimo informaciju, da su jedinice 5. muslimanskog korpusa krenule u napad i na Krajinu i na Republiku Srpsku.

Posebno ugrožavaju izlazak sa Korduna i Banije prema Dvoru na Uni, ali po svemu sudeći težište napada je na jedinice NO AP Zapadna Bosna.

U 20,00 časova počinje zakazani sastanak. Prisutni su svi komandanti brigada osim iz Vrlike. Tamo je odbrana probijena.

Komandanti brigada nemaju šta da kažu. Situacija je krajnje kritična i stanje loše. Sastanak završavamo oko 21,00 časova saopštavanjem naredbe da GŠ SVK napušta Knin i odlazi na IKM u Srb.

Iz Knina sam Krenuo nešto oko 23,30 časova. Mnogi su već otišli, a neki se još spremaju. Na parkingu komande ima dosta oštećenih vozila, gume, rezervoari za gorivo, stakla. Moje vozilo nije oštećeno, ali kad sam otvorio vrata ništa nije na svom mestu. Posipadale pepeljare, unutrašnje svetlo visi, deo plastike napred ispao iz ležišta i tako, ali vozilo pali i u funkciji je. Ja i Lončar krećemo zajedno. Pazim da po ulicama kojim se vozimo ne nagazim kakav metal ili drugo, da ne bi probili gume. Dolazimo do mosta na r. Butišnica. Pored nas kreću se i drugi, nema velike gužve, ali se svi utrkuju da što pre napuste Knin. Vozimo se prema Pađanima, iznad Vrela Zrmanje prema Popini i Srbu. Sustižemo i prestižemo manje kolone izbeglica. Što se više približavamo Srbu gužva je veća. U noći bez svetala sve to deluje sablasno. U Srb ulazimo teškom mukom. Već je prošlo 03,00 časova 05.08.1995. godine. U centru mesta su štabna kola koja ukazuju da bi tu trebala da bude komanda, ali tu nema organizovanog rada, samo po neko uđe ili izađe i svi su u žurbi. Mnogi su već plegali na topli asfalt, starije osobe, žene i deca. Sa vozilom se ne može dalje. Parkiramo se i čekamo. Izlazim iz vozila i osmatram da li ima ikakva mogućnost da prođemo do Suvaje, ali od tog posla nema ništa. Kompletan put je zauzet, skoro da se ni pešice ne može dalje.

Ovo je drugi dan bez hrane i cigareta. Nisam se ni setio toga, da mi nisu nestale cigarete.

Nisam spavao gotovo 50 sati, neobrijan, znojav i umoran, ali san mi ne dolazi na oči.

Ne mogu da se oslobodim crnih misli koje su me obuzele od početka napada. Sve mislim, da li se ovo moglo izbeći, ko je za sve to kriv, ko je ovaj narod toliko obmanjivao i manipulisao njihovim osećanjima, da oni sada povaljani po asfaltu i ko zna kuda još, ne znaju šta im sutrašnji dan nosi.

Više nikakvu vezu nemamo, ni mobilni telefon kojeg sam imao ne radi, nema signala.

Jutro je maglovito, sve do 10,00 časova je magla, koja je prilično gusta i ne vidi se daleko. Na sve strane čuju se glasovi, deca plaču, dozivaju se imenima i nadimcima.

Neko kaže da je jedna žena umrla na porođaju. Sahranjuju je u jednom šljiviku poviše puta koji vodi za Donji Lapac. Plašimo se dejstva avijacije, a ciljeva na pretek, uglavnom stari ljudi, žene i deca.

U mestu vojske nema mnogo, nema ni jedne jedinice, još uvek su napred i ne dozvoljavaju neprijatelju da preseče Krajinu. U Kninu ne znam šta se dešava. Svi su ranije krenuli iz njega. Meštani Srba se nikuda ne pokreću. Stoje ispred kuća i na prozorima. Razgovaraju sa nama iz zbegu, traže informacije kako bi doneli odluku šta da rade. Neki se i spremaju, jer ne veruju da će se i ovo mesto spasiti od pada u hrvatske ruke.

Kolona se ipak po malo kreće napred, otvaraju se prolazi i tako stižemo za čitav jedan dan do vrela Une. Tu moramo provesti drugu noć. Kolone iz Srba i iz Donjeg Lapca se slivaju prema Martin Brodu, a propusna moć puta je mala i to značajno usporava kretanje. S ove strane Dalmacija i deo Like, a sa druge strane najveći deo Like sve do delova opštine Plaški. Uspeo sam da se probijem do Donjeg Lapca, a tamo u više kolona putem i kroz polje nepregledne kolone izbeglica hrle prema Uni i jedinom prelasku i spasu. Javlja mi se slika od pre nekoliko dana kada sam video kolonu koja je odlazila iz Drvara. Šta se tamo dešava? Jesu li neprijateljski vojnici ušli u Drvar, jesu li vojnici 5. muslimanskog korpusa krenuli uzvodno Unom u pravcu Kulen Vakufa i Martin Broda, da li ovaj narod uspeti da pređe reku i nađe spas u Republici Srpskoj?

Dva dana su mi trebala da odem prema Donjem Lapcu i da se vratim do izvora Une.

Susrećem mnogo poznatih ljudi. Susreo sam i pukovnika Stevu Ševu, hoće do rodnog sela, ne zna šta mu je sa majkom.

Veličanstveni prizor izvora jedne od najlepših reka sada je pomućen ovim slikama paćenika koji pognutih glava prolaze i ne znaju kuda idu. Voda na izvoru kao da plače nad sudbinom

stradalnika i njihovom nestvarnom krivicom koja se ogleda samo u tome što su druge nacije i druge vere i što nisu po meri onima koji kroje novi poredak. U tom krojenju poretka oni koje smo do jučer zvali braćom – Hrvati sada isukanih kama kidišu da dokažu da su verne sluge novih gospodara i oni koji su ih stotinama godina branili od mnogih nevolja sada su njihovi glavni neprijatelji. Mržnja nije nikada prestala, ali je u proteklih 4-5 godina dostigla neslućene razmere i svoj vrhunac, pa ne čude nikava zverstva koja hrvatska vojska čini nad nedužnim i nejakim. Ne zna da li je istina ili samo insinucija, ali do nas dopiru vesti da hrvatska vojska napreduje i da ispred sebe sve uništava, pali, ruši i ubija. Nemaju milosti ni prema kome. Žele sada i bez odlaganja da unište sve tragove postojanja Srba na ovim prostorima i u Srbu, koji nosi to ime i pre nego što su Hrvati došli na ova područja. Sada je prilika i neće je propustiti. Ostaće jadikovke i izvinjenja, ali se nikada više slična slika neće ponoviti. Ostaje nada da će Hrvati u nedostatku Srba početi međusobne obračune, jer njima je život bez krvi ravan životu žednog bez vode.

Nisam više mogao da izdržim vožnju metar po metar. Izašao sam iz vozila, uzeo pušku, RAP i čaturicu vode sa izvora Une. Milanu sam rekao da nastavi sam i ako me ne stigne naći će mo se na Oštrelju, koji je od tog mesta udaljen više od 40 km.

Dan kao i prethodni. Magla se počela dizati nešto posle 10,00 časova. Do tada sam bio miran, ali sada kad se pojavljuje nebo opet mislim na dejstvo avijacije. Izlazim sa puta i kroz šumu se probijam prema Martin Brodu. On nikud se ne čuje nikakva pucnjava.

Silazim prema Uni i prema Martin Brodu. Uz put sam sustigao dva vojnika. Oni nisu bili nigde angažovani. Obojica su iz Lapca, gladni i umorni. Dalje nastavljamo zajedno i dolazimo do železničke stanice u Martin Brodu.

Kod magacina na železničkoj stanici nailazimo na baštu. Nema nigde nikoga i mi sami uzimamo nešto za pojesti. Vojnicima sam podelio glavicu kupusa, a sebi nekoliko mrkvi i zeleni paradajz.

Odlazimo do Une na «moje» imanje i tamo smo se napili vode, umili i opravi čarape.

Iz pravca ušća Unca u Unu gde se nalazi veliki ribnjak odjekuju detonacije bombi. Neko ubija ribu u ribnjaku da bi imao šta da jede.

U 17,00 časova prešao sam most na reci Uni i ušao u Republiku Srpsku. Okrenuo sam se da pogledam iza sebe. Niz padine prema Martin Brodu i putem i stazama koje vode prećicama spuštale su se kolone pešaka i vozila, kamiona, traktora i zaprežnih vozila.

Potpuno sam zanemio od te slike, niti dobro vidim niti dobro čujem, kao da sam u agoniji. Korakom se krećem prema Oštrelju. Na jednom mestu sam pokušao da se vozim na zaprežnim kolima, ali tako da jednom nogom stojim na zadnjoj kočnici. Odustajem, jer mi je lakše da hodam.

Na Oštrelj dolazim oko 22,30 časova. Tu ću se zadržati, jer je tu komandno mesto 2. kk i IKM GŠ VRS. Uspeo sam da se javim kući u Beograd i sinu čestitam petnaesti rođendan. Sada mi je malo lakše.

Na Oštrelju sam prespavao u jednoj sobi u kojoj nas je bilo nekolicina. Zaspao sam dok smo pričali šta se sve dešavalo proteklih nekoliko dana. Moji drugovi iz 2. kk pričaju mnoge neverovatne stvari, koje su za nas novost, jer već četvrti dan ne dobijamo nikakve informacije osim onih koje doznamo od nekih lica koja dolaze iz različitih pravaca.

Doznajem vest da je 21. korpus na Kordunu kapitulirao, da se na putevima prema Dvoru na Uni dešavaju zločini, jer su muslimanska 505. brigada iz Bužima i neka jedinica HV pokušale da preseku povlačenje prema Republici Srpskoj i da su nemilosrdni prema bilo kome ko im se nađe na putu.

Hrvatski radio je već objavio pobjedu ističući da se radi o velikoj i briljantnoj pobjedi Hrvatske vojske i celokupnog naroda, koji su velikim naporima oslobodili zemlju, a da su Srbi, i ako pozivani da ostanu, samovoljno napustili Hrvatsku i uputili se u Republiku Srpsku i Srbiju. Može li biti nešto licemernije od tog saopštenja. Vidi se da su od Nemaca naučili sve, pa i tu gebelsovsku propagandu koju tako vešto i besomučno primenjuju čitavo ovo vreme.

Pre podne 08.08.1995. godine silazim u Bosanski Petrovac. Odmah ispod šume iz pravca Oštrelja i Drvara počinje da se proteže polje. Već je u znatnoj meri zakrčeno vozilima, borbenim vozilima, oklopnim vozilima i artiljerijom. Tu je kao neko sabiralište i očigledno da se to neće odatle pomerati.

U samom Petrovcu je ludnica, sastaju se dve izbegličke kolone. Sve prodavnice i ugostiteljski objekti rade. Već ponestaje robe iz prodavnica, i ako se kupuje najnužnije. Niko ne zna koje su cene, a za ovih 4 godine rata smo navikli da višestruko sve plaćamo, pa nismo iznenađeni. Trgovci hoće da zarade, a na kome? svom ili tuđem, nije važno.

Tada nisu znali da za nekoliko dana i njih čeka ista sudbina. To je vreme u kojem je bitno preživeti taj čas, a nekoliko dana unapred je delovala kao daleka budućnost. U ovakvim okolnostima mnogi je neće ni takvu doživeti.

Od Bosanskog Petrovca idemo ka Prijedoru. Sada sam u kolima sa Nikolom Šuputom iz organa bezbednosti. Prolazimo Bravsko. Uz put smo naišli na zastoj kolone. Ispred nas u dolini gori šleper, a pored njega putničko vozilo. Oni koji su sve posmatrali, pričaju nam da je hrvatska avijacija gađala kolonu, da je šleper pogođen i to putničko vozilo koje se našlo u neposrednoj blizini. Čuju se detonacije iz vozila. Zapaljene su konzerve i sada usled visoke temperature eksplodiraju.

Pokušavam da to fotografišem, ali primećujem da mi je foto-aparat polupan. Kako, kada i i gde sam ga razbio ne mogu da se setim.

Skrećemo s puta i sa gornje strane obilazimo zapaljenu šleper. Dolazimo u Velagiće i skrećemo ka Sanskom Mostu i Prijedoru.

GŠ SVK je smešten u objektima GP «Kozara» u Prijedoru. Imamo neke kancelarije, mnogo nas nedostaje, niko ništa ne zna gde se ko nalazi. Komandant GŠ SVK general Mrkšić i komandant VRS general Mladić su otišli u Novi Grad. Tamo je vrlo kritično, potpuno je ugrožen prelazak izbeglica iz Krajine.

Niko ne zna pojedinosti o predaji 21. korpusa i šta se desilo sa narodom i vojnicima.

Neko kaže da je predaja obavljena uz prisustvo UN i da će sva vojska i narod biti prebačeni vozilima u Srbiju, autoputem kroz Hrvatsku! Ne mogu da verujem šta se sve dešava i gde smo se našli.

Odlazimo u hotel da se odmorimo. Tamo u restoranu susrećem generala Novakovića i grupu vojnika koja ga prati. Uspevamo da razgovaramo toliko da se jedva razumemo. Nikome nije do priče. On se vraća sa dela oko Žirovca, tu je pokušao nešto da uradi ali bez uspeha, a u trenutku napada nije bio u Krajini, vraćao se iz Ženeve gde se nalazio na pregovorima. Prenoćili smo u Prijedoru i u jutro nastavljamo prema Banja Luci. Na pola puta zastoj. Neko je nekoga ubio u koloni, zbog nekog nesporazuma. Nema zakona i svako je sada u pravu i deli pravdu po svome.

U Banja Luku dolazimo kasno posle podne i odlazim kod kolege Knežević Čede. Sa Čedom se znam čitav niz godina. Tu su i ostali koje poznajem. Pričamo o proteklim danima, šta bi bilo da je bilo, i tako redom. Ništa neće pomoći, pričamo tako da ne bi ćutali.

Tu smo ručali. Kod Čede ostavljam svu opremu koju sam poneo i vozilo koje sam koristio. Tražim od njega da me preveze u Srbiju.

On pristaje i odlazim za Bjeljinu. Vozimo se nekim obilaznim putem na kojem nema izbegličkih kolona.

U noći 12/13.08.1995. godine prešao sam most na reci Drini kod Karakaja i otišao u Beograd. Dana 15.08.1995. godine podneo sam molbu za prestanak vojne službe.

Tako je završeno moje ratovanje u REPUBLICI SRPSKOJ KRAJINI.

U ovom tekstu sam spomenuo veliki broj događaja i ljudi. Mnoge nisam, jer bih u dobroj nameri napravio veliku štetu. Zbog svega ovog što sam opisao i onog što sam prećutao, u Hrvatskoj sam osuđen na 20 godina zatvora. Po Zakonu o amnestiji i oprost u obuhvaćena je i moja presuda.

Prateći šta se dešava i da se s vremena na vreme spominje moje ime u različitim situacijama nisam siguran da je taj oprost greha konačan.

No na sve ovo pisanje, ja se nisam odlučio iz mržnje prema Hrvatskoj i Hrvatima.

Nisam pisao ni sa namerom da bilo šta prekrajam ili izvrćem. Napisao sam onako kako sam tog časa beležio i kako sam u pojedinim trenucima razmišljao i o ljudima i o događajima. Politika koja je devedesetih godina promovisana u Hrvatskoj dovela je mene i najveći deo mojih sunarodnjaka u situaciju da se borimo za biološki opstanak. Vladala je potpuna ugroženost za imovinu i živote. Na sve strane su pravljene spiskovi za likvidacije, pretnje i ucene, prozivanja i etiketiranja, udaljavanje od posla ili u najboljem slučaju dodeljivanje poslova za koje je potrebna niža stručna sprema.

Možda bih se ja drugačije ponašao i drugačije rezonovao da nisam znao mnogo više od običnog čoveka, I taj, običan čovek, je prepoznao opasnost od povampirene nemani fašizma i ustaštva što se nije krilo, jer su takvi sedeli u Saboru, u Vladi i na drugim odgovornim mestima u Hrvatskoj i sa svih strana navlačili opasnost nad svakim Srbinom u Hrvatskoj. Činjenica jeste da u to vreme HDZ nije bila partija ili stranka, to je bio pokret najvećeg dela Hrvata, podržan od najekstremnijih ustaških zločinaca iz čitavog Sveta. Iz vrha tog pokreta na čijem čelu je bio Franjo Tuđman, javno i otvoreno je izazivana i podsticana mržnja prema Srbima, pod njegovom palicom i na osnovu njegove ideje Srbi su brisani iz Ustava Hrvatske i od konstitutivnog naroda, preko noći, postali nacionalna manjina.

Znajući dobro kakva će reakcija uslediti, nije trebalo dugo čekati da se sav srpski narod proglasi okupatorom i to najmanje 15% od ukupnog broja stanovnika u Hrvatskoj. Tako sam i ja postao okupator. Po toj logici okupator sam postao danom svog rođenja i time je za mene već bila napisana presuda - biološki nestanak.

Čime sam se ja i svi ostali Srbi toliko zamerili Hrvatima i Hrvatskoj da preko noći nas svrstaju u drugorazrednu kategoriju? Da li time što je srpski narod, braneći goli život, i u Drugom svetskom ratu krenuo u odbranu otadžbine? To što su se na putu borbe našle ustaše i kvislinška NDH, sada Hrvatska koristi da prikaže kao vlastitu antifašističku borbu i u tom delu ignoriše ulogu Srba.

Jesam li se ja i drugi zamerili Hrvatskoj što smo voleli Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju? Ljubav prema SFRJ i prema Hrvatskoj nisam nikada delio, jedna drugu je dopunjavala i uzajamno se ispreplitala.

Kao pripadnik i oficir JNA iskreno i istinski sam verovao u proklamovane vrednosti socijalističkog društva u kojem sam rođen i u kojem sam živeo. Nikada nikog nisam delio ni po imenima, naciji, veri ili rasi. Duboko sam verovao da je sve zlo ovog sveta daleko iza nas, da smo postali civilizovani i emancipovani. Na žalost, teško sam se prevario.

Za vreme rata nikoga nisam ponizio niti uvredio. Po prirodi posla susretao sam se sa različitim kategorijama ljudi. Video veliki broj zarobljenika, a sa nekima od njih i razgovarao. Nijedan nije bio uskraćen za hranu, cigarete i smeštaj primeren okolnostima.

Prema zarobljenicima se postupalo humano. Ratni zarobljenik Mile Dujmović iz sela Švica, opština Otočac je za vreme zarobljeničtva ugojio se 18 kg. Muslimanska strana je prijavila kasarnu u Željavi i vlasti u Krajini, da se na toj lokaciji nalazi logor ratnih zarobljenika, da ih ima nekoliko hiljada i da su izloženi različitom zlostavljanju. Kada je došla komisija Crvenog krsta i pregledala lokaciju lako je zaključila da tu nikada nije boravio veliki broj ljudi. Ja sam od njih tražio da konstatuju samo razliku u kilogramima kod zatečenog Dujmovića, a sa njim mogu da razgovaraju bez našeg prisustva, da se vidi da nemamo logore za zarobljenike već njihovo tovilište. Ništa nisu radili, samo jeli i pili.

I danas nosim mnogobrojne slike stradanja, pojedinačnog i kolektivnog, za vreme rata. Od dana dolaska u Krajinu i slika streljanih nevinih žrtava u Gospiću koje smo pronašli kod Lipove glave, masakra i pokolja u Medačkom džepu, preuzimanja i identifikacije leševa u krugu fabrike «DMB» u Korenici, leševi muslimanskih boraca pripadnika NO AP Zapadna Bosna. To nisu bili leševi, to su bila izmasakrirane gomile telesa koje se nisu dale identifikovati. Ja znam da je leševa bilo i na drugoj strani, da su stradale nevine žrtve, ali ja o njima nisam pisao, jer ih nisam video. Pisao sam ono što sam ja video, čuo i doživeo. Onako kako je bilo, bez laži i podmetanja. Veliki je broj onih koji nastoje i ovaj period prekrojiti i prikazati u drugom svetlu.

Slika današnje Hrvatske i odnosa u njoj nije slika onih odnosa iz devedesetih godina. Da li je Hrvatska sama tako htela ili je imala ulogu vernog sluga ja ne znam, ali se jasno razabire kako tanana nit zločinačkog delovanja se proteže tokom čitavog 20. veka. Istorija beleži i dokazuje da Antu Pavelića Poglavnika NDH i Franju Tuđmana kao Vrhovnika Hrvatske povezuje ista ruka. Snažna ruka Vatikana i njenih vernih službi u Engleskoj i SR Nemačkoj.

Samo zahvaljujući tim snagama Ante Pavelić nikada nije odgovarao za zločine u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Vojvodini, a Franjo Tuđman nije stigao do Haga, jer ga je smrt pretekla. Kontinuirano i poslušno delovanje Hrvatske po diktatu mentora je nagrađeno. Nagrađeno je samostalnošću u neutemeljenim granicama koje su dodeljene od strane Josipa Broza i KPJ, kandidaturom za ulazak u EU i ako po međunarodnim standardima ne ispunjava uslove, prijemom u prošireno članstvo Saveta bezbednosti i sl.

Koji paradoks. Zemlja čiji su državljani – Hrvati bili utemeljitelji savremenog terorizma u 20-tom veku, koji su širom sveta planirali i izvodili terorističke akcije, rušili, palili ubijali i pljačkali, sada postaju članovi Saveta bezbednosti.

Verovatni kriterij je bio iskustvo u kidanju i razaranju međunarodnog tkiva.

Takvi su trebali Nemačkoj, koja je i ako kažnjena, vodila računa i negovala kategoriju ustaških emigranata i zločinaca. Znala je da će doći dan osвете za sve što je doživela u dva

svetska rata na prostorima Jugoslavije. Pokolj i progon Srba od Republike Srpske Krajine, Republike Srpske i Kosova nije ništa drugo nego osveta.

Danas Hrvatska na sve strane reaguje, upućuje diplomatske note i smišlja tajno i javno, kako bi napakostila Srbiji, proziva je da daje utočište nelegalnoj i nelegitimnoj Vladi Republike Srpske Krajine u izbegištvu. S kojim pravom? Zar pravo da određuju oni koji i dalje slave ustašku grobnicu u Blajburgu, oni koji su na sve načine pomagali šiptarsku borbu za otcepljenje od Srbije, obučavali šiptarske teroriste, pomagali matrijalno i moralno, oni koji se na najbestijalniji način podsmevaju srpskim žrtvama u Jasenovcu i na dugim mestima, pravdajući te žrtve žrtvama u Srebrenici, koju izmisliš i smišliš da umanje istorijsku odgovornost za sve što su učinili.

Ja znam da u Hrvatskoj ima dobrih i čestitih ljudi i još za vreme rata sam se ljutio na svakoga koji je umesto »hrvatski vojnik« upotrebljavao izraz »ustaša«. Ja sam pišući ovaj dnevnik uvek imao prihvatljivu terminologiju i izraze, samo tamo gde sam prenosio kazivanja drugih upotrebljavao sam izraze kako su oni izgovarali.

Prljava igra se oseća na sve strane. S jedne strane, ne dozvoljavaš da se prognani vrate, nemaju pravo na imovinu ili obnovu porušene imovine, a s druge strane, činiš sve da i tamo gde su našli utočište oseće osvetu.

Moja želja je bila velika da budem uz svoj narod u trenucima kada mu je bilo najteže, kada je bio biološki ugrožen i kada je poklekao pred nadmoćnijim neprijateljom i morao da napusti vekovna ognjišta.

Priče o predaji, prodaji i izdaji uvek sam doživljavao kao delovanje neprijatelja na planu razbijanja jedinstvenog nacionalnog tkiva. Nijedan stanovnik Krajine ne bi menjao svoje ognjište za bilo koju adresu u Beogradu ili drugde, nije za njih Srbija bila obećana zemlja već jedina adresa na koju su mogli da odu.

Srpska zemlja u Hrvatskoj je okupirana i oteta, preprodana i podeljena sektama na korišćenje. Time je izvršeni zločin još veći i sramota međunarodne zajednice neskrivena.

Već dugo Hrvatska i Hrvati žive u transu i ludilu u koje su zavedeni smišljeno i planski. Možda će doći dan kada će iz njega izaći i upitati se: »Šta smo to uradili i zbog čega?«

Ako dođe taj dan neka im je prosto sve.

Ja nisam mogao da čekam dve decenije da vidim, hoće li neko u Hrvatskoj da me ubije. Nisam imao mogućnosti ni da biram, imao sam samo ovaj put i nijedan više. Ni ja ni bilo ko moj nije ubio nijednog hrvata, a oni meni jesu.

Izabrao sam ovaj put i na njega sam do Boga ponosan.

EPILOG

Genocid nad srpskim narodom u današnjoj Hrvatskoj ima svoju dugu tradiciju. Novija istorija prošloga vijeka svakako je najstaršnja i najtemeljitiše izbrisala postojanje srpskog nacionalnog bića na tim prostorima.

Sjetimo se samo logora u Gospiću, stvoren u Drugom svjetskom ratu, čak prije nacističkih logora smrti. U tom logoru je samo za četiri mjeseca ubijeno 40.123 Srbina, dokazano, ljudi s imenom i prezimenom. Zbog srpskog ustanka i talijanske okupacije taj logor je raspušten 1941. godine i za novu strašnu lokaciju određen je Jasenovac.

Ustaška NDH je bila specifična još po nečemu, jedina od nacističkih zemalja je imala logor za djecu. 20.000 djece sa imenom i prezimenom je ubijeno na namonstruozniji način.

Nijedna država pod dominacijom Trećega Rajha nije sebi uzela u zadatak da uništi jednu trećinu stanovništva sopstvene države. NDH je sebi postavila strašan cilj, da uništi sve Srbe na toj teritoriji. Po sistemu jednu trećinu pobiti, jednu pokrstiti, a jednu iseliti. Nije nikakva tajna da je ove riječi ponovio pedest godina poslije, Titov general Tuđman, i dodao u postotcima da na toj teritoriji ne smije biti više od 3% Srba.

Zašto ovo sada pričamo?

Jednostavno kao uvod u najstaršnji sat istorije Srba Like, Banije;Korduna i Dalmacije. Sat istorije kojega ćemo pamtiti, a koji traje i danas. Poslije fizičkih likvidacija likvidirali bi i Istinu.

Za nas Pravoslavne Srbe bio je to obrambeni rat, nismo zalazili u tuđe njive, branili smo svoje.

Časno su branili nesretni Srbi svoja ognjišta i njive i uspijevali dok nije izdajnik Milošević, sve nas izdao i prodao. Uništenje srpskog naroda, i fizičko i teritorijalno i duhovno počelo je pod petokrakom, a tako i završava, pod petokrakom. Užasno lice fašizma i komunizma je uništilo postojanje Srba na ovim prostorima.

Njemačka je kao okupaciona sila u 2.svj. ratu bila kažnjena kao odgovorna za genocid, denacifikacijom i podjelom teritorije.

Hrvatska je prošla nekažnjeno da bi desetljećima kasnije dobila i državu.

O najvećem progonu Pravoslavnih Srba koje istorija pamti ne smije se javno govoriti, kao da postoji zajvera šutnje štampe i svih ljudi od pera.

Sve nesreće i tragedije se danas skrivaju pod velom demokratije, pa tako i nesreća srpskog naroda. U toj demokratiji evropske podkulture, svi imaju pravo na sve osim žrtve.. Žrtva je kažnjena dvostruko, genocidom i šutnjom.

Evropa i Amerika zbog toga doživljavaju svoj civilizacijski sumrak, gazeći slobodu i dušu malih naroda.

Gazeći i uništavajući naše Svetinje i Hramove. Hramovi nisu samo zidovi i istorija, hram je sveto mjesto, koncentracije duhovne blagodati u kojoj učestvuje višnji svijet.

Hram je vječnost u vremenu i beskonačnost u prostoru, ako i padnemo od Boga

od vjere ne otpadamo.

Ciljevi uništenja jednog naroda drevne hristjanske civilizacije su bili jasni i perfidni. Nisu se okomili na inteligenciju toga naroda, jer inteligencija je potkupljiva i najčešće je mijenjala tabore.

Cilj uništenja je bila "elita jednog naroda" a ta elita je seoska, koja je stoljećima živjela na svojoj zemlji, generacijski predana vjeri i tradiciji. Zbrisati tu elitu sa zemlje, kuće uništiti, Crkve porušiti i popaliti bio je monstruozi cilj zločinačke organizacije koja nije skrivala svoje namjere čak ih je uvijek jasno i javno definirala.

175.000 dobro obučanih i naoružanih legionara od stranih pomagača krenulo je na veliki Svetac, bila je Blaga Marija, Pravoslavni Svetac, još 75.000 je čekalo za svaki slučaj u Slavoniji ako izdajica Milošević pogazi riječ koju im je dao da neće pomoći Srbima. Riječ je održao više i bolje nego što su očekivali.

Niko našem narodu nije pomogao, narod i vojska su se povlačili, napuštajući vjekovna ognjišta pod vatrom najsavremenijeg naoružanja.

To se ne može nazvati ni porazom, to je izdaja, klasična izdajnička tragedija, sjedinjeni akteri te međunarodne izdajničke korporacije, otpadnici otpadništva, vrhunski su uradili svoj posao.

Narod se povlačio krvareći, umirući na putu, bombardirane kolone, cesta prana od krvi mučenika da se pokaže gledateljstvu da nije bilo krvi, da nema mučenika.

Zar mislite da su oprali krv, zar se može krv oprati i živjeti kao da ništa nije?

Zar se mogu njive oteti, kuće porušiti, a neporušene useliti kao da ništa nije?

Zar se mogu ljudi pokrštavati najgorim otpadništvom otpadništva, sekti i barbarstva i reći da ništa nije?

Zavjera šutnje i prešućena istina je još gori zločin. Niko nije mogao istinu sakriti za vijeka, uvijek se ona pokazala i kao opomena i kao kazna i kao putokaz.

Proslavljajući pobjedu bez poraženih i proslavljajući zločin koga pokušavaju servirati kao humanitarnu poslasticu svjetskim gurmanima žednih krvi, to je aktualna istina koju gledamo i slušamo.

Naš narod je iseljen, raseljen, opljačkan materijalno i duhovno, nikada više neće naseljavati te prostore, to je činjenica, nema nas više tamo.

Nije nam svejedno i nikada neće biti i ove besjede su samo izraz neizmjerne tuge za narodom i zavičajom.

Volim svoj narod, svoju vjeru i svoj zavičaj.

Nestor

POST SCRIPTUM

Tekst kojeg ste upravo pročitali je deo moje životne priče.

Događaji koje opisujem ili spominjem su prikazani u oko 35% mogućeg sadržaja. Kažem mogućeg, jer najveći deo, najinteresantniji deo, za sada nije moguće predstaviti javnosti. Najverovatnije da će doći to vreme kada će se i ti sadržaji moći objaviti, ali da bih priču učinio potpunijom i interesantnijom odlučio sam se za sledeće:

Da bi se dobili potpuni odgovori na ovaj period, zamolio sam aktere događaja, da iz svog ugla opišu pojedina događanja, da iznesu svoja razmišljanja o ljudima i događajima i, na kraju, da oni iznesu sud o ovom sadržaju. Dakle, najkompetentniji kritičari, živi učesnici, ljudi koje poimenično spominjem u dnevniku.

Jedan broj učesnika nalazi se u Srbiji, jedan u Hrvatskoj, a jedan na različitim adresama u svetu. Svi koje sam kontaktirao su voljni izneti vlastita zapažanja i osvrte, čime će sadržaj značajno dobiti na svojoj verodostojnosti.

Pored njihovog kazivanja biće objavljeni pojedini dokumenti, koji svojim sadržajem potvrđuju ili demantuju ono što sam napisao.

Deo tih dokumenata je sačuvan u Srbiji, a deo u Hrvatskoj, a značajan deo je već plasiran javnosti kroz procese koji su vođeni pred sudom u Hagu.

Vrlo značajno je, dati odgovore na krucijalna pitanja, koja su i danas kamen spoticanja u pristupu temi «Rat u Hrvatskoj».

Kakav je to bio rat? Da li je to bio «domovinski rat» kako je u Hrvatskoj prihvaćeno i kako se slavi ili je to bio građanski rat sa svim jasnim karakteristikama te vrste rata, bez obzira sa kojeg se naučnog stajališta posmatrao.

Zbog čega i u čije ime srpska intelektualna elita u Hrvatskoj nastoji dokazati krivicu sopstvenog naroda, da je on taj koji je prouzrokovao nesreću i krenuo u rat? Zbog čega ta ista elita ne želi da se ova pitanja rasprave i rasvetle, da se objektivno i argumentovano dođe do odgovora, zbog čega je došlo do rata u Hrvatskoj 1991. godine?

Lakonski odgovori i a priori krivci više ne mogu zadovoljiti znatiželju javnosti, jer je i ona u celini i mnogi pojedincu u njoj, svesni da se istina prikriva i u ime istine, nudi laž. Sama pomisao na takvo šta odmah se u Hrvatskoj dočekuje «na nož», jer jednom proklamovane «istine» moraju se prihvatiti kao apsolutne i tu diskusija prestaje. Međutim, to nije tako. Danas, sutra ili u nekom doglednom vremenu istina će ugledati svetlo dana. Smatram da je za sve bolje da to bude što pre.

Ja nisam usamljen slučaj, jer svaki dan neko novi se pojavi i nudi sadžaj kao celinu ili pojedine periode tog vremena. Svi zajedno možemo pomoći onima koji realno i nepristrasno proučavaju taj period, kako kod nas, tako i na drugim mestima.

Deo srpskog nacionalnog korpusa, koji je proteran iz Hrvatske tokom 1995, godine do danas nije pronašao rešenje svog statusa.

Proklamovana politika u Hrvatskoj nudi povratak, ali de facto, taj povratak je nemoguć, jer nisu obezbeđene pretpostavke za takvo nešto.

Na lokalnom nivou ima prekrasnih primera suživota srpskog i hrvatskog stanovništva, ali oni se gube u masi pomahnitalih grupa, koje orkestrirano šire nacionalnu mržnju na javnim mestima, oponašaju i prizivaju nemani prošlosti i tako seju strah kod onih koji su se vratili, a kod onih koji to planiraju, uništavaju i zadnju nadu, da se mogu vratiti natrag.

Bez obzira na sva tumačenja i tvrdnje da se krivica mora individualizirati, još uvek postoji tvrdnja o kolektivnoj krivici naroda, koji je teško kažnjen i kojem je biološki opstanak ugrožen. To se radi u kontinuitetu, planski i sistematično. Bez reakcije i osude.

Šta više, sa puno odobravanja i svojevrsne utrke da prednjače u tom procesu, onih koje je taj isti narod iznedrio, kao svoje sinove i kćeri.

Najgora vrsta je ona, koja je 1990. godine i kasnije pokretala srpski narod u Hrvatskoj, podsticala ga na ustanak, naoružavala i s njim manipulisala čitavo to vreme.

Danas ti isti «prvoborci» su ulogu promenili. Sada su na «jaslama» hrvatske vlasti i ponovo su animatori procesa «reintegracije», onih koje su nagovorili i podstakli da dođu u ovu bezizlaznu situaciju.

Najviše zbog takvih želim reći istinu o njihovoj ulozi u protekle dve decenije, podvrći je sudu javnosti i pre svih, onih koje pokušavaju predstavljati.

Sva nevolja ovog sveta svalila se na pleća «malog», običnog čoveka. Njega proganjaju, njemu sude, njemu brane da se vrati tamo gdje je ponikao.

Da li je stvarno u tim ljudima prepoznat taj remetilački i destruktivni element, koji je tako opasan po stabilnost Hrvatske ili je to perfidna igra iza koje se krije monstruozi plan, da ta država živi i razvija se bez 1/3 svog predratnog stanovništva.

Niti što tvrdim niti što negiram, jednostavno želim, zajedno sa drugima, da tragam za odgovorima koji će sve ovo potvrditi ili demantovati.

Volio bih kada bi se potvrdila ovo drugo.

Autor dnevnika